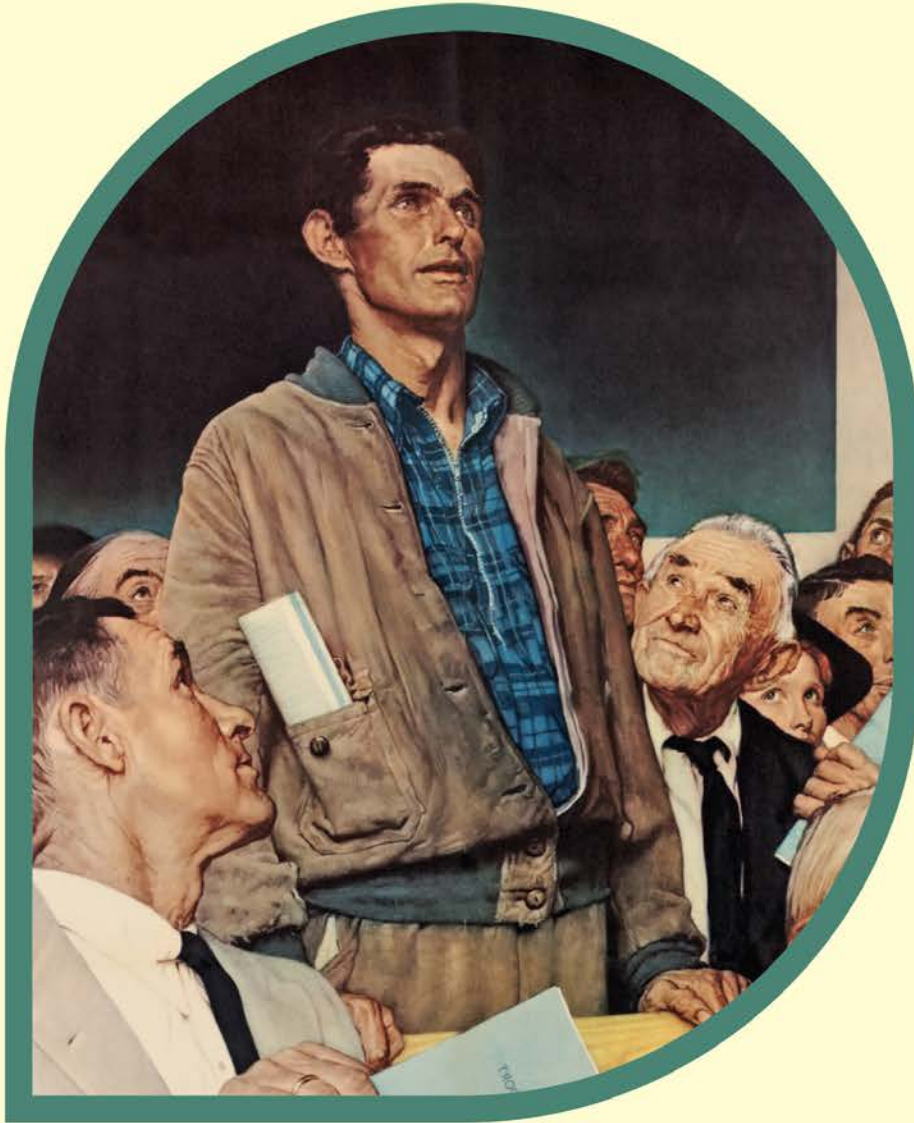

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κώστας Θεριανός

Μανούσος Μαραγκουδάκης

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονίστρια / Αξιολογήτρια

Νέλλα Αθηνά

Εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού Πανεπιστημίου

Αξιολογητής

Συρμακέσης Στέφανος

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Αξιολογητής

Ζυγούρης Βασίλειος

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Κουτρούλης Πέτρος

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Συρίγος Ευάγγελος

Πτυχιούχος Γραφιστικής

**Υπεύθυνη του μαθήματος/γνωστικού
αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης**

Ειρήνη Παπαδάκη, Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ,

μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κώστας Θεριανός

Μανούσος Μαραγκουδάκης

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ **Κώστας Θερμανός**
Μανούσος Μαραγκουδάκης

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ / ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ **Νίκος Χάτσιος**

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ **Δημιουργικό τμήμα Εκδόσεων Πουκαμισάς**

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ / ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ **Μαριάννα Μερκούρη**

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ	10
1.1. Η πολιτική κοινότητα ως διαφορετική της εθνοτικής, θρησκευτικής, συλλογικής και τοπικής κοινότητας	10
1.2. Τα είδη δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του πολίτη	12
1.3. Τρόποι – Τύποι πολιτικής συμμετοχής	14
1.4. Πολιτότητα και υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά	22
2. Η ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ	27
2.1. Ατομική και συλλογική απόφαση – Ατομικό και δημόσιο συμφέρον	27
2.2. Αρχές λήψης αποφάσεων	29
2.3. Διαδικασία και κριτήρια λήψης αποφάσεων	31
2.4. Λήψη αποφάσεων στην άσκηση της δημόσιας πολιτικής και στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης	33
2.5. Κριτήρια λήψης απόφασης και μορφές ηγεσίας	35
2.6. Νέες θεσμικές προβλέψεις για τη λήψη των αποφάσεων: διαιτησία, διαμεσολάβηση και διαβούλευση	37
3. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ	42
3.1. Κοινωνική διαστρωμάτωση και κοινωνική διαφοροποίηση	42
3.2. Φορείς και δίκτυα κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης	44
3.3 Κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος: Από τις διακρίσεις στον αποκλεισμό	46
4. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ	53
4.1 Η κοινωνία των πολιτών και οι μορφές της	53
4.2. Κοινωνικά κινήματα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις	55
4.3. Ομάδες συμφερόντων, ομάδες άσκησης επιρροής και ομάδες ενδιαφέροντος	57
4.4. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης – Οι ψηφιακές κοινότητες	59
4.5. Η κοινή γνώμη και οι διαμορφωτές της	61
4.6. Μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης	63
5. ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ – ΚΡΑΤΟΣ – ΝΟΟΤΡΟΠΙΕΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ	69
5.1. Πολιτικά συστήματα και πολιτικές νοοτροπίες	69
5.2. Κράτος και κοινωνία στο πλαίσιο της σύγχρονης δημοκρατίας	73
5.3. Η αλληλεπίδραση ελληνικής πολιτείας και κοινωνίας	79
6. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ	87
6.1. Η διάκριση των εξουσιών και το κράτος δικαίου: εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία	87
6.2. Η έννομη τάξη και η ιεράρχηση των κανόνων Δικαίου	95
6.3. Η Ευρωπαϊκή Ένωση	97
7. Η ΑΞΙΟΦΟΡΙΑ ΩΣ ΜΟΝΤΕΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ	104
7.1. Φυσικό περιβάλλον και άνθρωπος	104
7.2. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας – Πράσινη ανάπτυξη – Διαχείριση αποβλήτων	106
7.3. Καινοτομία και κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων	108
8. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ	113
8.1. Η μετανάστευση ως διαχρονικό φαινόμενο	113
8.2. Οι πρόσφυγες και η Συνθήκη του Σένγκεν (Schengen)	117
8.3. Δημοκρατικές αρχές για την κοινωνική συμβίωση ημεδαπών και μεταναστών	119
9. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	127
9.1. Τι ορίζουμε ως κοινωνικό πρόβλημα	127
9.2. Φτώχεια, ανεργία, αποκλεισμός: Προσδιορισμός, αίτια και πολιτικές αντιμετώπισης	131
9.3. Το πρόβλημα της βίας	133
9.4. Υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού	137
9.5. Προβλήματα του αστακού χώρου – Χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων: εγκληματικότητα και παραβατικότητα, κοινωνικός αποκλεισμός	139
9.6. Παγκόσμιες ανισότητες και ανισορροπίες: εκσυγχρονισμός, εξάρτηση, παγκοσμιοποίηση	141

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το μάθημα «Πολιτική Παιδεία» της Α΄ τάξης του Λυκείου επιχειρεί την εξοικείωση και την κριτική προσέγγιση των μαθητών/-τριών με την οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα μέσω ερευνητικών ερωτημάτων, δραστηριοτήτων και διαδικασιών.

Ως σχολικό μάθημα αποσκοπεί στην εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες μέσω των οποίων θα αποκτήσουν γνώσεις και θα καλλιεργήσουν στάσεις και δεξιότητες, σε μία προσπάθεια να γίνουν υπεύθυνοι, ενεργοί, δημοκρατικοί πολίτες, άνθρωποι με κριτική ικανότητα και δημιουργική δράση. Οι γνώσεις που θα αποκτήσουν στηρίζονται στον άξονα της σχέσης αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης αφενός μεταξύ αλληλεπιδρώντων ατόμων και αφετέρου μεταξύ ατόμου και κοινωνίας καθώς και της διεθνούς κοινότητας. Η καλλιέργεια αξιών και η υιοθέτηση νοοτροπιών και στάσεων σχετίζονται άμεσα με συμπεριφορές που αρμόζουν στη σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία και αφορούν στην ενεργή, συμμετοχική, δημοκρατική κοινωνική συμπεριφορά με ατομική ευθύνη και κριτικό πνεύμα σε θέματα κοινωνικής συνοχής, ειρηνικής συνύπαρξης, συνεργασίας, αλληλεγγύης, ελευθερίας, ισότητας, κοινωνικής δικαιοσύνης και σεβασμού της ετερότητας.

Σκοπός του μαθήματος είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να κατανοούν, να συζητούν και να κρίνουν το πολιτικό και κοινωνικό παρόν στη χώρα μας, στην Ευρώπη αλλά και στον ευρύτερο κόσμο. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μελετούν και στοχάζονται, αναπτύσσουν ικανότητες και στάσεις, καλλιεργούν την αναστοχαστική τους σκέψη και δημιουργούν, βασιζόμενοι σε ένα πολύπλευρο και δυναμικό γνωστικό αντικείμενο, το οποίο αναπτύσσεται σε εννέα θεματικές ενότητες:

1. Ο ελεύθερος, υπεύθυνος και ενεργός πολίτης.
2. Η λήψη αποφάσεων.
3. Η ένταξη του ατόμου στην κοινωνία και την πολιτεία.
4. Η κοινωνία των πολιτών.
5. Πολίτευμα – Κράτος – Νοοτροπίες – Κοινωνία.
6. Οργάνωση της πολιτείας και έννομη τάξη.
7. Η αειφορία ως μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής οργάνωσης.
8. Μετανάστευση και προσφυγικό ζήτημα.
9. Κοινωνικά προβλήματα.

Το μάθημα Πολιτική Παιδεία Α΄ Λυκείου, λόγω του περιεχομένου του, χρειάζεται μια συνολική και συνθετική θεώρηση. Είναι μάθημα που προσφέρεται για ουσιαστικό διάλογο, αλλά και για διερευνητική και βιωματική μάθηση.

Ο/Η εκπαιδευτικός είναι συνεργάτης και διευκολυντής της ομάδας/τάξης. Ενθαρρύνει και βοηθά τους/τις μαθητές/-τριες να κατανοούν, να ερευνούν και να συμμετέχουν στη διαδικασία της μάθησης, συνδέοντας τη σχολική γνώση με την εκτός σχολείου πραγματικότητα και εφαρμόζοντας, όπου κρίνεται απαραίτητο, διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Τα θέματα πρέπει να προσεγγίζονται με συμμετοχικές και βιωματικές μεθόδους, που δίνουν τη δυνατότητα προώθησης της ανακαλυπτικής μάθησης και καλλιεργούν ικανότητες, δεξιότητες και στάσεις, όπως αυτές που αναφέρονται στους στόχους και στις δραστηριότητες του Προγράμματος Σπουδών.

Η αξιολόγηση του/της μαθητή/-τριας γίνεται με τους τρόπους που ορίζει η εκπαιδευτική νομοθεσία και αξιοποιεί όλα τα είδη ερωτήσεων.

- Αντικειμενικού τύπου
- Σωστού-Λάθους
- Πολλαπλής επιλογής
- Αντιστοίχισης
- Συμπλήρωσης κενού/-ών
- Συμπλήρωσης εννοιολογικού χάρτη
- Ερωτήσεις (σύντομης ή εκτενέστερης) ανάπτυξης στις οποίες περιλαμβάνονται και ερωτήσεις κρίσεως με αιτιολόγηση.

Είναι χρήσιμο, όμως, στο μέτρο που το επιτρέπει το περιεχόμενο της ύλης, να αξιοποιηθούν και ερωτήσεις που να καλούν τον/τη μαθητή/-τρια να κάνει σύγκριση μεταξύ φαινομένων, καταστάσεων, διαδικασιών, λειτουργιών, επιστημονικών ή ερευνητικών ευρημάτων και θέσεων/απόψεων/γνωμών. Διότι η συγκριτική αντίληψη και η συγκριτική αξιολόγηση-αποτίμηση είναι ίσως οι ικανότερες, αν όχι, τελικά, οι μόνες ικανές, να καλλιεργήσουν την κριτική σκέψη και εν γένει τις νοητικές λειτουργίες.

Τέλος, ευχαριστούμε θερμά τον καθηγητή Γιώργο Πλειό για την παραχώρηση του κειμένου του σχετικά με τις θεωρίες συνωμοσίας, την εκπαιδευτικό κ. Κατερίνα Προκοπίου, η οποία μας σχεδίασε τις φηγούρες που χρησιμοποιούμε στα αναπύγματα των επιμέρους ενοτήτων, προκειμένου το βιβλίο να είναι περισσότερο ελκυστικό στους μαθητές και τις μαθήτριες. Άλλωστε για αυτούς είναι γραμμένο κάθε σχολικό βιβλίο.

Για την εικόνα του εξωφύλλου: Επιλέξαμε ως εικόνα εξωφύλλου τον πίνακα του Norman Rockwell (1894-1978) Freedom of Speech (Saturday Evening Post, 20 Φεβρουαρίου 1943) ως μία παραδειγματική απεικόνιση «απτής» δημοκρατίας «εν δράσει». Ο Rockwell απεικονίζει με πολύ ουσιαστικό και λιτό τρόπο τα συστατικά στοιχεία μιας κανονικής δημοκρατικής διαβούλευσης: Η παρηγορία και ευθυκρισία του ορθωμένου ομιλητή, προφανώς μέλος της εργατικής τάξης, το ενδιαφέρον για τα λεγόμενά του που δείχνουν οι συμπολίτες δίπλα του, μάλλον μέλη της αστικής τάξης, η γεμάτη αίθουσα του δημοτικού συμβουλίου, το πνεύμα κοινοτισμού που αποπνέει η σύνθεση, συνθέτουν ένα συμπεριληπτικό σύμβολο δημοκρατικής συνύπαρξης που συνάδει απόλυτα με το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου.

Ο **Κώστας Θεριανός** είναι εκπαιδευτικός δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (κλάδου ΠΕ78 - ΠΕ02).

Ο **Μανούσος Μαραγκουδάκης** είναι καθηγητής Συγκριτικής Κοινωνιολογίας του Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου.

Οι συγγραφείς,

Κώστας Θεριανός - Μανούσος Μαραγκουδάκης

Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

1. Η ιδιότητα του πολίτη στην ιστορική της εξέλιξη

- 1.1. Η πολιτική κοινότητα ως διαφορετική της εθνοτικής, θρησκευτικής, συλλογικής και τοπικής κοινότητας
- 1.2. Τα είδη δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του πολίτη
- 1.3. Τρόποι – Τύποι πολιτικής συμμετοχής
 - 1.3.1. Ο ενεργός πολίτης
 - 1.3.2. Ο ευαισθητοποιημένος πολίτης
 - 1.3.3. Ο ενημερωμένος πολίτης
 - 1.3.4. Ο προστατευμένος πολίτης
- 1.4. Πολιτότητα και υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να συνειδητοποιήσουν τι σημαίνει «πολίτης» στα πλαίσια μίας σύγχρονης δημοκρατίας.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η ιδιαιτερότητα της «πολιτικής κοινότητας» μάς καθιστά πολίτες.
- Να αναγνωρίζουν ότι η ιδιότητα του πολίτη στοιχειοθετείται από ένα σύνολο υποχρεώσεων, δικαιωμάτων και καθηκόντων και να επισημαίνουν τη διαφορά μεταξύ «υποχρέωσης» και «καθήκοντος».
- Να διακρίνουν τα είδη των δικαιωμάτων του πολίτη.
- Να αναγνωρίζουν τους τρόπους συμμετοχής στη δημόσια σφαίρα.
- Να καλλιεργήσουν τη διάθεση για εθελοντική δράση.
- Να αναγνωρίζουν την αξία της ενσυναίσθησης και της συμπερίληψης.
- Να σέβονται τα δικαιώματα των παιδιών και των ατόμων με αναπηρία.
- Να αναπτύξουν ικανότητες ελέγχου της εγκυρότητας της πληροφόρησης, ιδιαίτερα της ψηφιακής.

- Να συγκρίνουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του ψηφιακού κόσμου, συνειδητοποιώντας τις ευκαιρίες, τους περιορισμούς και τους κινδύνους που εγκυμονεί για το άτομο.
- Να αναγνωρίζουν πώς η ασφάλεια ενισχύει τη δημοκρατία.
- Να συνειδητοποιήσουν τον ρόλο των φορέων της Πολιτικής Άμυνας και Πολιτικής Προστασίας.
- Να βιώσουν την αξία της υπεύθυνης κατανάλωσης και της προστασίας του περιβάλλοντος.
- Να αναγνωρίζουν τις έννοιες της κοινωνίας του αναλώσιμου, του fast-fashion, της τάσης του μινιμαλισμού, του εμπορίου αντικειμένων από «δεύτερο χέρι», του upcycling και των ανταλλαγών ρούχων, τις ετικέτες και σφραγίδες «δίκαιων» και «βιώσιμων προϊόντων», τη διάκριση ανάμεσα σε ποιότητα και ποσότητα προϊόντων.
- Να συνειδητοποιήσουν τι είναι οι «εξωτερικότητες» κατανάλωσης/παραγωγής.

Λέξεις κλειδιά: Πολίτης, δικαιώματα, υποχρεώσεις, ιθαγένεια, εθελοντισμός.

1. Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

1. Η ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗ

1.1. Η πολιτική κοινότητα ως διαφορετική της εθνοτικής, θρησκευτικής, συλλογικής και τοπικής κοινότητας

Η έννοια του «πολίτη» αποτελεί έναν θεσμό σύμφωνα με τον οποίο ένα άτομο θεωρείται μέλος μιας οργανωμένης κοινωνίας με πλήρη αστικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα καθώς και υποχρεώσεις και καθήκοντα που απορρέουν από τον Νόμο και τα ήθη της χώρας.

«**Πολιτογράφηση**» είναι η διαδικασία απόκτησης της ιθαγένειας/υπηκοότητας κατόπιν της ατομικής βούλησης του ατόμου που κάνει την αίτηση για να την αποκτήσει, εφόσον πληροί τα κριτήρια που ορίζει ο νόμος.

Η ιδιότητα του πολίτη στην Ελλάδα δεν σχετίζεται με το θρήσκευμα, το φύλο, την εντοπιότητα ή τις επιμέρους συλλογικότητες που ανήκει, αλλά υπερβαίνει όλες αυτές τις ιδιότητες, μετατρέποντας όλα τα επιμέρους άτομα σε ισότιμα μέλη με τις ίδιες υποχρεώσεις, καθήκοντα και δικαιώματα. Τα κριτήρια απονομής της ιδιότητας του πολίτη αλλάζουν από χώρα σε χώρα αλλά και στον χρόνο.

Η ιδιότητα του πολίτη (ή αλλιώς πολιτότητα) απονέμεται με δύο τρόπους:

- Το **Δίκαιο του αίματος** (ή Δίκαιο της καταγωγής ή Δίκαιο της συγγένειας): ένα άτομο αποκτά την ιθαγένεια των γονέων του.
- Το **Δίκαιο του εδάφους**: ένα παιδί που γεννιέται στην επικράτεια ενός κράτους αποκτά την ιθαγένεια αυτού του κράτους.

Σήμερα οι περισσότερες χώρες, όπως και η Ελλάδα, έχουν υιοθετήσει έναν συνδυασμό αυτών των δύο αρχών, με διαφορετικές όμως προτεραιότητες.

Τα κριτήρια με τα οποία γίνεται κάποιος Έλληνας πολίτης ορίζονται στον **Κώδικα Ιθαγένειας**. Τα κριτήρια αυτά έχουν αλλάξει στον χρόνο. Με ποια διαδικασία αποκτάται η ελληνική ιθαγένεια; Παραμένουν ίδια μέσα στον χρόνο; Πόσο συχνά αλλάζουν αυτά τα κριτήρια; Ποιους αφορούν, ποιους όχι και γιατί;

Προσπαθήστε να απαντήσετε αυτά τα ερωτήματα, συζητώντας στην τάξη το χρονολόγιο του ψηφιακού αντικειμένου. Μπορείτε, επίσης, να παρακολουθήσετε το επεισόδιο «Ιστορία της ελληνικής Ιθαγένειας» της εκπομπής Ιστορικοί περιπάτοι της ΕΡΤ.

[Ελληνική ιθαγένεια](#)

«Όσοι αυτόχθονες κάτοικοι της επικράτειας της Ελλάδας πιστεύουσιν εις Χριστόν, εισίν Έλληνες».

Πρώτο Σύνταγμα της Επιδαύρου (1822).

Σύμφωνα με το κείμενο, ποιο κριτήριο αρκεί για να είναι κάποιος Έλληνας; Γιατί δεν τέθηκε το κριτήριο της καταγωγής από Έλληνες πολίτες ή το κριτήριο της γλώσσας;

Η Εθνική Συνέλευση στην Επίδαυρο, Ludwig Michael von Schwanthaler, 1836.

Ο πρώτος νόμος για την ελληνική ιθαγένεια δημοσιεύτηκε το 1835. Για να γίνει κάποιος Έλληνας πολίτης:

- έπρεπε να έχει Έλληνες γονείς ή
- να έχει πολεμήσει δύο χρόνια για την ανεξαρτησία της Ελλάδας ή
- να είναι γυναίκα που παντρεύτηκε Έλληνα ή
- να του παραχωρηθεί τιμητικά η ιθαγένεια λόγω της προσφοράς του στην Ελλάδα.

Ο Ερνέστος Τσίλερ, ο διάσημος αρχιτέκτονας, ήταν ένας από τους ξένους που του χορηγήθηκε τιμητικά η ελληνική ιθαγένεια. Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο στην Αθήνα είναι δικό του έργο!

Συζητήστε στην τάξη: Υπήρχαν Έλληνες πολίτες πριν το 1835;

Η προσάρτηση της Θεσσαλίας – Άρτας (1881), οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913) και η ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947) οδήγησαν στην αύξηση των εδαφών και στην επέκταση της ελληνικής επικράτειας. Παράλληλα, οδήγησαν σε μαζικές αποδόσεις ελληνικής ιθαγένειας σε όσους και όσες επιθυμούσαν να είναι Έλληνες και Ελληνίδες πολίτες.

Τα τελευταία χρόνια, η ιθαγένεια δίνεται με κριτήριο τη γέννηση από Έλληνα γονιό και για όσους και όσες δεν πληρούν αυτό το κριτήριο, με τη φοίτηση σε ελληνικό σχολείο ή την επιτυχία σε εξετάσεις ελληνικής γλώσσας, πολιτισμού και ιστορίας.

Οι προϋποθέσεις για την απόκτηση ιθαγένειας βρίσκονται στον σύνδεσμο www.ypes.gr/diadikasies-ktisis-e-i/politografisi-allogenon/. Μπορείτε να τις εξετάσετε και να τις συζητήσετε στην τάξη.

Τεστ Υπουργείου
Εσωτερικών

Τελικά, έχεις καταλάβει ποιοι είναι Έλληνες πολίτες;

- Μόνο αυτός/-ή που είναι γεννημένος/-η από Έλληνες γονείς;
- Κι αν είναι γεννημένος/-η στην Ελλάδα από μη Έλληνες γονείς;
- Μπορεί να είναι Έλληνας πολίτης ένας Ρομά, μουσουλμάνος, χριστιανός καθολικός, Ισραηλίτης;
- Κάποιος που δεν είναι χριστιανός ορθόδοξος ή δεν μιλά ελληνικά ή που νιώθει πατρίδα του μια άλλη χώρα;
- Ποια είναι σήμερα τα κριτήρια για να αποδοθεί σε κάποιον η ελληνική ιθαγένεια;

1.2. Τα είδη δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του πολίτη

Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του Έλληνα πολίτη καθορίζονται από το **Σύνταγμα της Ελλάδας**, το οποίο είναι ο θεμελιώδης συνδετικός κρίκος που ενώνει τους πολίτες ανεξάρτητα από το θρήσκευμα, τα πιστεύω τους ή τον ιδιαίτερο τρόπο καταγωγής τους.

Σύνταγμα είναι ο θεμελιώδης νόμος επάνω στον οποίο βασίζεται η διαμόρφωση ολόκληρης της νομοθεσίας μιας χώρας όσον αφορά στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του πολίτη, στην οργάνωση και στους βασικούς κανόνες λειτουργίας του κράτους και των θεσμών.

Άρθρο 8 του
Συντάγματος

1. Το Σύνταγμα της Ελλάδας (Άρθρο 4 παρ.7) ορίζει: «Τίτλοι ευγένειας ή διάκρισης ούτε απονέμονται ούτε αναγνωρίζονται σε Έλληνες πολίτες». Μπορεί η Βουλή να ψηφίσει νόμο απονομής του τίτλου του «δούκα» σε κάποιον Έλληνα πολίτη; Μπορεί ένας Έλληνας πολίτης να έχει τον τίτλο «Βασιλεύς των Ελλήνων»;
2. Στην **άμεση δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας** υπερίσχυε κάθε φορά αυτό που αποφάσιζε η πλειοψηφία. Δεν υπήρχε δεσμευτικό Σύνταγμα. Κάθε νόμος ή αρχή μπορούσε να αλλάξει μετά από απόφαση της εκάστοτε πλειοψηφίας. Κατά συνέπεια, οι Αθηναίοι δεν αναγνώριζαν καμία απαραβίαστη «αρχή», σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει σήμερα, όπου δεν είναι δυνατό να ψηφιστούν νόμοι που καταπατούν τα «αναφαίρετα δικαιώματα του πολίτη» ή του «ανθρώπου», έστω κι αν το επιθυμεί η πλειοψηφία του λαού ή της Βουλής. **Σε αυτό το πλαίσιο, μπορείτε να θέσετε σε συζήτηση** στην τάξη κάποια ζητήματα που σήμερα καλύπτονται από τη νομοθεσία (π.χ. η απαγόρευση της θανατικής ποινής, η ισότητα των φύλων, η απονομή ιθαγένειας σε όσους οι γονείς τους δεν είναι Έλληνες πολίτες με κριτήρια που ορίζει η νομοθεσία) και να ψηφίσετε ποια από αυτά συμφωνείτε να ισχύουν στην ομάδα σας και ποια όχι. Όσοι/-ες έχουν τη μειοψηφία σε κάποιο ζήτημα (π.χ. αν η πλειοψηφία αποφασίσει ότι είτε τα αγόρια είτε τα κορίτσια δεν πρέπει να έχουν δικαιώματα μέσα στην τάξη) γιατί δεν πρέπει να αποδεχθούν την απόφαση της πλειοψηφίας; Τι εγγυήσεις τους παρέχει το Σύνταγμα και τι μπορούν να κάνουν αν θεωρήσουν ότι ο «κανόνας της πλειοψηφίας» είναι άδικος για τη μειοψηφία;
3. Ο επόμενος πίνακας περιέχει τα **δικαιώματα του πολίτη**. Να αντιστοιχίσετε τους τίτλους των δικαιωμάτων με το περιεχόμενό τους.

A. Αστικά δικαιώματα	1. Δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία, την ασφάλεια, την ισότητα ενώπιον του νόμου, την ελευθερία του λόγου, ισότητα και μη διάκριση, δικαιώματα του παιδιού, δικαίωμα στη θρησκευτική λατρεία και απαγόρευση βασανιστηρίων, αυθαίρετων διακρίσεων και παράνομης κράτησης.
B. Πολιτικά δικαιώματα	2. Τα δικαιώματα σε υγεία, εκπαίδευση, επαρκές επίπεδο διαβίωσης, κοινωνική ασφάλιση, υγειονομική περίθαλψη και προστασία της εργασίας.
Γ. Ανθρώπινα δικαιώματα	3. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, το δικαίωμα πρόσβασης στις κρατικές υπηρεσίες, το δικαίωμα στη δημόσια εκπαίδευση και το δικαίωμα χρήσης δημόσιων εγκαταστάσεων.
Δ. Κοινωνικά δικαιώματα	4. Δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι, δικαίωμα έκφρασης πολιτικών απόψεων, δικαίωμα συμμετοχής σε πολιτικές οργανώσεις, δικαίωμα συμμετοχής σε νόμιμες πολιτικές δραστηριότητες, δικαίωμα απεργίας.
Ε. Οικονομικά δικαιώματα	5. Δικαίωμα στην εργασία και την αξιοπρεπή διαβίωση.

Και αν αυτό που αποφασίσει η πλειοψηφία είναι κατά των δικαιωμάτων μου;

Στη δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας δεν υπάρχουν αναφαίρετα δικαιώματα! Ισχύει ό,τι ψηφίζει κάθε φορά η πλειοψηφία!

Άρθρο 25 παρ.1 Συντάγματος της Ελλάδας: «Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους». Οι αλλοδαποί που έχουν νόμιμη διαμονή έχουν τα κοινωνικά δικαιώματα που κατοχυρώνει το Σύνταγμα. Ακόμη και για τους μετανάστες χωρίς νόμιμη διαμονή το Σύνταγμα κατοχυρώνει κοινωνική προστασία.

Η **ισότητα**, για πολλά δικαιώματα, είναι «**αναλογική**»: ενισχύονται οι πιο αδύναμοι ή μέλη των πιο ευάλωτων ομάδων (π.χ. δεν φορολογούνται με τον ίδιο συντελεστή οι πλούσιοι και οι φτωχοί).

Το **Δεύτερο Μέρος του Συντάγματος** (Άρθρο 4 έως Άρθρο 25) **ορίζει τα δικαιώματα του πολίτη. Οι υποχρεώσεις του πολίτη σύμφωνα με το Σύνταγμα** είναι:

- Υποχρέωση αντίστασης ενάντια σε όποιον επιχειρήσει την κατάλυση του πολιτεύματος (άρθρο 120 παρ.4).
- Υποχρέωση σεβασμού του Συντάγματος και των νόμων (άρθρο 120 παρ.2).
- Άσκηση του εκλογικού δικαιώματος (άρθρο 51 παρ.5).
- Εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση (άρθρο 16 παρ.3).
- Συνεισφορά, χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους (καταβολή φόρων στο κράτος), (άρθρο 4 παρ.5).
- Άμυνα της πατρίδας (άρθρο 4 παρ.6).
- Επίταξη προσωπικών υπηρεσιών σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης ή για την αντιμετώπιση αναγκών της άμυνας της Χώρας ή επείγουσας κοινωνικής ανάγκης από θεομηνία ή ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία (άρθρο 22 παρ.4).

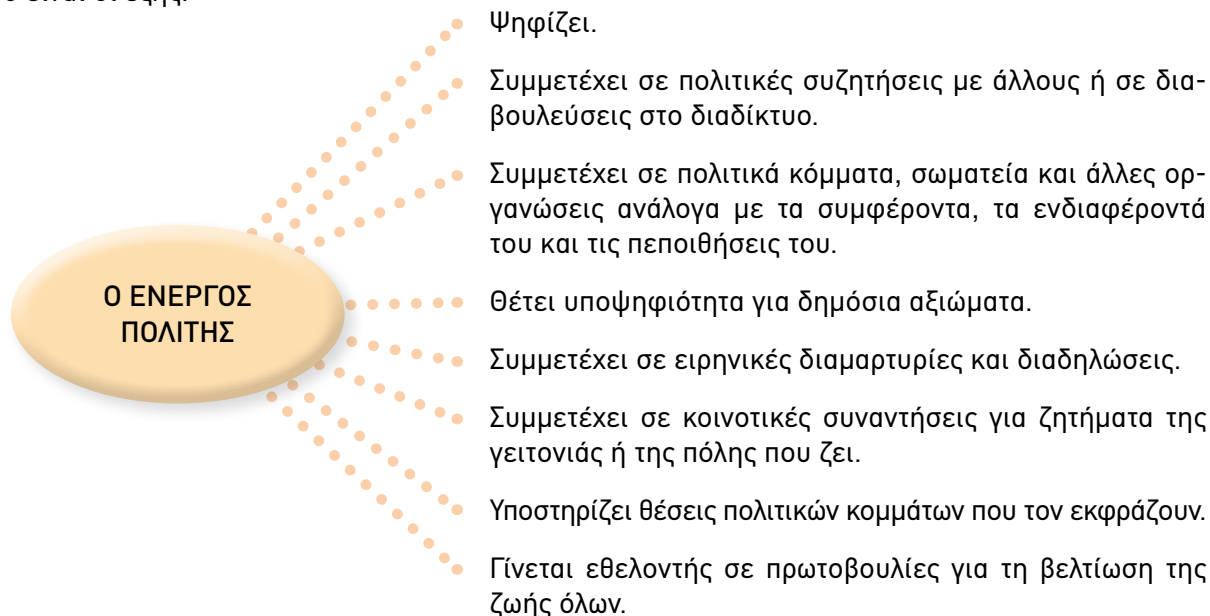
[Ζωή χωρίς δικαιώματα](#)

1. Η λήψη «θετικών μέτρων» υπέρ των γυναικών για την προώθηση της ισότητας των φύλων αποτελεί παραβίαση της συνταγματικής αρχής της ισότητας (Άρθρο 4);
2. Μπορεί ένας άνθρωπος να υποβληθεί σε βασανιστήρια, προκειμένου να ομολογήσει ένα αποτρόπαιο έγκλημα που τυχόν έχει διαπράξει (Άρθρο 7);
3. Μπορεί ένας φίλος σας που σας κατηγορεί ότι πήρατε το κινητό του να μπει στο σπίτι σας για να το αναζητήσει; (Άρθρο 9).
4. Έχει δικαίωμα το σχολείο να γνωστοποιήσει ιατρικές διαγνώσεις μαθητών/-τριών; (Άρθρο 9Α).
5. Γιατί είναι υποχρεωτική η εννιάχρονη εκπαίδευση; Γιατί να μην μπορούν να επιλέξουν οι γονείς αν θα στείλουν και πόσα χρόνια τα παιδιά τους στο σχολείο; (Άρθρο 16).
6. Μελετήστε χωριστά την κάθε ομάδα δικαιωμάτων και τις υποχρεώσεις που ορίζονται από το Σύνταγμα. Συζητήστε στην τάξη πώς θα ήταν η ζωή σας χωρίς αυτά.

1.3. Τρόποι – Τύποι πολιτικής συμμετοχής

1.3.1. Ο ενεργός πολίτης

Ορισμένοι τρόποι με τους οποίους ο **πολίτης** μπορεί να δραστηριοποιηθεί στην πολιτική ζωή της χώρας του είναι οι εξής:

Πέραν της ψήφου η ενεργός συμμετοχή στα κοινά απαιτεί:

- Κατανόηση των διακυβευμάτων, δηλαδή των κρίσιμων εναλλακτικών επιλογών μέσα από την απλούστευση των τεχνικών λεπτομερειών και την αναγωγή τους στις βασικές και κρίσιμες εναλλακτικές που συνδέονται με διαφορετικές αξίες ή/και με αντίπαλα, συγκρουόμενα, κοινωνικά συμφέροντα.
- Συμμετοχή στην επεξεργασία λύσεων για την αντιμετώπιση συλλογικών προβλημάτων και την αξιοποίηση ευκαιριών.
- Συμμετοχή στην αξιολόγηση των ασκούμενων πολιτικών.

Προϋποθέσεις για τα παραπάνω αποτελούν:

- Η ύπαρξη μιας διαδικασίας δομημένου δημόσιου διαλόγου, εύκολα προσβάσιμης στο σύνολο των πολιτών και των επιχειρήσεων.
- Η ανάπτυξη και ευρεία χρήση μεθόδων απλούστευσης των τεχνικών διαστάσεων των εναλλακτικών επιλογών στις ασκούμενες πολιτικές έτσι ώστε να αναδεικνύονται τα ουσιαστικά διακυβεύματα και να γίνονται κατανοητά και από μη ειδικούς.

Τσέκος, Θ. (2019). *Τι σημαίνει ενεργός πολίτης*.
www.syntagmawatch.gr/my-constitution/ti-simainei-energ-os-politis/

Να δώσετε συγκεκριμένα παραδείγματα σχετικά με δράσεις που μπορείτε να αναπτύξετε ως ενεργοί πολίτες, οι οποίες διέπονται από τις παρακάτω επισημάνσεις:

Είμαστε πολίτες διότι:

- συμμετέχουμε σε μία πολιτική κοινότητα, η οποία μας δίνει δικαιώματα να ενεργήσουμε για το προσωπικό μας καλό και το καλό της κοινότητας,
- είμαστε υπεύθυνοι στον βαθμό που αναλαμβάνουμε την ευθύνη των πράξεών μας,
- είμαστε ενεργοί στον βαθμό που δεν είμαστε παθητικοί θεατές του κόσμου μας, αλλά συμμετέχουμε με τη δράση μας στη διαμόρφωση της κοινωνίας μας.

Στις Η.Π.Α. μέχρι το 1965 ήταν σε ισχύ ρατσιστικοί νόμοι που διαχώριζαν τους λευκούς από τους Αφροαμερικάνους στους δημόσιους χώρους (πάρκα, σχολεία, συγκοινωνίες). Την 1η Δεκεμβρίου 1955, στο Μοντγκόμερυ της Αλαμπάμα, η Αφροαμερικανίδα Ρόζα Παρκς έδειξε ανυπακοή στον νόμο και κάθισε στο λεωφορείο ακριβώς πίσω από τις θέσεις για τους λευκούς. Η ανυπακοή της στον ρατσιστικό νόμο οδήγησε στην κήρυξη των ρατσιστικών νόμων ως αντισυνταγματικών.

[...] οι κανόνες δικαίου είναι πολιτικά προϊόντα, όσο και η ερμηνεία τους [...] οι κανόνες είναι κανόνες και αν μας ενδιαφέρει να ζούμε σε κράτος κανόνων τους οφείλουμε έναν σεβασμό καθώς σε τελευταία ανάλυση, στη δημοκρατία, οι κανόνες είναι προϊόν της βούλησης του λαού. Αυτό είναι εξάλλου, η λαϊκή κυριαρχία ως νόημα. Αν δεν μας αρέσουν οι κανόνες, μπορούμε να φωνάξουμε για να τους αλλάξουμε, να τους ασκήσουμε δημόσια κριτική αλλά να τους παραβιάζουμε σημαίνει πως ο καθένας θα σέβεται μόνο τους κανόνες της προτιμήσεώς του και αυτό θα οδηγούσε την κοινωνία στο να γίνει ζούγκλα. [...] Κι αν σε μια δικτατορία, ένα στυγνό καθεστώς, μια κατοχή, η αντίσταση είναι ηθικοπολιτικά ανεκτή ως και επιβεβλημένη -γι' αυτό εξάλλου τιμάμε προσωπικότητες σαν τον Μαντέλα, τον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ και τον Γκάντι διεθνώς- σε μια δημοκρατία που ο καθείς μπορεί να εκφραστεί έως ότου η κυβέρνηση αλλάξει, μπορούμε να αντιστεκόμαστε και να εκφράζουμε την πολιτική μας ανυπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους; Με δύο λόγια, μπορούμε να είμαστε πολιτικά ανυπάκουοι μόνο απέναντι στις άδικες κυβερνήσεις ή στις εν γένει στις αδικίες των κυβερνήσεων; Αντιλαμβάνεται κανείς ότι αν διαλέξουμε ξέφρενα το δεύτερο δρόμο, σταματημός δεν υπάρχει. Καθείς θα επικαλείται την ειλικρινή ηθική του διαφωνία με ένα νόμο και οι κανόνες που από κοινού θέτουμε για να ζούμε με στοιχειώδη ειρήνη θα καταλήξουν να εξαρτώνται από την καλή μας προαίρεση.

Χριστόπουλος, Δ. (2022). *Ταξίδι στο κράτος. Κυριαρχία, δίκαιο, δικαιώματα*. Αθήνα: Πόλις, σελ. 182.

1. Να σχολιάσετε τη φράση «οι κανόνες δικαίου είναι πολιτικά προϊόντα, όσο και η ερμηνεία τους».
2. Ποιο είναι το νόημα της λαϊκής κυριαρχίας;
3. Ποια είναι η πολιτική στάση του πολίτη απέναντι στους νόμους στην περίπτωση που διαφωνεί με αυτούς;

Πολλά από τα δικαιώματα που θεωρούνται σήμερα «αυτονόητα» κατακτήθηκαν με αιματηρούς αγώνες. Η οκτάωρη εργασία στις Η.Π.Α. καθιερώθηκε μετά τη μεγάλη απεργία της Πρωτομαγιάς του 1886 στο Σικάγο. Στην Ευρώπη, μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918), την επανάσταση στη Ρωσία (1917) και τις εξεγέρσεις στη Γερμανία και την Ουγγαρία (1919) η οκτάωρη εργασία καθιερώθηκε στα Συνέδρια Ειρήνης που τερμάτισαν τον πόλεμο (1919).

[Εργατική Πρωτομαγιά στην Ελλάδα και διεθνώς](#)

8 ΩΡΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑ
8 ΩΡΕΣ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ
8 ΩΡΕΣ ΑΝΑΠΑΥΣΗ

1.3.2. Ο ευαισθητοποιημένος πολίτης

Ο Γιάννης Αντετοκούνμπο είναι μετανάστης με ελληνικό βαπτιστικό όνομα, καθώς οι γονείς του ήθελαν να εγκατασταθούν στην Ελλάδα και να ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία. Δούλεψε σκληρά και σε αντίξοες συνθήκες για να στηρίξει την οικογένειά του, που αποδεδειγμένα του έδωσε εξαιρετικές βάσεις ήθους, αυτοπεποίθησης και αυτοπειθαρχίας. Φοίτησε σε ελληνικό σχολείο και αγωνίστηκε σε τοπική ομάδα καλαθο-

σφαίρισης με όνειρο να φτάσει ψηλά. Έλαβε την ελληνική υπηκοότητα λόγω των αθλητικών του επιδόσεων (και μαζί με αυτόν όλη η οικογένειά του). Υπηρέτησε στον ελληνικό στρατό. Έγινε ένας από τους πιο επιτυχημένους και πλούσιους επαγγελματίες αθλητές στον κόσμο. Δεν ξέχασε την πατρίδα του, αλλά επιστρέφει συχνά στη γειτονιά του και προσφέρει εκεί που υπάρχει ανάγκη.

Τι είναι αυτό που κάνει τον Γιάννη Αντετοκούνμπο ενεργό και ευαισθητοποιημένο Έλληνα πολίτη;

Μέχρι και πριν από μερικές δεκαετίες, η κοινωνική μέριμνα των ανθρώπων στηριζόταν στη φιλανθρωπία. Το «κοινωνικό κράτος», όπου ο κρατικός μηχανισμός προσπαθεί να μειώσει τις ανισότητες μέσω κοινωνικών παροχών, ήταν ανύπαρκτο. Στην εποχή μας, **το κοινωνικό κράτος είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο**. Όμως, υπάρχουν ακόμη στερήσεις στην παιδεία και την περίθαλψη που θίγουν ιδιαίτερα τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Είναι σημαντικό, όμως, δίπλα στις κρατικές δομές και υπηρεσίες πρόνοιας, να υπάρχει και ο **ευαισθητοποιημένος πολίτης**, όχι μόνο με την κλασική μορφή του φιλάνθρωπου, αλλά και με τη σύγχρονη έννοια του ενεργού και ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΟΥ πολίτη.

Η εθελοντική δράση του πολίτη δεν σημαίνει την απόσυρση του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης από υπηρεσίες όπως η καθαριότητα των δημόσιων χώρων, η φροντίδα ηλικιωμένων κτλ.

Ο/η ενεργός και ευαισθητοποιημένος/-η πολίτης χρειάζεται να:

- προσφέρει εθελοντικά τις υπηρεσίες του στους συμπολίτες του όταν τις έχουν ανάγκη,
- αντιμετωπίζει με την αρχή της «αναλογικής ισότητας» συμπολίτες του με ιδιαίτερες ανάγκες,
- κατανοεί ότι η συνταγματική αρχή της «ισότητας» είναι κενό γράμμα, αν ο ίδιος/-α δεν την υποστηρίζει στην καθημερινή ζωή.

Το Σύνταγμα (Άρθρο 25 παρ.4) ορίζει ότι: «Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης». Από τη διάταξη αυτή απορρέουν υποχρεώσεις του πολίτη όπως η αναλογική φοροδοσία, η επίταξη εργασίας και η εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεων.

Το κράτος δεν μπορεί να επιβάλει στον πολίτη να είναι ενεργός, και ως εκ τούτου το καθήκον μπορεί να εκπληρωθεί μόνο όταν ο πολίτης θεωρήσει **«χρέος»** του να συμμετάσχει στα κοινά προς όφελος της κοινότητάς του. **Ο πιο σημαντικός τρόπος εκπλήρωσης του καθήκοντος είναι ο εθελοντισμός**. Ο εθελοντισμός είναι η πιο σημαντική μορφή εκδήλωσης της κοινωνικής αλληλεγγύης. Εθελοντισμός είναι η προσφορά υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο χωρίς την προσδοκία ανταλλάγματος. Περιπτώσεις εθελοντισμού είναι η αιμοδοσία, η δωρεάν διδασκαλία σε οικονομικά ασθενέστερους/-ες μαθητές/-τριες, οι δένδροφυτεύσεις και ο καθαρισμός ακτών από συλλόγους πολιτών, η συμμετοχή στην Εθνοφυλακή, οι εθελοντές στη διοργάνωση μεγάλων αθλητικών γεγονότων όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, οι εθελοντές πυροσβέστες, η φροντίδα αδέσποτων ζώων κτλ.

Γνωρίζεις ποια είναι η ομάδα αίματός σου; Συζητήστε στην τάξη για το πώς μπορείτε να γίνετε ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ αιμοδότης.

Ο ευαισθητοποιημένος πολίτης προσπαθεί να λειτουργήσει ως ενεργός πολίτης και να προσφέρει στους συνανθρώπους και στον τόπο του, ακόμη και σε ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες.

Ο Επαμεινώνδας Ρεμουντάκης ή Ρεμουνδάκης γεννήθηκε στην Αγία Τριάδα Λασιθίου το 1914. Ενόσω φοιτούσε στο δημοτικό σχολείο διαγνώστηκε με τη νόσο του Χάνσεν. Η ασθένεια δεν τον κατέβαλε ψυχολογικά και ο Επαμεινώνδας συνέχισε να αγωνίζεται για μια καλύτερη ζωή. Στα 21 του χρόνια, τρίτοετής φοιτητής της Νομικής, υποχρεώθηκε με εγκλεισμό στο Λεπροκομείο της Σπιναλόγκα. Ο εγκλεισμός δεν πτόησε τον Ρεμουντάκη. Αντί να αναμένει τον θάνατό του από την τρομερή αρρώστια, ίδρυσε την «Αδελφότητα Ασθενών Σπιναλόγκας» και

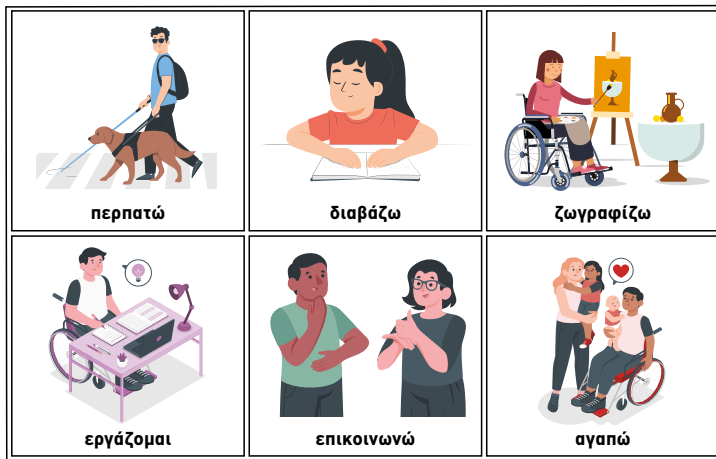
αγωνίστηκε για τα δικαιώματα και τις συνθήκες βελτίωσης της διαβίωσης των ασθενών. Δημιούργησε εθελοντικές ομάδες για την καθαριότητα του νησιού, την επιδιόρθωση των κτιρίων, τη δημιουργία βιβλιοθήκης και κινηματογράφου. Μετά το κλείσιμο της Σπιναλόγκας, το 1957, νοσηλεύτηκε στο Λεπροκομείο-Σανατόριο της Αγ. Βαρβάρας στο Αιγάλεω. Πέθανε το 1978.

Ποια ερεθίσματα και κίνητρα έκαναν τον Ρεμουνδάκη να γίνει ενεργός πολίτης παρότι ήταν έγκλειστος ασθενής;

Μπορούν οι πόλεις και τα χωριά, οι ακτές και τα δάση να παραμείνουν καθαρά χωρίς την ευαισθητοποίηση του πολίτη; Συζητήστε στην τάξη προτάσεις σχετικά με εθελοντικές δράσεις αλλά και ατομικές συμπεριφορές που θα μπορούσαν να βελτιώσουν το περιβάλλον του σχολείου, της γειτονιάς σας κτλ.

Μπορώ κι εγώ να ...

Ευαισθητοποίηση πρέπει να δείχνουν οι πολίτες και η πολιτεία στο δικαίωμα πρόσβασης σε κάθε υπηρεσία των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Συχνά, τα προβλήματα των ατόμων με «ειδικές ανάγκες» δεν σχετίζονται με την αναπηρία, αλλά με το πώς η κοινωνία την αξιολογεί και τη στιγματίζει. Πολλά από τα προβλήματα που προκαλεί η αναπηρία έχουν κοινωνικό χαρακτήρα και μπορούν να ξεπεραστούν μέσα από μέτρα κοινωνικής πολιτικής, κατάλληλες υποδομές και διαφοροποίησης της στάσης των ανθρώπων.

Η «αναπηρία»
ως κοινωνική
κατασκευή

Μελετήστε τους χώρους του σχολείου, της γειτονιάς, του κέντρου της πόλης σας. Μπορεί να κινηθεί άνετα σε αυτούς ένας άνθρωπος με προβλήματα όρασης ή με αμαξίδιο; Τι προτάσεις θα κάνατε προς την Τοπική Αυτοδιοίκηση για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων; Τι δράσεις μπορείτε να αναλάβετε εσείς;

1.3.3. Ο ενημερωμένος πολίτης

Ο γραπτός και ηλεκτρονικός τύπος (εφεξής Τύπος) θεωρείται «τέταρτη εξουσία», διότι ελέγχει τις άλλες τρεις εξουσίες που προβλέπονται από το Σύνταγμα (τη νομοθετική, την εκτελεστική, τη δικαστική).

Ο Τύπος ενημερώνει τους πολίτες, μεταξύ άλλων, για ζητήματα ζωτικής σημασίας για την κοινοβουλευτική δημοκρατία: τα πεπραγμένα της κυβέρνησης και των κομμάτων της αντιπολίτευσης. **Η λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από:**

1. τον βαθμό της γνήσιας και επαρκούς εκπροσώπησης του λαού,
2. τη δημοσιότητα των αποφάσεων της πολιτείας και τη διαβούλευση στη λήψη των αποφάσεων,
3. τον έλεγχο άσκησης της εξουσίας.

Ο Τύπος παίζει σημαντικό ρόλο, ιδιαίτερα στο τρίτο σημείο. Όμως, ο γραπτός και ηλεκτρονικός Τύπος, επειδή παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, μπορούν από μέσο ελέγχου της εξουσίας να μετατραπούν σε μέσο χειραγώγησης των πολιτών. Μεγάλα επιχειρηματικά συμφέροντα που κατέχουν μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορεί να προσπαθήσουν να ελέγξουν τις πληροφορίες και την παρουσίασή τους στο κοινό με τρόπο που προωθεί ιδιοτελή και αντιδεοντολογικά συμφέροντα.

Το πρόβλημα του προκατειλημμένου ελέγχου των μέσων μαζικής ενημέρωσης από επιχειρηματικά συμφέροντα που συμπλέκονται με πολιτικούς απασχόλησε την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001.

Το άρθρο 14 παρ.9 του Συντάγματος ορίζει ότι:

- Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης πρέπει να γίνονται γνωστά, όπως νόμος ορίζει [...]
- Απαγορεύεται η συγκέντρωση του ελέγχου περισσότερων μέσων ενημέρωσης της μίας ή άλλης μορφής.
- Η ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσων ενημέρωσης είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που αναλαμβάνει έναντι του Δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου δημόσιου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών. Η απαγόρευση του προηγούμενου εδαφίου καταλαμβάνει και κάθε είδους παρένθετα πρόσωπα, όπως συζύγους, συγγενείς, οικονομικά εξαρτημένα άτομα ή εταιρείες.

Γιατί το Σύνταγμα

1. ορίζει να είναι γνωστοί οι ιδιοκτήτες μέσων ενημέρωσης;
2. απαγορεύει τη συγκέντρωση πολλών μέσων ενημέρωσης στην ιδιοκτησία λίγων ατόμων;
3. θεωρεί ασυμβίβαστη την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσων ενημέρωσης με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που αναλαμβάνει έναντι του Δημοσίου την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών;

Τελικά, ό,τι διαβάζουμε στο διαδίκτυο δεν ισχύει;

Η ταχεία διάδοση και το πλήθος των πληροφοριών που δέχεται ο πολίτης ανέδειξε το πρόβλημα των «τρολς»(trolls) και των «μποτς» (bots), που προσπαθούν να χειραγωγήσουν τους αναγνώστες τους με καταϊγισμό ψευδών ειδήσεων και ρητορική μίσους. Ακόμη και εμείς μπορεί να συμμετέχουμε σε αυτά χωρίς να το συνειδητοποιούμε!

Οι ψευδείς ειδήσεις (fake news) είναι ψευδείς πληροφορίες για πρόσωπα και γεγονότα. Στηρίζονται:

1. Στη χαμηλή κριτική ικανότητα του αναγνώστη/δέκτη να αναγνωρίσει τι μπορεί να είναι ψεύτικο και τι αληθινό.
2. Στην ψυχική διάθεση του δέκτη να αποδεχθεί άκριτα «ειδήσεις» για κάποια πρόσωπα ή γεγονότα (π.χ. αν δεν συμπαθεί κάποιο δημόσιο πρόσωπο, υιοθετεί εύκολα συκοφαντίες για αυτό, χωρίς να μπει στον κόπο να σκεφτεί ή να ερευνήσει αν είναι αληθείς).
3. Στον τεράστιο όγκο γρήγορης πληροφορίας που δέχονται οι πολίτες.

Γιατί κάποιοι διακινούν fake news; Για να συσπειρώσουν τους οπαδούς τους και τους κινητοποιήσουν.

Το 2016 το Λεξικό της Οξφόρδης επέλεξε ως λέξη της χρονιάς τη «μετα-αλήθεια»: μια πρόταση αποκτά εγκυρότητα μόνον εάν ανταποκρίνεται στα συναισθήματα του δέκτη. Ζούμε, λοιπόν, στην εποχή της «μετα-αλήθειας», όπου τα σύνορα ανάμεσα στο ψεύτικο και το αληθινό θολώνουν και η απώλεια της επαφής με την πραγματικότητα κερδίζει διαρκώς έδαφος.

Χρειάζεται, συνεπώς, να στραφούμε ξανά επειγόντως στην αποκατάσταση των γεγονότων, την εγκυρότητα των συλλογισμών και την εντιμότητα του διαλόγου [...] Δίχως την αλήθεια δεν υπάρχει πραγματική ελευθερία. Όπως έγραψε ο Τίμοθι Σνάνιντερ στο βιβλίο του «Απέναντι στην τυραννία»: «Η εγκατάλειψη των γεγονότων είναι η εγκατάλειψη της ελευθερίας. Εάν τίποτε δεν είναι αλήθεια, τότε κανείς δεν μπορεί να επικρίνει την εξουσία, γιατί δεν υπάρχει βάση για να το κάνει. Εάν τίποτε δεν είναι αλήθεια, τότε όλα είναι θάσμα».

Αθανασιάδης, Χ. (2022). *Η μνήμη και η πόλις*, 40+1 δημόσιες ιστορίες. Αθήνα: Ασίνη, σελ. 27-28.

Ψευδείς ειδήσεις

Η μετα-αλήθεια είναι η άποψη που γίνεται αποδεκτή σαν αλήθεια, όχι με κριτήρια:

- κατά πόσο συμφωνεί με τα πραγματικά γεγονότα
- τους κανόνες εξακρίβωσης της εγκυρότητας (πηγές και αξιοπιστία τους, διασταύρωση με άλλα στοιχεία).

Γίνεται αποδεκτή αν και στον βαθμό που διεγείρει συναισθηματικά τον αποδέκτη!

Ο δέκτης μηνυμάτων (είτε πρόκειται για ειδήσεις είτε πρόκειται για επιστημονικές γνώσεις) έχει ήδη διαμορφώσει μηχανισμούς φιλτραρίσματος και πρόσληψης συγκεκριμένων ερμηνειών ή εκδοχών που ανταποκρίνονται στα συναισθήματά του.

Να συζητήσετε στην τάξη γιατί δεν ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις και γιατί, αφού δεν ισχύουν, διακινούνται στο διαδίκτυο: «Η γη είναι επίπεδη», «Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν ταξιδέψει στο διάστημα», «Ο Χίτλερ είναι ζωντανός», «Το Ολοκαύτωμα δεν έχει συμβεί».

1.3.4. Ο προστατευμένος πολίτης

Ένας βασικός σκοπός του κράτους είναι η προστασία των πολιτών του από τη βία και τις καταστροφές. Για να εκπληρώσει αυτόν τον πολύπλοκο στόχο το κράτος χρησιμοποιεί την Πολιτική Προστασία και τις Δυνάμεις Εθνικής Ασφαλείας. Η Πολιτική Προστασία έχει ως κύριο σκοπό την πρόληψη και την αντιμετώπιση φυσικών ή τεχνολογικών καταστροφών (όπως πυρκαγιές, σεισμοί, πλημμύρες) με στόχο την προστασία των πολιτών και του περιβάλλοντος.

Από την άλλη μεριά, οι Δυνάμεις Εθνικής Ασφαλείας (όπως οι Ένοπλες Δυνάμεις και η Αστυνομία) επικεντρώνονται στην προστασία της εθνικής κυριαρχίας, της δημόσιας τάξης και της εσωτερικής ασφάλειας.

- Προστασία του κράτους από επίθεση άλλων κρατών.
- Πρόληψη και καταπολέμηση της τρομοκρατίας.
- Επιβολή του νόμου και τήρηση της έννομης τάξης.
- Προστασία υποδομών ζωτικής σημασίας.
- Ανταπόκριση σε φυσικές καταστροφές και άλλες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Στο πλαίσιο αυτό λειτουργεί και η Πολιτική Άμυνα. Αποστολή της είναι: α) η ενημέρωση του κοινού (συναγερμός, προφυλάξεις κτλ.) β) η διάσωση ανθρώπων και η παροχή πρώτων βοηθειών γ) η προστασία βασικών υποδομών και εγκαταστάσεων δ) η κατάσβεση πυρκαγιών ε) η απολύμανση χώρων και περιοχών από χημικές ή ραδιενεργές ουσίες.

«112» είναι ο Ευρωπαϊκός Αριθμός Έκτακτης Ανάγκης:

- Σε όποια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρειαστείτε βοήθεια (αστυνομία, πυροσβεστική, ασθενοφόρο ΕΚΑΒ ή λιμενικό) καλέστε το 112.

- Στην τηλεφωνική σας κλήση θα απαντήσει αμέσως εξειδικευμένο προσωπικό με το οποίο μπορείτε να επικοινωνήσετε σε μια από τις κύριες ευρωπαϊκές γλώσσες.

[112: αριθμός έκτακτης ανάγκης](#)

ΚΟΥΜΠΙ ΠΑΝΙΚΟΥ

Πρόκειται για ψηφιακή εφαρμογή που χορηγείται δωρεάν σε γυναίκες – θύματα ενδοοικογενειακής βίας, οι οποίες, αφού την εγκαταστήσουν σε κινητό τηλέφωνο έξυπνης τεχνολογίας (smartphone), έχουν τη δυνατότητα άμεσης και ασφαλούς ειδοποίησης της Ελληνικής Αστυνομίας σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, που συνδέονται με απειλή ή κίνδυνο της ζωής ή σωματικής ακεραιότητας.

[Κουμπί πανικού](#)

Συζητήστε στην τάξη τη διαδικασία απόκτησης της εφαρμογής και τα στοιχεία που απαιτούνται για την απόκτησή της. Ποιο πρόβλημα οδήγησε στη δημιουργία αυτής της εφαρμογής;

Η προστασία του πολίτη επεκτείνεται και σε θεσμικές ρυθμίσεις που προστατεύουν τον πολίτη από την αυθαιρέα της κρατικής εξουσίας. Σε έκτακτες καταστάσεις (πανδημία, πολιορκία της χώρας, φυσικές καταστροφές κτλ.) μπορεί να αποφασιστεί ο περιορισμός κάποιων δικαιωμάτων των πολιτών. Το Σύνταγμα προβλέπει πλέγμα περιορισμών της κρατικής εξουσίας, ώστε να μην μπορεί επικαλούμενη «ασύμμετρες απειλές», «καταστροφές», «λόγους δημόσιου συμφέροντος» κτλ. να περιορίζει αυθαίρετα και καταχρηστικά τα δικαιώματα των πολιτών. Πρόκειται για τους λεγόμενους «περιορισμούς των περιορισμών».

Οι περιορισμοί και οι αρχές που τους διέπουν:

- **Οι περιορισμοί θα πρέπει να έχουν γενική ισχύ**, γενικό και αφηρημένο χαρακτήρα, ώστε να μην υπάρχουν διακρίσεις, οι οποίες παραβιάζουν την αρχή της ισότητας.
- **Οι περιορισμοί πρέπει να διατυπώνουν με σαφήνεια το δημόσιο συμφέρον** που επιδιώκουν να υπηρετήσουν.
- Οι περιορισμοί πρέπει να σέβονται την **αρχή της αναλογικότητας**. Η αρχή της αναλογικότητας, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, αναγνωρίζεται ρητά στο Σύνταγμα, στο άρθρο 25, παρ. 1. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, για να κριθούν ως ανεκτοί οι περιορισμοί σε θεμελιώδες δικαίωμα θα πρέπει:
 1. να ανταποκρίνονται στους σκοπούς της ρύθμισης και σε σκοπούς του δημόσιου συμφέροντος,
 2. να είναι όντως αναγκαίοι,
 3. να μην είναι καταχρηστικοί,
 4. η ωφέλεια από ένα περιοριστικό μέτρο να είναι σαφώς μεγαλύτερη από τη βλάβη που υφίσταται ο ιδιώτης. Όπως έχει διατυπωθεί: «να μην πυροβολεί η αστυνομία τα σπουργίτια με κανόνια».
- **Ο περιορισμός δεν πρέπει να καταργεί εντελώς στην πράξη κάποιο δικαίωμα**. Παραδείγματος χάριν, για να μην πληγεί το κύρος της χώρας, μπορεί να απαγορευτεί διαδήλωση σε συγκεκριμένους δρόμους και χώρους κατά τη διάρκεια της επίσκεψης ξένου πολιτικού στη χώρα (στους δρόμους από τους οποίους θα περάσει ο επισκέπτης ή χώρους τους οποίους θα επισκεφθεί). Αν η απαγόρευση δεν αφορά συγκεκριμένους δρόμους και είναι καθολική απαγόρευση υπαίθριων συναθροίσεων σε ολόκληρη την πρωτεύουσα, τότε έχει καταργηθεί στην πράξη το δικαίωμα της διαδήλωσης.

Τελικά, οι περιορισμοί γεννούν ερωτήματα.**Ας τα συζητήσουμε στην τάξη!**

1. Στη διάρκεια μιας πανδημίας, μία κυβέρνηση αποφάσισε να περιορίσει τα δικαιώματα: α) της ελεύθερης έκφρασης του τύπου β) της ελευθερίας μετακίνησης εντός της χώρας γ) της προστασίας του απορρήτου της επικοινωνίας. Ποιον περιορισμό θεωρείτε αναγκαίο για λόγους δημόσιου συμφέροντος και ποιους καταχρηστικούς;
2. Μία κυβέρνηση αποφάσισε οι πολιτικές συγκεντρώσεις να γίνονται αποκλειστικά σε κλειστούς χώρους. Αυτή η ρύθμιση καταργεί το δικαίωμα της διαδήλωσης;
3. Λόγω αύξησης της εγκληματικότητας, σε μια συγκεκριμένη περιοχή, μία κυβέρνηση αποφάσισε να απαγορεύσει την κυκλοφορία των πολιτών τις βραδινές ώρες. Μπορεί να δικαιολογηθεί ένα τέτοιο μέτρο για λόγους «δημοσίου συμφέροντος»;

Νομίζω ότι εδώ είσαι προστατευμένος!
Έχεις κάποιο παράπονο;

Περιορισμός
δικαιωμάτων

1.4. Πολιτότητα και υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά

Η οικονομική δραστηριότητα είναι οποιαδήποτε δραστηριότητα με την οποία ένα αγαθό ή μια υπηρεσία παράγεται και / ή πωλείται για να ικανοποιήσει μια ανάγκη ή επιθυμία.

Αν ήμουν ο μοναδικός άνθρωπος στον πλανήτη με κινητό και σύνδεση στο διαδίκτυο, πρακτικά θα μου ήταν άχρηστα, αφού δεν θα τα είχε κανένας άλλος! Η αξία χρήσης του κινητού και του διαδικτύου αυξάνεται όσο περισσότεροι άνθρωποι τα χρησιμοποιούν!

Κάθε οικονομική δραστηριότητα παράγει θετικά και αρνητικά αποτελέσματα όχι μόνο για όσους/-ες συμμετέχουν άμεσα σε αυτή, αλλά και σε τρίτους. Αυτά τα αποτελέσματα ονομάζονται **εξωτερικότητες**.

Εξωτερικότητες εμφανίζονται στην παραγωγή, τη διακίνηση και την κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών. Οι **θετικές εξωτερικότητες** είναι τα ευεργετικά αποτελέσματα που η δραστηριότητα μεταδίδει σε τρίτους, αν και αυτοί δεν εμπλέκονται άμεσα στη δραστηριότητα.

Παραδείγματα θετικής εξωτερικότητας είναι:

- Η όμορφη αρχιτεκτονική ενός κτιρίου που καλλωπίζει τη γειτονιά και πιθανώς αυξάνει την αξία των κατοικιών γύρω του.
- Η καταπολέμηση της ανεργίας, που αυξάνει συνολικά το βιοτικό επίπεδο ολόκληρων περιοχών και όχι μόνο το βιοτικό επίπεδο όσων ανέργων βρίσκουν εργασία.
- Ο εμβολιασμός, ο οποίος παρέχει όφελος σε άλλα άτομα της κοινωνίας, καθώς μειώνεται το συνολικό κόστος περίθαλψης των νοσούντων ατόμων.
- Ο Tim Berners-Lee που ανέπτυξε τον παγκόσμιο ιστό, τον έκανε ελεύθερα διαθέσιμο, δημιουργώντας μια πολύ μεγάλη θετική εξωτερικότητα για όλο τον κόσμο.
- Η διακοπή του καπνίσματος, που είναι ωφέλιμη για όλους, καθώς εξαλείφει τους κινδύνους από το παθητικό κάπνισμα.

Καταγράψτε οικονομικές δραστηριότητες και συζητήστε στην τάξη τις θετικές εξωτερικότητες που προκύπτουν από αυτές.

Αρνητικές εξωτερικότητες είναι οι επιβλαβείς επιπτώσεις σε τρίτους λόγω οικονομικών ή λοιπών δραστηριοτήτων.

Παραδείγματα αρνητικών εξωτερικοτήτων:

- Μια εταιρεία που ρυπαίνει έναν ποταμό και προκαλεί ζημία σε άλλους που εξαρτώνται από τον ποταμό για πόσιμο νερό ή άλλες χρήσεις.
- Η αύξηση της κίνησης και του αριθμού των μεγάλων δρόμων προκαλούν αυξημένους θορύβους που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιοχής.

Καταγράψτε οικονομικές δραστηριότητες και συζητήστε στην τάξη τις αρνητικές εξωτερικότητες που προκύπτουν από αυτές.

Όταν δεν λαμβάνονται υπόψη οι αρνητικές εξωτερικότητες, οι επιχειρήσεις μπορεί να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που είναι κοινωνικά επιζήμιες. Για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, **οι κυβερνήσεις μπορούν να παρέμβουν χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα πολιτικής**, όπως:

- **Κανονισμοί:** Οι κυβερνήσεις μπορούν να επιβάλλουν κανονισμούς για τον περιορισμό των αρνητικών εξωτερικών επιπτώσεων, όπως ο καθορισμός προτύπων εκπομπών για τους ρύπους ή η εφαρμογή κανονισμών ασφαλείας για τις βιομηχανίες.
- **Φόροι και επιδοτήσεις:** Δυνατότητα επιβολής φόρων σε δραστηριότητες που δημιουργούν αρνητικές εξωτερικές επιπτώσεις, όπως επιβολή φόρων άνθρακα για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Επίσης, υπάρχει δυνατότητα να παρέχονται επιδοτήσεις για την ενθάρρυνση δραστηριοτήτων με θετικές εξωτερικές επιπτώσεις, όπως η έρευνα και η ανάπτυξη ή η παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- **Παροχή Δημόσιων Αγαθών:** Τα **δημόσια αγαθά** διατίθενται χωρίς αποκλεισμούς και το όφελός τους διαχέεται στο κοινωνικό σύνολο. Παρέχονται δωρεάν ή με συμβολικό αντίτιμο σε όλους. Δημόσια αγαθά θεωρούνται η εθνική άμυνα, η δημόσια ασφάλεια, τα εθνικά ή κοινοτικά πάρκα, τα δημόσια σχολεία και νοσοκομεία κτλ.

Το καλοκαίρι του 2023, εμφανίστηκαν σε πολλές περιοχές της Ελλάδας διαμαρτυρίες πολιτών για την πλήρη κάλυψη των παραλιών από ομπρέλες και καθίσματα ιδιωτικών επιχειρήσεων. Οι διαμαρτυρίες αυτές είχαν ως στόχο την ελεύθερη χρήση των ακτών από όσους και όσες ήθελαν να τις χρησιμοποιήσουν. Συζητήστε στην τάξη τις θετικές και αρνητικές εξωτερικότητες από τη δραστηριοποίηση επιχειρήσεων αναψυχής στις ακτές.

Στις σύγχρονες οικονομίες, έχει εμφανιστεί η τάση του **οικονομικού μινιμαλισμού**, ο οποίος εστιάζει στη μείωση των υλικών αγαθών και την απλοποίηση της ζωής. Ο οικονομικός μινιμαλισμός περιλαμβάνει:

Περιορισμός του καταναλωτισμού: Ενθάρρυνση των ανθρώπων να αγοράζουν μόνο αυτό που πραγματικά χρειάζονται και εκτιμούν.

Βιώσιμη κατανάλωση: Προτεραιότητα στη χρήση προϊόντων και υπηρεσιών που έχουν μικρότερο περιβαλλοντικό αντίκτυπο και προώθηση της ανακύκλωσης. Στη βιώσιμη κατανάλωση συμβάλλουν και τα προϊόντα υψηλής ενεργειακής απόδοσης, τα οποία καταναλώνουν λιγότερη ενέργεια.

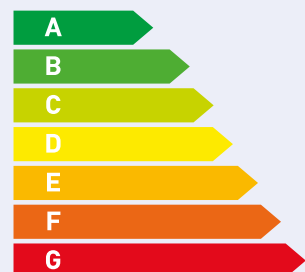
Αποταμίευση και προσεκτική επένδυση: Αποταμίευση είναι η συσσώρευση αγαθών για μελλοντική χρήση. Επένδυση είναι η δέσμευση κεφαλαίων σε επιχειρήσεις, η οποία αναμένεται να αποφέρει κέρδος σε αυτόν/-ην που τα δεσμεύει (επενδυτής).

Βιώσιμα προϊόντα: Οι επιχειρήσεις να επικεντρωθούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, τα οποία να έχουν διάρκεια στον χρόνο.

Μείωση των ωρών εργασίας: Η τεχνολογία δίνει τη δυνατότητα να παράγονται περισσότερα προϊόντα σε λιγότερο χρόνο, σε σχέση με το παρελθόν. Έτσι, δημιουργούνται οι όροι για μείωση του εργασίου χρόνου χωρίς μείωση των αποδοχών. Μια τέτοια εξέλιξη θα βοηθούσε σημαντικά τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των εργαζομένων.

[Τεστ για εξωτερικότητες](#)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, από τον Μάρτιο του 2021, δημιούργησε νέο σύστημα ενεργειακών ετικετών στα ψυγεία, τα πλυντήρια πιάτων, τα πλυντήρια ρούχων, τις τηλεοράσεις, τους λαμπτήρες και τις λάμπες. Αναζητήστε τι σημαίνει το κάθε γράμμα της ετικέτας. Ποιες εξωτερικότητες έχουν για την οικονομία και το περιβάλλον αυτές οι συσκευές;

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η ιδιότητα του πολίτη είναι ο νομικός δεσμός ενός ανθρώπου με μια πολιτεία. Τα κριτήρια απονομής της ιδιότητας του πολίτη αλλάζουν στον χρόνο και από χώρα σε χώρα. Ο πολίτης έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις που προσδιορίζονται από το Σύνταγμα και για να λειτουργήσει σωστά η δημοκρατία πρέπει να είναι ενεργός. Η συμμετοχή του σε εθελοντικές δράσεις και η ενημέρωσή του για την τρέχουσα πολιτική κατάσταση είναι προϋποθέσεις για την ποιότητα της δημοκρατίας και την κοινωνική αλληλεγγύη. Στην εποχή μας, οι μηχανισμοί ενημέρωσης είναι πολλοί και ο πολίτης πρέπει να διαθέτει παιδεία και κριτική σκέψη για να μην παρασυρθεί από ψευδείς ειδήσεις. Το κράτος έχει θεσμούς προστασίας του πολίτη, γιατί η παραβίαση των δικαιωμάτων του θέτει σε κίνδυνο τη δημοκρατία. Ο υπεύθυνος πολίτης πρέπει να έχει επίγνωση των αλληλεξαρτήσεων στην οικονομική ζωή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

1. Ο Έλληνας πολίτης πρέπει να είναι χριστιανός ορθόδοξος.
2. Τα κριτήρια απονομής της ιδιότητας του πολίτη αλλάζουν από χώρα σε χώρα.
3. Τα κριτήρια με τα οποία γίνεται κάποιος Έλληνας πολίτης ορίζονται στον Κώδικα Ιθαγένειας.
4. Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του Έλληνα πολίτη καθορίζονται από το Σύνταγμα της Ελλάδας.
5. Πολιτικά Δικαιώματα είναι το δικαίωμα στη ζωή και την ελευθερία.
6. Η αναλογική ισότητα περιλαμβάνει την ενίσχυση των πιο ευάλωτων ομάδων.
7. Η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας των φύλων αποτελεί απαγορευμένη διάκριση λόγω φύλου.
8. Τα βασανιστήρια είναι νόμιμα στην ελληνική πολιτεία, αν πρόκειται να διαλευκανθεί ένα βαρύ και αποτρόπαιο έγκλημα.
9. Οι ψευδείς ειδήσεις στηρίζονται στη χαμηλή κριτική ικανότητα του αναγνώστη/δέκτη να αναγνωρίσει τι μπορεί να είναι ψεύτικο και τι αληθινό.
10. Η μετα-αλήθεια είναι η άποψη που γίνεται αποδεκτή σαν αλήθεια, όχι με κριτήριο αν και κατά πόσο συμφωνεί με τα γεγονότα ή με τους κανόνες εξακρίβωσης της εγκυρότητάς τους, αλλά με κριτήριο αν και κατά πόσο διεγείρει συναισθηματικά τον αποδέκτη.
11. Ο περιορισμός ενός συνταγματικού δικαιώματος για λόγους δημοσίου συμφέροντος δεν πρέπει να καταργεί εντελώς στην πράξη το δικαίωμα.
12. Οι θετικές εξωτερικότητες είναι τα ευεργετικά αποτελέσματα που μία δραστηριότητα μεταδίδει σε τρίτους, αν και αυτοί δεν εμπλέκονται άμεσα στη δραστηριότητα.
13. Η ελεύθερη διάθεση του παγκόσμιου ιστού συνιστά αρνητική εξωτερικότητα για την οικονομία.

B. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.**1. Τα δικαιώματα του πολίτη είναι:**

- α. αστικά
- β. κοινωνικά
- γ. πολιτικά
- δ. όλα τα παραπάνω

[Ερωτήσεις
αξιολόγησης](#)

2. Ο/η ενεργός και ευαισθητοποιημένος/-η πολίτης είναι αυτός/-ή που:

- α. προσφέρει εθελοντικά τις υπηρεσίες του στους συμπολίτες του όταν τις έχουν ανάγκη
- β. αντιμετωπίζει με την αρχή της «αναλογικής ισότητας» συμπολίτες με ιδιαίτερες ανάγκες
- γ. κατανοεί ότι η συνταγματική αρχή της «ισότητας» είναι κενό γράμμα αν ο ίδιος/-α δεν την υποστηρίζει στην καθημερινή του ζωή
- δ. όλα τα παραπάνω

3. Τα κριτήρια αποτίμησης του δημοκρατικού πολιτεύματος που επηρεάζονται από τον Τύπο είναι:

- α. η δημοσιότητα των αποφάσεων της πολιτείας και η διαβούλευση στη λήψη των αποφάσεων
- β. ο βαθμός της γνήσιας και επαρκούς εκπροσώπησης του λαού
- γ. ο έλεγχος άσκησης της εξουσίας
- δ. όλα τα παραπάνω

4. Η μετα-αλήθεια είναι:

- α. η αλήθεια που προκύπτει μετά από έρευνα
- β. η πληροφορία που διεγείρει συναισθηματικά τον δέκτη, χωρίς απαραίτητα να ισχύει
- γ. ό,τι διακινείται στο διαδίκτυο
- δ. όλα τα παραπάνω

5. Θετική εξωτερικότητα είναι:

- α. η αναβάθμιση μιας γειτονιάς εξαιτίας της κατασκευής σταθμού μετρό
- β. η ρύπανση του αέρα
- γ. η αυξημένη κυκλοφορία αυτοκινήτων στις πόλεις
- δ. όλα τα παραπάνω

[Γλωσσάρι](#)

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Ποια είναι τα πολιτικά δικαιώματα του πολίτη;
2. Να αναφέρετε ορισμένες υποχρεώσεις του πολίτη που προβλέπονται από το Σύνταγμα.
3. Τι περιλαμβάνει η τάση του οικονομικού μινιμαλισμού;
4. Τι είναι οι εξωτερικότητες; Να αναφέρετε παραδείγματα θετικών και αρνητικών εξωτερικοτήτων.
5. Ποιες είναι οι αρχές που διέπουν τους περιορισμούς των δικαιωμάτων των πολιτών σε έκτακτες καταστάσεις ή για λόγους δημοσίου συμφέροντος;

Η ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

2.1. Ατομική και συλλογική απόφαση – Ατομικό και δημόσιο συμφέρον

2.2. Αρχές λήψης αποφάσεων

2.2.1. Απόφαση με βάση την πεποίθηση ή την υπευθυνότητα, το συμφέρον ή το ενδιαφέρον

2.3. Διαδικασία και κριτήρια λήψης αποφάσεων

2.4. Λήψη αποφάσεων στην άσκηση της δημόσιας πολιτικής και στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης

2.5. Κριτήρια λήψης απόφασης και μορφές ηγεσίας

2.6. Νέες θεσμικές προβλέψεις για τη λήψη των αποφάσεων: διαιτησία, διαμεσολάβηση και διαβούλευση

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να διακρίνουν τα κίνητρα των ατομικών και συλλογικών αποφάσεων.
- Να αναστοχαστούν για τις διάφορες ερμηνείες της έννοιας του δημόσιου συμφέροντος.
- Να διατυπώνουν τα κριτήρια για τη λήψη των βέλτιστων δυνατών αποφάσεων.
- Να εξασκούνται σε διάφορους τρόπους λήψης αποφάσεων.
- Να εκτιμούν τις επιπτώσεις των αποφάσεών τους για τον εαυτό τους και το σύνολο.
- Να αναγνωρίζουν το όφελος και το κόστος που προκύπτει από την κάθε απόφαση που επιλέγουν.
- Να αναγνωρίζουν τη σχέση «κόστος-όφελος» με οικονομικούς και μη οικονομικούς (συμβολικούς, ηθικούς/πολιτικούς) όρους.
- Να διακρίνουν τις έννοιες δημοκρατική/συμμετοχική, αυταρχική, Laissez-faire, γραφειοκρατική, μετασχηματιστική ηγεσία.
- Να αναγνωρίζουν το νόημα και τον ρόλο της διαμεσολάβησης και της διαιτησίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αλλά και τον ρόλο της διαβούλευσης και της συναίνεσης στις σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες.

Λέξεις κλειδιά: απόφαση, λήψη απόφασης, ηγεσία.

2. Η ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

2.1. Ατομική και συλλογική απόφαση – Ατομικό και δημόσιο συμφέρον

Οι άνθρωποι, είτε ως άτομα, είτε ως ομάδες, είτε ως ολόκληρες κοινωνίες έχουμε τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε υλικούς και άυλους πόρους που έχουμε στη διάθεσή μας για να βελτιώσουμε τη ζωή μας και τη ζωή των συμπολιτών μας. Όμως οι πόροι αυτοί δεν είναι άπειροι –αντίθετα, είναι περιορισμένοι, οπότε καλούμαστε να αποφασίσουμε πώς θα τους χρησιμοποιήσουμε και για ποιον σκοπό, λαμβάνοντας υπόψη τον χρόνο που πρέπει να διαθέσουμε, τον κόπο, το ρίσκο και φυσικά τις εναλλακτικές λύσεις που έχουμε στη διάθεσή μας.

Απόφαση είναι η τελική κρίση στην οποία καταλήγει ένα άτομο ή μια ομάδα για το τι θα επιλέξει να πράξει (ακόμη και το να μην πράξει). (Π. Κονδύλης (1991). *Ισχύς και απόφαση*. Αθήνα: Στιγμή).

Η **ατομική λήψη αποφάσεων** αναφέρεται στη διαδικασία επιλογών ή λήψης αποφάσεων που προέρχονται από εμάς προσωπικά και επηρεάζουν πρωτίστως, αλλά ποτέ αποκλειστικά, τον εαυτό μας (Plous, S. (1993). *The Psychology of Judgment and Decision Making*. NY: McGraw-Hill). Η διαδικασία της ατομικής λήψης απόφασης περιλαμβάνει: α) τις αντικειμενικά βασικές ανάγκες μας β) τις αξίες μας γ) τα συμφέροντά μας δ) τις προσωπικές εμπειρίες και τα ενδιαφέροντά μας ε) τα συναισθήματά μας στ) τις συνθήκες κάτω από τις οποίες καλούμαστε να λάβουμε μια απόφαση ζ) τις υποκειμενικές ανάγκες που δημιουργούνται από το κοινωνικό μας περιβάλλον (π.χ. οικογένεια, φίλοι, διαφήμιση).

Συζητήστε στην τάξη ποιες είναι οι αντικειμενικές βασικές σας ανάγκες και ποιες είναι οι υποκειμενικές. Η κατοχή ενός υπολογιστή είναι αντικειμενική ή υποκειμενική ανάγκη; Η κατοχή κινητού τηλεφώνου;

Οι περισσότερες από τις ατομικές μας αποφάσεις έχουν κοινωνικές επιπτώσεις. Το τι θα ψηφίσω στις εκλογές, το αν θα εμβολιαστώ, είναι ατομικές αποφάσεις, οι οποίες όμως έχουν επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο.

Σοφία

Πολιτική
Δύναμη

Ωραιότερη
γυναίκα

Ο Πάρης, γιος του βασιλιά της Τροίας, δέχεται δώρα από τρεις θεές για να τους δώσει ένα μήλο. Η Αθηνά του προσφέρει σοφία, η Ήρα πολιτική δύναμη και η Αφροδίτη την ωραιότερη γυναίκα της γης. Ο Πάρης αποφασίζει να δώσει το μήλο στην Αφροδίτη. Πώς νομίζετε ότι σκέφτηκε ο Πάρης για να πάρει αυτή την απόφαση;

Η συλλογική λήψη αποφάσεων περιλαμβάνει τη λήψη αποφάσεων από μια «συλλογικότητα» ή οργανωμένη κοινωνική ομάδα και έχει ως στόχο να προωθήσει ένα δημόσιο αγαθό (π.χ. προστασία ενός υδρότοπου), ένα συλλογικό αγαθό (π.χ. καθαρές θάλασσες, η προσπάθεια αναγνώρισης της γενοκτονίας των Ποντίων από τον ΟΗΕ) ή ένα αγαθό που ωφελεί μόνο τα μέλη της ομάδας (π.χ. η αναγνώριση ενός επαγγέλματος ως «βαρύ και ανθυγιεινό»).

[Λήψη
απόφασης](#)

Η συλλογική λήψη αποφάσεων συχνά περιλαμβάνει μηχανισμούς όπως: α) η ψηφοφορία β) η οικοδόμηση συναίνεσης και γ) η διαπραγμάτευση για την επίτευξη μιας απόφασης που να είναι αποδεκτή από την πλειοψηφία ή να συγκεράζει τα επιμέρους συμφέροντα των ατόμων που αποτελούν την ομάδα.

1. Οι οδηγίες για απαγόρευση της κατανάλωσης αλκοόλ στις σχολικές εκδρομές γίνονται μόνο για λόγους τήρησης της νομοθεσίας; Αν κάποιος/α μεθύσει, επηρεάζει το πρόγραμμα της εκδρομής των υπολοίπων;
2. Συντάξτε έναν κατάλογο με τις ατομικές αποφάσεις σας που έχουν επίδραση αποκλειστικά σε εσάς και δεν επηρεάζουν κανέναν άλλον άνθρωπο.
3. Συζητήστε στην τάξη τα κριτήρια με τα οποία αποφασίζετε να ψηφίσετε κάποιον/α συμμαθητή/τρια σας για το πενταμελές συμβούλιο της τάξης ή/και το δεκαπενταμελές συμβούλιο του σχολείου. Τι περιμένετε από αυτόν/ήν να κάνει για εσάς προσωπικά και το σχολείο συνολικά;
4. Η τάξη σας αποφασίζει να δημιουργήσει ένα φυλλάδιο σχετικά με το πώς επέλεξαν τις σπουδές και το επάγγελμά τους διάφοροι ενήλικοι. Πάρτε συνεντεύξεις από τους γονείς σας και τους εκπαιδευτικούς του σχολείου σας σχετικά με το πώς επέλεξαν τις σπουδές και το επάγγελμά τους.

Με ποια κριτήρια θα επιλέξετε τις σπουδές ή το επάγγελμά σας;

Να σχολιάσετε τη φράση του F. Bacon: «Υπάρχει μόνο μία επιτυχία. Να ζήσεις τη ζωή σου όπως τη θέλεις».

Οι αποφάσεις λαμβάνουν υπόψη τους το ατομικό και το δημόσιο συμφέρον.

Αντιστοιχίστε τις έννοιες με το περιεχόμενό τους:

Ατομικό συμφέρον	Προφύλαξη του σχολείου μου από βανδαλισμούς.
Ομαδικό συμφέρον	Καλές σπουδές που θα μου εξασφαλίσουν υψηλό εισόδημα και θα ωφελήσουν το κοινωνικό σύνολο.
Δημόσιο συμφέρον	Συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες του σχολείου μου.

Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες το ατομικό συμφέρον είναι α) αντίθετο β) ουδέτερο γ) σύμφωνο με το δημόσιο συμφέρον; Να αναφέρετε από ένα παράδειγμα για κάθε περίπτωση.

Το Σύνταγμα της Ελλάδας κατοχυρώνει την εξισορρόπηση ατομικού και δημόσιου συμφέροντος.

Άρθρο 5 παρ.1: Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

Άρθρο 106 παρ.2: Η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας.

[Τυπολογία και λήψη απόφασης](#)

Υπάρχουν όρια για την επιχειρηματικότητα, με βάση το Σύνταγμα;

2.2. Αρχές λήψης αποφάσεων

Η απόφαση λαμβάνεται βάσει κάποιων αρχών.

Αυτές είναι οι εξής τέσσερις:

2.2.1. Απόφαση με βάση την πεποίθηση ή την υπευθυνότητα, το συμφέρον ή το ενδιαφέρον

Οι αποφάσεις που λαμβάνουμε επηρεάζονται από τις πεποιθήσεις μας περί του ορθού και του λάθους και από το αίσθημα ευθύνης απέναντι στους άλλους.

Απόφαση με βάση την πεποίθηση:

Αποφασίζω με αποκλειστικό κριτήριο:

- τις προσωπικές μου αξίες και αρχές τις οποίες θέλω να εφαρμόσω,
- την κουλτούρα μου,
- τα θρησκευτικά πιστεύω μου,
- τις πολιτικές πεποιθήσεις μου,
- αυτό που εγώ θεωρώ σωστό ακόμη κι αν έρχεται σε σύγκρουση με άλλες απόψεις.

Για παράδειγμα, ένα άτομο μπορεί να αποφασίσει να υποστηρίξει έναν συγκεκριμένο σκοπό ή να λάβει θέση για ένα θέμα με βάση τις βαθιές πεποιθήσεις του, ακόμα κι αν αυτό σημαίνει ότι αντίκειται στους κοινωνικούς κανόνες ή βλάπτει τους συμπολίτες του. Αυτός ο τύπος λήψης αποφάσεων μπορεί να καθοδηγείται από την αίσθηση της προσωπικής ακεραιότητας και τη δέσμευση να παραμένει πιστός στις αρχές του ή από το εγωιστικό συμφέρον του ατόμου που δεν νοιάζεται για τους άλλους.

Απόφαση με βάση την ευθύνη:

Ξεκινώ από τις αξίες και πεποιθήσεις μου, αλλά επίσης λαμβάνω υπόψη μου:

- την ευθύνη απέναντι στον εαυτό μου.
- την εμπιστοσύνη των συμπολιτών μου ότι δεν θα τους βλάψω.
- το ρίσκο να στενοχωρήσω και να απογοητεύσω τους οικείους μου.
- τους νόμους που ισχύουν.

Για παράδειγμα, ένα στέλεχος εταιρείας μπορεί να λάβει αποφάσεις με βάση την ευθύνη να μεγιστοποιήσει την αξία των μετόχων και να εξασφαλίσει την ευημερία των εργαζομένων. Ομοίως, ένας κυβερνητικός αξιωματούχος μπορεί να δώσει προτεραιότητα σε αποφάσεις που βασίζονται στην ευθύνη για την τήρηση του νόμου, την προστασία της δημόσιας ευημερίας και τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της κοινωνίας.

Οι παρακάτω φράσεις είναι συμπεριφορές που δηλώνουν προτεραιότητα του «φρονήματος – πεποίθησης». Να τις συζητήσετε στην τάξη, φέρνοντας παραδείγματα για την καθεμία:

- «Είμαι έτοιμος/η να αγωνιστώ για αυτό που θεωρώ δίκαιο, ακόμη και παραβαίνοντας τον νόμο».
- «Ακολουθώ τα πιστεύω μου και τις αξίες μου, ακόμη και όταν βλάπτομαι προσωπικά».
- «Αν θεωρώ κάτι σωστό, το υποστηρίζω, ακόμη και αν βλάπτονται άλλοι από τη δράση μου».

Ο Γερμανός κοινωνιολόγος Μαξ Βέμπερ (1864-1920) έγραψε:

«Πρέπει να καταστήσουμε σαφές ότι κάθε ηθικά προσανατολισμένη πράξη βρίσκεται υπό δύο αξιώματα θεμελιωδώς διαφορετικά και αντίθετα μεταξύ τους: μπορεί να είναι προσανατολισμένη ως προς την “ηθική του φρονήματος” ή ως προς την “ηθική της ευθύνης”. **Αυτό δεν σημαίνει ότι η φρονηματική ηθική είναι ταυτόσημη με την ανευθυνότητα και η ηθική της ευθύνης με έλλειψη φρονήματος»**

Βέμπερ, Μ. (1987). *Η πολιτική ως επάγγελμα* (Μ. Κυπραίος, Μετ.). Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 35.

Δώστε παραδείγματα για καθεμία από τις περιπτώσεις πράξεων στις οποίες αναφέρεται ο Βέμπερ.

Εξισορρόπηση πεποίθησης και ευθύνης:

‘Εχω αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα των εμβολίων έναντι των ασθενειών στην προστασία από τις μολύνσεις. Εμβολιάστηκα όμως για να καθυστερήσω την οικογένειά μου. Εξισορρόπησα την πεποίθησή μου με την ευθύνη μου απέναντι στα αγαπημένα μου πρόσωπα και την κοινωνία.

Απόφαση με βάση το εγωιστικό και αντικοινωνικό συμφέρον:

Αυτός ο βιομήχανος μολύνει την ατμόσφαιρα. Σκέφτεται αποκλειστικά το συμφέρον του. Θα μπορούσε, όμως, να δαπανήσει χρήματα για μείωση των αέριων ρύπων της μονάδας και να σκεφτεί και τους συμπολίτες του.

Οι παρακάτω φράσεις είναι συμπεριφορές που δηλώνουν προτεραιότητα του εγωιστικού συμφέροντος. Να τις συζητήσετε στην τάξη, φέρνοντας παραδείγματα για την καθεμία:

- «Μπροστά στο προσωπικό μου όφελος δεν υπολογίζω τον Νόμο».
- «Ο ρόλος των πολιτικών είναι να μου κάνουν εξυπηρετήσεις επειδή τους ψηφίζω».

Απόφαση με βάση το συμφέρον:

Θέλω να επιτύχω στη ζωή μου. Θα δουλέψω σκληρά για να αποκτήσω ένα καλό εισόδημα για εμένα και την οικογένειά μου.

[Τεχνητή νοημοσύνη και λήψη απόφασης](#)

Απόφαση με βάση τα ενδιαφέροντα:

Αυτού του είδους οι αποφάσεις αναφέρονται σε επιλογές που καθοδηγούνται από προσωπικές προτιμήσεις οι οποίες μας ελκύουν, μας ικανοποιούν και μας εκφράζουν. Για παράδειγμα, κάποιος μπορεί να επιλέξει να σπουδάσει μουσική όχι για επαγγελματική αποκατάσταση, αλλά επειδή αγαπάει την έκφραση μέσω ήχων.

2.3. Διαδικασία και κριτήρια λήψης αποφάσεων

Υπάρχουν πολλά **κριτήρια** που μπορούν να καθοδηγήσουν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων:

Η ορθολογικότητα!
Να συλλέξουμε πληροφορίες
και να καθορίσουμε τα βήματα
που θα ακολουθήσουμε!

Να έχουμε σαφείς στόχους!

Εξέταση εναλλακτικών
επιλογών! Εξετάζουμε
όλα τα πιθανά σενάρια,
αποφεύγοντας βιαστικές
κρίσεις και παρόρμηση!

Να αξιολογούμε τους
κινδύνους και τα οφέλη
κάθε εναλλακτικής λύσης!

Συμμετοχή στη λήψη
απόφασης όσων επηρεάζονται
από αυτήν!

Να συμπεριλάβουμε ηθικές
αξίες! Οι αποφάσεις μας
πρέπει να διέπονται από
διαφάνεια, ειλικρίνεια,
δικαιοσύνη, σεβασμό των
ανθρωπίνων δικαιωμάτων!

Επίσης!
Οι συλλογικές αποφάσεις σας πρέπει να επιτρέπουν την
ευελιξία και την προσαρμογή σε μεταβαλλόμενες συνθήκες!
Πρέπει να είναι **διαφανείς, κατανοητές** από τους
ενδιαφερόμενους και να ευνοούν τη **λογοδοσία!**
Διαφορετικά:
Δεν θα είναι αποτελεσματικές, λειτουργικές και
δημοκρατικές!

1. Ως τάξη οργανώνετε μια σχολική εκδρομή. Με βάση τα παραπάνω κριτήρια λήψης απόφασης, περιγράψτε το κάθε βήμα της διαδικασίας λήψης απόφασης σας.
2. Θέλετε ως τάξη να προτείνετε στον Δήμο τη χωροθέτηση ενός νέου σχολικού κτιρίου στην περιοχή σας. Οργανώστε μια πρόταση, ακολουθώντας τα παραπάνω κριτήρια.

Κριτήρια για τη λήψη αποφάσεων:

Η εφικτότητα! Να λάβουμε υπόψη μας τους διαθέσιμους πόρους και τον χρόνο, ώστε να δούμε αν η απόφασή μας μπορεί να υλοποιηθεί.

Να εξετάσουμε το κόστος και το όφελος μιας απόφασης για μας και τους συμπολίτες μας!

Να αξιολογήσουμε αν η απόφασή μας είναι δίκαιη για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη και δεν προκαλεί αποκλεισμούς!

Δημιουργήστε έναν πίνακα στην τάξη, ο οποίος να περιλαμβάνει τα κριτήρια λήψης απόφασης για τη δημιουργία:

- ενός νοσοκομείου.
- ενός γηπέδου.
- ενός συστήματος προληπτικών και πυροσβεστικών μέσων για την αντιμετώπιση των δασικών πυρκαγιών.

Ο ρόλος της εμπιστοσύνης στη διαδικασία λήψης απόφασης: Το Δίλημμα του Φυλακισμένου

«Το Δίλημμα του Φυλακισμένου» δείχνει πώς η **έλλειψη εμπιστοσύνης** στις σχέσεις μας βλάπτει το ατομικό μας συμφέρον, καθώς δεν μας επιτρέπει να κάνουμε μακροχρόνιους σχεδιασμούς με τους συνεργάτες μας και να λάβουμε τις πιο συμφέρουσες για όλους αποφάσεις.

Ο Α και ο Β έχουν συλληφθεί από την αστυνομία, η οποία δεν έχει αρκετά στοιχεία για να τους απαγγείλει κατηγορίες. Τους φυλακίζει σε ξεχωριστά κελιά. Ο ανακριτής επισκέπτεται τον καθένα ξεχωριστά και τους προτείνει:

1. Αν καταθέσει κάποιος εναντίον του άλλου (και ο άλλος δεν μιλήσει), τότε αυτός θα αφεθεί ελεύθερος και ο άλλος θα τιμωρηθεί με δώδεκα χρόνια φυλακή.
2. Αν δεν μιλήσει κανείς, τότε θα φυλακιστούν και οι δύο για έναν χρόνο για άλλα μικροαδικήματα που έχουν διαπράξει και για τα οποία η αστυνομία έχει αποδείξεις.
3. Αν καταθέσουν και οι δύο, ο ένας εναντίον του άλλου, τότε θα τιμωρηθούν με ποινή φυλάκισης τέσσερα χρόνια ο καθένας.

Ποια είναι η πιο συμφέρουσα επιλογή;

Η πιο συμφέρουσα και για τους δύο επιλογή είναι η δεύτερη (να μη μιλήσει κανένας και να τιμωρηθούν με ένα χρόνο φυλακή).

Για να γίνει όμως αυτό, **πρέπει ο καθένας τους να έχει εμπιστοσύνη στον άλλο ότι δεν θα μιλήσει.**

Αν δεν υπάρχει εμπιστοσύνη μεταξύ τους, τότε το πιο πιθανό είναι να τιμωρηθούν και οι δύο με τέσσερα χρόνια φυλακή, καθώς θα καταθέσουν και οι δύο, ο ένας εναντίον του άλλου.

Τεχνητή
νοημοσύνη και
τυχερά παιχνίδια

2.4. Λήψη αποφάσεων στην άσκηση της δημόσιας πολιτικής και στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης

Δημόσια ή κρατική πολιτική είναι η πολιτική που ασκεί το κράτος στην οικονομία, την κοινωνία, την πολιτική, τον πολιτισμό κτλ.

Η δημόσια πολιτική περιλαμβάνει νόμους, υπουργικές αποφάσεις, κατανομή συλλογικών πόρων (όπως επενδύσεις, προσλήψεις, σύσταση οργανισμών) σε συγκεκριμένους τομείς κτλ.

Η δημόσια πολιτική αποκρυσταλλώνει ιδεολογικές και πολιτικές επιλογές της εκάστοτε κυβέρνησης. Στη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής **βασική συνιστώσα είναι η πολιτική βούληση της κυβέρνησης** προκειμένου να την υλοποιήσει καθώς και η αποδοχή της από τους πολίτες.

Στη δημόσια πολιτική παίζει ρόλο μόνο η βούληση της κυβέρνησης; Λογικό μου φαίνεται. Αφού έχει ψηφιστεί από τον ελληνικό λαό!

Φαίνεται λογικό, αλλά δεν είναι δημοκρατικό! Το γεγονός ότι η κυβέρνηση έχει την πλειοψηφία στην Βουλή δεν σημαίνει ότι μπορεί να κάνει ό,τι θέλει!

Το πολίτευμά μας είναι δημοκρατικό! Έτσι, στην τελική διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής συμμετέχουν τα Ανώτατα Δικαστήρια, οι παρεμβάσεις των **πολιτικών κομμάτων, των συνδικαλιστικών οργανώσεων, κινήσεις πολιτών, των μέσων μαζικής ενημέρωσης, κτλ.**

Και επειδή ζούμε σε έναν κόσμο διεθνοποιημένο, σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής διαδραματίζουν οι **υπερεθνικές ενώσεις (Ευρωπαϊκή Ένωση) και άλλοι διεθνείς οργανισμοί (Ο.Η.Ε.).**

Ορισμένα πεδία παρέμβασης της δημόσιας πολιτικής είναι:

1. Οικονομική πολιτική
2. Πολιτική κοινωνικής πρόνοιας
3. Πολιτική περιβάλλοντος
4. Εκπαίδευση
5. Πολιτική άμυνας και εξωτερικών σχέσεων
6. Πολιτική εσωτερικής ασφάλειας
7. Υποδομές και Μεταφορές
8. Κοινωνική Ενσωμάτωση και Ισότητα

Τεχνητή
νοημοσύνη και
δημόσια πολιτική

1. Να συσχετίσετε τα πεδία άσκησης δημόσιας πολιτικής με τα παρακάτω μέτρα και έργα: Υγειονομική περίθαλψη, οικοδόμηση σχολείων, άμυνα της χώρας, διπλωματία, επιδόματα ανεργίας, κατασκευή αεροδρομίων, μέτρα για την ισότητα των φύλων, ασφάλεια των πολιτών από εγκληματικότητα, δημιουργία αποτελεσματικών και ασφαλών μεταφορών, κατασκευή δρόμων.
2. Ποιο πεδίο άσκησης δημόσιας πολιτικής θεωρείτε ότι είναι το πιο βασικό, χωρίς το οποίο δεν θα μπορούσαν να υπάρχουν τα υπόλοιπα;
3. Τοποθετήστε τα ανωτέρω πεδία σε μία λίστα με σειρά προτεραιότητας βάσει σημασίας.

Τα βασικά στάδια διαμόρφωσης της δημόσιας πολιτικής είναι:

1. Συγκρότηση κυβερνητικής ατζέντας	Στο στάδιο αυτό επιλέγονται τα θέματα που θα αποτελέσουν αντικείμενα δημόσιας πολιτικής.
2. Διαμόρφωση πολιτικής	Κατόπιν, διαμορφώνεται η πολιτική παρέμβασης σε αυτό. Λαμβάνονται υπόψη οι παρατηρήσεις πολιτών που ανταποκρίνονται στη δυνατότητα να εκφράζουν τη γνώμη τους για το προταθέν νομοσχέδιο.
3. Λήψη αποφάσεων	Λαμβάνονται αποφάσεις ως προς τα επιμέρους μέτρα της παρέμβασης (πολιτικά και τεχνοκρατικά μέτρα).
4. Εφαρμογή δημόσιας πολιτικής	Η πολιτική που έχει σχεδιαστεί εφαρμόζεται στην πράξη.
5. Αξιολόγηση δημόσιας πολιτικής	Τα επιδιωκόμενα ή απρόβλεπτα αποτελέσματα αξιολογούνται.

Με βάση τα παραπάνω στάδια διαμόρφωσης της δημόσιας πολιτικής, αναλύστε στην τάξη:

1. Την πολιτική των εξετάσεων μέσω της τράπεζας θεμάτων στο λύκειο.
2. Την εισαγωγή νέων μαθημάτων στο ωρολόγιο πρόγραμμα της Α΄ Λυκείου.

Η δημόσια πολιτική διαμορφώνεται σε έναν κόσμο περίπλοκο. Οι προκλήσεις του σύγχρονου κόσμου συμβολίζονται από πολλούς με το ακρωνύμιο V.U.C.A.

Πρόκειται για τις λέξεις:

Volatility: αστάθεια
Uncertainty: αβεβαιότητα
Complexity: πολυπλοκότητα
Ambiguity: ασάφεια

Συζητήστε στην τάξη τομείς της καθημερινής σας ζωής που καθορίζονται από τις καταστάσεις που περιγράφει το ακρωνύμιο V.U.C.A. Για παράδειγμα, η εκπαίδευσή σας, τα σχέδιά σας για το μέλλον, το εισόδημα της οικογένειάς σας, οι σπουδές που σχεδιάζετε να κάνετε, η οικονομική κατάσταση της χώρας κτλ.

Πώς μπορεί να παρέμβει σε όλες αυτές τις καταστάσεις η δημόσια πολιτική;

Η δημόσια πολιτική εκφράζει το δημόσιο συμφέρον, δηλαδή το σύνολο των αναγκών και αξιών που εξυπηρετούν το κοινό καλό μιας κοινωνίας. Περιλαμβάνει την ευημερία, ασφάλεια, δικαιοσύνη και ποιότητα ζωής των πολιτών, υπερισχύοντας συχνά των ατομικών ή ιδιωτικών συμφερόντων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Κριτική στην τεχνητή νοημοσύνη

Να συζητήσετε στην τάξη πώς η ΔΙΑΥΓΕΙΑ και η ηλεκτρονική διαβούλευση νομοσχεδίων υλοποιούν τις βασικές αρχές της δημόσιας πολιτικής στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης.

2.5. Κριτήρια λήψης απόφασης και μορφές ηγεσίας

Τα **κριτήρια λήψης αποφάσεων** που παρουσιάστηκαν στην ενότητα 2.3 και τα **στυλ ηγεσίας** συνδέονται μεταξύ τους.

Όσον αφορά στα κριτήρια, οι ηγέτες εξετάζουν τους διαθέσιμους πόρους, τις εναλλακτικές λύσεις, το πώς επηρεάζονται τα ενδιαφερόμενα μέρη από τις αποφάσεις τους, τους κινδύνους και τα οφέλη, καθώς και το πόσο δημοκρατικές είναι οι αποφάσεις τους, ώστε να επιτρέπουν τη συμμετοχή στη λήψη απόφασης.

Τα **στυλ ηγεσίας** αναφέρονται στις προσεγγίσεις ή τις συμπεριφορές που υιοθετούν οι ηγέτες για να καθοδηγήσουν και να επηρεάσουν τις ομάδες ή τους οργανισμούς τους. Τα διαφορετικά στυλ ηγεσίας έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά και μπορούν να επηρεάσουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Αυταρχική ηγεσία	Οι ηγέτες παίρνουν αποφάσεις ανεξάρτητα, χωρίς πολλή συμβολή ή διαβούλευση από άλλους. Βασίζονται στη δική τους κρίση και εξουσία για να καθορίσουν την καλύτερη πορεία δράσης.
Υπηρεσιακή ηγεσία	Οι ηγέτες δίνουν προτεραιότητα στη νομοθεσία και στην αυστηρή τήρησή της κατά την εκτέλεση των αρμοδιοτήτων τους.
Ηγεσία Laissez-Faire (Μη Παρεμβατική Ηγεσία)	Οι ηγέτες εκχωρούν την εξουσία λήψης αποφάσεων στα μέλη της ομάδας τους. Παρέχουν ελάχιστη καθοδήγηση ή κάνουν ελάχιστες παρεμβολές, επιτρέποντας στα άτομα να κάνουν επιλογές ανεξάρτητα.
Δημοκρατική ηγεσία	Οι ηγέτες εμπλέκουν τα μέλη της ομάδας τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αναζητούν στοιχεία, ενθαρρύνουν τη συμμετοχή και εκτιμούν διαφορετικές προοπτικές προτού λάβουν μια τελική απόφαση.
Μετασχηματιστική ηγεσία	Οι ηγέτες εμπνέουν και παρακινούν τις ομάδες τους θέτοντας ένα συναρπαστικό όραμα και στόχους. Ενθαρρύνουν την καινοτομία, τη δημιουργικότητα και τη συλλογική λήψη αποφάσεων.

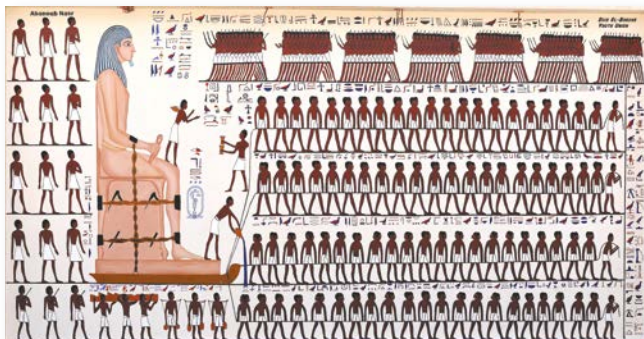

1. Αποφάσισε ο πρόεδρος του δεκαπενταμελούς να πάμε μια εκδρομή στο Χ μέρος και να μείνουμε στο Ψ ξενοδοχείο.

2. Αποφάσισε όλη η τάξη να πάμε στο Χ μέρος και στο Ψ ξενοδοχείο.

3. Αποφάσισε η τάξη μαζί με τον πρόεδρο του δεκαπενταμελούς να πάμε στο Χ μέρος και στο Ψ ξενοδοχείο.

Σε ποιο είδος ηγεσίας θα μπορούσαν να ενταχθούν οι παραπάνω περιπτώσεις;

Μεταφορά του αγάλματος του Έπαρχου Ντζεχουτιχοτέπ, τοιχογραφία τύμβου, Αίγυπτος

Ο Περικλής αγορεύων στην Πνύκα, τοιχογραφία στο Maximilianeum Μονάχου, του Philipp von Foltz (1860).

Οι δύο εικόνες δείχνουν δύο διαφορετικά είδη ηγεσίας και λήψης απόφασης.

1. Παρατηρήστε πώς εμφανίζεται ο λαός γύρω από τον ηγέτη στις δύο εικόνες.
2. Σε ποιο από τα συλ ηγεσίας θα τοποθετούσατε τον ηγέτη της κάθε εικόνας;
3. Σε ποια από τις δύο εικόνες υπάρχουν πολίτες και σε ποια υπήκοοι; Ποια είναι η συμβολή των πρώτων και των δεύτερων στη λήψη των αποφάσεων;

Ο πίνακας του Εδουάρδου Σακαγιάν έχει τίτλο «Αγέλη χωρίς ηγέτη» (Μουσείο Φρουσίρα).

1. Συζητήστε στην τάξη σε τι μπορεί να μετατραπεί μια ομάδα χωρίς κανένα είδος ηγεσίας, ατομικής ή συλλογικής.
2. Χωριστείτε σε ομάδες και επεξεργαστείτε η καθεμία ένα από τα συλ ηγεσίας, δίνοντας συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και σενάρια για το πώς θα μπορούσε να είναι η ζωή σας, αν στην πολιτεία επικρατούσε το κάθε είδος ηγεσίας.

Δημοκρατία ή «ειδικοί»;

Ο Σωκράτης θεωρούσε ότι οι άνθρωποι απευθύνονται στους ειδικούς για κάποιο έργο, προκειμένου αυτό να γίνει σωστά. Για να επιδιορθώσουν τα παπούτσια τους πηγαίνουν στον τσαγκάρη. Για να κυβερνηθεί ένα πλοίο, χρειάζεται καπετάνιος. Γι' αυτό και επέκρινε την Εκκλησία του Δήμου, θεωρώντας ότι οι πολίτες ψήφισαν για θέματα στα οποία δεν είναι ειδικοί.

Στην εποχή μας, το επιχείρημα του Σωκράτη έχει υποστεί περαιτέρω επεξεργασία από εχθρούς της δημοκρατίας, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι, όπως οι επιβάτες ενός αεροπλάνου δεν ψηφίζουν για τον τρόπο που θα πιλοτάρει ο πιλότος, έτσι και πολίτες που δεν είναι ειδικοί, δεν μπορούν να αποφασίζουν με την ψήφο τους για την εφαρμογή πολιτικών προγραμμάτων.

Συζητήστε στην τάξη αυτήν την άποψη.

[Τι απαντάει η τεχνητή νοημοσύνη](#)

2.6. Νέες θεσμικές προβλέψεις για τη λήψη των αποφάσεων: διαιτησία, διαμεσολάβηση και διαβούλευση

Η διαιτησία, η διαμεσολάβηση και η διαβούλευση είναι τρεις θεσμικές διατάξεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων και την επίλυση συγκρούσεων. Αυτές οι προσεγγίσεις προσφέρουν εναλλακτικές μεθόδους σε σχέση με τους παραδοσιακούς τρόπους επίλυσης διαφορών και μπορούν να είναι αποτελεσματικές σε διάφορα πλαίσια.

Η **διαιτησία** είναι μια διαδικασία κατά την οποία τα μέρη που εμπλέκονται σε μια διαφορά υποβάλλουν την υπόθεσή τους σε ένα ουδέτερο τρίτο μέρος, που ονομάζεται διαιτητής ή διαιτητικό δικαστήριο.

Ο διαιτητής ή το δικαστήριο εξετάζει τα αποδεικτικά στοιχεία και τα επιχειρήματα που παρουσιάζονται και από τα δύο μέρη και εκδίδει μια δεσμευτική απόφαση, γνωστή ως διαιτητική απόφαση.

Η διαιτησία χρησιμοποιείται συνήθως σε εμπορικές διαφορές, εργατικές διαφορές και διεθνείς διαφορές.

Τα πλεονεκτήματα της διαιτησίας περιλαμβάνουν:

Ευελιξία. Τα μέρη έχουν τη δυνατότητα να προσαρμόσουν τη διαδικασία διαιτησίας στις συγκεκριμένες ανάγκες τους, συμπεριλαμβανομένης της επιλογής του διαιτητή και του καθορισμού της διαδικασίας.

Εμπιστευτικότητα. Οι διαδικασίες διαιτησίας είναι συνήθως εμπιστευτικές, παρέχοντας στα μέρη απόρρητο και επιτρέποντάς τους να προστατεύουν ευαίσθητες πληροφορίες.

Εμπειρογνωμοσύνη. Οι διαιτητές διαθέτουν συχνά εξειδικευμένες γνώσεις και εμπειρία στο αντικείμενο της διαφοράς, που τους επιτρέπει να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις.

Αποτελεσματικότητα. Η διαιτησία μπορεί να είναι ταχύτερη από τους παραδοσιακούς τρόπους επίλυσης διαφορών, καθώς τα μέρη έχουν μεγαλύτερο έλεγχο στο χρονοδιάγραμμα και τον προγραμματισμό των διαδικασιών.

Στην αρχαία Αθήνα υπήρχε ο θεσμός της διαιτησίας.

ΝΟΜΟΣ

Αν κάποιος διαφωνούσε μεταξύ τους για ιδιωτικές συμφωνίες και θέλουν να εκλέξουν έναν οποιονδήποτε διαιτητή, έχουν το δικαίωμα να εκλέξουν όποιον θέλουν. Όταν όμως συμφωνήσουν για την εκλογή, πρέπει να σέβονται την απόφασή του και να μην μεταφέρουν έπειτα την ίδια διαφορά από αυτόν σε άλλο δικαστήριο, αλλά η απόφαση του διαιτητή να είναι ανέκκλητη.

[Δημοσθένης, Κατά Μειδίου (94)]

Διαμεσολάβηση:

Η διαμεσολάβηση είναι η εθελοντική και συνεργατική διαδικασία κατά την οποία ένα ουδέτερο τρίτο μέρος, ο διαμεσολαβητής, διευκολύνει την επικοινωνία και τη διαπραγμάτευση μεταξύ των μερών σε μια διαφορά. Ο διαμεσολαβητής βοηθά τα μέρη να διερευνήσουν τα συμφέροντά τους, να εντοπίσουν κοινά σημεία και να εργαστούν προς μια αμοιβαία αποδεκτή λύση. **Σε αντίθεση με τη διαιτησία, ο διαμεσολαβητής δεν επιβάλλει απόφαση στα μέρη.** Αντιθέτως, βοηθά στη διευκόλυνση του διαλόγου και στην επίτευξη συναίνεσης. Σε επίπεδο σχολείου υπάρχει η «σχολική διαμεσολάβηση» (περισσότερες πληροφορίες στον Οδηγό Σχολικής Διαμεσολάβησης του Ι.Ε.Π.).

Τα **πλεονεκτήματα της διαμεσολάβησης** είναι:

Αυτονομία μερών. Η διαμεσολάβηση εξουσιοδοτεί τα μέρη να συμμετέχουν ενεργά στην εξεύρεση λύσης και τους επιτρέπει να διατηρήσουν τον έλεγχο του αποτελέσματος.

Διατήρηση των σχέσεών τους. Η διαμεσολάβηση επικεντρώνεται στην εξεύρεση αμοιβαία αποδεκτών λύσεων.

Οικονομικότερη διαδικασία. Η διαμεσολάβηση είναι συχνά λιγότερο δαπανηρή από την αντιδικία ή τη διαιτησία.

Ο ένοικος ενός διαμερίσματος αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα με κατάσταση υγειονομικού ενδιαφέροντος (μπαρ), το οποίο σε καθημερινή βάση παραβιάζει τις ώρες κοινής ησυχίας, έχοντας δυνατή μουσική.

Πώς μπορεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημά του με τη διαιτησία και τη διαμεσολάβηση;

Διαβούλευση:**ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ – ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ**

N. 4048/2012

«Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης»

Άρθρο 6. Διαβούλευση

1. Η διαβούλευση επιτυγχάνεται με τη δημοσιοποίηση, με πρόσφορα μέσα, της σχεδιαζόμενης ρύθμισης, με σκοπό την έγκαιρη ενημέρωση και συμμετοχή σε αυτήν των πολιτών, κοινωνικών φορέων και κάθε ενδιαφερομένου. Υπόχρεος για την κίνηση της διαδικασίας διαβούλευσης είναι ο έχων τη νομοθετική πρωτοβουλία Υπουργός.

Η διαβούλευση περιλαμβάνει την αναζήτηση πληροφοριών, συμβουλών ή απόψεων από τους σχετικούς ενδιαφερόμενους πριν από τη λήψη μιας απόφασης.

Παλαιότερα, η δυνατότητα των πολιτών να εκφράσουν την άποψή τους για διάφορα νομοσχέδια γινόταν μόνο μέσω της Βουλής. Στην εποχή μας, η διαβούλευση:

- Επιτρέπει τη συμπερίληψη διαφορετικών προοπτικών και διασφαλίζει ότι λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα των διαφόρων ενδιαφερομένων.
- Μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερα τεκμηριωμένες και ολοκληρωμένες αποφάσεις.
- Μπορεί να συμβάλει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης, στην ενίσχυση της διαφάνειας και στην προώθηση της αποδοχής των αποφάσεων.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η λήψη απόφασης είναι μια διαδικασία ατομική ή συλλογική με σημαντικές επιπτώσεις στην ποιότητα της απόφασης και τη δυναμική της ομάδας. Οι αποφάσεις μπορούν να ληφθούν με βάση την πεποίθηση ή την υπευθυνότητα, το συμφέρον ή το ενδιαφέρον ή με συνδυασμό αυτών. Στη διαδικασία λήψης απόφασης υπεισέρχονται αξίες και κριτήρια. Η δημόσια πολιτική είναι συνισταμένη πολλαπλών αποφάσεων στην οικονομία, την εκπαίδευση, την εθνική άμυνα, τη δημόσια υγεία κτλ. Στις δημοκρατικές κοινωνίες η λήψη απόφασης πρέπει να είναι συμμετοχική. Αυτό εξυπηρετείται μέσω των θεσμών της διαβούλευσης, της διαιτησίας και της διαμεσολάβησης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

1. Η διαδικασία συζήτησης σε μια ομάδα για μια τελική κρίση ονομάζεται απόφαση.
2. Οι περισσότερες από τις ατομικές μας αποφάσεις έχουν κοινωνικές επιπτώσεις.
3. Οι αξίες κάθε ανθρώπου δεν παίζουν σημαντικό ρόλο στις ατομικές του αποφάσεις.
4. Η επιλογή κάποιου να καπνίζει σε κλειστούς χώρους δεν έχει επίπτωση στους υπόλοιπους που είναι στον χώρο.
5. Η ψηφοφορία είναι διαδικασία συλλογικής λήψης απόφασης.
6. Η οικοδόμηση συναίνεσης ή η διαπραγμάτευση για την επίτευξη μιας απόφασης δεν συνιστούν διαδικασία συλλογικής απόφασης.
7. Το δημόσιο συμφέρον συχνά δίνει έμφαση στη δικαιοσύνη και την ισότητα των πολιτών.
8. Το Σύνταγμα της Ελλάδας δεν θέτει όρια στην επιχειρηματικότητα για να μη μειωθούν οι επενδύσεις.
9. Το Σύνταγμα της Ελλάδας κατοχυρώνει την εξισορρόπηση ατομικού και δημόσιου συμφέροντος.
10. Η απόφαση με βάση την πεποίθηση στερείται αισθήματος ευθύνης.
11. Η απόφαση με βάση την ευθύνη παραμερίζει εντελώς τις πεποιθήσεις του ατόμου.
12. Οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων έρχονται, συχνά, αντιμέτωποι με περίπλοκα ηθικά διλήμματα.
13. Η λήψη απόφασης πρέπει να δίνει βαρύτητα στο όραμα και όχι στην εφικτότητα.
14. Στη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής η μόνη συνιστώσα είναι η πολιτική βούληση της κυβέρνησης προκειμένου να την υλοποιήσει.
15. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής, διότι αυτή είναι ευθύνη της κυβέρνησης.
16. Το πρόγραμμα ΔΙΑΥΓΕΙΑ έχει ως στόχο τη διαφάνεια και τη λογοδοσία.
17. Οι αυταρχικοί ηγέτες συμπεριλαμβάνουν τα μέλη της ομάδας τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.
18. Οι υπηρεσιακοί ηγέτες δίνουν προτεραιότητα στις ανάγκες και την ανάπτυξη των μελών της ομάδας τους.
19. Οι μετασχηματιστικοί ηγέτες εμπνέουν και παρακινούν τις ομάδες τους θέτοντας ένα συναρπαστικό όραμα και στόχους.

B. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.

1. Οι αυταρχικοί ηγέτες:

- α.εκτιμούν τη συμβολή των μελών της ομάδας τους και δίνουν έμφαση στη συνεργασία
- β.βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στη δική τους κρίση και δίνουν προτεραιότητα στην αποτελεσματικότητα ή την ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων
- γ.δίνουν προτεραιότητα στην ευημερία και την ανάπτυξη της ομάδας τους
- δ.όλα τα παραπάνω

2. Η διαδικασία της ατομικής λήψης απόφασης περιλαμβάνει:

- α.τις προσωπικές μας εμπειρίες
- β.τις αξίες μας
- γ.τα συμφέροντά μας
- δ.όλα τα παραπάνω

3. Η συλλογική λήψη αποφάσεων συχνά περιλαμβάνει μηχανισμούς:

- α.της ψηφοφορίας
- β.της οικοδόμησης συναίνεσης
- γ.της διαπραγμάτευσης
- δ.όλα τα παραπάνω

4. Η έννοια του ατομικού συμφέροντος αναφέρεται:

- α.στις προτιμήσεις
- β.στο όφελος του κοινωνικού συνόλου
- γ.στη δικαιοσύνη
- δ.όλα τα παραπάνω

5. Η σωστή σειρά των σταδίων διαμόρφωσης της δημόσιας πολιτικής είναι:

- α.Συγκρότηση κυβερνητικής ατζέντας – Εφαρμογή δημόσιας πολιτικής – Διαμόρφωση πολιτικής – Λήψη αποφάσεων – Αξιολόγηση δημόσιας πολιτικής
- β.Συγκρότηση κυβερνητικής ατζέντας – Λήψη αποφάσεων – Διαμόρφωση πολιτικής – Εφαρμογή δημόσιας πολιτικής – Αξιολόγηση δημόσιας πολιτικής
- γ.Συγκρότηση κυβερνητικής ατζέντας – Διαμόρφωση πολιτικής – Λήψη αποφάσεων – Αξιολόγηση δημόσιας πολιτικής – Εφαρμογή δημόσιας πολιτικής
- δ.Συγκρότηση κυβερνητικής ατζέντας – Διαμόρφωση πολιτικής – Λήψη αποφάσεων – Εφαρμογή δημόσιας πολιτικής – Αξιολόγηση δημόσιας πολιτικής

Ερωτήσεις
αξιολόγησης

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Ποιους μηχανισμούς περιλαμβάνει η συλλογική λήψη απόφασης;
2. Ποιο είναι το περιεχόμενο της έννοιας «δημόσιο συμφέρον»;
3. Τι είναι η «απόφαση με βάση την ευθύνη»; Δώστε δύο παραδείγματα.
4. Τι είναι η «απόφαση με βάση το ενδιαφέρον»; Δώστε δύο παραδείγματα.
5. Τι είναι η δημόσια πολιτική; Ποιοι φορείς παίζουν ρόλο στη διαμόρφωσή της;
6. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα της διαιτησίας;
7. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα της διαμεσολάβησης;

Γλωσσάρι

Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

- 3.1. Κοινωνική διαστρωμάτωση και κοινωνική διαφοροποίηση
- 3.2. Φορείς και δίκτυα κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης
- 3.3. Κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος: Από τις διακρίσεις στον αποκλεισμό
 - 3.3.1. Κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος
 - 3.3.2. Από τις διακρίσεις στον αποκλεισμό

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να συνειδητοποιήσουν ότι η θέση στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας επηρεάζει τους όρους, τα μέσα και τους πόρους της κοινωνικοποίησης.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η διαδικασία κοινωνικοποίησης και πολιτικής κοινωνικοποίησης είναι συνεχής και πολυποίκιλη.
- Να διακρίνουν τις επιδράσεις των φορέων κοινωνικοποίησης στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους.
- Να συμμετέχουν στα κοινά, καλλιεργώντας δημοκρατική συνείδηση και νοοτροπία.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες αποτελεί άσκηση στη δημοκρατία.
- Να συνειδητοποιήσουν τις θετικές και τις αρνητικές επιπτώσεις του κοινωνικού και πολιτικού ελέγχου.

Λέξεις κλειδιά: Κοινωνία, πολιτική, διάστρωμα, κοινωνικοποίηση, έλεγχος, αποκλεισμός, διάκριση.

3. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

3.1. Κοινωνική διαστρωμάτωση και κοινωνική διαφοροποίηση

Ο **άνθρωπος είναι ον κοινωνικό**. Αυτό σημαίνει ότι οι λειτουργίες του (βιολογικές, πνευματικές, παραγωγικές, επικοινωνιακές, δημιουργικές, αναστοχαστικές, ψυχαγωγικές κτλ.) δεν είναι δυνατόν να αναπτυχθούν παρά μόνο μέσα από την αλληλεπίδραση με άλλα άτομα.

Η αλληλεπίδραση είναι καθοριστική για τη διαμόρφωσή μας, καθώς μέσα από αυτήν καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό ο τύπος του ανθρώπου που θα γίνουμε, δηλαδή ο τρόπος σκέψης μας, η ομιλία μας, τα ενδιαφέροντά μας, το τι θεωρούμε ηθικό και τι ανήθικο, η συμπεριφορά μας προς γνωστούς και αγνώστους κ.ο.κ.

Ντίνα Σανιτσάρ

Η πραγματική ιστορία ενός παιδιού στην Ινδία, το οποίο μεγάλωσαν λύκοι, ήταν η έμπνευση για τον Ράντγιαντ Κίπλινγκ να γράψει το *Βιβλίο της Ζούγκλας*, στο οποίο παρουσιάζονται οι περιπέτειες του Μόγλη (1894). Ο Ντίνα Σανιτσάρ, ο πραγματικός Μόγλης, δεν μπορούσε να περπατήσει στα δύο πόδια, δεν καταλάβαινε το χαμόγελο, το κλάμα και το γέλιο, δεν μπόρεσε ποτέ να μιλήσει και έβγαζε κραυγές μέχρι που πέθανε αρκετά νέος από φυματίωση. Οι «ιδιότητες» του ανθρώπου (ομιλία, βάδιση στα δύο πόδια, συναισθηματικές εκδηλώσεις, τρόποι συμπεριφοράς) μόνο μέσα στις σχέσεις με άλλους ανθρώπους μπορούν να καλλιεργηθούν.

Μπορείτε να διακρίνετε στοιχεία της προσωπικότητάς σας που οφείλονται αποκλειστικά σε βιολογικούς παράγοντες και έχουν αναπτυχθεί, χωρίς τη συνδρομή του κοινωνικού περιβάλλοντος;

Διάσημο έγινε και το βιβλίο του Έντγκαρ Ράις Μπάρουζ με τίτλο *Tarzan of the Apes (Ο Ταρζάν των Πιθήκων)* το οποίο κυκλοφόρησε το 1914. Ο Ταρζάν ήταν ένα **λευκό αγόρι, γιος Άγγλων αριστοκρατών**. Οι γονείς του χάθηκαν σε ναυάγιο. Το παιδί επέζησε, έφτασε στις ακτές της Αφρικής, το μεγάλωσαν πίθηκοι και έγινε ο «**βασιλιάς της ζούγκλας**».

Συζητήστε στην τάξη τα χαρακτηριστικά του Ταρζάν και τι δείχνουν για τη λογική του συγγραφέα.

Η ανάλυση της διαδρομής του βίου είναι ένας νέος τομέας της κοινωνιολογικής έρευνας. Επικεντρώνεται στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο άτομα και ομάδες βιώνουν τις ολοένα και πιο ευδιάκριτες και χωριστές φάσεις της ζωής. Έτσι, η διαδρομή του βίου δεν παρουσιάζει τη ζωή ως ευθεία βιολογική γραμμή από τη γέννηση έως τον θάνατο, αλλά αναφέρεται στον ρόλο ιστορικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων που καθορίζουν τα ατομικά ή συλλογικά πεπρωμένα.

Giddens, A. & Sutton, Ph. (2020). *Κοινωνιολογία (Θ. Βασιλείου κ.ά, Μετ.)*. Αθήνα: Gutenberg, σελ. 381.

Ποιες σκέψεις σας δημιουργούνται σχετικά με τη διαδρομή του δικού σας βίου μέχρι σήμερα; Ποια γεγονότα θεωρείτε τα πιο σημαντικά από όσα έρχονται στη μνήμη σας; Πώς συνδέεται η διαδρομή του βίου σας με τους άλλους, λόγου χάρη, τα μέλη της οικογένειάς σας, τους φίλους και τους συναδέλφους σας;

Η όλη αυτή διαδικασία ονομάζεται «ένταξη του ατόμου στην κοινωνία και την πολιτεία»:

- «στην κοινωνία» (κοινωνικοποίηση): το άτομο εσωτερικεύει κανόνες, τρόπους συμπεριφοράς,
- «στην πολιτεία» (πολιτικοποίηση): το άτομο συμμετέχει συγκροτημένα στη διαμόρφωση θεσμών.

Η κοινωνική διαστρωμάτωση και η κοινωνική διαφοροποίηση είναι δύο σημαντικές διαστάσεις της διαδικασίας ένταξης στην κοινωνία και αναφέρονται στην οργάνωση της κοινωνίας σε διάφορα επίπεδα ή «στρώματα» με βάση κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτισμικούς και άλλους παράγοντες. **Η διαστρωμάτωση και διαφοροποίηση επηρεάζουν τη θέση, τις ευκαιρίες και τις εμπειρίες των ατόμων και των ομάδων στην κοινωνία.**

Η **κοινωνική διαφοροποίηση** είναι η διαδικασία κατά την οποία διαφοροποιούνται μεταξύ τους διάφορες κοινωνικές ομάδες –δηλαδή έχουν διαφορετικά κριτήρια απόκτησης πόρων, επιλογής μελών, διοίκησης και σκοπό. Για παράδειγμα, είναι διαφορετικός ο τρόπος που οργανώνεται μία εκκλησία, ένα σχολείο, ένα πολυκατάστημα και ένας σύνδεσμος φιλάθλων. Με άλλα λόγια, υπακούν σε διαφορετικά κριτήρια και ακολουθούν διαφορετικές αρχές. Η κοινωνική διαφοροποίηση, εκ του αποτελέσματος, **οδηγεί στην κοινωνική ποικιλομορφία**, την ανθεκτικότητα της κοινωνίας και το καταλάγιασμα του κοινωνικού ανταγωνισμού. Όμως, συγχρόνως, δημιουργεί **τάσεις κοινωνικής «αποσύνδεσης»**, καθώς άτομα που ανήκουν σε διαφοροποιημένες μεταξύ τους ομάδες τείνουν να μη νιώθουν ότι είναι μέλη της ίδιας κοινωνίας.

Μαραγκουδάκης, Μ. (2021). *Γενεαλογίες της Κοινωνιολογίας. Τα κείμενα που διαμόρφωσαν την κοινωνιολογική σκέψη από τον Machiavelli μέχρι τον Parsons*. Αθήνα: Προπομπός, σελ. 345.

Η **κοινωνική διαστρωμάτωση** αναφέρεται στην ιεραρχική οργάνωση της κοινωνίας σε διάφορα στρώματα ή ακόμα και κοινωνικές τάξεις. Η κοινωνική διαστρωμάτωση προκύπτει από το γεγονός ότι δεν ωφελούμαστε όλοι το ίδιο από την παραγωγή και διάθεση πόρων. Αποτελεί ένα πολύπλοκο και δυναμικό αποτέλεσμα πολλών παραγόντων που διαφέρει από χώρα σε χώρα και από περίοδο σε περίοδο. Η κοινωνική διαστρωμάτωση επηρεάζεται από παράγοντες όπως η **κουλτούρα**, το **κύρος**, ο **πλούτος**, η **εκπαίδευση**, η **επαγγελματική θέση** και η **κοινωνική καταγωγή**, αλλά πολλές φορές και το **θρησκειοκρατικό** και η **εθνοτική ταυτότητα**. Η **κοινωνική διαστρωμάτωση μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία κοινωνικών τάξεων**, στις οποίες οι άνθρωποι έχουν παρόμοια επίπεδα κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, εξουσίας, πρόσβασης σε πόρους και ευκαιρίες.

Μαραγκουδάκης, Μ. (2021). *Γενεαλογίες της Κοινωνιολογίας. Τα κείμενα που διαμόρφωσαν την κοινωνιολογική σκέψη από τον Machiavelli μέχρι τον Parsons*. Αθήνα: Προπομπός, σελ. 527.

- Ο/η ιατρός σε κρατικό νοσοκομείο, ο/η εκπαιδευτικός και ο/η δικαστής είναι μισθωτοί και ενδεχομένως να έχουν μικρότερο εισόδημα από έναν τεχνίτη. Λόγω της θέσης τους, όμως, έχουν συνήθως μεγαλύτερο κύρος.
- Οι Εβραίοι στη ναζιστική Γερμανία, είτε πλούσιοι είτε φτωχοί, είτε επιστήμονες είτε χειρώνακτες, θεωρούνταν κατώτεροι και εξοντώθηκαν από τους Ναζί.

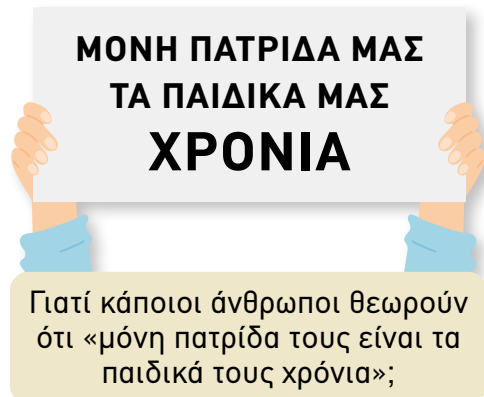
Συζητήστε στην τάξη τις παραπάνω περιπτώσεις διαστρωμάτωσης με δικές σας αναφορές σε σύγχρονα παραδείγματα.

**Κοινωνική
διαστρωμάτωση**

3.2. Φορείς και δίκτυα κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης

Οι **φορείς** και τα **δίκτυα κοινωνικοποίησης** και **πολιτικοποίησης** αναφέρονται στις ομάδες, τις οργανώσεις και τα περιβάλλοντα μέσα στα οποία τα άτομα αποκτούν κοινωνικές και πολιτικές γνώσεις, αξίες, πεποιθήσεις και στάσεις. Αυτοί οι φορείς και τα δίκτυα παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής ταυτότητας και των πολιτικών πεποιθήσεων του ατόμου και μπορούν να επηρεάσουν τη συμμετοχή του στην κοινωνία και την πολιτική.

Οικογένεια: Η οικογένεια είναι συχνά ο πρώτος φορέας κοινωνικοποίησης και ο **βασικός φορέας απόκτησης παιδείας**. Ως παιδεία νοούνται όλοι οι άρρητοι και ρητοί κανόνες, αξίες, πεποιθήσεις, στάσεις, συμπεριφορές, τρόποι, νοήματα και η εκφορά λόγου που μαθαίνουμε στο πλαίσιο της πρώιμης οικογενειακής ζωής με τα μέλη της οικογένειάς μας, τους συγγενείς μας και τους οικογενειακούς φίλους. Είναι οι πιο βαθιά ριζωμένοι κανόνες ζωής με τους οποίους συχνά ταυτίζουμε την ύπαρξή μας («είμαστε» αυτό που βιώσαμε στα πρώτα χρόνια της ζωής μας).

Εκπαίδευση: Η επαφή με την ευρύτερη κοινωνία ξεκινά με την εκπαίδευση που λαμβάνουμε από το σχολείο. Το σχολείο είναι το πρώτο περιβάλλον στο οποίο πρέπει να συμβιώσουμε με άτομα με τα οποία δεν είμαστε συγγενείς και μέχρι πρότινος ήταν «ξένοι». Έχει στόχο να **κοινωνικοποιήσει** και να **μορφώσει** τους/τις μαθητές/-τριες. Είναι πολυσύνθετος φορέας κοινωνικοποίησης, διότι σε αυτό παίζει ρόλο: α) η μόρφωση της οικογένειας β) πώς το παιδί θα αποδεχτεί τη ζωή του σχολείου γ) πώς οι εκπαιδευτικοί και οι συμμαθητές/-τριες θα φέρονται στο παιδί.

Ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων αποτελεί άσκηση δημοκρατίας στο σχολείο. **Γιατί συμμετέχετε σε αυτές;**

Ευρύτερες Κοινωνικές Σχέσεις και Δίκτυα: Οι σχέσεις παίζουν κομβικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση. Σχέσεις είναι όλες οι επαναλαμβανόμενες αλληλεπιδράσεις με άλλους ανθρώπους που αναπτύσσουμε μέσω των κοινωνικών δικτύων (εργασία, γειτονιά, μέσα κοινωνικής δικτύωσης κτλ.). Οι σχέσεις είναι «εθελοντικές», καθώς αποφασίζουμε με ποια άτομα θα αλληλεπιδράσουμε.

Εργασία και Οικονομική Αυτονομία: Η εργασία, μέσω του εισοδήματος που αποφέρει και των ικανοτήτων και δεξιοτήτων που καλλιεργεί, είναι σημαντικός παράγοντας ένταξης του ατόμου στην κοινωνία. Η οικονομική αυτονομία που παρέχει το εισόδημα δημιουργεί τους όρους απελευθέρωσης του ατόμου από κάθε είδους «πατερναλισμό» (οικογένεια, άλλα άτομα ή φορείς που το καθοδηγούν επειδή το υποστηρίζουν οικονομικά). Η απόκτηση θέσης εξαρτάται από **σκληρές δεξιότητες (hard skills)** και **ήπιες δεξιότητες (soft skills)**. Τα hard skills είναι τα πτυχία και οι πιστοποιήσεις που έχει αποκτήσει κάποιος/-α, οι ξένες γλώσσες που γνωρίζει κτλ. Αυτά τα προσόντα είναι απαραίτητα για την απόκτηση κάποιας θέσης εργασίας. Ωστόσο, δεν εγγυώνται ότι το άτομο θα έχει και «ήπιες δεξιότητες» (επικοινωνία, οργάνωση και διαχείριση ομάδων, αποφυγή συγκρούσεων, αυτοπεποίθηση κτλ.). Τα soft skills είναι οι δεξιότητες που σχετίζονται με την προσωπικότητα του κάθε ατόμου και είναι χρήσιμα πέρα από την εργασία και στην ευρύτερη κοινωνική ζωή.

[Σύγχρονη εργασία](#)

Οδηγός, εκπαιδευτικός, ηλεκτρολόγος, γιατρός, πωλητής: Να διακρίνετε τις «σκληρές» και τις «ήπιες» δεξιότητες που απαιτούνται για να ασκήσει κάποιος/-α με επιτυχία αυτά τα επαγγέλματα.

Συμμετοχή στην Πολιτική Διαδικασία: Συμμετοχή στην πολιτική δεν σημαίνει μόνο «άσκηση του εκλογικού μας δικαιώματος, όποτε γίνονται εκλογές». Η συρρίκνωση της πολιτότητας στην άσκηση του εκλογικού δικαιώματος θυμίζει περισσότερο αγοραστική συμπεριφορά (επιλέγω ποιο κόμμα μου αρέσει περισσότερο και το ψηφίζω) παρά ενεργή συμμετοχή. Αυτή η διαδικασία δεν μας κάνει ενεργούς πολίτες. Αντίθετα, θυμίζει την κατάσταση που οι αρχαίοι Αθηναίοι χαρακτήριζαν «ιδιώτευση». Συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία σημαίνει να συμμετέχω στη συνδιαμόρφωση της δημόσιας σφαίρας, συμπεριφορών, θεσμών και νόμων, που θα επηρεάσουν όλη την πολιτική κοινότητα του Δήμου μου, της Περιφέρειάς μου, της Πολιτείας συνολικά. Η ενεργή συμμετοχή απαιτεί κόπο, χρόνο και αφοσίωση.

Η δημοκρατία έχει χαρακτηριστεί ως «το δυσκολότερο πολίτευμα». Πού νομίζετε ότι οφείλεται αυτός ο χαρακτηρισμός;

Συμμόρφωση με τους Νόμους: Η κοινωνικοποίηση και η πολιτική συμμετοχή στο δημοκρατικό πολίτευμα προαπαιτεί την αναγνώριση των υπολοίπων ως ισότιμα μέλη, δηλαδή ότι δεν έχουν ούτε λιγότερα, ούτε περισσότερα δικαιώματα, υποχρεώσεις και καθήκοντα από εμένα. Η αναγνώριση αυτή εμπεριέχει την αρχή «μην κάνεις σε κάποιον κάτι που δεν θα ήθελες αυτός να κάνει σε εσένα». Σε αυτήν την αρχή βασίζονται οι νόμοι που συγκροτούν μια δημοκρατική κοινωνία. Η τήρηση των νόμων συμβάλλει στη διασφάλιση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών όλων των μελών της κοινωνίας.

Τι μπορούν να κάνουν τα μέλη μιας δημοκρατικής πολιτείας, όταν διαφωνούν με κάποιο νόμο;

Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ενημέρωσης: Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τηλεόραση, εφημερίδες, ραδιόφωνο, διαδίκτυο) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των απόψεων και των στάσεών μας αναφορικά με τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα. Σε σχέση με τα υπόλοιπα μέσα, το διαδίκτυο δίνει τη δυνατότητα διαρκούς παρέμβασης δικής μας ή άλλων προσώπων στα πολιτικά δρώμενα. Αυτή η κατάσταση διευρύνει τη δημοκρατία, όμως ταυτόχρονα καθιστά αναγκαία την ουσιαστική παιδεία του πολίτη, προκειμένου να μπορεί να διακρίνει τι είναι αληθινό και τι όχι. Επίσης, η συμμετοχή σε ομάδες ψηφιακής δικτύωσης προκαλεί το «φαινόμενο του αντηχείου», να ενημερωνόμαστε δηλαδή από άτομα που έχουν τις ίδιες απόψεις με εμάς, γεγονός που **απλώς ικανοποιεί την αυταρέσκειά μας, αλλά όχι την κρίση μας.**

Να συνδυάσετε το «φαινόμενο του αντηχείου» με την έννοια της «μετα-αλήθειας» που παρουσιάστηκε στην ενότητα 1.3.3. *Ο ενημερωμένος πολίτης.*

Αγόρια παίζουν με άλλα αγόρια και κορίτσια παίζουν με άλλα κορίτσια.

1. Γιατί η κοινωνία στην οποία ζούμε το θεωρεί «φυσιολογικό»;
2. Περιγράψτε πώς εσείς θεωρείτε ότι τα παιδιά χτίζουν την ταυτότητα του φύλου τους μέσα από τις επιλογές χρωμάτων, τα παιχνίδια κτλ.
3. Το φαινόμενο του χλευασμού –μορφή εκφοβισμού– αγοριών που παίζουν με παιχνίδια του άλλου φύλου πώς θεωρείτε ότι συγκροτεί το φαινόμενο της «τοξικής αρρενωπότητας»;

3.3 Κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος: Από τις διακρίσεις στον αποκλεισμό

3.3.1. Κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος

Ο **κοινωνικός** και ο **πολιτικός έλεγχος** αναφέρονται σε διαδικασίες με τις οποίες επιβάλλονται κάποιοι κανόνες σε άτομα, σε κοινωνικές ομάδες ή σε ολόκληρη την κοινωνία.

Ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να λειτουργεί μέσω της **κοινωνικής πίεσης** (παραινέσεις, ποινές, επιβραβεύσεις, αποδοκιμασίες, αποκλεισμός από την κοινωνική ομάδα κτλ.) και της **εσωτερικής κοινωνικής ρύθμισης** (το ίδιο το άτομο να έχει αναπτύξει ένα εσωτερικό σύστημα αξιών και να αποθαρρύνεται να κάνει κάτι αντίθετο με αυτές τις αξίες).

Αν η συστάδα των αξιών, παραδόσεων κτλ. τονίζει την ατομική ευθύνη και τη συλλογική αλληλεγγύη, τότε ο κοινωνικός έλεγχος συμβάλλει στη διατήρηση της τάξης, της συνοχής και της σταθερότητας στην κοινωνία.

Αν η συστάδα των αξιών τονίζει την απληστία και έναν ανεύθυνο εγωισμό τύπου «αδιαφορώ για τους άλλους», τότε ο κοινωνικός έλεγχος καλλιεργεί την ανομία –να επιτύχω τους στόχους μου με κάθε τρόπο- και την ανευθυνότητα.

Το κράτος και το σχολείο ασκούν κοινωνικό έλεγχο για να «συμμορφώσουν» το άτομο με την έννομη τάξη. Οι άνθρωποι, όμως, συμμετέχουν σε **πληθώρα κοινωνικών δικτύων** με διαφορετικές αξίες, πρότυπα κτλ. Στο πλαίσιο του κάθε κοινωνικού δικτύου ασκείται έλεγχος ως προς τις αξίες και τις συμπεριφορές που το δίκτυο θεωρεί αποδεκτές. Έτσι, αν κάποιος/-α μετέχει σε μία αντικοινωνική κοινωνική ομάδα (π.χ. μια συμμορία) που τον ελέγχει ως προς το πόσες κλοπές έκανε και τι απέφερε στην ομάδα, αυτός ο έλεγχος τον ωθεί ακόμη περισσότερο στην παρανομία. Αντίθετα, αν μετέχει σε ένα κοινωνικό δίκτυο που οργανώνει εθελοντικές δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος ή προς όφελος κοινωνικών ομάδων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση (π.χ. άποροι), τότε ο έλεγχος που ασκείται στην πράξη διαπνέεται από τις αξίες της ατομικής ευθύνης και της συλλογικής αλληλεγγύης κτλ.

1. Να αναφέρετε παραδείγματα ελέγχου που ασκείται σε κοινωνικά δίκτυα στα οποία συμμετέχετε (π.χ. φίλοι, οικογένεια, σχολείο κτλ.), προς την κατεύθυνση της ατομικής ευθύνης, της συλλογικής αλληλεγγύης, του εγωισμού, της ανευθυνότητας, της ανομίας.
2. Οι περισσότεροι γονείς ασκούν έλεγχο στη σχολική πορεία και την επίδοση των παιδιών τους στα μαθήματα και τα παροτρύνουν «να μη δημιουργούν προβλήματα στο σχολείο» και «να είναι καλοί στα μαθήματά τους». Στην πράξη, όμως, πάρα πολλά παιδιά δεν ακούν αυτές τις συμβουλές και παροτρύνσεις των γονιών τους. Ποιοι νομίζετε ότι μπορεί να είναι οι λόγοι; Μήπως είναι σημαντικότεροι άλλοι ρόλοι εντός άλλων ομάδων; Να τους συζητήσετε στην τάξη.
3. Ποια από τα παρακάτω συνιστούν κοινωνικό έλεγχο;
 - μαθητικό βραβείο,
 - αποβολή από το σχολείο,
 - συμβουλή από μεγαλύτερο,
 - να μη σε καλούν σε κάποιο πάρτι, επειδή δεν τους αρέσει η συμπεριφορά σου,
 - να μη σε καλεί μια παρέα να συμμετάσχεις σε κάποια δράση της,
 - ο Κανονισμός Λειτουργίας του Σχολείου,
 - να καλούν οι εκπαιδευτικοί τους γονείς σου στο σχολείο για να σε επαινέσουν για τη συμπεριφορά σου,
 - να αναγκάζεσαι να συμμετέχεις σε δράση εκφοβισμού που κάνει η παρέα σου για να μην σε αποδοκιμάσουν τα υπόλοιπα μέλη της.

**Κοινωνικός
έλεγχος**

Ο **πολιτικός έλεγχος** αφορά στον **τρόπο άσκησης της κυβερνητικής εξουσίας** και στη διακυβέρνηση της πολιτείας. Αφορά στον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται πολιτικές αποφάσεις, καθορίζονται πολιτικές προτεραιότητες και ασκείται η εξουσία μέσω πολιτικών δράσεων.

Ο πολιτικός έλεγχος μπορεί να πραγματοποιείται μέσω **δημοκρατικών διαδικασιών**, πολιτικής συμμετοχής και παρακολούθησης των πολιτικών αποφάσεων από τους πολίτες που καταλήγουν στη **λογοδοσία** της κυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτό, ο πολίτης έχει το δικαίωμα να ασκεί κριτική, να εκφράζει τις απόψεις του και να συμμετέχει στις πολιτικές διαδικασίες.

Σε θεσμικό επίπεδο, πολιτικός έλεγχος μπορεί να ασκηθεί στον Πρωθυπουργό και τα μέλη της Κυβέρνησης. Ο πολιτικός έλεγχος στο πολίτευμά μας ασκείται μέσω της Βουλής με:

- Την **κατάθεση πρότασης δυσπιστίας** στην Κυβέρνηση (άρθρο 84 παρ. 2 Συντάγματος). Όταν η αντιπολίτευση θεωρεί ότι έχουν προκύψει σοβαρά πολιτικά ζητήματα μπορεί να ζητήσει από τη Βουλή είτε να αποσύρει την εμπιστοσύνη της στην Κυβέρνηση είτε να την ανανεώσει. Η πρόταση δυσπιστίας για να κατατεθεί πρέπει να υπογραφεί από το ένα έκτο τουλάχιστον των βουλευτών (50 βουλευτές) και να περιλαμβάνει σαφώς τα θέματα για τα οποία θα διεξαχθεί η συζήτηση. Πρόταση δυσπιστίας δεν μπορεί να υποβληθεί και πάλι πριν από την πάροδο έξι μηνών. Κατ' εξαίρεση, μπορεί να υποβληθεί πρόταση δυσπιστίας και πριν από την πάροδο εξαμήνου μόνο αν είναι υπογραμμένη από την πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών. Η πρόταση δυσπιστίας γίνεται δεκτή, μόνο αν εγκριθεί από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών (151 βουλευτές).
- Τη **σύσταση εξεταστικών επιτροπών** (άρθρο 68 παρ. 2 Συντάγματος). Η Βουλή συνιστά από τα μέλη της (βουλευτές) εξεταστικές επιτροπές. Οι επιτροπές αυτές εξετάζουν θέματα της τρέχουσας πολιτικής για τα οποία η αντιπολίτευση εγείρει ενστάσεις σχετικά με τον τρόπο διαχείρισής τους (αν δηλαδή υπάρχουν αξιόποινες πράξεις κτλ.). Η απόφαση για τη σύσταση εξεταστικής επιτροπής για κάποιο θέμα λαμβάνεται ύστερα από πρόταση του ενός πέμπτου του όλου αριθμού των βουλευτών (60 βουλευτές) και απόφαση της πλειοψηφίας των βουλευτών που είναι παρόντες στη συνεδρίαση. Η πλειοψηφία των παρόντων δεν μπορεί να είναι κατώτερη των δύο πέμπτων του συνόλου των βουλευτών (120 βουλευτές).
- Την **άσκηση των μέσων κοινοβουλευτικού ελέγχου** που προβλέπονται από τον Κανονισμό της Βουλής (αναφορές των διοικουμένων, ερωτήσεις, επερωτήσεις των βουλευτών ή των κοινοβουλευτικών ομάδων της κτλ.). Με τις ερωτήσεις οι βουλευτές ζητούν να ενημερωθούν για κάποιο ζήτημα, ενώ με τις επερωτήσεις ασκούν κριτική για συγκεκριμένες πράξεις ή παραλείψεις της κυβέρνησης. Οι πολίτες μπορούν να θέσουν τα ζητήματά τους στους βουλευτές, οι οποίοι ασκούν τα παραπάνω μέτρα κοινοβουλευτικού ελέγχου.

Το Μέγαρο της Παλαιάς Βουλής, οδός Σταδίου. Για 60 χρόνια ήταν το κέντρο της πολιτικής ζωής της Ελλάδας. Το 1935, η Βουλή των Ελλήνων μεταστεγάστηκε στα Παλαιά Ανάκτορα, Πλατεία Συντάγματος.

1. Γιατί η κυβέρνηση πρέπει να ελέγχεται πολιτικά, αφού έχει την πλειοψηφία των βουλευτών στη Βουλή και έχει ψηφιστεί από το εκλογικό σώμα;
2. **Συζητήστε στην τάξη** ένα υποθετικό σενάριο κατάθεσης πρότασης δυσπιστίας στο δεκαπενταμελές συμβούλιο του σχολείου σας. Διατυπώστε πιθανούς λόγους και συζητήστε στην τάξη πόσο σοβαροί είναι.
3. Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα να διατυπώσει μια ερώτηση που θα έδινε σε βουλευτές σχετικά με θέματα που αφορούν στο σχολείο, στη γειτονιά σας ή στην εργασία των γονιών σας, προκειμένου να ρωτήσουν την κυβέρνηση.
4. Συζητήστε τους λόγους για τους οποίους μπορεί να ζητηθεί η σύσταση εξεταστικής επιτροπής στη Βουλή.

3.3.2. Από τις διακρίσεις στον αποκλεισμό

Στην καθημερινή μας ζωή διακρίνουμε το οικείο από το ανοίκειο και το ξένο (ή και το επικίνδυνο), την οικογένεια και τους φίλους μας από τους υπόλοιπους, τη μουσική και τα θεάματα που μας συγκινούν από αυτά που μας απωθούν κ.ο.κ.

Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούμε τον δικό μας κοινωνικό χώρο που αισθανόμαστε ότι ανήκουμε, ο οποίος διαμορφώνει την ταυτότητά μας και δίνει νόημα στη ζωή μας.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας μπορεί να αδικήσουμε όσους έχουμε θέσει εκτός του κοινωνικού μας χώρου. Να πιστέψουμε δηλαδή ότι επειδή κάποιος/-ες έχουν γνώρισμα ανοίκεια προς εμάς, είναι κατώτερα όντα, ή, όπως συνήθως λέγεται, είναι «παρίες». Πράγματι, στις παραδοσιακές κοινωνίες αυτό ήταν ο κανόνας: να εξοστρακίζουμε, να περιθωριοποιούμε ή να αποκλείουμε από την ευρύτερη κοινότητα άτομα που δεν μας έμοιαζαν, όπως οι αλλόφυλοι, οι αλλόθρησκοι, άτομα με ειδικές ανάγκες ή με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό.

Στην εποχή μας, οι δυτικές κοινωνίες φαίνονται πιο έτοιμες να συμπεριλάβουν άτομα με πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά, συμπεριφορές και συνήθειες, αλλά και άτομα με παντελώς διαφορετική κουλτούρα, όπως οι πρόσφυγες – αρκεί να αποδέχονται τους φιλελεύθερους κανόνες αρμονικής συμβίωσης με τους υπόλοιπους πολίτες.

Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει για όλα τα μέλη των κοινωνιών μας. Αντίθετα, υπάρχουν ακόμη άτομα, ομάδες και πολιτικά κόμματα που δεν αποδέχονται τις αρχές της «ανοικτής κοινωνίας» και συνεχίζουν να μην αποδέχονται ως μέλη της κοινωνίας τους «διαφορετικούς» ανθρώπους. Σε αυτήν την περίπτωση μιλάμε για «διακρίσεις».

Οι διακρίσεις αναφέρονται στην ανισότητα και την άσχημη μεταχείριση που υφίστανται ορισμένες ομάδες ανθρώπων λόγω των χαρακτηριστικών τους, όπως το φύλο, η εθνοτική καταγωγή, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η θρησκεία κ.ά. Οι διακρίσεις περιορίζουν την πρόσβαση σε ευκαιρίες, την απασχόληση, την εκπαίδευση και την πολιτική συμμετοχή, και δημιουργούν βαθιά τραύματα και αίσθημα αδικίας. Το χειρότερο είδος διακρίσεων είναι ο **αποκλεισμός**.

Ο αποκλεισμός αναφέρεται στην αποτροπή ή τον περιορισμό της συμμετοχής και της πρόσβασης σε πόρους και υπηρεσίες για ομάδες ανθρώπων που θεωρούνται παρίες.

Μορφή διάκρισης και αποκλεισμού, ο οποίος έφτασε στην εξόντωση των αποκλεισμένων, ήταν η ναζιστική ιδεολογία. Οι ναζιστές εξολόθρευσαν το μεγαλύτερο τμήμα των εβραϊκών πληθυσμών της Ευρώπης, Ρομά, ομοφυλόφιλους και πολιτικά διαφωνούντες.

Το Ολοκαύτωμα

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα της Εγκυκλοπαίδειας Ολοκαυτώματος. Χωριστείτε σε ομάδες και επεξεργαστείτε η καθεμία υλικό επιμέρους ενοτήτων για να το παρουσιάσετε στην τάξη.

encyclopedia.ushmm.org/el

Το Ολοκαύτωμα
των Ρομά

Στο πλαίσιο των κριτηρίων που χρησιμοποιούν πολλές κοινωνίες για τον αποκλεισμό ορισμένων μελών τους είναι και η έννοια του **στίγματος**. Το στίγμα είναι υποτιμητική ταυτότητα λόγω της οποίας ένα άτομο ή μια ομάδα αποκλείεται από την πλήρη κοινωνική αποδοχή. **Τα στίγματα συνήθως προκύπτουν από στερεότυπα και λανθασμένες αντιλήψεις**. Για παράδειγμα, η νόσος του Χάνσεν ήταν στο παρελθόν μια «νόσος-στίγμα», καθώς οι ασθενείς απομονώνονταν. Το AIDS είναι μια σύγχρονη «ασθένεια-στίγμα». Οι ασθενείς με AIDS δεν χρειάζεται να απομονωθούν. Όμως είναι πολλές οι περιπτώσεις που, ενώ το AIDS δεν μεταδίδεται με καθημερινή συναναστροφή, πολλοί αποφεύγουν να έχουν την οποιαδήποτε σχέση με ασθενείς, δεν τους κάνουν παρέα, δεν τους προσλαμβάνουν για δουλειά κτλ.

Η πρώτη εντύπωση που δίνουν οι αποκλεισμοί ασθενών είναι ότι γίνονται για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας. Όμως, μια προσεκτικότερη εξέταση δείχνει ότι αποκλείονται άνθρωποι που δεν πάσχουν από νοσήματα που μεταδίδονται εύκολα. Η νόσος του Χάνσεν στο παρελθόν και το AIDS στην εποχή μας είναι δύο τέτοιες περιπτώσεις. Συζητήστε στην τάξη με βάση τα κείμενα, αν οι λόγοι του αποκλεισμού για τις δύο ασθένειες είναι υγειονομικοί ή σχετίζονται με τις κυρίαρχες αξίες και πεποιθήσεις της κοινωνίας.

Οι αυθαίρετες και υποτιμητικές διακρίσεις και ο αποκλεισμός παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Βασίζονται περισσότερο σε εγγενή χαρακτηριστικά, όπως το χρώμα του δέρματος, η θρησκεία, η εθνότητα, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ηλικία κ.ο.κ.

Μια τέτοια συμπεριφορά ή πολιτική διακρίσεων είναι ανήθικη (ποιος από εμάς θα ήθελε να πέσει θύμα μιας τέτοιας συμπεριφοράς από άλλους ανθρώπους;) αλλά και μη λειτουργική για την κοινωνία και την οικονομία. Οι σύγχρονες κοινωνίες βασίζονται στην ήπια ποικιλομορφία (δηλαδή σε σχετικά διαφορετικές νοοτροπίες και συμπεριφορές), ώστε να υπάρχουν διαθέσιμες περισσότερες προτάσεις και λύσεις επιβίωσης σε περιόδους κρίσης.

Στίγμα και αποκλεισμός

1. Γράψτε σε ένα χαρτί ποιες δραστηριότητες σας αρέσουν στον ελεύθερό σας χρόνο (π.χ. μουσική, κινηματογράφος, διάβασμα, βόλτες, αθλητισμός), τι επάγγελμα σκέφτεστε να ακολουθήσετε, αν θέλετε να σπουδάσετε κάτι συγκεκριμένο κτλ. Μετά, αλλάξτε μεταξύ σας τα χαρτιά και δείτε το χαρτί κάποιου/-ας συμμαθητή/-τριας σας που έφτασε μέσω όλης αυτής της διαδικασίας σε εσάς. Είναι ίδιο με το δικό σας; Σας αρέσει να κάνετε και να ονειρεύεστε τα ίδια πράγματα; Πώς θα ήταν η τάξη σας, αν όλοι ήσασταν ίδιοι;
2. Ο κλευσμός περιλαμβάνει τη συνεχή κοροϊδία του ατόμου από άλλους/-ες για κάποιο χαρακτηριστικό του (π.χ. αν φοράει γυαλιά, το βάρος, αν είναι πολύ αδύνατος/-η, τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, το χρώμα του δέρματος, την καταγωγή). Σε πολλές περιπτώσεις υπάρχει ακόμη και άσκηση σωματικής ή ψυχολογικής βίας στο θύμα, οπότε τότε έχουμε εκφοβισμό. Στον εκφοβισμό υπάγεται και ο αποκλεισμός (να μην καλείται μονίμως κάποιος/-α σε γιορτές, σε ομαδικές δραστηριότητες κτλ.).

Εκφοβισμός

Ποιες μπορεί να είναι οι αιτίες αυτού του είδους των βίαιων αποκλεισμών;

Ο Βαγγέλης Γιακουμάκης ήταν Έλληνας σπουδαστής κρητικής καταγωγής που φοιτούσε στη Γαλακτοκομική Σχολή Ιωαννίνων. Βρέθηκε νεκρός στις 15 Μαρτίου 2015. Πριν από τον θάνατό του υπήρξε θύμα σωματικής και λεκτικής βίας από συμφοιτητές του. Ο Βαγγέλης Γιακουμάκης έγινε σύμβολο κατά του εκφοβισμού.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ο άνθρωπος είναι είδος κοινωνικό. Μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης εντάσσεται στην κοινωνία και την πολιτεία. Η κοινωνία δεν είναι μια αδιαφοροποίητη συλλογικότητα. Υπάρχει κοινωνική διαφοροποίηση και κοινωνική διαστρωμάτωση, οι οποίες επηρεάζουν τη θέση, τις ευκαιρίες και τις εμπειρίες των ατόμων και των ομάδων στην κοινωνία. Η κοινωνική διαφοροποίηση είναι η διαδικασία με την οποία διαφοροποιούνται μεταξύ τους διάφορες κοινωνικές ομάδες, δηλαδή έχουν διαφορετικά κριτήρια απόκτησης πόρων, επιλογής μελών, διοίκησης και σκοπό. Η κοινωνική διαστρωμάτωση αναφέρεται στην ιεραρχική οργάνωση της κοινωνίας σε διάφορα στρώματα ή ακόμα και κοινωνικές τάξεις. Υπάρχουν πολλά και διαφορετικά δίκτυα και φορείς κοινωνικοποίησης και ανάλογα με τις αξίες τους ελέγχουν τη συμπεριφορά του ατόμου. Πολλές φορές εμφανίζονται στις κοινωνίες διακρίσεις και αποκλεισμοί που περιορίζουν τα δικαιώματα ορισμένων μελών τους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

1. Ο άνθρωπος δεν είναι ον κοινωνικό.
2. Οι κοινωνικές λειτουργίες του ανθρώπου μπορούν να αναπτυχθούν σε αλληλεπίδραση με άλλα άτομα.
3. Οι απόψεις για το τι είναι ηθικό και τι ανήθικο είναι έμφυτες.
4. Η συμπεριφορά μας διαμορφώνεται μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.
5. Η κοινωνική διαφοροποίηση, εκ του αποτελέσματος, οδηγεί στην κοινωνική ποικιλομορφία.
6. Η κοινωνική διαφοροποίηση οδηγεί στην κοινωνική αποσύνδεση ατόμων και ομάδων από την κοινωνία.
7. Η κοινωνική διαστρωμάτωση αναφέρεται στην ιεραρχική οργάνωση της κοινωνίας σε διάφορα στρώματα ή ακόμα και κοινωνικές τάξεις.
8. Η κοινωνική διαστρωμάτωση ταυτίζεται ως έννοια με την κοινωνική διαφοροποίηση.
9. Η κοινωνική διαστρωμάτωση είναι ίδια σε όλες τις κοινωνίες.
10. Η κοινωνική διαστρωμάτωση επηρεάζεται από έναν μόνο παράγοντα.
11. Η κουλτούρα, το εισόδημα, ο πλούτος, η εκπαίδευση, η επαγγελματική θέση, η κοινωνική καταγωγή, το θρήσκευμα και η εθνική ταυτότητα μπορούν να γίνουν παράγοντες κοινωνικής διαστρωμάτωσης.
12. Η κοινωνική διαστρωμάτωση δεν μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία κοινωνικών τάξεων, όπου οι άνθρωποι με παρόμοια κοινωνικά χαρακτηριστικά συγκεντρώνονται σε ομάδες που μοιράζονται παρόμοιες εμπειρίες και ευκαιρίες.
13. Η οικογένεια δεν παίζει κανένα ρόλο στην επίδοση και τη συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο.
14. Οι φορείς και τα δίκτυα κοινωνικοποίησης παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής ταυτότητας και των πολιτικών πεποιθήσεων του ατόμου.
15. Όσα βιώνουν οι άνθρωποι στα πρώτα χρόνια της ζωής τους δεν παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους.
16. Το σχολείο είναι το πρώτο περιβάλλον στο οποίο πρέπει να συμβιώσουμε με άτομα με τα οποία δεν είμαστε συγγενείς και μέχρι πρότινος ήταν «ξένοι».
17. Σχέσεις είναι όλες οι επαναλαμβανόμενες αλληλεπιδράσεις με άλλους ανθρώπους που αναπτύσσουμε μέσω των κοινωνικών δικτύων.
18. Οι σκληρές δεξιότητες είναι οι δεξιότητες που σχετίζονται με την προσωπικότητα και τις διαπροσωπικές ικανότητες του κάθε ατόμου.
19. Οι σκληρές δεξιότητες είναι τα πτυχία και οι πιστοποιήσεις που έχει κάποιος/-α αποκτήσει.
20. Το κράτος και το σχολείο είναι οι μοναδικοί φορείς που ασκούν κοινωνικό έλεγχο.
21. Οι διακρίσεις περιορίζουν την πρόσβαση σε ευκαιρίες, την απασχόληση, την εκπαίδευση και την πολιτική συμμετοχή, και δημιουργούν βαθιά τραύματα και αίσθημα αδικίας.

Β. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.

1. Στο σχολείο:

- α. παίζει ρόλο η μόρφωση της οικογένειας
- β. έχει σημασία το πώς το παιδί θα αποδεχθεί τη ζωή του σχολείου
- γ. είναι σημαντικό το πώς οι εκπαιδευτικοί και οι συμμαθητές/-τριες θα φέρονται στο παιδί
- δ. όλα τα παραπάνω

2. Ο πολιτικός έλεγχος της κυβέρνησης μπορεί να ασκηθεί με:

- α. την κατάθεση πρότασης δυσπιστίας στην κυβέρνηση
- β. τη σύσταση εξεταστικών επιτροπών
- γ. την άσκηση των μέσων κοινοβουλευτικού ελέγχου
- δ. όλα τα παραπάνω

3. Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται:

- α. από απόλυτη ομοιομορφία των μελών τους
- β. από απόλυτη ποικιλομορφία των μελών τους
- γ. από ήπια ποικιλομορφία των μελών τους
- δ. τίποτα από τα παραπάνω.

4. Η έννοια του ατομικού συμφέροντος αναφέρεται:

- α. στις προτιμήσεις
- β. στο όφελος του κοινωνικού συνόλου
- γ. στη δικαιοσύνη
- δ. όλα τα παραπάνω

5. Για να κατατεθεί μια πρόταση δυσπιστίας στην κυβέρνηση πρέπει να υπογραφεί από:

- α. 40 βουλευτές
- β. 50 βουλευτές
- γ. 60 βουλευτές
- δ. 151 βουλευτές

[Ερωτήσεις
αξιολόγησης](#)

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Τι είναι οι διακρίσεις;
2. Σε τι αναφέρεται ο αποκλεισμός;
3. Να περιγράψετε το φαινόμενο του «αντηχείου» στη λειτουργία των ΜΜΕ.
4. Ποια είναι η διαφορά «ερώτησης» και «επερώτησης» στον κοινοβουλευτικό έλεγχο;

[Γλωσσάρι](#)

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

- 4.1. Η κοινωνία των πολιτών και οι μορφές της
- 4.2. Κοινωνικά κινήματα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
- 4.3. Ομάδες συμφερόντων, ομάδες άσκησης επιρροής και ομάδες ενδιαφέροντος
- 4.4. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης – Οι ψηφιακές κοινότητες
- 4.5. Η κοινή γνώμη και οι διαμορφωτές της
- 4.6. Μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας των πολιτών (συμμετοχή και δράση – αυτονομία, ισοτιμία και εθελοντισμός).
- Να περιγράφουν τους τρόπους οργάνωσης και τις δράσεις της κοινωνίας των πολιτών (ακτιβισμός, σωματεία, κοινοτικές δράσεις και πρωτοβουλίες, ΜΚΟ, σύλλογοι, λέσχες, ομάδες αλληλοβοήθειας κ.λπ.).
- Να συνειδητοποιήσουν τον ρόλο των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και της πολιτικής ατζέντας.
- Να αναγνωρίζουν την επενέργεια των μηνυμάτων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη διαμόρφωση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.
- Να συνειδητοποιήσουν τη διαρκή επίδραση που ασκεί η κοινωνία στο κράτος, τις κρατικές πολιτικές και το σύστημα διακυβέρνησης, μέσω των διαφόρων μορφών οργάνωσης της κοινωνίας των πολιτών.

Λέξεις κλειδιά: Κοινωνικό κίνημα, ομάδες συμφερόντων, ομάδες ενδιαφέροντος, κοινή γνώμη, κοινωνία των πολιτών.

4. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

4.1 Η κοινωνία των πολιτών και οι μορφές της

Η «κοινωνία των πολιτών» αναφέρεται σε έναν τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας στον οποίο οι πολίτες έχουν ενεργό συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στις διάφορες καταστάσεις που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τη ζωή τους.

Στην ουσία, πρόκειται για μια κοινωνία όπου **οι πολίτες δεν περιορίζονται μόνο στο να ψηφίζουν σε εκλογές επιλέγοντας ένα κυβερνητικό πρόγραμμα**, αλλά συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση των πολιτικών, στην κοινωνική οργάνωση και στη διαμόρφωση της κοινότητάς τους.

Οι μορφές που λαμβάνει η κοινωνία των πολιτών ποικίλλουν ανάλογα με: α) τη **νοοτροπία των κατοίκων** της χώρας β) τις **πολιτικές δομές** της χώρας γ) τις **δεξιότητες που κατέχουν οι πολίτες και οι οργανώσεις τους να επεμβαίνουν και να διαμορφώνουν πολιτικές δράσεις**.

Ο Rousseau έγραφε για τους Άγγλους (γιατί τότε μόνο η Αγγλία είχε κοινοβούλιο): Οι Άγγλοι νομίζουν ότι είναι ελεύθεροι μία μέρα στα πέντε χρόνια. Στο σημείο αυτό ο Rousseau είναι βέβαια ενδοτικός, διότι, φυσικά, ούτε μία μέρα στα πέντε χρόνια δεν είναι ελεύθεροι: αυτό που σκέπτεται κανείς, οι επιλογές που κάνει αυτή τη μέρα έχουν ήδη καθοριστεί (και πολύ περισσότερο στη σημερινή εποχή) από τα προηγούμενα πέντε χρόνια: από τον εκλογικό νόμο, από τα υπάρχοντα κόμματα, τους υποψήφιους κτλ.

Καστοριάδης, Κ. (1999). *Η αρχαία ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα*. Αθήνα: Ύψιλον. σελ. 34-35.

1. Αρκεί η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος σε μια δημοκρατία, ώστε αυτή να μπορεί να λειτουργήσει;
2. Να αναφέρετε προβλήματα της καθημερινής σας ζωής που μπορούν να λυθούν μέσω της ενεργοποίησης των πολιτών χωρίς να χρειάζεται να αναμένουν τις εκλογές.

Η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά μπορεί να είναι:

α) **καλοπροαίρετη** και **εποικοδομητική**, όταν εκδηλώνεται σε δράσεις για την αντιμετώπιση προβλημάτων προς όφελος της κοινωνίας, στηρίζεται στην ατομική ευθύνη και τη συνεργατικότητα (π.χ. μια απεργία εκπαιδευτικών για αύξηση των δαπανών στην εκπαίδευση ή ένα μαθητικό κίνημα για τα κτιριακά προβλήματα ενός σχολείου).

β) **κακοπροαίρετη** και **υποκριτική**, όταν αποτελεί εκδήλωση της νοοτροπίας του **εγωιστικού ωφελιμισμού**. Πρόκειται για ενέργειες που εξυπηρετούν ατομικούς σκοπούς (π.χ. κάποιος/-α εγγράφεται μέλος ενός πολιτικού κόμματος, προκειμένου να δημιουργήσει ένα δίκτυο γνωριμιών που θα τον/τη βοηθήσει στην επαγγελματική του/της ανέλιξη).

«Υπάρχουν δύο τρόποι για να καταστήσει κανείς επάγγελμά του την πολιτική. Είτε ζει κανείς “για” την πολιτική είτε “από” την πολιτική.»

Βέμπερ, Μ. (1987). *Η πολιτική ως επάγγελμα* (Μ. Κυπραίος, Μετ.). Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 117.

Στο απόσπασμα να διακρίνετε ποια πολιτική δράση είναι καλοπροαίρετη και ποια κακοπροαίρετη.

Την καλλιέργεια καχυποψίας και εγωιστικού ωφελιμισμού σε μια κοινωνία ενισχύει επίσης το κατά πόσο η ίδια η νομοθεσία ευνοεί τη **διαφθορά** (π.χ. κάνει πολύ δύσκολη την τιμωρία της διασπάθισης του δημόσιου χρήματος), αφήνοντας τους παραβάτες του νόμου ουσιαστικά ατιμώρητους.

Norman Rockwell, **Σώστε την ελευθερία του λόγου.**

Αφίσα καμπάνιας των Η.Π.Α. κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Από ποιους κινδύνευε η ελευθερία του λόγου εκείνη την εποχή; Πώς απεικονίζεται εδώ η δημοκρατική διαδικασία; Αναλύστε τη στάση, το βλέμμα και τον ρουχισμό των συμμετεχόντων. Τι είδους σχέση διαφαίνεται να έχουν μεταξύ τους;

Οι **πολιτικές δομές** της χώρας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών. Αν είναι **συγκεντρωτικές**, δηλαδή η λήψη των αποφάσεων εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από την κυβέρνηση, τότε οι θέσεις της κοινωνίας των πολιτών είναι δύσκολο να εφαρμοστούν. Αν είναι **αποκεντρωμένες**, υπάρχουν δηλαδή θεσμοί όπως οι περιφέρειες, οι δήμοι κτλ. που παίζουν σημαντικό ρόλο στη διοίκηση, τότε η κοινωνία των πολιτών έχει περιθώρια παρέμβασης. Τεράστια σημασία έχει **οι πολιτικές δομές να μην είναι διεφθαρμένες και αναποτελεσματικές**.

Όπως είναι γνωστό, για διάφορους ιστορικούς λόγους, η χώρα μας έχει μια εξαιρετικά καχεκτική κοινωνία των πολιτών με έντονους αυταρχισμούς [...] Στον πολιτικό χώρο, π.χ., έχουμε και αυτοσυγκέντρωση δύναμης στα χέρια των κυβερνώντων (ενδοθεσμικό επίπεδο) και κομματικοκρατία, δηλαδή διείσδυση της κομματικής λογικής σε τομείς όπως η ανώτατη παιδεία, η Εκκλησία κλπ.

Μουζέλης, Ν. (24 Νοεμβρίου 2008). *Τι είναι η κοινωνία των πολιτών*. ΤΟ ΒΗΜΑ.

1. Ποια εμπόδια για την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών καταγράφει το απόσπασμα;
2. Πώς μπορούν αυτά τα εμπόδια να οδηγήσουν σε κακοπροαίρετες και υποκριτικές δράσεις της κοινωνίας των πολιτών;

Οι χώρες που έχουν **αναπτυγμένη κοινωνία των πολιτών** χαρακτηρίζονται από διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση και υψηλή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά. Αντίθετα, χώρες με **ισχνή κοινωνία των πολιτών** εμφανίζουν φαινόμενα πελατειακών σχέσεων στην πολιτική (π.χ. ρουσφέτια), χαμηλή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και αδιαφάνεια στη δημόσια διοίκηση, καθώς τόσο οι πολίτες όσο και οι πολιτικοί προσπαθούν να προωθήσουν τα εγωιστικά τους συμφέροντα (φοροδιαφυγή, εκδουλεύσεις, κτλ.).

Πείτε μου πόσες είναι οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών σε έναν τόπο και θα σας πω πόσο καλά λειτουργεί η δημοκρατία εκεί.

(Σύνοψη της κεντρικής ιδέας του βιβλίου του Robert D. Putnam (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press).

Να σχολιάσετε την άποψη του συγγραφέα.

Τέλος, οι δράσεις της κοινωνίας των πολιτών απαιτούν οι πολίτες να έχουν πολιτική παιδεία (όπως δεξιότητες που τους επιτρέπουν να κατανοούν το θέμα, να οργανώνονται, να προσεγγίζουν τις αρχές, να θέτουν το ζήτημα απλά και κατανοητά, κτλ.) προκειμένου η δράση τους να είναι αποτελεσματική.

Ορισμένες από τις **μορφές που μπορεί να λάβει η κοινωνία των πολιτών** είναι:

Κινήματα Διαμαρτυρίας και Κινήματα Πολιτών: Οι πολίτες εκφράζουν τις θέσεις τους μέσω διαδηλώσεων, συλλογής υπογραφών και άλλων μορφών διαμαρτυρίας (π.χ. κίνημα πολιτών υπέρ της δημιουργίας ενός αντιπλημμυρικού έργου στην περιοχή τους).

Ομάδες Πίεσης: Ομάδες πολιτών (π.χ. εργατικά συνδικάτα, κινήματα νέων, φεμινιστικά κινήματα, ενώσεις γονέων) που πιέζουν τις αρχές για συγκεκριμένα θέματα μέσω επικοινωνίας με κυβερνητικούς αξιωματούχους, εκστρατείες ευαισθητοποίησης, διαμαρτυρίες και νομικές δράσεις.

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (NGOs): Πολίτες συμμετέχουν σε μη κερδοσκοπικές οργανώσεις που επιδιώκουν να επιλύσουν κοινωνικά, ανθρωπιστικά ή περιβαλλοντικά θέματα είτε συνεργαζόμενοι είτε συγκρουόμενοι με το κράτος ή τις επιχειρήσεις. Εναλλακτικά, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ονομάζονται πλέον **Οργανώσεις Κοινωνίας Πολιτών (Ο.Κοι.Π)**.

Ηλεκτρονική Δημοκρατία (e-Democracy): Η χρήση τεχνολογίας για την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (ακόμα και για να ψηφίζουν στις εθνικές εκλογές) μέσω διαδικτυακών πλατφορμών και εφαρμογών.

Εθελοντισμός

4.2. Κοινωνικά κινήματα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Τα κοινωνικά κινήματα είναι οργανωμένες πρωτοβουλίες πολιτών που επιδιώκουν να επηρεάσουν την κοινωνία και την κυβερνητική πολιτική με την υπεράσπιση και την προώθηση συγκεκριμένων αξιών, ανησυχιών ή δικαιωμάτων. Τα κοινωνικά κινήματα μπορούν να αφορούν αιτήματα εργαζομένων, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το περιβάλλον, την έμφυλη ισότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη, την ειρήνη και άλλα. Αυτά τα κινήματα μπορούν να εκφραστούν μέσω διαδηλώσεων, πολιτικών εκστρατειών, άσκησης πίεσης και πολλών άλλων μορφών δράσης. Έχουν συχνά ως στόχο: **α) την αλλαγή της κοινής γνώμης β) ή/και τη δημιουργία πιέσεων προς τις αρχές για αλλαγές.**

Τα βασικά κινήματα που επέδρασαν σημαντικά στις δυτικές κοινωνίες από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα είναι: α) το εργατικό κίνημα β) το φοιτητικό κίνημα γ) το φεμινιστικό κίνημα δ) τα κινήματα για την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, ο φασισμός ήταν πολύ ισχυρό κίνημα μέχρι το 1940, και ο κομμουνισμός μέχρι το 1990, έτος κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης. Τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με πολλούς αναλυτές και πολιτικούς, βρίσκεται σε άνοδο το «κίνημα woke». Όμως, υπάρχουν και απόψεις που υποστηρίζουν ότι το λεγόμενο «κίνημα woke» είτε δεν υφίσταται ως ενιαίο, συγκροτημένο κίνημα είτε ότι αποτελεί κατασκευασμένο όρο που χρησιμοποιείται συχνά σε πολιτικές αντιπαραθέσεις (για ορισμό του κινήματος woke βλ. στο ΨΜΑ που ακολουθεί).

Το εργατικό κίνημα διεκδικεί οικονομικά και λοιπά αιτήματα που αφορούν τους εργαζόμενους (ωράριο, όροι εργασίας, ύψος μισθών και συντάξεων, ηλικία συνταξιοδότησης). Στην εποχή μας, το εργατικό κίνημα έχει αποδυναμωθεί, ενώ άλλα έχουν αναδυθεί που αφορούν και άλλες όψεις της ζωής των πολιτών (δικαιώματα, ελευθερία λόγου και έκφρασης, προστασία του περιβάλλοντος κτλ.).

Συζητήστε στην τάξη ποια είναι τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα.

Τα κινήματα εκφράζουν τη θέση και τα συμφέροντα πρωτίστως όσων μετέχουν σε αυτά, χωρίς απαραίτητα να δρουν προς όφελος ολόκληρης της κοινωνίας. Έτσι λοιπόν έχουν αναπτυχθεί:

Κινήματα αντιδραστικά, τα οποία στρέφονται ενάντια στα ανθρώπινα δικαιώματα, τις ατομικές ελευθερίες, το δημόσιο συμφέρον. Τέτοια κινήματα είναι αυτά που επιδιώκουν την κατάργηση της ελευθερίας διακίνησης των ιδεών, την παραβίαση δικαιωμάτων μειονοτήτων, τη δημιουργία αποκλεισμών ανθρώπων από δημόσια αγαθά.

Κινήματα που μπορούν να θεωρηθούν **αμφισβητήσιμα**. Είναι αυτά που οι θέσεις τους δεν ανταποκρίνονται απαραίτητως στα συμφέροντα όλων των πολιτών και στηρίζονται σε επιχειρήματα που πολλές φορές είναι ακραία και απόλυτα. Πρόκειται για κινήματα που προβάλλουν κινδύνους, χωρίς επιστημονική τεκμηρίωση, γεγονός που τα καθιστά αντιδραστικά και φοβικά (π.χ. το αντιεμβολιαστικό κίνημα, το κίνημα ενάντια στην έκδοση νέων ταυτοτήτων).

Υπάρχουν και κινήματα, όπως αυτό των ΛΟΑΤΚΙ+ ή της προστασίας των ζώων που αναμφισβήτητα μπορούν να θεωρηθούν **προοδευτικά**, καθώς προωθούν τη συμπεριληπτικότητα.

WOKE - ΛΟΑΤΚΙ+

Πώς θεμελιώνεται ο χαρακτηρισμός «αντιδραστικά» για κινήματα εναντίον έργων τέχνης, «αμφισβητήσιμα» για κινήματα που αντιτίθενται στους εμβολιασμούς και ο χαρακτηρισμός «προοδευτικό» για το κίνημα των ΛΟΑΤΚΙ+;

Οι **Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Οργανώσεις Κοινωνίας Πολιτών)** είναι οργανώσεις ανεξάρτητες από τα κράτη, μη κερδοσκοπικές, που δραστηριοποιούνται σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων της υγείας, της εκπαίδευσης, του περιβάλλοντος, της ανάπτυξης, της ανθρωπιστικής βοήθειας, της αντιμετώπισης του ρατσισμού, της φτώχειας κ.ά.

Οι ΜΚΟ συχνά είναι αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας πολιτών που ενώνονται για να αντιμετωπίσουν κοινωνικά ή ανθρωπιστικά ζητήματα τα οποία δεν αντιμετωπίζονται επαρκώς από τις κυβερνήσεις ή τις επιχειρήσεις. Γνωστές ΜΚΟ είναι ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, η Actionaid, το Χαμόγελο του Παιδιού κ.ά. Οι ΜΚΟ δραστηριοποιούνται σε παγκόσμιο, εθνικό ή τοπικό επίπεδο και μπορεί να ασχολούνται τόσο με την παροχή βοήθειας όσο και την υπεράσπιση δικαιωμάτων.

Κατηγορούμε συχνά την ανθρωπότητα πως, ενώ τον τελευταίο αιώνα έχει επιτελέσει τεράστια επισημονική και τεχνολογική πρόοδο, στον τομέα της ηθικής έχει μείνει πίσω.

Υπάρχει κάτι που αντικρούει αυτή την άποψη: η δημιουργία και παρουσία, στο δεύτερο μισό του αιώνα μας, των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (NGOs-Non Governmental Organizations). Πίσω από αυτά τα αρχικά κρύβονται πασίγνωστες κινήσεις όπως η Γκρηνπής, η Διεθνής Αμνηστία, Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα και οι Γιατροί του Κόσμου, Το Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι, η Ομάδα για την Προστασία των Μειονοτήτων κ.ά.

Τις έχουμε μάθει και μας φαίνονται σχεδόν αυτονόητες – όμως εκατό χρόνια πριν κανείς δεν νοιαζόταν αν υπήρχαν πολιτικοί κρατούμενοι στην Τουρκία ή την Κίνα, αν πέθαιναν άνθρωποι από την πείνα στο Σουδάν ή την Κολομβία, αν παραβιάζονταν τα ανθρώπινα δικαιώματα ή τα δικαιώματα των μειονοτήτων σε πολλά κράτη. Οι οργανώσεις αυτές λέγονται μη κυβερνητικές γιατί δεν εξαρτώνται από κυβερνήσεις (ευτυχώς – η ανεξαρτησία είναι προϋπόθεση για την σωστή λειτουργία τους). Οι πόροι τους είναι από εισφορές μελών, δωρεές, ιδρύματα και διεθνείς οργανώσεις. Η συνολική προσφορά τους είναι εντυπωσιακή: έχουν σώσει εκατομμύρια ζωές, έχουν προστατέψει πολλές χιλιάδες ανθρώπων από βασανιστήρια και καταπίεση, έχουν βελτιώσει σημαντικά την ποιότητα ζωής. Εδώ στην Ελλάδα τις αντιμετωπίζουμε περίεργα: Όταν η Διεθνής Αμνηστία ή το Παρατηρητήριο του Ελσίνκι καταγγέλλουν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία, γράφουμε την είδηση στην πρώτη σελίδα. Όταν οι ίδιες οργανώσεις διαμαρτύρονται για καταπίεση των Μαρτύρων του Ιεχωβά, των Σλαβόφωνων ή των Μουσουλμάνων στην Ελλάδα, είναι ανθελληνικές και πληρωμένες από ξένα κέντρα. Ουσιαστικά μας ενοχλεί η ανεξαρτησία τους: θα τις θέλαμε με το μέρος μας (όπως και όλες οι άλλες εξουσίες). Και ξεχνάμε ότι αυτό θα καταργούσε αυτόματα το διεθνές τους κύρος.

Είμαι υπερήφανος που ανήκω στις περισσότερες από αυτές τις οργανώσεις. Πιστεύω πως ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, ενιαία και αδιαπραγμάτευτα, είναι η μόνη ιδεολογία που μας απόμεινε – αλλά και η μόνη που μας χρειάζεται.

Δήμου, Ν. (1999, Φεβρουάριος 14). *Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις*. Έθνος.

1. Ο συγγραφέας έχει θετική ή αρνητική στάση απέναντι στις ΜΚΟ και γιατί;
2. Να σχολιάσετε το πώς αντιμετωπίζουν οι πολίτες τη δράση των ΜΚΟ σύμφωνα με το κείμενο.

Οι ΜΚΟ αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της δημοκρατίας. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι, αναγκαστικά και ανεξαιρέτως, όλες οι ΜΚΟ ενεργούν νόμιμα και σύμφωνα με το καταστατικό τους. Για παράδειγμα, στο πρόσφατο παρελθόν, πολλές διεθνείς ΜΚΟ έχουν κατηγορηθεί για διαφθορά και παράνομες δραστηριότητες τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Από το 2013 ξεκίνησε προσπάθεια ρύθμισης του νομοθετικού πλαισίου λειτουργίας και διαφάνειας των Οργανώσεων Κοινωνίας Πολιτών. Από το 2023 υπάρχουν δύο ψηφιακές βάσεις δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών στις οποίες αναγράφονται όλα τα στοιχεία για την **ίδρυση**, τα **όργανα διοίκησης**, τη **λειτουργία** και τις **κρατικές χρηματοδοτήσεις** που λαμβάνουν οι Οργανώσεις.

Επιλέξτε μια ΜΚΟ και συζητήστε στην τάξη τους σκοπούς της, αν έχει δικαίωμα να προσλάβει προσωπικό και αν οι λειτουργίες της θα μπορούσαν να αναληφθούν από το κράτος πρόνοιας.

4.3. Ομάδες συμφερόντων, ομάδες άσκησης επιρροής και ομάδες ενδιαφέροντος

Οι **ομάδες συμφερόντων** είναι οργανωμένες ομάδες πολιτών που συνεργάζονται για να προασπίσουν ή να προωθήσουν κοινά συμφέροντα, αξίες ή απαιτήσεις. Αυτές οι ομάδες επικεντρώνονται στην προώθηση των συμφερόντων των μελών τους και μπορούν να δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς, όπως η πολιτική, η οικονομία, η κουλτούρα, η κοινωνία και το περιβάλλον.

Οι ομάδες συμφερόντων μπορούν να έχουν ποικίλλες μορφές οργάνωσης. Μερικά παραδείγματα ομάδων συμφερόντων είναι τα παρακάτω:

Στη στήλη Α παρατίθενται οργανώσεις, ενώ στη στήλη Β τι κάνει η καθεμία από αυτές. Να αντιστοιχίσετε τις οργανώσεις της στήλης Α με τη στήλη Β:

Α. Επιχειρηματικές Οργανώσεις	1. Αντιπροσωπεύουν τα συμφέροντα των εργαζομένων και επιδιώκουν καλύτερες συνθήκες εργασίας, αυξήσεις μισθών, προστασία από καταχρηστικές συμπεριφορές εργοδοτών κ.ά.
Β. Εργατικά Συνδικάτα	2. Επιδιώκουν να προασπίσουν τα περιβαλλοντικά συμφέροντα και να προωθήσουν βιώσιμες πρακτικές για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος.
Γ. Περιβαλλοντικές Οργανώσεις	3. Ομάδες που επιδιώκουν να προστατεύσουν τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των καταναλωτών, ελέγχοντας την ποιότητα προϊόντων και υπηρεσιών.
Δ. Κοινωνικές Οργανώσεις	4. Είναι ομάδες που εκπροσωπούν τα συμφέροντα επιχειρήσεων και βιομηχανιών. Στοχεύουν στην προστασία και την προώθηση των οικονομικών συμφερόντων των μελών τους.
Ε. Εκπροσώπηση Καταναλωτών	5. Συμπεριλαμβάνουν ομάδες που αγωνίζονται για τα δικαιώματα και τα συμφέροντα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, όπως γυναίκες, νέοι, ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρία κ.ά.

Οι ομάδες συμφερόντων παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτικών, των κοινωνικών αλλαγών και της οικονομίας, καθώς επηρεάζουν τις αποφάσεις και τις πρακτικές που αφορούν στη συγκεκριμένη ομάδα ή τον τομέα συμφερόντων τους. Όμως, όπως συμβαίνει με τα κοινωνικά κινήματα και τις ΜΚΟ, έτσι και σε αυτήν την περίπτωση, παρόλο που αυτές οι οργανώσεις αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της πλουραλιστικής και φιλελεύθερης δημοκρατίας, δεν μπορούμε να προεικασούμε ότι κάθε ενέργειά τους είναι εξαρχής καλοπροαίρετη, ορθή και προοδευτική.

ΣΕΒ

ΟΛΜΕ

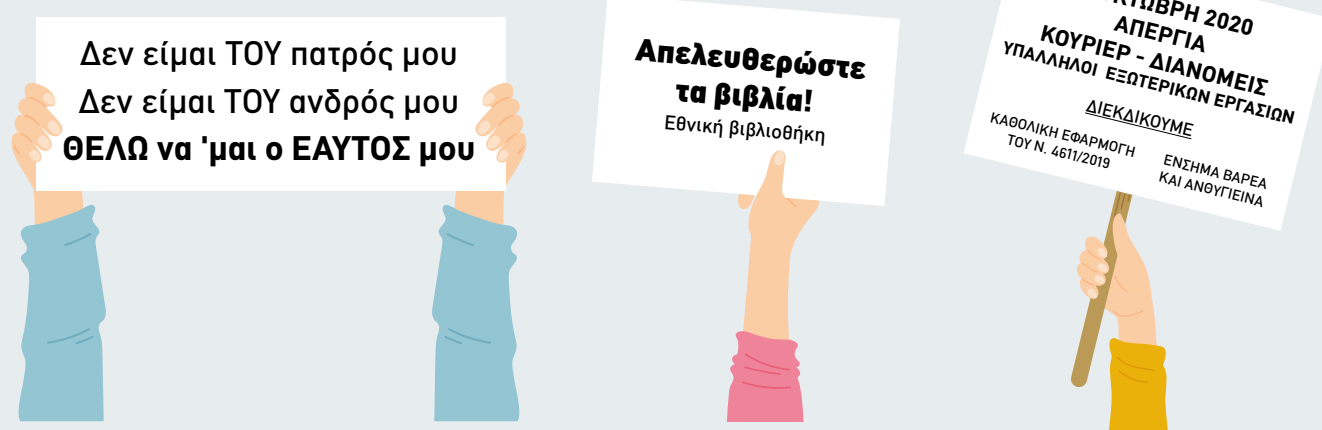
ΓΣΕΕ

ΔΟΕ

1. Μπορεί να λειτουργήσει η δημοκρατία, χωρίς αυτές τις οργανώσεις;
2. Σε μια επιχείρηση, ο εργοδότης ανακοινώνει στους εργαζόμενους μειώσεις μισθών, παύση ασφαλιστικής κάλυψης (πληρωμή ενσήμων, ασφαλιστικών ταμείων), επειδή οι πωλήσεις των προϊόντων της επιχείρησης έχουν μειωθεί. Σε ποια οργάνωση μπορούν να απευθυνθούν οι εργαζόμενοι για να υπερασπιστεί τα δικαιώματά τους;
3. Ποιους εκπροσωπούν οι οργανώσεις που έχουν τα ανωτέρω ακρωνύμια;

Οι **ομάδες άσκησης επιρροής** είναι οι **ομάδες πίεσης** και τα **λόμπι**. Οι ομάδες πίεσης (εργατικά συνδικάτα, κινήματα νέων, φεμινιστικά κινήματα, ενώσεις γονέων) και τα λόμπι είναι οργανώσεις που δραστηριοποιούνται με **σκοπό να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις** και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε πολιτικό, οικονομικό ή άλλο επίπεδο, προς όφελος των συμφερόντων ή των απόψεων που εκπροσωπούν. Οι δραστηριότητες των ομάδων πίεσης και των λόμπι μπορεί να περιλαμβάνουν **συναντήσεις με την πολιτική ηγεσία ή δημόσιες εκστρατείες** (συλλογή υπογραφών, διαδηλώσεις, απεργίες κτλ.).

Οι επόμενες αφίσες και τα πανό είναι από διαφορετικές ομάδες πίεσης.

Να τις ταξινομήσετε σε αφίσα ή πανό: α) συνδικάτου β) φοιτητικού συλλόγου γ) φεμινιστικής οργάνωσης. Μπορείτε να διατυπώσετε τα βασικά σημεία των αιτημάτων αυτών των ομάδων πίεσης;

Οι **ομάδες ενδιαφέροντος** είναι ομάδες ανθρώπων που συνεργάζονται για να προασπίσουν κοινά ενδιαφέροντα, αλλά **δεν επιδιώκουν απαραίτητα πολιτικές ή νομοθετικές αλλαγές**. Αντίθετα, επικεντρώνονται στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων, εκδηλώσεων και πρωτοβουλιών που σχετίζονται με συγκεκριμένα ενδιαφέροντα, χωρίς να αναζητούν απαραίτητα αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο.

Οι δραστηριότητες των ομάδων ενδιαφέροντος μπορεί να περιλαμβάνουν: εκδηλώσεις και αγώνες, πολιτιστικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την παράδοση, την τέχνη, τον πολιτισμό και τη λογοτεχνία, αθλητικές δραστηριότητες, δημιουργία ομάδων για τη δραστηριοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως φτώχειας, ανισότητας κ.ά.

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω ομάδες ως ομάδες πίεσης και ομάδες ενδιαφέροντος: Πολιτιστικός σύλλογος μιας περιοχής – Σκακιστικός όμιλος – Σωματείο σε εργασιακό χώρο – Μαθητική κοινότητα σχολείου – Αναγνωστικός όμιλος μιας περιοχής – Σύλλογος για την προστασία και τη φροντίδα του περιβάλλοντος – Σύλλογος για τη διατήρηση και την εκμάθηση της βλάχικης γλώσσας.

[Συνδικαλιστικό κίνημα](#)

4.4. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης – Οι ψηφιακές κοινότητες

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αναφέρονται σε διαδικτυακές πλατφόρμες και εφαρμογές που επιτρέπουν στους χρήστες να δημιουργούν, να μοιράζονται και να αλληλεπιδρούν με περιεχόμενο, εικόνες, βίντεο και πληροφορίες. Αυτές οι πλατφόρμες δημιουργούν εικονικά κοινωνικά δίκτυα, επιτρέποντας στους χρήστες να συνδέονται με φίλους, οικογένεια, συνεργάτες και άλλους χρήστες από διάφορα μέρη του κόσμου.

Τα σύμβολα που ακολουθούν ανήκουν σε δημοφιλείς πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Αντιστοιχίστε τις με τη λειτουργία τους:

 Facebook (meta)	Μια πλατφόρμα μικρομηνυμάτων, όπου οι χρήστες μπορούν να δημοσιεύουν μηνύματα, γνωστά ως «tweets», με περιορισμένο αριθμό χαρακτήρων.
 Πρώην Twitter	Μια επαγγελματική πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης, σχεδιασμένη για τη σύνδεση επαγγελματικών δικτύων και την προώθηση της επαγγελματικής ανάπτυξης.
 LinkedIn	Μια από τις πρώτες μεγάλες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, που επιτρέπει στους χρήστες να δημιουργούν προφίλ, να μοιράζονται καταστάσεις, φωτογραφίες, βίντεο και άλλο περιεχόμενο.
 Instagram	Μια πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης και κοινοποίησης φωτογραφιών και βίντεο.
 TikTok	Μια πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης για την κοινοποίηση και παρακολούθηση βίντεο.
 Youtube	Μια εφαρμογή που επιτρέπει στους χρήστες να δημιουργούν και να παρακολουθούν βίντεο μικρής διάρκειας.

Χρησιμοποιείτε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης; Σύμφωνα με την εμπειρία σας, ποια αθέμιτη χρήση είναι πιο συχνή σε κάθε μία από τις παραπάνω πλατφόρμες;

Συζητήστε στην τάξη ποια από τα παρακάτω πλακίδια αποτελούν θετικά ή αρνητικά χαρακτηριστικά των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (ΜΚΔ).

Επικοινωνία: δυνατότητες για αμφίδρομη επικοινωνία, διαμοιρασμός περιεχομένου και δημιουργία κοινοτήτων.

Διασκέδαση: Μπορούμε να διασκεδάσουμε βλέποντας βίντεο, εικόνες κ.ά. που μοιραζόμαστε με τους φίλους μας.

Παραβίαση Ιδιωτικότητας: Τα ΜΚΔ και οι ιδιοκτήτες τους κατηγορούνται συχνά για αθέμιτη συλλογή και χρήση προσωπικών δεδομένων των χρηστών.

Προβολή: Τα ΜΚΔ μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία επαγγελματικών προφίλ και δικτύωση.

Ενημέρωση: Μπορούμε να ακολουθούμε ιστοσελίδες, οργανισμούς, ανθρώπους, δραστηριότητες και γεγονότα και να ενημερωνόμαστε για τις εξελίξεις σε όλο τον κόσμο.

Σύνδεση: Τα ΜΚΔ μάς επιτρέπουν να συνδεθούμε με γνωστούς και αγνώστους, χωρίς γεωγραφικό ή χρονικό περιορισμό, προσφέροντας τη δυνατότητα διατήρησης και επέκτασης των κοινωνικών δικτύων μας.

Απομόνωση: Η παρατεταμένη χρήση των ΜΚΔ μπορεί να προκαλέσει αίσθημα απομόνωσης, καθώς οι χρήστες περνούν πολύ χρόνο στην εικονική πραγματικότητα αντί να επικοινωνούν από κοντά.

Κοινοποίηση: Μπορούμε να μοιραζόμαστε αρχεία και πληροφορίες διευρύνοντας τις γνώσεις μας, να έχουμε διαρκή ανατροφοδότηση καταστάσεων και άλλου περιεχομένου με τους φίλους μας, έχοντας τη δυνατότητα να διατηρούμε τους άλλους ενημέρους για τη ζωή μας.

Ανταγωνισμός κύρους: Η ανάρτηση στιγμών του προσωπικού βίου μπορεί να οδηγήσει σε σύγκριση μεταξύ των χρηστών και με τη σειρά της αυτή η σύγκριση να οδηγήσει σε ανταγωνισμούς και εμπάθεια.

Κακοήθεις επιθέσεις και παρενοχλήσεις: Ορισμένοι χρήστες προσπαθούν να επιβληθούν παρενοχλώντας, εκφοβίζοντας και λοιδορώντας τους «αντιπάλους» τους με σκοπό να τους φιμώσουν και να μονοπωλήσουν τον λόγο που εκφέρεται στα ΜΚΔ.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν συνδεθεί με σύγχρονα κοινωνικά κινήματα (π.χ. Αραβική Άνοιξη, κίνημα των Αγανακτισμένων κτλ.).

[Μέσα κοινωνικής δικτύωσης](#)

[...] οι ακτιβιστές των κοινωνικών κινήματων των αρχών του 21ου αιώνα έχουν ενσωματώσει τις νέες τεχνολογίες στις διαδικασίες της οργάνωσης και στις ίδιες παραστάσεις διατύπωσης διεκδικήσεων. Εδώ όμως ανακύπτουν σοβαρά ερωτήματα: μετασχηματίζονται τα κοινωνικά κινήματα από τις νέες τεχνολογίες και με ποιους τρόπους; [...]

- Θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι τα περισσότερα νέα χαρακτηριστικά των κοινωνικών κινήματων προκύπτουν από μεταβολές στο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο και όχι από αυτές καθαυτές τις τεχνολογικές καινοτομίες.
- Θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι, όπως συνέβαινε και τον 19ο και τον 20ό αιώνα, οι τεχνολογικές καινοτομίες του 21ου αιώνα λειτουργούν με διττό τρόπο: από τη μια πλευρά, με τη μείωση του κόστους του συντονισμού μεταξύ των ακτιβιστών που είναι ήδη αλληλοσυνδεδεμένοι και, από την άλλη, με τον πλέον οριστικό αποκλεισμό εκείνων που δε διαθέτουν πρόσβαση στα νέα μέσα επικοινωνίας, και επομένως με την αύξηση της επικοινωνιακής ανισότητας.

Διασκευασμένο κείμενο από: Tilly, C. (2010). *Κοινωνικά κινήματα 1768-2004* (μετάφραση: Θανάσης Τσακίρης) (Β' έκδοση). Αθήνα: Σαββάλας (παράτιθεται στο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. ΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. σ. 199).

1. Παίζει ρόλο η νέα τεχνολογία στο περιεχόμενο των αιτημάτων των κοινωνικών κινήματων;
2. Τι προσφέρει η νέα τεχνολογία στα κοινωνικά κινήματα;

4.5. Η κοινή γνώμη και οι διαμορφωτές της

Η **κοινή γνώμη** είναι η **συλλογική αίσθηση** που έχει ένας πληθυσμός σχετικά με ένα συγκεκριμένο ζήτημα. **Διαμορφώνεται από μια ποικιλία παραγόντων**, συμπεριλαμβανομένων **των προσωπικών εμπειριών, της εκπαίδευσης, των μέσων ενημέρωσης** και των **κοινωνικών δικτύων**.

Οι **διαμορφωτές της κοινής γνώμης** είναι τα άτομα, οι ανεπίσημες ομάδες και οι οργανώσεις που έχουν σημαντική επιρροή στον τρόπο που διαμορφώνονται, εξελίσσονται και εκφράζονται οι απόψεις αυτές. Οι ατομικές γνώμες δεν έχουν την ίδια αξία και βαρύτητα στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Αντίθετα, οι άνθρωποι που έχουν μεγαλύτερη εξουσία, απήχηση, επιδραστικότητα και κύρος έχουν βαρύνουσα άποψη και γνώμη και μπορούν να επηρεάσουν τους υπόλοιπους.

Στον δημοκρατικό και φιλελεύθερο Δυτικό Κόσμο (Ευρώπη, Βόρεια Αμερική, Αυστραλία) συναντούμε πλειάδα διαμορφωτών γνώμης που ανταγωνίζονται μεταξύ τους για μεγαλύτερη επιρροή και γι' αυτόν τον λόγο μιλάμε για «πλουραλισμό» και «ανταγωνισμό» διαμορφωτών. Στον υπόλοιπο κόσμο, όπου επικρατούν **αυταρχικά καθεστώτα, ο διαμορφωτής της κοινής γνώμης είναι ένας: το κράτος και οι φορείς του.**

Ο πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει τους κυριότερους διαμορφωτές της κοινής γνώμης. Να συζητήσετε στην τάξη:

1. Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι για την ηλικία σας.
2. Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι για ανθρώπους 20-50 ετών.
3. Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι για ανθρώπους άνω των 60 ετών.
4. Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι στις πόλεις και τα χωριά.
5. Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι για εργαζομένους σε χώρους εργασίας.
6. Ποιον ρόλο παίζει το επίπεδο εκπαίδευσης στο πώς θα εκληφθεί το μήνυμα που δέχεται το άτομο από τους παρακάτω διαμορφωτές κοινής γνώμης.

«Κατασκευή»
κοινής γνώμης

ΜΜΕ (Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης): Τα μέσα ενημέρωσης, όπως οι εφημερίδες, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και το διαδίκτυο, ασκούν μεγάλη επιρροή στον τρόπο που αναπτύσσεται η κοινή γνώμη, καθώς διαμορφώνουν τις αντιλήψεις και τις πληροφορίες που λαμβάνουν οι πολίτες.

Πολιτικοί και Ηγέτες: Οι πολιτικοί, οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι και άλλοι ηγέτες έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τις απόψεις και τις στάσεις του κοινού μέσω των δημόσιων δηλώσεών τους και της πολιτικής τους δράσης.

Επιχειρήσεις: Οι επιχειρήσεις μπορούν επίσης να διαμορφώσουν την κοινή γνώμη. Μέσω της διαφήμισης και των προωθητικών ενεργειών τους, αλλά και μέσω των ίδιων των προϊόντων που παράγουν (βλ. κινηματογραφικές ταινίες) μπορούν να επηρεάσουν τις στάσεις και τις προτιμήσεις των ανθρώπων όχι μόνο σχετικά με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους, αλλά και σε ευρύτερα ηθικά ζητήματα ανθρωπίνων σχέσεων και καταστάσεων.

Κοινωνικοί Ακτιβιστές: Οι ακτιβιστές, όπως ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιβαλλοντολόγοι, φεμινίστριες κ.ά., επηρεάζουν τις απόψεις της κοινής γνώμης μέσω των προσπαθειών τους να ευαισθητοποιήσουν για συγκεκριμένα ζητήματα.

Εκπαιδευτικοί και Επιστήμονες: Οι εκπαιδευτικοί και οι επιστήμονες μπορούν να διαμορφώσουν τις απόψεις της κοινής γνώμης μέσω της εκπαίδευσης, της έρευνας και της ενημέρωσης.

Κοινωνικές Ομάδες και Οργανώσεις: Οι ομάδες και οι οργανώσεις που εκπροσωπούν συγκεκριμένα συμφέροντα, όπως συνδικάτα, εταιρικοί σύμβουλοι και πολιτικά κόμματα, μπορούν να επηρεάσουν τις απόψεις των μελών τους και την ευρύτερη κοινωνία.

Κοινωνικά δίκτυα: Τα κοινωνικά δίκτυα είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Μέσω των κοινωνικών δικτύων, οι άνθρωποι μπορούν να μοιράζονται πληροφορίες και απόψεις, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο σκέψης τους για διάφορα θέματα.

Υπάρχουν **εταιρείες δημοσκοπήσεων** που προσπαθούν να καταγράψουν και να μετρήσουν την κοινή γνώμη. Παρά τον αδιαμφισβήτητο θετικό ρόλο τους στην καταγραφή των τάσεων της κοινής γνώμης που εμφανίζονται σε κάποια χρονική περίοδο στην κοινωνία, υπάρχουν ερωτήματα σχετικά με το τι ακριβώς καταγράφουν, πώς παράγεται η κάθε γνώμη που καταγράφουν και ποιος είναι ο δικός τους ρόλος στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Θα ήθελα να διευκρινίσω πρώτα ότι σκοπός μου δεν είναι να καταγγείλω κατά τρόπο μηχανικό και εύκολο τις σφυγμομετρήσεις γνώμης, αλλά να προβώ σε μια αυστηρή ανάλυση του τρόπου λειτουργίας τους και των λειτουργιών τους. Πράγμα που προϋποθέτει την αμφισβήτηση των τριών αξιωμάτων που άρρητα εμπλέκονται.

Κάθε έρευνα γνώμης προϋποθέτει ότι όλος ο κόσμος μπορεί να έχει μια γνώμη· ή, με άλλα λόγια, ότι η παραγωγή μιας γνώμης είναι ευχερής σε όλους. Έστω και αν θίξω ένα αίσθημα αφελώς δημοκρατικό, θα αμφισβητήσω αυτό το πρώτο αξίωμα.

Δεύτερο αξίωμα: Υποθέτουμε ότι όλες οι γνώμες είναι ισοδύναμες. Πιστεύω ότι μπορούμε να αποδείξουμε πως κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει και ότι το γεγονός συσσώρευσης γνώμων που δεν έχουν καθόλου την ίδια πραγματική δύναμη οδηγεί στην παραγωγή τεχνημάτων δίχως νόημα.

Τρίτο άρρητο αξίωμα: Στο απλό γεγονός να τίθεται η ίδια ερώτηση σε όλο τον κόσμο εμπλέκεται η υπόθεση ότι υπάρχει συναίνεση για τα προβλήματα, με άλλα λόγια ότι υπάρχει συμφωνία για τις ερωτήσεις που αξίζει να τίθενται.

Τα τρία αυτά αξιώματα συνεπιφέρουν, νομίζω, ολόκληρη σειρά διαστρεβλώσεων που παρατηρούνται έστω και όταν όλοι οι όροι της μεθοδολογικής αυστηρότητας πληρούνται στη συλλογή και στην ανάλυση των δεδομένων. [...] Εάν απόψε διασκεδάσαμε παίζοντας με χαρτάκια και αν σας έλεγα να γράψετε πέντε ερωτήσεις που σας φαίνονται οι σημαντικότερες σε σχέση με τη διδασκαλία, ασφαλώς θα λαμβάναμε έναν κατάλογο πολύ διαφορετικό από εκείνον που λαβαίνουμε εξετάζοντας τις ερωτήσεις που έχουν πραγματικά τεθεί από τις έρευνες γνώμης.

Η ερώτηση: «Πρέπει να εισαχθεί η πολιτική στα Λύκεια;» (ή παραλλαγές) έχει τεθεί πολλές φορές, ενώ η ερώτηση «Πρέπει να τροποποιηθούν τα προγράμματα;» ή «Πρέπει να τροποποιηθεί ο τρόπος μετάδοσης των περιεχομένων;» έχει πολύ σπάνια τεθεί. Επίσης: «Πρέπει να επιμορφωθούν οι διδάσκοντες;». Τόσες ερωτήσεις που είναι πολύ σημαντικές τουλάχιστον μέσα σε μια άλλη προοπτική.

Bourdieu, P. (1990). Η κοινή γνώμη δεν υπάρχει (N. Παναγιωτόπουλος & Β. Σ. Ταμπυράκης, Μετ.). *The Greek Review of Social Research*, 77, 3–14.

[ejournals.e-publishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/7476]

1. Ποια είναι τα τρία αξιώματα στα οποία στηρίζονται οι εταιρείες δημοσκοπήσεων που προσπαθούν να καταγράψουν την κοινή γνώμη;
2. Μπορεί ο κάθε άνθρωπος να έχει δική του γνώμη για κάθε ερώτηση που του τίθεται ή επηρεάζεται έντονα από αυτό που έχει ακούσει ή διαβάσει από τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης;
3. Το ερώτημα που τίθεται από τις εταιρείες δημοσκοπήσεων της κοινής γνώμης μπορεί να κατευθύνει την απάντηση των ερωτώμενων;

4.6. Μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης

Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης (ΜΜΕ) είναι το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούνται για την επικοινωνία και την ενημέρωση του κοινού. Τα ΜΜΕ περιλαμβάνουν μια ποικιλία πλατφορμών και καναλιών, όπως εφημερίδες, περιοδικά, ραδιόφωνο, τηλεόραση, διαδίκτυο και κινητά τηλέφωνα. Τα ΜΜΕ μπορούν να χωριστούν σε δύο βασικές κατηγορίες: **παραδοσιακά** και **νέα**. Τα παραδοσιακά ΜΜΕ περιλαμβάνουν τις εφημερίδες, τα περιοδικά, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Τα νέα ΜΜΕ περιλαμβάνουν τα blogs, τα podcasts, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) και τα citizen journalism platforms που μεταδίδονται από το διαδίκτυο και τα κινητά τηλέφωνα.

Παλιότερα, οι έντυπες εφημερίδες είχαν πολύ μεγάλη κυκλοφορία και επηρέαζαν καθοριστικά την κοινή γνώμη. Στην εποχή μας, έχουν εκτοπιστεί από αυτά του διαδικτύου.

Χρησιμοποιείτε παραδοσιακά ή νέα μέσα για την ενημέρωσή σας; Συζητήστε στην τάξη ποιο μέσο χρησιμοποιείτε περισσότερο για να ενημερωθείτε.

Διασταυρώνετε τα όσα διαβάζετε, ακούτε ή βλέπετε από αυτό το μέσο με όσα αναφέρουν για το ίδιο θέμα άλλα μέσα; Τι είναι αυτό που σας κάνει να πιστεύετε ότι η πηγή ενημέρωσής σας είναι έγκυρη;

Τα ΜΜΕ έχουν επίδραση στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς των ανθρώπων. Μπορούν να επηρεάσουν τις στάσεις και τις πεποιθήσεις των ανθρώπων, καθώς και τις επιλογές τους. Τα ΜΜΕ μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση ιδεών και την επίδραση στις πολιτικές αποφάσεις.

Ωστόσο, τα ΜΜΕ μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για τη διάδοση **παραπληροφόρησης** και **προπαγάνδας**. Είναι σημαντικό να είμαστε κριτικοί απέναντι στις πληροφορίες που μας παρέχονται μέσω των ΜΜΕ και να είμαστε σε θέση **να διακρίνουμε μεταξύ γεγονότων και απόψεων**.

Ο ρόλος των ΜΜΕ στην κοινωνία έχει εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου. Καθώς τα ΜΜΕ εξελίσσονται, είναι σημαντικό να εξετάζουμε την επίδρασή τους στην κοινωνία και να διασφαλίζουμε ότι χρησιμοποιούνται με υπεύθυνο τρόπο.

Η δύναμη των ΜΜΕ

Ο Πόλεμος των Κόσμων ήταν ένα επεισόδιο της αμερικανικής ραδιοφωνικής εκπομπής Mercury Theatre On The Air. Μεταδόθηκε από το ραδιοφωνικό δίκτυο της CBS στις 30 Οκτωβρίου 1938. Το επεισόδιο ήταν προσαρμογή του μυθιστορήματος του Χ. Τζ. Γουέλς «Ο Πόλεμος των Κόσμων», σε σκηνοθεσία και αφήγηση του Όρσον Γουέλς. Τα πρώτα 40 λεπτά της εκπομπής παρουσιάστηκαν υπό τη μορφή δελτίων ειδήσεων, τα οποία παρουσίαζαν ζωντανά την υποτιθέμενη εισβολή στις Η.Π.Α. εξωγήινων από τον Άρη. Πάρα πολλοί ακροατές πίστεψαν ότι πρόκειται για πραγματική εισβολή και πανικοβλήθηκαν.

[Η δύναμη των ΜΜΕ](#)

Μπορεί σήμερα ένα μέσο μαζικής ενημέρωσης να σπειρεί τον πανικό με ψευδή είδηση;

Ποια εμπόδια θα συναντούσε σε σχέση με το 1938;

[...] Όσοι ασπάζονται θεωρίες συνωμοσίας στην πραγματικότητα αμφισβητούν τις επίσημες πληροφορίες, τις επίσημες εξηγήσεις για τις οικονομικές, ανθρωπιστικές, υγειονομικές κ.ά. κρίσεις. Τι αμφισβητούν όμως πραγματικά; Τη γνώση που προέρχεται από την επιστήμη ή αυτούς που τις λένε; Δύσκολα μπορούμε να πιστέψουμε την πρώτη απάντηση. Διότι πήγαν σχολείο και στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Πηγαίνουν στον γιατρό και παίρνουν φάρμακα, κι αν αρρωστήσουν πάνε στο νοσοκομείο

όχι στον παππά, ενώ οι γυναίκες γεννάνε σε μαιευτήρια, όχι με τη μαμή. Μπαίνουν σε πλοία, αεροπλάνα, λεωφορεία, ταξί και συνήθως έχουν δικό τους αυτοκίνητο. Έχουν σταθερό και κινητό τηλέφωνο, ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό δέκτη, ενώ πολλοί έχουν και ηλεκτρονικό υπολογιστή. Πήγαν σε μηχανικό για να τους φτιάξει το σπίτι και όχι σε παραδοσιακούς μάστορες. Στο σπίτι έχουν ηλεκτρική κουζίνα, ηλεκτρικό πλυντήριο και άλλες συσκευές. Και κυρίως, χρησιμοποιούν ηλεκτρικό ρεύμα. Όλα αυτά είναι αδιανόητα χωρίς τη γνώση, χωρίς την επιστήμη. Πώς λοιπόν γίνεται να χρησιμοποιεί κάποιος καθημερινά τα προϊόντα της επιστήμης και της γνώσης αλλά να αμφισβητεί τις επιστημονικές πληροφορίες για τέτοιες μείζονες κρίσεις, που όμως συγκρούονται με τις προκαταλήψεις του; Αυτές που νομίζει για έγκυρες γνώσεις και αληθινές ερμηνείες; Δυο είναι οι λόγοι. Πρώτον επειδή ακριβώς οι επιστημονικές πληροφορίες συγκρούονται με τις προκαταλήψεις του. Θεωρούν τη επιστήμη καλή για «εκμετάλλευση» αλλά όχι καλή σαν οπτική για τη ζωή. Θέλουν τα επιτεύγματα της προόδου από τη μια, αλλά σπαρμένα σε έναν κόσμο που έρχεται από το παρελθόν και έχει πεθάνει ή ετοιμάζεται να πεθάνει.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι αμφισβητούν τις επιστημονικές ερμηνείες εξ αιτίας αυτών που τις λένε. Αυτοί είναι συνήθως επιστήμονες ή πολιτικοί και γενικά άνθρωποι με υψηλές κοινωνικές θέσεις, που διαθέτουν κύρος, εξουσία και συχνά μεγαλύτερο από τους ίδιους εισόδημα. Κι αυτό ακριβώς είναι το πρόβλημα. Όσοι ζουν νοερά ακόμα στον παλιό κόσμο συνήθως θεωρούν την κατάληψη μιας κοινωνικής θέσης ζήτημα καταγωγής και όχι προσπάθειας, προσωπικών, πολιτικών κ.ά. γνωριμιών και όχι επίδοσης.

Με άλλα λόγια, όσοι υιοθετούν θεωρίες συνωμοσίας το κάνουν για να προτάξουν μια εναντίωση στην επίσημη κοινωνική ιεραρχία, να εκφράσουν έναν αντι-συστημικό λόγο, να αμφισβητήσουν τους πλούσιους, την εξουσία, [...] και γενικά όσους νομίζουν ότι τους απειλούν.

Πλειός, Γ. *Τι θέλουν να πουν όσοι υιοθετούν θεωρίες συνωμοσίας;*
Το κείμενο παραχωρήθηκε από τον συγγραφέα για τις ανάγκες του βιβλίου.

1. Τι αμφισβητούν όσοι αποδέχονται θεωρίες συνωμοσίας;
2. Ποια είναι η σχέση όσων πιστεύουν θεωρίες συνωμοσίας με τα τεχνολογικά και επιστημονικά επιτεύγματα του σύγχρονου κόσμου;
3. Γιατί πολλοί άνθρωποι πιστεύουν σε θεωρίες συνωμοσίας;
4. Πώς νομίζετε ότι μπορείτε να αναγνωρίσετε μια θεωρία συνωμοσίας και να σταθείτε κριτικά απέναντί της;

[Θεωρίες
συνωμοσίας](#)

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η κοινωνία των πολιτών αναφέρεται στον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας, όπου οι πολίτες από «κάτω προς τα επάνω» παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και της πολιτικής. Η ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών διευκολύνεται ή εμποδίζεται από τον τρόπο που είναι οργανωμένες οι κρατικές δομές. Η κοινωνία των πολιτών αρθρώνεται από κοινωνικά κινήματα, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ομάδες συμφερόντων και ομάδες ενδιαφέροντος. Τη δράση της κοινωνίας των πολιτών επηρεάζουν οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης και ο τρόπος λειτουργίας των μέσω μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

1. Η κοινωνία των πολιτών εξαντλεί τη δράση της στην άσκηση του εκλογικού δικαιώματος.
2. Η νοοτροπία των κατοίκων της χώρας επηρεάζει τις μορφές που λαμβάνει η κοινωνία των πολιτών.
3. Οι δεξιότητες των πολιτών δεν παίζουν κανέναν ρόλο στη λειτουργία της κοινωνίας των πολιτών, καθώς αυτή προσδιορίζεται από το κράτος.
4. Κακοπροαίρετη είναι η ενεργητική συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών που υπαγορεύεται από διαφορετικούς σκοπούς από αυτούς που δηλώνει ότι έχει.
5. Ο εγωιστικός ωφελιμισμός υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον.
6. Όταν η κοινωνία των πολιτών δεν είναι αναπτυγμένη, τότε η δημόσια διοίκηση έχει περιθώρια να αυθαιρετεί κατά των πολιτών.
7. Η ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών δεν σχετίζεται με το αν σε μια κοινωνία υπάρχει διαφθορά.
8. Αν οι πολιτικές δομές της χώρας είναι συγκεντρωτικές, τότε είναι πιο εύκολο να προωθήσει η κοινωνία των πολιτών τις θέσεις της.
9. Οι πελατειακές σχέσεις (ρουσφέτια από πολιτικούς σε πολίτες) εμφανίζονται όταν είναι ισχυρή η κοινωνία των πολιτών, καθώς οι εκπρόσωποί της μπορούν να έρθουν σε στενή επαφή με πολιτικούς.
10. Τα κινήματα διαμαρτυρίας δεν ανήκουν στην κοινωνία των πολιτών.
11. Τα εργατικά σωματεία είναι ομάδες πίεσης.
12. Ένα κίνημα πολιτών υπέρ της δημιουργίας ενός αντιπλημμυρικού έργου στην περιοχή τους δεν αποτελεί μέρος της κοινωνίας των πολιτών.
13. Οι καθιστικές διαμαρτυρίες μπροστά στην είσοδο ενός υπουργείου δεν αποτελούν δράση ομάδων πίεσης.
14. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις είναι κερδοσκοπικές οργανώσεις.
15. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις επιδιώκουν να επιλύσουν κοινωνικά, ανθρωπιστικά ή περιβαλλοντικά θέματα συγκρουόμενες με το κράτος ή τις επιχειρήσεις.
16. Ο πολίτης μπορεί, στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής δημοκρατίας, να ψηφίσει στις εθνικές εκλογές από τον υπολογιστή του.
17. Τα κοινωνικά κινήματα είναι οργανωμένες πρωτοβουλίες πολιτών που επιδιώκουν να επηρεάσουν την κοινωνία και την κυβερνητική πολιτική με την υπεράσπιση συγκεκριμένων αξιών, ανησυχιών ή δικαιωμάτων.
18. Τα κοινωνικά κινήματα στοχεύουν στη δημιουργία πιέσεων προς τις αρχές για αλλαγές, χωρίς να ενδιαφέρονται αν η κοινή γνώμη θα είναι υπέρ των αιτημάτων τους.
19. Το εργατικό κίνημα δεν είχε σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση των δυτικών κοινωνιών.
20. Το φεμινιστικό κίνημα ήταν επικεντρωμένο στα αιτήματα των φοιτητών.

Β. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.

1. Τα κοινωνικά δίκτυα:

- α.επιδρούν στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης
- β.παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των ανθρώπων που μετέχουν σε αυτά
- γ.μπορούν να ασκήσουν έλεγχο σε όσους/-ες μετέχουν σε αυτά
- δ.όλα τα παραπάνω

2. Η άποψη και το γεγονός:

- α.είναι το ίδιο
- β.διαφέρουν
- γ.είναι αυτό που ορίζει ο δέκτης μιας είδησης ότι είναι το ένα ή το άλλο
- δ.όλα τα παραπάνω

[Ερωτήσεις
αξιολόγησης](#)

3. Στα ολοκληρωτικά καθεστώτα:

- α.υπάρχουν πολλοί διαμορφωτές της κοινής γνώμης
- β.οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης ανταγωνίζονται για το ποιος θα επιδράσει στο κοινό
- γ.ο διαμορφωτής της κοινής γνώμης είναι το κράτος και οι φορείς του
- δ.όλα τα παραπάνω

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Δεδομένου ότι στην ηλικία σας ενημερώνεστε κυρίως από το διαδίκτυο, θεωρείτε ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των απόψεών σας ή όχι;
2. Γιατί στο διαδίκτυο ορισμένοι χρήστες χρησιμοποιούν κακοήθεις επιθέσεις και παρενοχλήσεις σε άλλους;

[Γλωσσάρι](#)

ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ – ΚΡΑΤΟΣ – ΝΟΟΤΡΟΠΙΕΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ

5.1. Πολιτικά συστήματα και πολιτικές νοοτροπίες

5.1.1. Είδη πολιτικών συστημάτων: αυταρχικά και συναινετικά, ολοκληρωτικά και πλουραλιστικά

5.1.2. Είδη πολιτικών νοοτροπιών: ανοικτές/φιλελεύθερες, κλειστές/αυταρχικές

5.2. Κράτος και κοινωνία στο πλαίσιο της σύγχρονης δημοκρατίας

5.2.1. Εκλογικά συστήματα

5.2.2. Το δημοκρατικό κράτος ως θεσμικός φορέας συλλογικών αγαθών και προστασίας ατομικών δικαιωμάτων

5.2.3. Η δημοκρατική διαφοροποιημένη/πλουραλιστική κοινωνία

5.3. Η αλληλεπίδραση ελληνικής πολιτείας και κοινωνίας

5.3.1. Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας και του ελληνικού πολιτικού συστήματος: πελατειοκρατία, οικογενειοκρατία, άναρχος ατομικισμός, κυριαρχία της μικρής ιδιοκτησίας και των οικογενειακών επιχειρήσεων, οικονομική και πολιτική εξάρτηση

5.3.2. Ζητήματα και εντάσεις που προκύπτουν από τους μετασχηματισμούς της ελληνικής κοινωνίας

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να διακρίνουν τις διάφορες μορφές πολιτικών συστημάτων και να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά τους.
- Να διακρίνουν τις διάφορες μορφές πολιτικών νοοτροπιών και να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της πολιτικής συμπεριφοράς.
- Να αναγνωρίζουν και να συνειδητοποιήσουν τον ρόλο του πολιτεύματος στη διαμόρφωση της πολιτικής νοοτροπίας των ατόμων.

- Να αναγνωρίζουν την αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικής νοοτροπίας και διακυβέρνησης.
- Να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά των εκλογικών συστημάτων.
- Να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ των τριών βασικών ειδών εκλογικών συστημάτων.
- Να περιγράφουν τη συνταγματικά προβλεπόμενη διαδικασία σχηματισμού κυβέρνησης.
- Να περιγράφουν τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, που προκαλούν και εντείνουν την οικονομική εξάρτηση, την κυριαρχία των πολύ μικρών οικογενειακών επιχειρήσεων και του συστήματος πολιτικής πατρωνίας και συντεχνιασμού.

Λέξεις κλειδιά: πολιτική συμπεριφορά, νοοτροπία, πολιτικό σύστημα, πελατειοκρατία

5. ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ – ΚΡΑΤΟΣ – ΝΟΟΤΡΟΠΙΕΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ

5.1. Πολιτικά συστήματα και πολιτικές νοοτροπίες

5.1.1. Είδη πολιτικών συστημάτων: αυταρχικά και συναινετικά, ολοκληρωτικά και πλουραλιστικά

Τα πολιτικά συστήματα είναι οργανωμένοι τρόποι διακυβέρνησης και λήψης αποφάσεων σε μια κοινωνία. Τα πολιτικά συστήματα διακρίνονται σε **συναινετικά-πλουραλιστικά** και σε **αυταρχικά και ολοκληρωτικά**.

Τα **συναινετικά και πλουραλιστικά συστήματα** λαμβάνουν τη **μορφή της φιλελεύθερης δημοκρατίας**. Τα **αυταρχικά και ολοκληρωτικά** λαμβάνουν συνήθως τη μορφή **μονοκομματικών και φονταμενταλιστικών ή ολιγαρχικών καθεστώτων**.

Η **δημοκρατία** είναι σύστημα διακυβέρνησης το οποίο βασίζεται στις αρχές της ελεύθερης βούλησης και των ατομικών δικαιωμάτων. Η δημοκρατία θεωρητικά μπορεί να είναι **άμεση** ή **αντιπροσωπευτική**.

Στα συναινετικά και πλουραλιστικά καθεστώτα:

- δεν υπάρχει απόλυτη αλήθεια,
- δεν υπάρχει απόλυτη βεβαιότητα για το τι είναι καλό και τι κακό.

Επομένως, πρέπει να είμαστε διαλλακτικοί, να σεβόμαστε τους άλλους και να αναζητούμε συναινετικές λύσεις.

Στα αυταρχικά και ολοκληρωτικά καθεστώτα:

- υπάρχει απόλυτη βεβαιότητα για την αλήθεια, για το τι είναι καλό και τι κακό,
- οι αντίπαλοι θεωρούνται φορείς του κακού που πρέπει να εξαλειφθούν.

Να συζητήσετε στην τάξη ποια από τα παρακάτω είναι χαρακτηριστικά (θετικά και αρνητικά) της άμεσης και ποια της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Δεν επιτρέπει τον μακροχρόνιο σχεδιασμό.	Ευνοεί τη ρητορική δεινότητα για τον επηρεασμό των ψηφοφόρων.	Τείνει να μην αναγνωρίζει απαραβίαστες αρχές.
Οι πολίτες εκλέγουν πολιτικούς εκπροσώπους για να ενεργούν για λογαριασμό τους.	Οι ίδιοι οι πολίτες έχουν την εξουσία λήψης αποφάσεων.	Αποτελεί κίνδυνο για τις μειοψηφούσες γνώμες.
Η εξουσία διακρίνεται σε νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική.	Βασίζεται στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, δηλαδή ο λαός είναι η πηγή της πολιτικής εξουσίας.	Ευνοεί τα παρόντα άτομα στη συζήτηση και ψηφοφορία έναντι των απόντων.
Επιτυγχάνει ισορροπία μεταξύ των απόψεων της πλειοψηφίας και των δικαιωμάτων των μειοψηφούντων ομάδων.	Προτείνει το ατομικό συμφέρον παρά το συλλογικό, καθώς κάθε πολίτης ψηφίζει για τον εαυτό του.	Ευνοεί τις άμεσες αντιπαράθεσεις και τις χωρίς όρια συγκρούσεις μεταξύ των συμμετεχόντων.

Μπορεί ένα «δημοκρατικό» καθεστώς στο οποίο επιτρέπονται οι εκλογές να είναι αυταρχικό; Ναι, αν...

- μια μικρή ομάδα ανθρώπων συγκεντρώνει στα χέρια της όλους τους πολιτειακούς θεσμούς,
- υπάρχουν αντιπολιτευτικά κόμματα αλλά ελέγχονται πλήρως από την κυβέρνηση,
- οι πολιτικοί αντίπαλοι εκφοβίζονται, εξορίζονται, φυλακίζονται, δολοφονούνται,
- κυριαρχεί ένα κόμμα που ελέγχει τον στρατό, την οικονομία και τα ΜΜΕ.

Πώς μπορούμε να διακρίνουμε ότι μία εκλεγμένη κυβέρνηση τείνει προς τον αυταρχισμό;

1. Ψηφίζονται στο κοινοβούλιο νόμοι που περιορίζουν τις ελευθερίες των πολιτών.
2. Λαμβάνουν χώρα συστηματικές διώξεις πολιτικών της αντιπολίτευσης.
3. Η κυβέρνηση διαδίδει ψευδείς ειδήσεις στα ΜΜΕ και κοινωνικής δικτύωσης, παράλληλα με επιθέσεις και λοιδορίες σε όσους επικρίνουν την κυβέρνηση.
4. Τα κύρια ΜΜΕ ελέγχονται από άτομα που συνεργάζονται με την κυβέρνηση.
5. Δημιουργούνται συμμαχίες μεταξύ του κυβερνώντος κόμματος και ισχυρών επιχειρηματιών.
6. Ελέγχεται ο στρατός, η αστυνομία και το δικαστικό σώμα από άτομα πιστά στην κυβέρνηση.
7. Ενισχύονται οι δεσμοί της χώρας με αυταρχικά ή ολοκληρωτικά κράτη.
8. Η κυβέρνηση προσπαθεί να ελέγξει συνδικάτα, ΜΚΟ και πρωτοβουλίες πολιτών.

Ολοκληρωτισμός:

- A. Το κυβερνών κόμμα διακηρύσσει ότι κατέχει και αποτελεί μοναδικό φορέα της αλήθειας.
- B. Απαγορεύεται η ύπαρξη κάθε άλλου κόμματος.
- Γ. Τα ΜΜΕ ελέγχονται απόλυτα από την κυβέρνηση, που δημιουργεί ένα «καθεστώς».
- Δ. Οι πολίτες πρέπει να είναι ενεργοί, αλλά μόνο υπέρ του καθεστώτος.
- Ε. Οι αντίπαλοι του κόμματος θεωρούνται προσωποποίηση του κακού και πρέπει να εξολοθρευτούν.
- ΣΤ. Γίνεται προπαγάνδα υπέρ του καθεστώτος ακόμη και στα σχολικά βιβλία.
- Z. Ο πολίτης αναγκάζεται να δείχνει την αφοσίωσή του στο καθεστώς με κάθε τρόπο (ρουτισμός, ποια βιβλία διαβάζει, πώς συμπεριφέρεται στην οικογένειά του, πώς χαιρετάει κ.ά.).
- H. Γίνονται μεγάλες δημόσιες εκδηλώσεις υπέρ του καθεστώτος (π.χ. παρελάσεις, τελετές, πορείες).

Να συνδυάσετε τις παρακάτω εικόνες της ναζιστικής Γερμανίας (περίπτωση ολοκληρωτικού καθεστώτος – αναλυτικά βλ. Γλωσσάρι) με τα χαρακτηριστικά του ολοκληρωτισμού:

1. Καύση βιβλίων από ναζιστές.
2. Άουσβιτς: Στρατόπεδο εξόντωσης Εβραίων, Ρομά, ομοφυλόφιλων και κομμουνιστών.
3. Πορεία των ναζιστών στη Γερμανία.

Η πόλις και το κράτος

5.1.2. Είδη πολιτικών νοοτροπιών: ανοικτές/φιλελεύθερες, κλειστές/αυταρχικές

Οι πολιτικές νοοτροπίες αναφέρονται στις γενικές αντιλήψεις, πεποιθήσεις και αξίες που καθοδηγούν τη σκέψη και τη στάση ενός ατόμου ή μιας κοινωνικής ομάδας σε θέματα πολιτικής.

Καλύπτουν θέματα όπως ποιος πρέπει να είναι ο ρόλος του κράτους, ποια μορφή πρέπει να έχει η οικονομία, τι σημαίνει κοινωνική δικαιοσύνη, δικαιώματα, υποχρεώσεις και καθήκοντα, ακόμη και το τι σημαίνει «δημοκρατία». Οι πολιτικές νοοτροπίες διαμορφώνονται από μια ποικιλία παραγόντων, όπως η οικογένεια, η εκπαίδευση, η θρησκεία, η κουλτούρα, τα μέσα ενημέρωσης και η προσωπική εμπειρία. Άνθρωποι με διαφορετική πολιτική νοοτροπία ερμηνεύουν διαφορετικά τους πολιτικούς θεσμούς.

Οι πολιτικές νοοτροπίες μπορεί να ταξινομηθούν ως εξής: ανοικτές/φιλελεύθερες, κλειστές/αυταρχικές:

Η ανοικτή νοοτροπία:

Νέες ιδέες: Το άτομο που διακρίνεται για την ανοικτή νοοτροπία του είναι δεκτικό σε νέες ιδέες, τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς και εξετάζει αν μπορεί να τις εφαρμόσει το ίδιο.

Αποδοχή του άλλου: Πιστεύει ότι πάντοτε έχει να μάθει κάτι από άτομα και ομάδες που έχουν διαφορετικές νοοτροπίες και τρόπους ζωής.

Αυτοαξιολόγηση και αναστοχασμός: Θεωρεί ότι πάντοτε υπάρχει περιθώριο βελτίωσης της συμπεριφοράς του και εξετάζει αν οι πράξεις του είναι επιβλαβείς για άλλα άτομα.

Η φιλελεύθερη νοοτροπία:

Ατομικές ελευθερίες: το άτομο που διακρίνεται για τη φιλελεύθερη νοοτροπία του υποστηρίζει τις ατομικές ελευθερίες και το δικαίωμα κάθε ατόμου να λαμβάνει αποφάσεις για τον εαυτό του, αναφορικά με τη σκέψη, την έκφραση, τη θρησκεία και τον τρόπο ζωής.

Κράτος δικαίου: Η φιλελεύθερη νοοτροπία υποστηρίζει ένα κράτος δικαίου, στο οποίο οι κανόνες είναι κοινοί για όλους και εφαρμόζονται εξίσου σε όλους, ώστε να προστατευόμαστε από την τυραννία και την αυθαιρεσία.

Ισότητα ενώπιον του νόμου: Ισότητα ενώπιον του νόμου και προώθηση της ιδέας ότι όλοι πρέπει να υπόκεινται στους ίδιους νόμους και τις ίδιες διαδικασίες, ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά μας.

Συζητήστε στην τάξη ποια από τα παρακάτω θα μπορούσαν να ενταχθούν στα χαρακτηριστικά της ανοικτής και ποια της φιλελεύθερης νοοτροπίας:

- Μου αρέσει να επισκέπτομαι ιστότοπους που δείχνουν πώς ζουν άτομα σε άλλες κοινωνίες.
- Μπορεί να διαφωνώ με κάποιον αλλά δεν τον βλέπω σαν εχθρό μου.
- Καμιά φορά αναρωτιέμαι αν θα μπορούσα να ήμουν πιο ευγενικός/ή με τον συνομιλητή μου.
- Με ενδιαφέρει να μαθαίνω για άλλες θρησκείες και λατρείες.
- Όταν διαφωνώ με κάποιον/α σκέφτομαι αν μπορεί αυτός/ή να έχει δίκιο και εγώ άδικο.

Η κλειστή νοοτροπία:

Φόβος και καχυποψία για νεωτερισμούς: Το άτομο που διακρίνεται για την κλειστή νοοτροπία του δεν αποδέχεται εύκολα νέες ιδέες, τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς.

Απόρριψη του Άλλου: Πιστεύει ότι ο Άλλος, ο άγνωστος, αποτελεί κίνδυνο για τον εαυτό του, την οικογένειά του και τον τρόπο ζωής του.

Βεβαιότητα: Πιστεύει ότι τα πράγματα είναι δεδομένα και ότι δεν μπορεί να τα αλλάξει, καθώς και ότι δεν χρειάζεται να βελτιώσει τον εαυτό του και τη συμπεριφορά του.

Η αυταρχική νοοτροπία:

Συμβατικότητα: Το αυταρχικό άτομο σέβεται πάρα πολύ και ακολουθεί τυφλά τους καθιερωμένους κοινωνικούς κανόνες και παραδόσεις.

Εξουσιαστική Υποταγή: Υποτάσσεται πρόθυμα στις καθιερωμένες αυθεντίες και του αρέσει να ακολουθεί έναν αυταρχικό ηγέτη.

Εξουσιαστική επιθετικότητα: Είναι εχθρικό και απορρίπτει εκείνους που θεωρεί ξένους ή διαφορετικούς.

Ακαμψία: Προτιμά σαφείς, ξεκάθαρους κανόνες και δυσφορεί με την ασάφεια.

Εκτός από αυτές τις γενικές τάσεις, υπάρχουν πολλές άλλες επιμέρους πολιτικές νοοτροπίες που μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται για την πολιτική. Για παράδειγμα, κάποιος μπορεί να έχει μια νοοτροπία απέχθειας προς το περίπλοκο, ανυπακοής σε θεσμικούς κανόνες, προσκόλλησης στην αγάπη για την παράδοση κτλ.

Πολιτική
νοοτροπία

Συζητήστε στην τάξη ποια από τα παρακάτω θα μπορούσαν να ενταχθούν στα χαρακτηριστικά της κλειστής και ποια στα χαρακτηριστικά της αυταρχικής νοοτροπίας:

- Δεν μου αρέσουν καθόλου οι αλλαγές στη ζωή μου.
- Το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο.
- Όπου δεν πίπτει λόγος, πίπτει ράβδος.
- Δυστυχώς έτσι είναι τα πράγματα και τίποτα δεν μπορεί να τα αλλάξει.
- Αυτό ξέρω, αυτό εμπιστεύομαι.
- Όπου φτωχός κι η μοίρα του.
- Μόνο ένα θαύμα θα μας σώσει.
- Εγώ εμπιστεύομαι μόνο την οικογένειά μου.

5.2. Κράτος και κοινωνία στο πλαίσιο της σύγχρονης δημοκρατίας

5.2.1. Εκλογικά συστήματα

Η βασιλεία του Όθωνα (1833-1862) συμπίπτει με την καθιέρωση του κοινοβουλευτικού συστήματος στη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία, τις χώρες δηλαδή που ενέπνευσαν τις συνταγματικές εξελίξεις στα παλαιά και τα νεότερα κράτη της Δυτικής και της Βόρειας Ευρώπης, καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Κοινό χαρακτηριστικό του πρώιμου κοινοβουλευτισμού στις δύο αυτές χώρες ήταν ο πολύ περιορισμένος αριθμός των εκλογέων τους, αφού το εκλογικό δικαίωμα αναγνωριζόταν, αρχικά τουλάχιστον, σε ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού (του άρρενος, τότε ακόμη, αφού οι γυναίκες κατέκτησαν το δικαίωμα ψήφου πολύ αργότερα) με βάση περιουσιακά και κληρονομικά κριτήρια.

Αλιβιζάτος, Ν. (2012). *Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη Νεοελληνική Ιστορία, 1800-2010*. Αθήνα: Πόλις. σ. 74.

Ποια ήταν τα τρία βασικά κριτήρια που έπρεπε να πληροί κάποιος για να ανήκει στο εκλογικό σώμα την εποχή του πρώιμου κοινοβουλευτισμού; Ποιοι δεν είχαν δικαίωμα ψήφου;

Το **κοινοβουλευτικό σύστημα** αποτελεί μορφή **αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης**, στο οποίο η εξουσία ασκείται από ένα κοινοβούλιο που αποτελείται από εκλεγμένους αντιπροσώπους.

Ο πολίτης και η δημοκρατία είναι αρχαίες ελληνικές επινοήσεις. Στην αρχαία Αθήνα ψήφιζαν όλοι οι άρρενες πολίτες για να ληφθεί κάποια απόφαση.

Στην αρχαία Ρώμη, όμως, γεννήθηκε η ιδέα της αντιπροσώπευσης. Οι πολίτες ψήφιζαν αντιπροσώπους για τα διάφορα όργανα της αρχαίας ρωμαϊκής δημοκρατίας. Η **ιδέα της αντιπροσώπευσης μέσω εκλογών** βρίσκεται στον πυρήνα του κοινοβουλευτισμού.

Βασική αρχή του κοινοβουλευτισμού είναι ότι η κυβέρνηση οφείλει να απολαμβάνει την εμπιστοσύνη της Βουλής, δηλαδή να τη στηρίζει η πλειοψηφία των βουλευτών.

Στην Ελλάδα, η Βουλή έχει 300 βουλευτές. Η κυβέρνηση πρέπει να έχει τη στήριξη της πλειοψηφίας τους (151 βουλευτές). Οι βουλευτές εκλέγονται απευθείας από το εκλογικό σώμα.

Στο εκλογικό σώμα συμμετέχουν όσοι και όσες:

- έχουν την ελληνική ιθαγένεια,
- έχουν συμπληρώσει το δέκατο έβδομο έτος της ηλικίας τους,
- είναι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους.

Οι αρμοδιότητες του εκλογικού σώματος με βάση το Σύνταγμα είναι:

1. Η εκλογή των μελών του Κοινοβουλίου (άρθρο 51).
2. Η συμμετοχή στη διεξαγωγή δημοψηφίσματος (άρθρο 44 παρ.2).
3. Η εκλογή των αρχών της τοπικής αυτοδιοίκησης (άρθρο 102 παρ.2).
4. Η εκλογή των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Πρωθυπουργός διορίζεται, από τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο/η αρχηγός του κόμματος το οποίο διαθέτει στη Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών. Αν κανένα κόμμα δεν διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία, μπορεί να σχηματιστεί κυβέρνηση στην οποία συμμετέχουν περισσότερα από ένα κόμματα (σύμφωνα με το άρθρο 37 του Συντάγματος).

Εκλογικό σύστημα είναι η μέθοδος με την οποία οι βουλευτικές έδρες κατανέμονται μεταξύ των εκλογικών σχηματισμών (και των υποψηφίων τους), με βάση το ποσοστό των ψήφων που πήραν στις εκλογές. Το εκλογικό σύστημα δεν ορίζεται στο Σύνταγμα. Ψηφίζεται από τη Βουλή και περιέχεται στον εκλογικό νόμο. Υπάρχουν πολλά και διαφορετικά εκλογικά συστήματα. Τα βασικά είναι:

Πλειοψηφικό Σύστημα:

Σε αυτό το σύστημα, το κόμμα που κερδίζει την πλειοψηφία των ψήφων σε μια εκλογική περιφέρεια κερδίζει όλες τις έδρες για αυτήν την περιφέρεια.

Αυτό ενθαρρύνει τη συγκέντρωση της εξουσίας σε λίγα αλλά ισχυρά κόμματα-παρατάξεις αποτρέποντας μικρότερα κόμματα να κάνουν την εμφάνισή τους (π.χ. Αγγλία, Η.Π.Α.).

Μικτό Σύστημα:

Σε αυτό το σύστημα, χρησιμοποιούνται στοιχεία τόσο του αναλογικού όσο και του πλειοψηφικού συστήματος. Ορισμένες έδρες κατανέμονται με βάση το ποσοστό των ψήφων, ενώ άλλες κατανέμονται με βάση την πλειοψηφία (π.χ. Ελλάδα, Γερμανία).

Αναλογικό Σύστημα:

Σε αυτό το σύστημα, τα κόμματα λαμβάνουν έδρες ανάλογα με το ποσοστό των ψήφων που έλαβαν. Αυτό ευνοεί την εκπροσώπηση πολλών φωνών, αλλά το τίμημα είναι ο κατακερματισμός του κοινοβουλίου σε πολλά μικρά κόμματα που δύσκολα σχηματίζουν βιώσιμες κυβερνήσεις (π.χ. Πολωνία).

Ας υποθέσουμε ότι σε μια χώρα ψηφίζουν 100.000 εκλογείς και το Κοινοβούλιό της έχει 10 βουλευτές. Στις εκλογές συμμετέχουν τα κόμματα Α, Β, Γ και Δ. Το Α παίρνει 40.000 ψήφους, το Β 30.000, το Γ 20.000 και το Δ 10.000 ψήφους. Ανάλογα με το εκλογικό σύστημα, κατανέμονται οι έδρες στο Κοινοβούλιο. Συγκεκριμένα:

α. Πλειοψηφικό: εκλέγεται όποιος συγκεντρώσει το 50% + 1 των ψήφων. Αν δεν συμβεί αυτό, επαναλαμβάνονται οι εκλογές ανάμεσα στα δύο πρώτα κόμματα. Στο παράδειγμά μας, κανένα κόμμα δεν συγκεντρώνει απόλυτη πλειοψηφία. Άρα, επαναλαμβάνονται εκλογές ανάμεσα στο Α και στο Β κόμμα, τα οποία θα μπουν στη Βουλή ισχυροποιημένα σε σχέση με τα άλλα δύο κόμματα, Γ και Δ, που δεν θα μπορούν να επηρεάσουν κοινοβουλευτικά τις εξελίξεις.

β. Απλή αναλογική (Αναλογικό σύστημα): Οι έδρες μοιράζονται ανάμεσα στα κόμματα αναλογικά. Αφού έχουμε 100.000 εκλογείς και 10 έδρες, αυτές θα μοιραστούν στα κόμματα ως εξής: Α = 4 έδρες, Β = 3 έδρες, Γ = 2 έδρες και Δ = 1 έδρα. Βλέπουμε ότι δεν προκύπτει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Οπότε ή θα ξαναγίνουν εκλογές ή θα δημιουργηθεί κυβέρνηση συνεργασίας. Έτσι, η απλή αναλογική επικρίνεται ότι δεν παράγει ισχυρές κυβερνήσεις. Άλλοι δεν το θεωρούν αυτό μειονέκτημα. Πιστεύουν ότι έτσι λειτουργεί καλύτερα η δημοκρατία και δεν νοθεύεται η λαϊκή βούληση.

γ. Ενισχυμένη αναλογική (Μικτό σύστημα): Βασικό μέλημα αυτού του συστήματος είναι η δημιουργία ισχυρών κυβερνήσεων. Γι' αυτό και πριμοδοτούν το πρώτο κόμμα με κάποιον αριθμό εδρών και ταυτόχρονα θέτουν ποσοστό για την είσοδο στη Βουλή. Στο παράδειγμά μας, ας υποθέσουμε ότι το πρώτο κόμμα παίρνει πριμοδοτούμενο 2 έδρες, ενώ το πλαφόν για να μπει κάποιος στη Βουλή είναι 11%. Τότε συμβαίνει το εξής: το Α παίρνει 2 έδρες και άλλες 4 (6 σύνολο) και κυβερνά αυτοδύναμα. Το Δ δεν εκλέγει βουλευτή, καθώς δεν λαμβάνει το 11%. Οι υπόλοιπες 4 έδρες μοιράζονται ως εξής: το Β παίρνει 3 έδρες και το Γ 1. Μειονέκτημα αυτού του συστήματος είναι ο αποκλεισμός ορισμένων κομμάτων από το κοινοβούλιο.

5.2.2. Το δημοκρατικό κράτος ως θεσμικός φορέας συλλογικών αγαθών και προστασίας ατομικών δικαιωμάτων

Η κοινοβουλευτική δημοκρατία εξαπλώθηκε στον δυτικό κόσμο και μπόρεσε να επιβληθεί των πολιτικών της αντιπάλων μόνο όταν συνδύασε την απονομή ίσων πολιτικών δικαιωμάτων με την ενίσχυση των κοινωνικών δικαιωμάτων σε όλους ανεξαιρέτως τους κατοίκους της χώρας. Συνεπώς, σήμερα όλοι έχουμε το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, αλλά και το δικαίωμα στην εκπαίδευση, την εργασία και την υγεία.

Στο παρελθόν, η κοινοβουλευτική δημοκρατία αμφισβητήθηκε για την αποτελεσματικότητά της ως πολίτευμα. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος οδήγησε στην κατάρρευση των αυτοκρατοριών στην Ευρώπη (Ρωσική, Αυστροουγγρική και Οθωμανική) και στην ανάδυση πολιτικών ιδεολογιών που αμφισβητούσαν την αποτελεσματικότητα της φιλελεύθερης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, καθώς μεγάλες κοινωνικές ομάδες ζούσαν σε οικονομική ανασφάλεια χωρίς πρόσβαση σε συλλογικά αγαθά.

Αυτές οι συνθήκες οδηγούσαν μεγάλες μερίδες του πληθυσμού να θεωρούν τα κοινοβούλιά τους «ομάδες προνομιάτων» που ασχολούνταν μόνο με τη διατήρηση των προνομίων τους, άποψη που σε πολλές χώρες δεν απείχε πολύ από την πραγματικότητα, καθώς τα πολιτικά δικαιώματα –όσων είχαν πολιτικά δικαιώματα– δεν βελτιώναν τις άθλιες συνθήκες ζωής των πολλών.

Έτσι, η κοινοβουλευτική δημοκρατία και ο φιλελευθερισμός αμφισβητήθηκαν από τον κομμουνισμό, τον ναζισμό και τον φασισμό, που πρότειναν ως τρόπο επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων το πανίσχυρο και συγκεντρωτικό κράτος, ή, αντίθετα, ο ισπανικός αναρχοσυνδικαλισμός, που πρότεινε την κατάρρευση του κράτους, του «απάνθρωπου καπιταλισμού» και του «ατομικισμού» (βλ. Γλωσσάρι).

Να αντιστοιχίσετε τα κείμενα των πλαισίων με τις φωτογραφίες των ηγετών:

Μπενίτο Μουσολίνι:

Κατέλυσε την κοινοβουλευτική δημοκρατία της Ιταλίας το 1925 εγκαθιδρύοντας ένα φασιστικό καθεστώς.

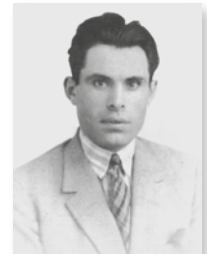
Βλαδίσλαβος Λένιν:

Ηγέτης της επανάστασης των μπολσεβίκων στη Ρωσία (1917) που εγκαθίδρυσε ένα σοσιαλιστικό καθεστώς.

Χοσέ Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι:

Ηγέτης των αναρχοσυνδικαλιστών στην Ισπανία. Σκοτώθηκε στον ισπανικό εμφύλιο (1936).

Αδόλφος Χίτλερ:

Ηγέτης του ναζιστικού κόμματος. Κατέληξε την Δημοκρατία της Βαϊμάρης και εγκαθίδρυσε τον εθνικοσοσιαλιστικό ολοκληρωτισμό.

Κύριοι λόγοι για την επέκταση των πολιτικών και των κοινωνικών δικαιωμάτων στον δυτικό κόσμο ήταν:

- Οι **λειτουργικές ανάγκες** του σύγχρονου έθνους-κράτους, όπως η ανάγκη για εκπαιδευμένο πληθυσμό (συγκεντρωτικό και οικουμενικό σύστημα εκπαίδευσης), η ανάγκη για άμυνα (γενική στράτευση), η γραφειοκρατία (πειθαρχηση σε τυπικούς κανόνες διοίκησης) κτλ. Η ικανοποίηση αυτών των αναγκών έφερε στο προσκήνιο περιθωριακές μέχρι τότε κοινωνικές ομάδες που απαίτησαν, ως αντάλλαγμα, πολιτική αναγνώριση και κοινωνικά δικαιώματα.
- Οι **αγώνες** διάφορων κοινωνικών ομάδων, κυρίως των εργατών, των γυναικών και ορισμένων μειονοτήτων που είτε δεν θεωρούνταν πολίτες είτε θεωρούνταν πολίτες «δεύτερης κατηγορίας».

Στη σύγχρονη εποχή, το δημοκρατικό κράτος, έχει σκοπό: α) την **προστασία** του πολίτη από τη βία β) την εγγύηση της κοινωνικής συνοχής μέσα από την **αναδιανομή** συλλογικών πόρων γ) την εγγύηση των **ατομικών δικαιωμάτων** του πολίτη –το δικαίωμα του λόγου, της ιδιοκτησίας και του συνέρχεσθαι.

1. Συμμαθητές σας φέρονται βίαια στο προαύλιο του σχολείου και αποδιοργανώνουν τα μαθήματα. Αισθάνεστε, πολλές φορές, φόβο από τη συμπεριφορά τους και νιώθετε ότι τα δικά σας δικαιώματα καταπατούνται συστηματικά. Ποιο είναι το νόημα, μέσα σε αυτές τις συνθήκες, που έχουν για εσάς ο κανονισμός λειτουργίας του σχολείου και οι μαθητικές κοινότητες; Πώς θα προστατέψετε το δικαίωμα στη μάθηση;
2. Οργανώνετε μια μαθητική κινητοποίηση σε συνεργασία με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων για προβλήματα του σχολείου σας (κτιριακά ζητήματα, ελλείψεις σε εκπαιδευτικούς κτλ.). Πώς θα δράσετε; Πώς θα ευαισθητοποιήσετε την κοινότητά σας; Σε ποιον φορέα/θεσμό θα απευθυνθείτε για να επιλυθεί το πρόβλημα; Μήπως μπορείτε να το επιλύσετε εσείς οι ίδιοι; Πώς;

Στις σύγχρονες δημοκρατίες γίνεται συχνά λόγος για τον «λαϊκισμό», ο οποίος μπορεί να γίνει «απειλητικός» για τη δημοκρατία και την κοινωνία των πολιτών.

Τα διακριτικά χαρακτηριστικά του λαϊκισμού είναι ότι παρουσιάζει τον «λαό» ως μια ουσιαστικά αδιαφοροποίητη ολότητα (ανεξαρτήτως τάξης ή άλλων διακρίσεων) απέναντι στην «ολιγαρχία» (όπως και αν αυτή ορίζεται). Αντιπαραθέτει τους πολλούς απέναντι στους λίγους [...] ταυτίζει τον «λαό» με το έθνος, που αγωνίζεται ενάντια στους «ξένους» και στους «Αντιπροσώπους» τους. [...] Όσον αφορά τα οργανωμένα συμφέροντα, θα πρέπει να είναι προφανές ότι αυτή η πρωτόγονη διχοτομία, με τις δαιμονολογικές της αποχρώσεις, μπορεί να χρησιμοποιηθεί με καταστροφική αποτελεσματικότητα και τακτικά, όχι μόνο απέναντι σε προβλέψιμους αποδιοπομπαίους τράγους, όπως επιχειρηματίες ή γιατρούς, αλλά και απέναντι σε απεργούς εργάτες ή διαμαρτυρόμενους αγρότες. Κατ' αρχήν, κανείς δεν μπορεί καν να σταθεί στο «πλευρό του λαού» – ούτε καν οι ίδιοι οι άνθρωποι μέσω των οργανώσεών τους. Με άλλα λόγια, ο «λαός» στην αφηρημένη του μορφή αποκτά προτεραιότητα έναντι συγκεκριμένων μερών [...] Ακολουθεί ότι η «βούληση του λαού» στην πρωταρχική της αντίληψη είναι αδιαίρετη – και πρέπει να παραμένει έτσι.

Προσαρμογή από το Mavrogordatos, G. (1993). *Civil society under populism*. Στο Richard Clogg (ed.) Greece 1981-89: The Populist Decade. London: Palgrave.

1. Πώς ο λαϊκισμός ορίζει τον «λαό»;
2. Πώς ο λαϊκισμός μπορεί να χρησιμοποιήσει την έννοια του «λαού», έτσι όπως αυτός την κατανοεί, εναντίον εργατών ή αγροτών;

[Γκουέρνικα](#)

[Χρονογραμμή
ιδεολογιών](#)

5.2.3. Η δημοκρατική διαφοροποιημένη/πλουραλιστική κοινωνία

Η δημοκρατική διαφοροποιημένη ή πλουραλιστική κοινωνία είναι η κοινωνία στην οποία υπάρχει ποικιλία και πολυμορφία όχι μόνο στις πολιτικές απόψεις και τα πολιτικά κόμματα, αλλά και στις κοινωνικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές και άλλες πτυχές του βίου.

Ο επόμενος πίνακας περιέχει ορισμένα από τα χαρακτηριστικά των διαφοροποιημένων/πλουραλιστικών κοινωνιών. Συσχετίστε τις στήλες του πίνακα, εξηγώντας τη λογική με την οποία κάνετε τον κάθε συσχετισμό.

πόλεις της Νέας Υόρκης, του Λονδίνου και της Σιγκαπούρης	κοινότητες διαδικτυακών παιχνιδιών
No Border Movement, Fair Trade Movement, antiifa κίνημα, το ισλαμιστικό κίνημα ISIS	μέσα κοινωνικής δικτύωσης
LinkedIn και facebook	νέα κοινωνικά κινήματα
World of Tanks, League of Legends	παγκοσμιοποιημένες κοινότητες
σχετικοποίηση σεξουαλικής ταυτότητας	έχω διαβατήριο αλλά όχι και πατρίδα
σχετικοποίηση εθνικής ταυτότητας	μεταπηδώ από ένα επάγγελμα σε άλλο
σχετικοποίηση εργασιακής ταυτότητας	σήμερα είμαι ετεροφυλόφιλη, αύριο κάτι άλλο

Η σύγχρονη δημοκρατία καλείται, σε ένα δύσκολο διεθνές περιβάλλον, να εξισορροπήσει μεταξύ:

(α) κοινωνικής δικαιοσύνης και ατομικών ελευθεριών

(β) των δικαιωμάτων των μεταναστών και των δικαιωμάτων των γηγενών πολιτών της

(γ) συμπεριληπτικής πολιτικής εκπροσώπησης και επιμέρους πρωτοβουλιών πολιτών

(δ) κοινωνικής συνοχής και αιτημάτων κοινωνικής/ατομικής αυτονόμησης

(ε) της προστασίας παραδοσιακών ταυτοτήτων και της αποδοχής νέων κοινωνικών ταυτοτήτων και συμπεριφορών

Η Βρετανία, όπως οι περισσότερες χώρες του αναπτυγμένου κόσμου, είναι μια εθνικά ετερογενής κοινωνία, πατρίδα για ανθρώπους με ποικίλα πολιτισμικά και εθνικά υπόβαθρα. Αυτή η εθνική ποικιλότητα αποτελεί ένα ολοένα και πιο κοινό χαρακτηριστικό των πιο αναπτυγμένων κοινωνιών και, όπως θα διαπιστώσουμε αργότερα, είναι καθοριστική για την κατανόηση της πολιτικής της πολυπολιτισμικότητας, την οποία προωθούν πολλά κράτη προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι εθνικές μειονότητες μπορούν να απολαμβάνουν τα πλήρη οφέλη από την ιδιότητα του πολίτη. Ο πληθυσμός της Αγγλίας και της Ουαλίας γίνεται σταθερά όλο και πιο ποικίλος, ειδικά από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και μετά [...] Ο σημερινός, έντονα φορτισμένος δημόσιος λόγος περί μετανάστευσης είναι πλήρης αναφορών στους αυξανόμενους πληθυσμούς των εθνικών μειονοτήτων και την εξάντληση των υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας. [...]

Giddens, A. & Sutton, Ph. (2020). *Κοινωνιολογία* (Θ. Βασιλείου κ.ά, Μετ.). Αθήνα: Gutenberg. σ. 748.

1. Ποια πραγματικότητα περιγράφει το κείμενο; Υπάρχουν στοιχεία αυτής της πραγματικότητας στην ελληνική κοινωνία;
2. Ποια από τα παραπάνω στοιχεία (α) έως (ε) έχει να διαχειριστεί το δημοκρατικό πολίτευμα σύμφωνα με το απόσπασμα;
3. Είναι δυνατό να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή που βασίζεται σε μια κοινή αντίληψη των πραγμάτων σε περιβάλλον που προωθεί την πολυπολιτισμικότητα, δηλαδή τις διαφορετικές αντιλήψεις;

Σε πολλές χώρες, αλλά κυρίως στον αναπτυσσόμενο κόσμο, σημαντικές όψεις της σεξουαλικής ζωής των ανθρώπων έχουν αλλάξει με θεαματικό τρόπο από τη δεκαετία του 1960 και μετά. Η πρότερη επικρατούσα άποψη ότι η σεξουαλικότητα συνδεόταν αποκλειστικά με την αναπαραγωγική διαδικασία σήμερα έχει αναιρεθεί, καθώς είναι ξεκάθαρο ότι για πολλούς η σεξουαλικότητα και η αναπαραγωγή δεν είναι έννοιες κατ' ανάγκη συνδεδεμένες. [...] Αν κάποτε η σεξουαλικότητα «οριζόταν» με όρους ετεροφυλοφιλίας και μονογαμίας στο πλαίσιο των συζυγικών σχέσεων, σήμερα βλέπουμε μια διαρκώς αυξανόμενη αποδοχή των διαφορετικών μορφών σεξουαλικότητας, σεξουαλικών ταυτοτήτων και σεξουαλικών δραστηριοτήτων.

Giddens, A. & Sutton, Ph. (2020). *Κοινωνιολογία* (Θ. Βασιλείου κ.ά, Μετ.). Αθήνα: Gutenberg, σελ. 685.

1. Τι έχει αλλάξει στην πρόσληψη της σεξουαλικότητας από το 1960 έως σήμερα; Η ίδια η σεξουαλική συμπεριφορά ή ο βαθμός αποδοχής μη ετεροφυλικών σχέσεων; Για ποιον λόγο;
2. Πώς πρέπει να σταθεί μία δημοκρατική πολιτεία απέναντι στις διάφορες μορφές σεξουαλικότητας;

[Η εργασία τα τελευταία 200 χρόνια](#)

Στο παρελθόν, η εργασία παρείχε σταθερότητα, προβλεψιμότητα και ήταν κεντρική στην κατασκευή της κοινωνικής ταυτότητας των ανθρώπων. Η πλήρης απασχόληση, με σαφείς συμβάσεις και ευδιάκριτες επαγγελματικές διαδρομές, ενίσχυε την αίσθηση ασφάλειας και κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ωστόσο, η σημερινή αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από αυξανόμενα επίπεδα επισφάλειας. Οι εργασιακές σχέσεις έχουν μεταμορφωθεί, δίνοντας έμφαση στην ευελιξία, την προσωρινότητα και την απορρύθμιση. Η «επισφαλής εργασία» –που περιλαμβάνει επισφαλείς συμβάσεις, χαμηλούς μισθούς και ελλιπή προστασία– δεν είναι πλέον η εξαίρεση, αλλά τείνει να γίνει ο κανόνας. Αυτό συνεπάγεται ότι οι εργαζόμενοι βιώνουν εντεινόμενη ανασφάλεια, όχι μόνο οικονομικά αλλά και σε επίπεδο ταυτότητας και κοινωνικής ένταξης. Αντί για σταθερές διαδρομές, καλούνται να προσαρμόζονται συνεχώς σε απρόβλεπτες και ασυνεχείς συνθήκες απασχόλησης. Ως αποτέλεσμα, η εργασία δεν αποτελεί πλέον πυλώνα μιας συνεκτικής ταυτότητας, αλλά ένα εύθραυστο και ρευστό πεδίο, που απαιτεί διερκή αναπροσαρμογή σε συνθήκες αγοράς.

Διασκευή από το άρθρο του Kalleberg, A. L. (2009). Precarious work, insecure workers: Employment relations in transition. *American Sociological Review*, 74(1), 1-22.

[Τεχνητή νοημοσύνη και εργασία](#)

1. Ποια στοιχεία της σύγχρονης εργασίας προκαλούν ανασφάλεια;
2. Πώς η ευέλικτη και ασταθής εργασία διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι δημιουργούν τις κοινωνικές τους σχέσεις;

5.3. Η αλληλεπίδραση ελληνικής πολιτείας και κοινωνίας

5.3.1. Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας και του ελληνικού πολιτικού συστήματος: πελατειοκρατία, οικογενειοκρατία, άναρχος ατομικισμός, κυριαρχία της μικρής ιδιοκτησίας και των οικογενειακών επιχειρήσεων, οικονομική και πολιτική εξάρτηση

Το ελληνικό κράτος ιδρύθηκε το 1830. Πριν από την ίδρυσή του δεν υπήρχε ούτε ελληνικό κράτος ούτε Έλληνες πολίτες. Η γεωγραφική περιοχή που σήμερα ανήκει στην επικράτεια του ελληνικού κράτους ήταν τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το πρώτο ελληνικό κράτος είχε απόλυτη μοναρχία. Ο βαυαρικός Οίκος του Βίττελσμπαχ ανέλαβε τη βασιλεία της Ελλάδας, ύστερα από υπόδειξη των ξένων δυνάμεων, με σκοπό τη μετατροπή της ελληνικής κοινωνίας σε «δυτική». Το σύγχρονο ελληνικό κράτος δεν προέκυψε ως «εκ των κάτω» πολιτική βούληση και έκφραση του ελληνικού λαού –όπως συνέβη στα κράτη της Δυτικής Ευρώπης και της Αμερικής–, αλλά ως προσπάθεια «εκ των άνω» εκσυγχρονισμού μιας παραδοσιακής κοινωνίας.

Αυτή η πραγματικότητα συνέβαλε στο να δημιουργηθεί καχυποψία, εχθρότητα και αμοιβαία περιχαρακωσή μεταξύ κοινωνίας και κράτους. Οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους έρχονταν σε σύγκρουση με τα παραδοσιακά τοπικά «δίκτυα εξουσίας» προυχόντων, πατρώνων και σογιών, τα οποία έβλεπαν το συγκεντρωτικό κράτος ως απειλή για τη δική τους εξουσία.

Να συζητήσετε στην τάξη τα παρακάτω αποσπάσματα:

1. Για τους δημογέροντες και κοτζαμπάσηδες: «Στο βάθος ήλπιζαν να υποκαταστήσουν τους Τούρκους ιδιοκτήτες στα απέραντα κτήματά τους».

Βακαλόπουλος, Α. (2005). Νέα ελληνική ιστορία. 1204-1985. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σελ. 201.

2. Ο γιος του πρώτου προεστού της Μάνης, Ιωάννης Μαυρομιχάλης – γνωστός σαν ο «βασιλιάς της Μάνης» - στασίασε το Πάσχα του 1830... Κατέλαβε το τελωνείο και εισέπραττε τους φόρους. Ο πατέρας του, Πετρόμπεης, δεν έπαυσε να ζητά χρήματα από τον Κυβερνήτη. Στην άρνηση του Καποδίστρια ο Μαυρομιχάλης δήλωσε ανοιχτά: «Ο θρόνος στον οποίο κάθεται, ανήκει σε μένα».

Αγιάνογλου, Π. (1982). *Το πέρασμα από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό στην Ελλάδα. Η πρωταρχική συσσώρευση του κεφαλαίου*. Αυτοέκδοση, σελ. 124.

Η προσπάθεια οικοδόμησης του ελληνικού κράτους, αρχικά από τους Βαυαρούς, εκτός από ενσωματώσεις και συγκρούσεις με τοπικά δίκτυα εξουσίας, δεν κατόρθωσε να βελτιώσει τη ζωή μεγάλου τμήματος του ελληνικού λαού, το οποίο είχε πολεμήσει για την ανεξαρτησία της Ελλάδας. Ως αποτέλεσμα της εξαθλίωσης που βίωναν πολλοί χωρικοί, αναπτύχθηκαν στην ύπαιθρο ληστρικές συμμορίες, που φαίνεται ότι συχνά έρχονταν σε συναλλαγή με αξιωματούχους του ελληνικού κράτους.

[Η ανάπτυξη του συνδικαλιστικού κινήματος](#)

Σα να μην έφτανε η δυστυχία και η αθλιότητα που μάστιζαν τον αγροτικό πληθυσμό και τα μικροαστικά στρώματα στις πόλεις, ήρθαν και τα τάγματα των Βαυαρών, που όχι μόνο φέρνονταν σαν κατακτητές, αλλά και επιβάρυναν τον κρατικό προϋπολογισμό. Για αυτό μπήκαν νέοι φόροι που γονάτιζαν πιο πολύ τις λαϊκές μάζες. Και ακόμα πετάχτηκαν στο δρόμο χιλιάδες αγωνιστές. Γέμισαν οι πόλεις και τα χωριά από ζητιάνους. Εκείνοι που επτά χρόνια, με το ντουφέκι στο χέρι πολέμησαν τον Τούρκο κατακτητή, τώρα κουρελήδες και πειναλέοι, άπλωναν το χέρι ζητώντας ένα δίλεπτο ή ένα ξεροκόμματο, ενώ οι Βαυαροί περιφέρονταν με χρυσοκέντητες στολές και έπαιρναν μεγάλους μισθούς, όπως και όλοι οι αυλικοί και οι ανώτεροι κρατικοί υπάλληλοι. Άλλοι πάλι από τους αγωνιστές πήραν τα βουνά και έγιναν κλέφτες. Για αυτό η ληστεία για πολλά χρόνια ήταν μεγάλη κοινωνική πληγή.

Κορδάτος, Γ. (1957). *Μεγάλη ιστορία της Ελλάδας*. (τ. 11). Αθήνα: 20ός Αιώνας, σελ. 16.

Τα πολιτικά κόμματα ήταν ουσιαστικά ρευστοί σχηματισμοί που αποκρυσταλλώνονταν περισσότερο γύρω από εξέχοντες πολιτικούς παρά επί ιδεολογικών αρχών και καθλώνονταν στο ατελείωτο κυνήγι των αξιωμάτων. Οι χαριστικές ρυθμίσεις της εξουσίας ήταν απαραίτητες αν ήθελαν οι πολιτικοί να ικανοποιήσουν έστω και στο ελάχιστο τις βουλευτικές απαιτήσεις των ψηφοφόρων-πελατών τους. Καθώς, μάλιστα, η ανάπτυξη της οικονομίας ήταν ατροφική, το κράτος απέκτησε δυσανάλογη σπουδαιότητα ως πηγή απασχόλησης και η αναλογία των δημόσιων υπαλλήλων προς το σύνολο των πολιτών ήταν πολύ μεγαλύτερη από εκείνη της δυτικής Ευρώπης. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη και ο αριθμός των βουλευτών στη Βουλή ήταν δυσανάλογα μεγάλος.

Clogg, R. (2013). *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας: 1770-2013*. Αθήνα: Κάτοπτρο, σελ. 93.

Πώς παρουσιάζεται η πελατειοκρατία στο κείμενο και πώς σχετίζεται με την αναζήτηση εργασίας;

Θεμελιώνοντας την οικονομική τους δύναμη στον έλεγχο και στη μονοπώληση του κρατικού μηχανισμού, και χρησιμοποιώντας τη θέση ισχύος που κατείχαν σ' αυτόν, [...] τα «τζάκια» καλλιεργούσαν συστηματικά την εκλογική τους βάση, [...]. Με τον τρόπο αυτό, ένα μεγάλο τμήμα από τις οικογένειες των προυχόντων και των οπλαρχηγών, διατήρησε την πολιτική του επιρροή στην ύπαιθρο μέχρι και σήμερα. Ορισμένοι από αυτούς εμφανίζονται σχεδόν μόνιμα σε όλα τα ελληνικά κοινοβούλια από το 1844 ως το 1967 και συχνά μάλιστα εκπροσωπούνται με περισσότερα από ένα μέλος.

Τσουκαλάς, Κ. (1982). *Εξάρτηση και Αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*. Αθήνα: Θεμέλιο, σελ. 221.

Πώς η διαχρονική παρουσία συγκεκριμένων οικογενειών στην πολιτική σκηνή επηρεάζει την αναπαραγωγή της οικογενειοκρατίας στην Ελλάδα;

Ο τοπικισμός, η πελατειοκρατία, η οικογενειοκρατία και ο άναρχος ατομικισμός, που επικράτησαν στην ελληνική κοινωνία σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, οδηγούν στα εξής:

- Στην τάση για απουσία πειθαρχίας απέναντι σε απρόσωπους κανόνες και νόμους.
- Στην έλλειψη μεγάλων επιχειρήσεων, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό (άνω του 80%) αποτελείται από μονοπρόσωπες ή οικογενειακές επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούν από 2 έως 6 άτομα. Αυτό περιορίζει την κερδοφορία, καθιστώντας δύσκολες τις επενδύσεις και την παροχή υψηλών μισθών. Παράλληλα, δυσχεραίνει τη συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων, καθώς το εργατικό δυναμικό είναι κατακερματισμένο σε μικρές επιχειρήσεις, όπου κυριαρχούν σχέσεις κοινωνικής εξάρτησης από τον εργοδότη.
- Στα εξαιρετικά υψηλά επίπεδα φοροδιαφυγής και στην ανήθικη εκμετάλλευση κρατικών παροχών από άτομα που εμφανίζονται ως οικονομικά αδύναμα, ενώ δεν είναι.
- Στην αναζήτηση προστασίας ή «πατρονίας» από ισχυρούς πολιτικούς.

Προσαρμογή από το Μαραγκουδάκης, Μ. (2021). *Η Ελληνική Κρίση και οι Πολιτισμικές της Καταβολές: Μία Σπουδή στα Πολιτισμικά Πρότυπα και την Πολιτική Κουλτούρα της Σύγχρονης Ελλάδας*. Αθήνα: Σιδέρης.

Με ποιον τρόπο η έλλειψη μεγάλων επιχειρήσεων επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη και τη συνδικαλιστική δράση στην Ελλάδα;

Πατρονία

5.3.2 Ζητήματα και εντάσεις που προκύπτουν από τους μετασχηματισμούς της ελληνικής κοινωνίας

Η ελληνική κοινωνία, όπως και όλες οι δυτικές κοινωνίες, βρίσκεται σε μια διαρκή κατάσταση αύξησης της διαφοροποίησης στο εσωτερικό της. Αυτό σημαίνει ότι όλο και περισσότερο δημιουργούνται διαφορετικοί τρόποι διαβίωσης, συμπεριφοράς, έκφρασης, αλληλεπίδρασης –κάτι πολύ διαφορετικό απ' ό,τι συνέβαινε πριν από πενήντα χρόνια, όταν επικρατούσε στον τρόπο σκέψης και στη συμπεριφορά.

Αυτό σημαίνει ότι σήμερα συνυπάρχουν πολίτες οι οποίοι σκέφτονται και συμπεριφέρονται πολύ διαφορετικά από τους υπόλοιπους. Επομένως, δημιουργούνται διάφορα «ρήγματα» και συγκρούσεις που οφείλονται στην απαίτηση να αναγνωριστούν νέοι τύποι συμπεριφορών, συλλογικοτήτων και αλληλεπίδρασης.

Αστυνομικές ταυτότητες και Ταυτότητα:

Η καχυποψία προς το κράτος, που χαρακτηρίζει ένα μεγάλο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας, έχει πείσει μέρος των συμπολιτών μας ότι τόσο οι νέες ταυτότητες του 2001 (χωρίς αναγραφή θρησκειώματος) όσο και οι νέες –ψηφιοποιημένες– αποτελούν προϊόν συνωμοσίας με στόχο την ποδηγέτηση των πολιτών και τον πλήρη έλεγχό τους.

Γάμος μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου:

Η ελληνική πολιτεία αναγνωρίζει τον νόμιμο δεσμό δύο ατόμων του ίδιου φύλου στο επίπεδο του γάμου, πράγμα που επιτρέπει στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια την υιοθεσία τέκνων.

Μεταναστευτική πολιτική – ανοικτά ή κλειστά σύνορα;

Η έλευση μεγάλου αριθμού προσφύγων και μεταναστών από τρίτες χώρες, κυρίως μουσουλμανικές, διαίρεσε την ελληνική –αλλά και την ευρωπαϊκή– κοινή γνώμη ανάμεσα σε αυτούς που επιθυμούν τα σύνορα να παραμείνουν κλειστά για αυτούς τους ανθρώπους και όσους επιθυμούν να ανοίξουν τα σύνορα για όσους επιθυμούν την εγκατάστασή τους στην Ευρώπη.

Εμβολιασμοί και ιοί:

Κάθε επιδημία επιφέρει την ανάγκη εμβολιασμού του πληθυσμού. Έχει το κράτος το καθήκον να εμβολιάσει όλο τον πληθυσμό ή το άτομο διατηρεί την ελευθερία να αποφασίσει αν επιθυμεί να εμβολιαστεί ή όχι; Το ζήτημα τέθηκε μετ' επιτάσεως το 2020, όταν η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε σε αναγκαστικό και γενικευμένο lockdown και επέβαλε τον εμβολιασμό σε όλο το νοσοκομειακό προσωπικό της χώρας. Ακολούθησαν εκτεταμένες αντιδράσεις τόσο από θρησκευόμενους που θεώρησαν ότι ο εμβολιασμός αντιβαίνει στην πίστη τους, όσο και από κοσμικούς που αντέδρασαν στον περιορισμό των ατομικών τους ελευθεριών.

Να οργανώσετε στην τάξη αγώνες αντιλογίας για τα παραπάνω ζητήματα.

Η πανδημία COVID-19 δημιούργησε τους όρους για περαιτέρω μετασχηματισμούς, οι οποίοι επηρεάζουν και την ελληνική κοινωνία.

Πανδημία και ανισότητες

του Νίκου Μουζέλη

Ομότιμου Καθηγητή της London School of Economics

Οικονομικές ανισότητες

Με την πανδημία οι ανισότητες δεν αμβλύθηκαν. Το αντίθετο. Ενώ οι φτωχοί έγιναν φτωχότεροι, μερικοί από τους πλούσιους έγιναν πλουσιότεροι. Με άλλα λόγια, η πανδημία οδήγησε όχι μόνο σε περαιτέρω φτωχοποίηση, αλλά και σε «πλουσιοποίηση».

Στη χώρα μας, όχι μόνο τα μεγάλα σούπερ μάρκετ, αλλά και μια σειρά από μεγάλες επιχειρήσεις γιγαντώθηκαν. Για παράδειγμα, φαρμακευτικές εταιρείες ή επιχειρήσεις που ασχολούνται με την ψηφιοποίηση. Μετά την πτώση της τιμής του πετρελαίου, εφοπλιστικές επιχειρήσεις χρησιμοποιούν tankers ως μέσα αποθήκευσης ή μεταφοράς πετρελαίου. Έτσι παρατηρούμε στις προ-της-πανδημίας ανισότητες να προστίθενται αυτές που η τωρινή πρωτόγνωρη κατάσταση δημιούργησε. [...]

Παγκόσμιες ανισότητες

Σε αυτόν τον χώρο, οι επιχειρήσεις που ωφελήθηκαν θεαματικά από την πανδημία είναι οι μεγάλες tech-corporations - εταιρείες όπως οι Amazon, Google, Facebook (Meta) κτλ. Τα κέρδη και η αξία αυτών των επιχειρήσεων εκτινάχτηκαν στα ύψη. Δεν είναι λοιπόν περίεργο πως οι γιγάντιες αυτές εταιρείες δημιούργησαν χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας. Αυτή είναι βέβαια η καλή πλευρά της κατάστασης. Από την άλλη μεριά όμως, αυτού του είδους οι επιχειρήσεις-γίγαντες αποκτούν μια πολιτική δύναμη που υποσκάπτει τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Συμπέρασμα

Η πανδημία οδήγησε σε νέες ανισότητες - οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές. Αυτές εντείνουν τις ήδη, πριν από τον κορωνοϊό, τεράστιες ανισότητες. Από την άλλη μεριά, απλοί άνθρωποι σε όλον τον πλανήτη πιστεύουν πως το τέλος της πανδημίας μπορεί να οδηγήσει σε έναν πιο ανθρώπινο κόσμο. Όπως μετά το τέλος του Β΄ βλέπουμε ριζικές αλλαγές, έτσι και σήμερα ελπίζουν να υπάρξει ξανά μετά το τέλος της πανδημίας ένας καλύτερος, πιο ανθρώπινος κόσμος. Η προϋπόθεση όμως για κάτι τέτοιο είναι, μεταξύ άλλων, η μείωση των ανισοτήτων που υποσκάπτουν τα πολιτικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα των πολιτών.

Μουζέλης, Ν. (2020, Μάιος) *Πανδημία και Ανισότητες*. Ελλάδα 2021. greece2021.gr

1. Πώς η πανδημία ενέτεινε προϋπάρχουσες οικονομικές ανισότητες;
2. Ποια προϋπόθεση θέτει το κείμενο, ώστε να προκύψει ένας καλύτερος κόσμος μετά την πανδημία;

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Τα πολιτικά συστήματα είναι οργανωμένοι τρόποι διακυβέρνησης και λήψης αποφάσεων σε μια κοινωνία. Διακρίνονται σε συναινετικά-πλουραλιστικά και σε αυταρχικά-ολοκληρωτικά. Τα δεύτερα ονομάζονται και «καθεστώτα». Τα πλουραλιστικά έχουν τη μορφή της δημοκρατίας, τα αυταρχικά και ολοκληρωτικά έχουν τη μορφή μονοκομματικών ή πολυκομματικών καθεστώτων, όπου η δημοκρατία λειτουργεί κατ'επίφαση. Οι πολιτικές νοοτροπίες των πολιτών οριοθετούν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα πολιτικά γεγονότα και το πώς δρουν πολιτικά. Τα εκλογικά συστήματα διαμορφώνουν τις εκάστοτε πλειοψηφίες και μειοψηφίες στον κοινοβουλευτισμό. Στον σύγχρονο δυτικό κόσμο, το δημοκρατικό κράτος επιτελεί σημαντικές λειτουργίες προστασίας των συλλογικών αγαθών, κινούμενο όμως μέσα σε ένα περιβάλλον με σημαντικά πολιτικά διλήμματα. Τέλος, το ελληνικό πολιτικό σύστημα έχει προκύψει ιστορικά από τις συνιστώσες της πελατειοκρατίας, της οικογενειοκρατίας, του άναρχου ατομικισμού, της κυριαρχίας της μικρής ιδιοκτησίας, των οικογενειακών επιχειρήσεων και της οικονομικής εξάρτησης. Οι ελληνικές κυβερνήσεις έχουν ως συνεχή στόχο τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας και του ελληνικού κράτους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

1. Τα πολιτικά συστήματα διακρίνονται σε συναινετικά-πλουραλιστικά και σε αυταρχικά-ολοκληρωτικά
2. Η νοοτροπία των κατοίκων της χώρας δεν επηρεάζει τις μορφές που λαμβάνει η κοινωνία των πολιτών, καθώς αυτές καθορίζονται μόνο από τις δομές του κράτους.
3. Τα αυταρχικά καθεστώτα είναι μονοκομματικά.
4. Η άμεση δημοκρατία τείνει να μην αναγνωρίζει απαραβίαστες αρχές.
5. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία ευνοεί τη ρητορική δεινότητα για τον επηρεασμό των ψηφοφόρων.
6. Η άμεση δημοκρατία θεωρείται από πολλούς η «καθαρότερη μορφή» δημοκρατίας.
7. Ο ολοκληρωτισμός διακηρύσσει ότι μόνο η δική του πολιτική ιδεολογία κατέχει την αλήθεια.
8. Στα αυταρχικά καθεστώτα που κατ'όνομα αυτό-προσδιορίζονται ως «δημοκρατίες» λειτουργούν κόμματα της αντιπολίτευσης, αλλά ελέγχονται πλήρως από την κυβέρνηση.
9. Η δημιουργία συμμαχιών μεταξύ του κυβερνώντος κόμματος και ισχυρών επιχειρηματιών είναι στοιχείο αποκλειστικά του ολοκληρωτισμού και δεν συναντάται σε δημοκρατίες.
10. Στα δημοκρατικά πολιτεύματα, ο πολίτης πρέπει να δείχνει την αφοσίωσή του στο καθεστώς με κάθε τρόπο (ρουχισμός, τι βιβλία διαβάσει, πώς συμπεριφέρεται στην οικογένειά του, πώς χαιρετάει).
11. Η κλειστή νοοτροπία υποστηρίζει την αλλαγή και το καινούργιο.
12. Η ανοιχτή νοοτροπία υποστηρίζει την προσκόλληση στην παράδοση.
13. Το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν αποτελεί μορφή αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης.
14. Ο πολίτης και η δημοκρατία είναι αρχαίες ελληνικές επινοήσεις.
15. Στην αρχαία Ελλάδα γεννήθηκε η ιδέα της αντιπροσώπευσης.
16. Βασική αρχή του κοινοβουλευτισμού είναι ότι η κυβέρνηση οφείλει να απολαμβάνει την εμπιστοσύνη της Βουλής, δηλαδή να τη στηρίζει η πλειοψηφία των βουλευτών.
17. Στην Ελλάδα, η Βουλή έχει 200 βουλευτές.
18. Η κυβέρνηση πρέπει να έχει τη στήριξη της οποιαδήποτε πλειοψηφίας σε κάθε συνεδρίαση στη Βουλή ανάλογα με τους βουλευτές που είναι παρόντες, προκειμένου να θεωρείται ότι έχει την εμπιστοσύνη του κοινοβουλίου.
19. Ο ναζισμός αμφισβήτησε την κοινοβουλευτική δημοκρατία.
20. Ο κομμουνισμός δεν αμφισβήτησε την κοινοβουλευτική δημοκρατία.

Β. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.

1. Στο εκλογικό σώμα συμμετέχουν όσοι και όσες:

- α. έχουν την ελληνική ιθαγένεια
- β. έχουν συμπληρώσει το δέκατο έβδομο έτος της ηλικίας τους
- γ. είναι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους
- δ. όλα τα παραπάνω

2. Αρμοδιότητες του εκλογικού σώματος με βάση το Σύνταγμα είναι:

- α. η εκλογή των μελών του Κοινοβουλίου
- β. η εκλογή των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης
- γ. η εκλογή των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
- δ. όλα τα παραπάνω

3. Πρωθυπουργός διορίζεται, από τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας:

- α. ο/η αρχηγός του κόμματος με τον οποίο θεωρεί ότι μπορεί να συνεργαστεί
- β. ο/η αρχηγός του κόμματος το οποίο διαθέτει στη Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών
- γ. ο/η αρχηγός του πρώτου κόμματος ανεξαρτήτως του αριθμού εδρών που έχει λάβει
- δ. τίποτα από τα παραπάνω

Ερωτήσεις
αξιολόγησης

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Ποια είναι τα βασικά ζητήματα κοινωνικού μετασχηματισμού που προκαλούν εντάσεις στην ελληνική κοινωνία;
2. Να δώσετε τους ορισμούς των όρων: *πελατειοκρατία, οικογενειοκρατία, άναρχος ατομικισμός.*
3. Ποιες οι διαφορές ολοκληρωτικών και αυταρχικών καθεστώτων;
4. Πώς θα διακρίνουμε ότι μία εκλεγμένη κυβέρνηση ολισθαίνει προς τον αυταρχισμό;
5. Ποιοι είναι οι βασικοί σκοποί του δημοκρατικού κράτους στη σύγχρονη εποχή;

Γλωσσάρι

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

- 6.1.** Η διάκριση των εξουσιών και το κράτος δικαίου: εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία
- 6.1.1. Ο θεσμός του/της Προέδρου της Δημοκρατίας
 - 6.1.2. Η εκτελεστική εξουσία και οι κυριότεροι θεσμοί της: Κυβέρνηση – Δημόσια διοίκηση – Φορείς κεντρικής κυβέρνησης και Ν.Π.Δ.Δ.
 - 6.1.3. Η νομοθετική εξουσία και ο κυριότερος θεσμός της: Η Βουλή, η νομοθετική της λειτουργία και οι τρόποι συγκρότησής της
 - 6.1.4. Δικαστική εξουσία – τα είδη των αδικημάτων και των Δικαστηρίων
- 6.2.** Η έννομη τάξη και η ιεράρχηση των κανόνων Δικαίου
- 6.2.1. Οι τρόποι καταγγελίας μιας αξιόποινης πράξης και παρέμβασης των αρχών. Οι τρόποι αμφισβήτησης μιας δικαστικής απόφασης
- 6.3.** Η Ευρωπαϊκή Ένωση
- 6.3.1. Θεσμοί και πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης
 - 6.3.2. Ελληνική κοινωνία και ελληνική οικονομία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν την κρίσιμη σημασία της διάκρισης των εξουσιών ως συστήματος ισορροπίας και ελέγχου.
- Να αναγνωρίζουν τον θεσμικό ρόλο του/της Προέδρου της δημοκρατίας.
- Να αναφέρουν τα θεσμικά όργανα και τις υπηρεσίες που συναποτελούν τη δημόσια διοίκηση.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η δημόσια διοίκηση υλοποιεί και εφαρμόζει τις αποφάσεις της εκτελεστικής εξουσίας και υπάγεται σε αυτή.
- Να διαπιστώσουν ότι η δημοκρατική διακυβέρνηση οφείλει να ασκείται –και η δημόσια διοίκηση οφείλει να λειτουργεί– με βάση την αρχή της διαφάνειας και της λογοδοσίας.

- Να αναγνωρίζουν ότι το Σύνταγμα αποτελεί τον υπέρτατο νόμο κάθε πολιτείας και να εξηγούν το μέγεθος της ισχύος κάθε θεσπισμένου κανόνα δικαίου με βάση τη θέση του στο σύστημα ιεράρχησης του γραπτού δικαίου.
- Να διακρίνουν το περιεχόμενο των όρων μήνυση, αγωγή, αυτόφωρη διαδικασία, αυτεπάγγελτη δίωξη και έφεση, και να τους αναγνωρίζουν ως «μέσα» προσφυγής του πολίτη στις αρμόδιες αρχές.
- Να περιγράφουν τις λειτουργίες των θεσμών και της Βουλής της ΕΕ.
- Να εξηγούν τη σχέση Ελλάδας – ΕΕ.

Λέξεις κλειδιά: Διάκριση εξουσιών, έννομη τάξη, Ευρωπαϊκή Ένωση, δικαστήριο.

6. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

6.1. Η διάκριση των εξουσιών και το κράτος δικαίου: εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία

6.1.1. Ο θεσμός του/της Προέδρου της Δημοκρατίας

Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Η διάκριση των εξουσιών κατοχυρώνεται από το **Άρθρο 26 του Συντάγματος** το οποίο αναφέρει:

1. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας.
2. Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.
3. Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια και οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του ελληνικού λαού (άρθρο 26 παρ.3).

Να αντιστοιχίσετε τις παρακάτω εικόνες στις τρεις διακριτές εξουσίες: νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική.

Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας:

- Είναι «αρχηγός του κράτους».
- Εκλέγεται έμμεσα, από τη Βουλή, με ονομαστική ψηφοφορία σε ειδική συνεδρίαση του Κοινοβουλίου.
- Η θητεία του/της είναι πενταετής.
- Στη θέση του/της Προέδρου της Δημοκρατίας μπορεί κάποιος/α να εκλεγεί μέχρι δύο φορές (εκτελώντας δύο πενταετείς θητείες).
- Συμμετέχει στην εκτελεστική και τη νομοθετική λειτουργία.

Εγκρίνει και δημοσιεύει τους νόμους!

Επιπλέον, προκηρύσσει με διάταγμα δημοψήφισμα για κρίσιμα εθνικά θέματα, ύστερα από απόφαση της απόλυτης πλειοψηφίας του συνολικού αριθμού των βουλευτών, που λαμβάνεται με πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου.

Συζητήστε στην τάξη πότε έγινε τελευταία φορά στην Ελλάδα δημοψήφισμα και αναζητήστε τη διαδικασία προκήρυξής του.

Αν η θητεία του/της Προέδρου ολοκληρώνεται και κηρυχθεί πόλεμος, τι γίνεται;

Σε αυτή την περίπτωση, η θητεία του/της παρατείνεται μέχρι τη λήξη του πολέμου!

Σταυρόλεξο

Μπορεί να γίνει η καθεμία και ο καθένας Πρόεδρος της Δημοκρατίας;

Όχι! Υπάρχουν προϋποθέσεις! Σύμφωνα με το Σύνταγμα αυτές είναι:
 Να είναι Έλληνας/Ελληνίδα πολίτης, τουλάχιστον για μία πενταετία.
 Να διαθέτει ελληνική καταγωγή από Ελληνίδα μητέρα ή Έλληνα πατέρα.
 Να είναι τουλάχιστον σαράντα ετών (40).
 Να διαθέτει τα εκλογικά του/της δικαιώματα.

Πώς εκλέγεται ο/η Πρόεδρος της Δημοκρατίας;

Από τη Βουλή!

Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται αυτός/-ή που συγκέντρωσε τα 2/3 (200) του συνολικού αριθμού των βουλευτών.

Αν δεν συγκεντρωθούν τα 2/3, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται μετά από 5 ημέρες.

Δεύτερη ψηφοφορία: Αν δεν επιτευχθεί η πλειοψηφία των 2/3, τότε γίνεται τρίτη ψηφοφορία μετά από 5 μέρες.

Τρίτη ψηφοφορία: Πρόεδρος εκλέγεται όποιος/-α συγκέντρωσε την πλειοψηφία των 3/5 (180) του συνολικού αριθμού των βουλευτών. Αν δεν επιτευχθεί η συγκέντρωση της απαιτούμενης πλειοψηφίας (180), τότε η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται ύστερα από πέντε ημέρες.

Τέταρτη ψηφοφορία: εκλέγεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκείνος/-ή που συγκέντρωσε την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών (151). Αν δεν επιτευχθεί η πλειοψηφία αυτή (151), η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται μέσα σε πέντε ημέρες.

Πέμπτη ψηφοφορία: εκλέγεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκείνος που συγκέντρωσε τη σχετική πλειοψηφία.

Αν οι υποψήφιοι είναι περισσότεροι του ενός, σε περίπτωση ισοψηφίας εκλέγεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκείνος από τους ισοψηφίσαντες που είχε συγκεντρώσει τις περισσότερες ψήφους στην αρχική (1η) ψηφοφορία.

[Διάκριση των εξουσιών
- Πρόεδρος της
Δημοκρατίας](http://presidency.gr/proedros/)

Ιστοσελίδα Προεδρίας της Δημοκρατίας:
presidency.gr/proedros/

6.1.2. Η εκτελεστική εξουσία και οι κυριότεροι θεσμοί της: Κυβέρνηση – Δημόσια διοίκηση – Φορείς κεντρικής κυβέρνησης και Ν.Π.Δ.Δ.

Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από την Κυβέρνηση και τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Την Κυβέρνηση αποτελεί το **Υπουργικό Συμβούλιο**, το οποίο **αποτελείται από τον/την Πρωθυπουργό και τους/τις υπουργούς**.

Η Κυβέρνηση:

- Καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική της χώρας, σύμφωνα με τις επιταγές του Συντάγματος και των νόμων.
- Διαθέτει δικαίωμα νομοθετικής πρωτοβουλίας.
- Διοικεί τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας.
- Είναι το όργανο που αναλαμβάνει την πολιτική, ποινική και αστική ευθύνη για όλες τις πράξεις που αφορούν στη διαχείριση της πολιτικής εξουσίας.

Ο/Η Πρωθυπουργός είναι:

- Πρόεδρος της Κυβέρνησης, που διασφαλίζει την ενότητα της Κυβέρνησης και κατευθύνει τις ενέργειές της στο πλαίσιο του Συντάγματος και των νόμων.
- Επικεφαλής της Κυβέρνησης, που ασκεί εκτελεστική εξουσία, προσδιορίζοντας επακριβώς την κυβερνητική πολιτική στο πλαίσιο των αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου και συντονίζει την εφαρμογή της.

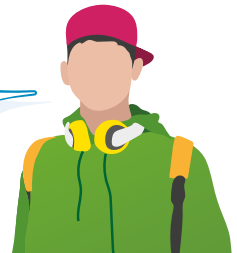
Πώς διορίζονται οι υπουργοί;

Ο/Η Πρωθυπουργός προτείνει και παύει τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου (Άρθρο 37 παρ.1 του Συντάγματος), τα οποία διορίζει ο/η Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Οι αναπληρωτές υπουργοί και οι υπουργοί επικρατείας διορίζονται με πρόταση του/της Πρωθυπουργού.

Όλα τα μέλη της κυβέρνησης είναι ίσα και ο/η πρωθυπουργός θεωρείται «πρώτος μεταξύ ίσων».

Στο αξίωμα του Πρωθυπουργού διορίζεται από τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας ο/η αρχηγός του κόμματος που συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών ή αυτός/ή που ορίζεται από συμμαχία κοινοβουλευτικών κομμάτων με διαμορφωμένη πλειοψηφία στη Βουλή των Ελλήνων.

Λογικό! Αφού πιο πριν μάθαμε ότι στον κοινοβουλευτισμό η κυβέρνηση πρέπει να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής! Άρα, πρέπει η όποια κυβέρνηση σχηματιστεί να έχει 151 βουλευτές που τη στηρίζουν!

Ακριβώς! Αυτό προκύπτει μέσω της διαδικασίας των «διερευνητικών εντολών». Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας δίνει εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στον/στην αρχηγό του πρώτου κόμματος. Αν αυτός/ή δεν έχει τη στήριξη 151 βουλευτών, ο/η Πρόεδρος της Δημοκρατίας δίνει εντολή στον/στην αρχηγό του δεύτερου κόμματος.

Και αν τελικά δεν σχηματίζεται κυβέρνηση; Αν κανένας αρχηγός δεν καταφέρει να συγκεντρώσει την υποστήριξη 151 βουλευτών;

Αν οι διερευνητικές εντολές δεν τελεσφορήσουν:

- Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας (ΠτΔ) καλεί τα κόμματα να σχηματίσουν οικουμενική κυβέρνηση.
- Αν και αυτό δεν επιτευχθεί, ο/η ΠτΔ επιδιώκει τον σχηματισμό εκλογικής κυβέρνησης από όλα τα κόμματα της Βουλής.
- Σε περίπτωση αποτυχίας, ο/η ΠτΔ αναθέτει τον σχηματισμό εκλογικής κυβέρνησης σε έναν από τους Προέδρους των Ανωτάτων Δικαστηρίων προκειμένου να γίνουν εκλογές.

1. Συζητήστε στην τάξη πότε η Ελλάδα, μετά το 1974, είχε μονοκομματικές κυβερνήσεις και πότε κυβερνήσεις συνεργασίας.
2. Μελετήστε τα άρθρα 37 και 38 του Συντάγματος. Γιατί με βάση αυτά τα άρθρα, το πολίτευμά μας θεωρείται ότι είναι «πρωθυπουργοκεντρικό»;

Εκτός από την κεντρική διοίκηση, υπάρχουν και τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου. **Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου** (Ν.Π.Δ.Δ.) ονομάζεται κάθε αυτοδιοικούμενος, δημόσιος οργανισμός που διαθέτει διακριτή νομική προσωπικότητα, άλλη από αυτήν του Κράτους, και ασκεί δημόσια εξουσία με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένου δημοσίου συμφέροντος. Τα Ν.Π.Δ.Δ. διαφέρουν από τους κρατικούς φορείς, οι οποίοι ανήκουν στο νομικό πρόσωπο του Κράτους.

Τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου:

- Είναι αυτοδιοικούμενα.
- Ασκούν δημόσια εξουσία.
- Ιδρύονται με νόμο ή Προεδρικό Διάταγμα.
- Υπόκεινται σε έλεγχο νομιμότητας από το κράτος και όχι σε ιεραρχικό έλεγχο –ελέγχονται δηλαδή αν εφαρμόζουν τους νόμους.
- Μπορούν να καταργηθούν με νόμο ή Προεδρικό Διάταγμα, εκτός αν κατοχυρώνονται συνταγματικά (όπως τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, η Εκκλησία της Ελλάδος, Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, το αυτοδιοίκητο καθεστώς του Αγίου Όρους).

[Νομικά Πρόσωπα
Δημοσίου
Δικαίου](#)

Οι **Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης** (Ο.Τ.Α.) είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

- Η Ελλάδα αποτελείται από 13 Περιφέρειες και 332 Δήμους. Οι Δήμοι θεωρούνται πρώτος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης.
- Οι Περιφέρειες θεωρούνται δεύτερος βαθμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Τα όργανά τους εκλέγονται από μυστική και καθολική ψηφοφορία των δημοτών (αυτοδιοικητικές εκλογές).

Στις αρμοδιότητες των Δήμων περιλαμβάνονται η συντήρηση των σχολικών κτιρίων, η έκδοση αδειών καταστημάτων, η οδοποιία, τα κοιμητήρια κ.ά.

Η κεντρική εξουσία ασκεί διοικητική εποπτεία στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Ασκεί έλεγχο νομιμότητας και όχι σκοπιμότητας (σύμφωνα με το Άρθρο 102, παρ. 4 του Συντάγματος).

1. Πού θα απευθυνθείτε για επισκευές στο κτίριο του σχολείου σας;
2. Να συζητήσετε στην τάξη τις έννοιες της φράσης «έλεγχος νομιμότητας και όχι σκοπιμότητας».

6.1.3. Η νομοθετική εξουσία και ο κυριότερος θεσμός της: Η Βουλή, η νομοθετική της λειτουργία και οι τρόποι συγκρότησής της

Στην Ελλάδα, με το Σύνταγμα του 1975, υπάρχει το σύστημα του ενός αντιπροσωπευτικού σώματος (Βουλή). Σε άλλα κράτη υπάρχουν δύο αντιπροσωπευτικά σώματα (παραδείγματος χάρη στις ΗΠΑ υπάρχει η Γερουσία και η Βουλή των Αντιπροσώπων, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο η Βουλή των Λόρδων και η Βουλή των Κοινοτήτων). Η Γερουσία λειτούργησε στην Ελλάδα επί Όθωνα και προβλεπόταν στο Σύνταγμα του 1844.

Η Βουλή απαρτίζεται από 300 βουλευτές/βουλευτρίες, δεκαπέντε από τους οποίους εκλέγονται στο σύνολο της επικράτειας (βουλευτές επικρατείας).

Ο αριθμός των βουλευτών/βουλευτριών ορίζεται με νόμο, δεν μπορεί όμως να είναι μικρότερος από διακόσιους ούτε μεγαλύτερος από τριακόσιους (Άρθρο 51 παρ.1 του Συντάγματος).

Για να εκλεγεί κάποιος βουλευτής/βουλευτρία θα πρέπει να διαθέτει:

- α)** την ελληνική ιθαγένεια (να είναι δηλαδή Έλληνας πολίτης),
- β)** την ηλικία των είκοσι πέντε ετών, συμπληρωμένων κατά την ημέρα της εκλογής του και
- γ)** το δικαίωμα του εκλέγειν, δηλαδή να έχει εγγραφεί στους εκλογικούς καταλόγους και να μην έχει στερηθεί τα εκλογικά του δικαιώματα λόγω δικαιοπρακτικής ανικανότητας ή στέρησης των πολιτικών δικαιωμάτων ως συνέπεια ποινικής καταδίκης.

Τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, παρά το γεγονός ότι δεν είναι απαραίτητο να είναι βουλευτές/βουλευτρίες, πρέπει να έχουν τις ίδιες προϋποθέσεις προκειμένου να διοριστούν υπουργοί.

Οι βουλευτές/βουλευτρίες εκλέγονται για τέσσερα συνεχή έτη, τα οποία αρχίζουν από την ημέρα των γενικών εκλογών.

Περιπτώσεις παράτασης της θητείας της Βουλής:

1. Σε περίπτωση πολέμου, η βουλευτική περίοδος παρατείνεται σε όλη τη διάρκειά του. Αν η Βουλή έχει διαλυθεί, η διενέργεια των εκλογών αναστέλλεται ωσότου τελειώσει ο πόλεμος, ανακαλείται δε αυτοδικαίως η Βουλή που έχει διαλυθεί έως το τέλος του.
2. Σε περίπτωση κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, οπότε αν η Βουλή έχει διαλυθεί, θα πρέπει να συγκληθεί για να εγκρίνει τη λήψη των μέτρων κατάστασης πολιορκίας (άρθρο 48 παρ.2 του Συντάγματος).

Σύμφωνα με το Άρθρο 66 παρ.1 του Συντάγματος: «Η Βουλή συνεδριάζει δημόσια στο Βουλευτήριο». Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων γίνεται α) με την παρουσία κοινού στον χώρο του Κοινοβουλίου β) μέσω της τηλεοπτικής μετάδοσης των εργασιών της Βουλής.

Η Βουλή αποτελεί το άμεσο και συλλογικό όργανο του κράτους το οποίο ασκεί κατά βάση τη νομοθετική λειτουργία. Η Βουλή συμπράττει με τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας και θεσπίζει νόμους.

Νομοθετικό έργο ασκούν και οι **διαρκείς κοινοβουλευτικές επιτροπές**, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 68 παρ.1 του Συντάγματος. Οι κοινοβουλευτικές επιτροπές είναι έξι και αντιστοιχούν σε δέσμη Υπουργείων με ειδικά θέματα η καθεμία. Οι διαρκείς κοινοβουλευτικές επιτροπές επεξεργάζονται νομοσχέδια και προτάσεις νόμων, οι οποίες στη συνέχεια κατατίθενται στην Ολομέλεια, ασκούν όμως και οι ίδιες νομοθετικό έργο (σύμφωνα με το άρθρο 70 παρ.2 του Συντάγματος) στους τομείς που δεν ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ολομέλειας της Βουλής (άρθρο 72 του Συντάγματος).

Η Βουλή

Σχηματική παρουσίαση του νομοθετικού έργου της Βουλής:

**Βουλευτές και κόμματα
καταθέτουν
προτάσεις νόμων**

**Η Κυβέρνηση καταθέτει
νομοσχέδια**

**Υποβάλλονται στο Γενικό Λογιστήριο του Κράτους
για έλεγχο τυχόν δαπάνης για το δημόσιο (δημοσιονομικές επιπτώσεις)**

**Γίνονται αντικείμενο
επεξεργασίας από
κοινοβουλευτικές επιτροπές**

**Γίνονται αντικείμενο
επιστημονικής επεξεργασίας
από ειδικούς επιστήμονες**

**Συζήτηση και ψήφιση της πρότασης νόμου
ή του νομοσχεδίου στη Βουλή σε τρεις φάσεις:**

- καταρχήν
- κατ' άρθρο
- στο σύνολο

Δημοσίευση του νόμου στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης

Ποια είναι η διαφορά «πρότασης νόμου» και «νομοσχεδίου»;
Να τη συζητήσετε στην τάξη.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία της Βουλής αναζητήστε τις συχνές ερωτήσεις στην Ενημέρωση στην ιστοσελίδα της Βουλής: hellenicparliament.gr

6.1.4. Δικαστική εξουσία – τα είδη των αδικημάτων και των Δικαστηρίων

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια και οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού (άρθρο 26 παρ.3).

Η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, οι οποίοι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους **υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους**.

Η διοίκηση έχει τη συνταγματική υποχρέωση να συμμορφώνεται στις δικαστικές αποφάσεις (Άρθρο 95, παρ. 5 του Συντάγματος).

Γονείς μαθητών και μαθητριών προσέφυγαν στη δικαιοσύνη κατά του Υπουργείου Παιδείας για ζήτημα της εκπαιδευτικής νομοθεσίας, το οποίο αφορά τα παιδιά τους. Το δικαστήριο αποφάσισε υπέρ τους. Έχει το Υπουργείο Παιδείας την υποχρέωση να εφαρμόσει την υπόθεση ή μπορεί να την αγνοήσει;

Οι συνταγματικές αρχές απονομής της δικαιοσύνης:

α) η αρχή της δημοσιότητας της δικαστικής διαδικασίας.

Οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων.

β) η αρχή της αιτιολογίας των δικαστικών αποφάσεων.

Κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένη και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση.

γ) η αρχή της υποχρεωτικής δημοσίευσης της γνώμης της μειοψηφίας, εφόσον αυτή υφίσταται.

Η γνώμη της μειοψηφίας των δικαστών στη λήψη της απόφασης δημοσιεύεται υποχρεωτικά.

Τα είδη των αδικημάτων:

Κακούργημα	Ανθρωποκτονία από πρόθεση, ληστεία	Ως κακούργημα χαρακτηρίζεται το έγκλημα εκείνο, που τιμωρείται από τον νόμο με ποινή κάθειρξης τουλάχιστον πέντε ετών.
Πλημμέλημα	Διατάραξη κοινής ησυχίας, φθορά ξένης ιδιοκτησίας	Ως πλημμέλημα χαρακτηρίζεται το έγκλημα εκείνο που τιμωρείται από τον νόμο με φυλάκιση έως πέντε ετών.

Με τον Ποινικό Κώδικα του 2019 καταργήθηκε μια κατηγορία αδικημάτων, τα Πταίσματα. Οι αξιόποινες πράξεις και η βαρύτητά τους αλλάζουν μέσα στον χρόνο και οι αλλαγές αυτές αποτυπώνονται στον Ποινικό Κώδικα. Επίσης, καταργήθηκαν τα ειρηνοδικεία, βάσει Ν. 5108/2024.

Το ποια πράξη αποτελεί έγκλημα, μπορεί να αλλάξει από εποχή σε εποχή και από κοινωνία σε κοινωνία; Εσείς τι πιστεύετε; Συζητήστε το στην τάξη και αναφέρετε παραδείγματα.

Τα δικαστήρια διακρίνονται σε:

Διοικητικά. Δικάζουν αποφάσεις της διοίκησης –διαφορές που προκύπτουν μεταξύ του κράτους και των πολιτών, όπως φορολογικές διαφορές, διαφορές που αφορούν την κοινωνική ασφάλεια και διαφορές που αφορούν την αστική ευθύνη του δημοσίου (Πρωτοδικείο, Εφετείο, Συμβούλιο της Επικρατείας). Το Συμβούλιο της Επικρατείας (Σ.τ.Ε.) είναι το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο. Το Ελεγκτικό Συνέδριο είναι διοικητικό δικαστήριο που ελέγχει τις δημόσιες δαπάνες. Κύρια διοικητική του αρμοδιότητα είναι ο έλεγχος των κρατικών δαπανών και των δαπανών των Ο.Τ.Α. Κύρια δικαστική του αρμοδιότητα είναι η εκδίκαση διαφορών σχετικά με τις συντάξεις και τις υποθέσεις των υπόλογων για διαφορές που προκύπτουν από τη διαχείρισή τους.

Πολιτικά. (Μονομελές και Πολυμελές Πρωτοδικείο, Εφετείο, Άρειος Πάγος). Εκδικάζουν διαφορές Ιδιωτικού Δικαίου, διαφορές δηλαδή μεταξύ ιδιωτών. Πρόκειται κυρίως για ζητήματα Αστικού και Εμπορικού Δικαίου, διαζύγια, υιοθεσίες, πωλήσεις, μισθώσεις, κληρονομικές διαφορές.

Ποινικά. (Το Πλημμελειοδικείο, το Εφετείο, το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο, ο Άρειος Πάγος). Δικάζουν ποινικά αδικήματα, όπως ανθρωποκτονίες, κλοπές, ληστείες, πλαστογραφίες ή υπεξαίρεσεις.

Σε ποιο δικαστήριο θα δικαστεί κάθε μία από τις παρακάτω πράξεις:

Διαζύγιο – Δολοφονία – Μη τήρηση της σύμβασης εργασίας από την πλευρά του εργοδότη – Προσφυγή του πολίτη κατά υπουργείου για διοικητικό του θέμα – Προσφυγή γονιού σε δικαστήριο, επειδή το παιδί του έμεινε από απουσίες στο σχολείο – Ληστεία τράπεζας – Ο Χ πλαστογράφησε την υπογραφή του Ψ σε συμβόλαιο αγοράς ακινήτου.

Το Σύνταγμα επίσης προβλέπει, Ειδικά και Εξαιρετικά Δικαστήρια.

Ειδικά Δικαστήρια είναι:

- Τα δικαστήρια που διαθέτουν ειδική αρμοδιότητα, όπως τα δικαστήρια ανηλίκων, τα στρατοδικεία, τα δικαστήρια πολεμικών λειών (άρθρο 96 παρ. 4 του Συντάγματος).
- Το Ειδικό Ποινικό Δικαστήριο για τον έλεγχο της ποινικής ευθύνης των Υπουργών και των Υφυπουργών (άρθρο 86 του Συντάγματος).
- Το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (άρθρο 100 του Συντάγματος), το οποίο εκδικάζει υποθέσεις σχετικά με το κύρος των εκλογών και τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων.

Το έγκλημα ως κοινωνική κατασκευή

Εξαιρετικά είναι τα δικαστήρια που προβλέπονται από το άρθρο 48 παρ.1 του Συντάγματος κατά τη διαδικασία κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας (τα δικαστήρια αυτά είναι στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία).

6.2. Η έννομη τάξη και η ιεράρχηση των κανόνων Δικαίου

6.2.1. Οι τρόποι καταγγελίας μιας αξιόποινης πράξης και παρέμβασης των αρχών. Οι τρόποι αμφισβήτησης μιας δικαστικής απόφασης

Το δίκαιο είναι το σύνολο των υποχρεωτικών κανόνων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων σε κάθε πτυχή της προσωπικής, οικογενειακής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής τους. Η ανάγκη για οργανωμένο και κοινά αποδεκτό σύστημα δικαίου εμφανίστηκε από τα πανάρχαια χρόνια και ουσιαστικά είναι βασική προϋπόθεση για να μπορέσει να υπάρξει κοινωνική ζωή.

Το δίκαιο:

- απαντά στις ανάγκες της κοινωνίας,
- ιεραρχεί αξίες,
- αλλάζει μέσα στον χρόνο, καθώς μεταβάλλονται οι κοινωνικές συνθήκες και οι ανάγκες των ανθρώπων.

Οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες είναι κράτη δικαίου. Στο κράτος δικαίου, η συμπεριφορά κάθε πολίτη και οι σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους και με το κράτος ρυθμίζονται από νόμους. Η έννομη τάξη αποτελεί το βασικό ρυθμιστικό παράγοντα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Το δίκαιο είναι κοινωνική και πολιτική κατασκευή, καθώς δημιουργείται σε συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες και αλλάζει μαζί με αυτές.

Οι πηγές του δικαίου μπορεί να είναι «εθιμικές» ή «τυπικές». Στην πρώτη περίπτωση, έθιμα που απαντούν αποτελεσματικά σε ανάγκες ρύθμισης των σχέσεων των μελών της κοινωνίας γίνονται νόμοι. Στη δεύτερη περίπτωση, ο νομοθέτης δημιουργεί ρυθμίσεις προκειμένου να απαντήσει σε ανάγκες που έχουν εμφανιστεί στην κοινωνική ζωή.

Δεν έχουν όλοι οι κανόνες δικαίου την ίδια ισχύ, αλλά ιεραρχούνται. Υπάρχουν κάποιοι γενικοί κανόνες ιεράρχησης των κανόνων δικαίου:

Ο ανώτερος κανόνας δικαίου υπερισχύει του κατώτερου.

Για παράδειγμα, το Σύνταγμα είναι ο θεμελιώδης νόμος και υπερισχύει των άλλων νόμων, ενώ οι νόμοι υπερισχύουν έναντι των προεδρικών διαταγμάτων και των υπουργικών αποφάσεων. Ουσιαστικά, ο κάθε νόμος πρέπει να συμφωνεί με το Σύνταγμα, οι υπουργικές αποφάσεις να συμφωνούν με το Σύνταγμα και τους νόμους κτλ.

Ο νεότερος νόμος υπερισχύει του παλαιότερου.

Όταν οι νέοι νόμοι περιέχουν νέες ρυθμίσεις για ένα θέμα, τότε οι ρυθμίσεις αυτές ισχύουν στη θέση των ρυθμίσεων του νόμου που αντικαταστάθηκε.

Η ιεραρχία των κανόνων δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη είναι η εξής:

1. **Ευρωπαϊκό Δίκαιο** (υιοθετείται στην ελληνική νομοθεσία –δεδομένου ότι η Ελλάδα είναι μέλος της Ε.Ε., το Ευρωπαϊκό Δίκαιο συνιστά πηγή του Ελληνικού Συνταγματικού Δικαίου με το οποίο πρέπει το Σύνταγμα της χώρας μας να συμφωνεί. Από την άποψη αυτή, το Ευρωπαϊκό Δίκαιο υπερέχει του Συντάγματος).

[Πυραμίδα του δικαίου](#)

2. Σύνταγμα

3. **Διεθνές Δίκαιο** (Σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ.1 Συντάγματος: «Οι γενικά παραδεδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου». Συγκεκριμένα, όταν η Ελλάδα υπογράφει διεθνείς συνθήκες σχετικές με υποχρεώσεις της, αυτές κυρώνονται από τη Βουλή και υπερισχύουν των νόμων).
4. **Νόμοι** (αυτοί που ψηφίζονται από τη Βουλή) – **Κανονισμός της Βουλής**
5. **Κανονιστικές Διοικητικές Πράξεις** (υπουργικές αποφάσεις – διατάγματα).
6. **Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου** (νομοθέτημα που θεσπίζεται από τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, για τη νομοθετική διευθέτηση μίας έκτακτης περιπτώσεως εξαιρετικά επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης. Για παράδειγμα, πράξεις νομοθετικού περιεχομένου όριζαν και ρύθμιζαν τα έκτακτα μέτρα για την προφύλαξη από τον κορωνοϊό στην πανδημία που εξαπλώθηκε στον πλανήτη το 2020).

Μήνυση -
Έγκληση

Ο καθένας και η καθεμία από εμάς μπορεί να πέσει θύμα αξιόποινης πράξης από κάποιον ή κάποια άλλα άτομα. Τα ποινικά αδικήματα διακρίνονται σε **αυτεπαγγέλτως** και **κατ' έγκληση διωκόμενα**.

Στα **αυτεπαγγέλτως διωκόμενα αδικήματα**, ο Εισαγγελέας κινεί την ποινική δίωξη μετά από καταγγελία οποιουδήποτε προσώπου (π.χ. αν ο Α χτυπήσει τον Β και την πράξη αυτή την δει ο Γ, τότε ο Γ μπορεί να καταγγείλει την πράξη). Η καταγγελία στην περίπτωση αυτή λέγεται **μήνυση**.

Στα εγκλήματα που διώκονται **κατ' έγκληση**, για να κινηθεί η ποινική δίωξη, πρέπει να καταγγεληθεί από τον παθόντα και όχι από άλλο πρόσωπο. Η καταγγελία της πράξης από τον παθόντα λέγεται **έγκληση**.

Οι ανακριτικοί υπάλληλοι οφείλουν να ανακοινώσουν χωρίς χρονοτριβή στον αρμόδιο εισαγγελέα οτιδήποτε πληροφορούνται για αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως.

Οι υπόλοιποι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν την ίδια υποχρέωση για την καταγγελία αξιόποινων πράξεων, αν πληροφορήθηκαν γι' αυτές κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Η ανακοίνωση γίνεται γραπτώς και πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που υπάρχουν και αφορούν την αξιόποινη πράξη, τους δράστες και τις αποδείξεις.

Τα δικαστήρια απονέμουν τη δικαιοσύνη. Πολλές φορές, οι πολίτες δεν είναι ευχαριστημένοι από κάποια δικαστική απόφαση και αισθάνονται αδικημένοι.

Για αυτό η δικαιοσύνη απονέμεται σε βαθμούς, ώστε σε επόμενο βαθμό να μπορεί να δικαστεί και πάλι μια υπόθεση για την οποία υπάρχει δικαστική απόφαση.

Στον πρώτο βαθμό η υπόθεση εκδικάζεται από πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Στην απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου **μπορεί να ασκηθεί έφεση** και η υπόθεση να εκδικαστεί, σε δεύτερο βαθμό, από το Εφετείο. Αν και η απόφαση του Εφετείου δεν ικανοποιήσει αυτόν/-η που προσέφυγε σε αυτό, μπορεί να κάνει αίτηση **αναίρεσης** στον Άρειο Πάγο.

6.3. Η Ευρωπαϊκή Ένωση

6.3.1. Θεσμοί και πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) ιδρύθηκε το 1993 με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Αποτελεί μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.), η οποία ιδρύθηκε το 1957. Στόχος της Ε.Ο.Κ. ήταν η δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αγοράς χωρίς τελωνειακούς δασμούς, στην οποία πρόσωπα, κεφάλαια, εμπορεύματα και υπηρεσίες θα μπορούσαν να διακινούνται ελεύθερα.

Η Ε.Ο.Κ. ήταν η υλοποίηση της ιδέας του Jean Monnet (Ζαν Μονέ) για μια Ενωμένη Ευρώπη, η οποία θα έφερνε ειρήνη στην Ευρώπη μέσω της πολιτικής συνεργασίας και της οικονομικής αλληλεξάρτησης.

Συζητήστε στην τάξη:

1. Αν το πρωταρχικό κίνητρο δημιουργίας μιας Ενωμένης Ευρώπης ήταν πολιτικό ή οικονομικό.
2. Πώς πιστεύετε ότι συνδέεται η ειρήνη με την πολιτική συνεργασία και την οικονομική αλληλεξάρτηση;

Η προσπάθεια για τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Συντάγματος που ξεκίνησε το 2004 δεν καρποφόρησε.

Το 2007, η Συνθήκη της Λισαβόνας (γνωστή και ως η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη) τροποποίησε βασικές αρμοδιότητες των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και έδωσε στην Ε.Ε. τη θεσμική μορφή που έχει σήμερα.

Το ευρώ είναι το νόμισμα των περισσότερων κρατών-μελών της Ε.Ε., τα οποία ανήκουν στη ζώνη του ευρώ. Το ευρώ εισήχθη στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές ως ένα λογιστικό νόμισμα την 1η Ιανουαρίου 1999, αντικαθιστώντας την πρώην Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα (ΕΚΜ). Η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωζώνη το 2001. Τα φυσικά κέρματα και τραπεζογραμμάτια ευρώ τέθηκαν σε κυκλοφορία την 1η Ιανουαρίου 2002.

Τα κριτήρια ένταξης ενός κράτους στην Ε.Ε. είναι:

Να έχει δημοκρατικό πολίτευμα.

Να σέβεται και να κατοχυρώνει νομικά τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Να έχει θεσμούς προστασίας των μειονοτήτων.

Η οικονομία να είναι λειτουργούσα οικονομία της αγοράς.

Η οικονομία να είναι σε θέση να αντεπεξέλθει της οικονομίας στις υποχρεώσεις του κράτους-μέλους της Ε.Ε. από άποψη επιπέδου πληθωρισμού, οικονομικής ανάπτυξης κτλ.

Αναζητήστε τα κριτήρια προσχώρησης (κριτήρια της Κοπεγχάχης) στο γλωσσάριο της Σύνοψης της νομοθεσίας της ΕΕ στον ιστότοπο eur-lex.europa.eu.

1. Μπορεί στην Ε.Ε. να ενταχθεί μια χώρα στην οποία ισχύει η θανατική ποινή;
2. Μπορεί ένα κράτος της Ε.Ε. να κρατικοποιήσει τις τράπεζές του;
3. Μπορεί ένα κράτος της Ε.Ε. να αδιαφορεί για το ύψος του πληθωρισμού στην οικονομία του;

Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα είναι:

1. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι το θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης που καθορίζει τους γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς και τις προτεραιότητές της. Δεν διαπραγματεύεται ούτε εκδίδει ευρωπαϊκή νομοθεσία. Εγκρίνει συμπεράσματα κατά τη διάρκεια των συνόδων του, στα οποία προσδιορίζονται συγκεκριμένα ζητήματα και οι δράσεις που πρέπει να αναληφθούν. Τα συμπεράσματά του συζητούνται από το Συμβούλιο της ΕΕ (Συμβούλιο των Υπουργών).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απαρτίζεται από:

- Τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών-μελών της ΕΕ (μόνο με τη δική τους ψήφο λαμβάνονται οι αποφάσεις του Συμβουλίου).
- Τον/την Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.
- Τον/την Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- Ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας.

[Κριτήρια
ένταξης στην
Ε.Ε.](#)

2. Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ή Συμβούλιο Υπουργών)

Μέλη του είναι υπουργοί από κάθε χώρα της ΕΕ, ανάλογα με τον προς συζήτηση τομέα πολιτικής. Κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ασκεί εκ περιτροπής την προεδρία για έξι μήνες. Το Συμβούλιο της Ε.Ε:

- Διαπραγματεύεται και θεσπίζει τη νομοθεσία της ΕΕ, **από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με βάση τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.**
- Συνάπτει συμφωνίες μεταξύ της ΕΕ και άλλων χωρών ή διεθνών οργανισμών.
- Εγκρίνει τον ετήσιο προϋπολογισμό της ΕΕ από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

3. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ε.Κ.) αποτελείται από 720 αντιπροσώπους των Ευρωπαίων πολιτών που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι (ευρωβουλευτές). Ο αριθμός των ευρωβουλευτών που εκλέγουν οι πολίτες του κάθε κράτους μέλους της Ε.Ε. εξαρτάται από τον πληθυσμό του. Οι ευρωβουλευτές εκλέγονται με άμεση, μυστική και καθολική ψηφοφορία. Οι ευρωεκλογές γίνονται κάθε πέντε χρόνια την ίδια περίοδο σε όλα τα κράτη της Ε.Ε.

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα europarl.europa.eu

Πόσους ευρωβουλευτές εκλέγει η Ελλάδα; Πού είναι η έδρα του Κοινοβουλίου; Πόσες και ποιες είναι οι πολιτικές ομάδες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου; Ποιες είναι οι αρμοδιότητές του;

4. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Κομισιόν)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει πενταετή θητεία. Κάθε νομοθετική διαδικασία αρχίζει με πρόταση της Επιτροπής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να αναλάβει νομοθετική πρωτοβουλία, όμως αρμόδιο να αποφασίσει είναι το Συμβούλιο και, ανάλογα με την περίπτωση, το Κοινοβούλιο. Απαρτίζεται από ομάδα επιτρόπων (ένας για κάθε χώρα της ΕΕ). Οι επίτροποι δεν εκπροσωπούν τα συμφέροντα των κρατών-μελών από τα οποία προέρχονται, αλλά της ΕΕ. Η θητεία των επιτρόπων διαρκεί 5 χρόνια.

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα της Κομισιόν: commission.europa.eu

1. Πόσους επιτρόπους έχει αυτή τη χρονική περίοδο;
2. Σε ποια θεματικά πεδία ενεργοποιείται;
3. Με βάση τα όσα διαβάσατε στην ενότητα, να αναφέρετε ποια όργανα ασκούν νομοθετική εξουσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

5. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο

6. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Από την 1η Ιανουαρίου 1999, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) είναι υπεύθυνη για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μαζί με τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των χωρών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ αποτελούν το **ευρωσύστημα**. Η Ε.Κ.Τ. είναι η κεντρική τράπεζα για το ενιαίο νόμισμα της Ευρώπης, το ευρώ, και **βασικό της καθήκον είναι η διαφύλαξη της αξίας του.**

Θεσμικά
πολιτικά όργανα
της Ε.Ε.

Ποιο μήνυμα στην ιστοσελίδα της Ε.Κ.Τ. (ecb.europa.eu/ecb) αναφέρει την κεντρική αποστολή της;

7. Το Ελεγκτικό Συνέδριο

Ως ανεξάρτητη εξωτερική ελεγκτική αρχή της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο (ΕΕΣ) μεριμνά για τα συμφέροντα των Ευρωπαίων φορολογουμένων. Έχει ως αποστολή τη βελτίωση της διαχείρισης του προϋπολογισμού της ΕΕ.

(Για περισσότερες πληροφορίες των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της ΕΕ επισκεφτείτε την ιστοσελίδα european-union.europa.eu)

Με βάση τα παραπάνω να αναφέρετε πόσα είναι τα Συμβούλια στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ποιες αρμοδιότητές έχει το καθένα.

6.3.2. Ελληνική κοινωνία και ελληνική οικονομία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ελλάδα έγινε μέλος της Ε.Ο.Κ. το 1981. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. είχε σημαντικό αντίκτυπο στην ελληνική κοινωνία και οικονομία.

Η Ελλάδα επέλεξε την πλήρη ένταξη στην Κοινότητα επειδή:

- θεωρούσε ότι η Ε.Ο.Κ. θα βοηθούσε στην εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος και στην αποφυγή μιας νέας αντιδημοκρατικής εκτροπής, όπως εκείνης κατά την περίοδο 1967-1974 με τη χούντα,
- θεωρούσε ότι η Ε.Ο.Κ. θα συνέβαλλε στον εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας,
- ήθελε να αναπτύξει ισχυρές σχέσεις και με άλλες χώρες εκτός των Η.Π.Α.

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1993), η Ε.Ο.Κ. εξελίχθηκε σε Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αναφορικά με την κοινωνία, η ένταξη της Ελλάδας:

- οδήγησε στην όλο και μεγαλύτερη έκθεση της ελληνικής κοινωνίας στις ιδέες και τις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- η δημοκρατία εμβυθύνθηκε,
- οι προσπάθειες διαφύλαξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έγιναν πιο αποτελεσματικές,
- αξίες όπως αυτές του φεμινισμού, της οικολογίας, της αυτονομίας, των εναλλακτικών σεξουαλικών ταυτοτήτων, έγιναν πιο αποδεκτές σε μεγάλο τμήμα του πληθυσμού.

Στην οικονομία:

- η ένταξη στην ΕΕ οδήγησε σε ευρεία «αποβιομηχάνιση», αλλά και σε
- αύξηση ξένων επενδύσεων
- ενίσχυση του τουρισμού
- ενίσχυση του εμπορίου

Η Ε.Ε. χρηματοδότησε πολλά έργα υποδομής στην Ελλάδα.

Παράλληλα όμως, δημιουργήθηκε η ψευδαίσθηση ότι τα ελλείμματα της ελληνικής οικονομίας πάντοτε θα καλύπτονται από ευρωπαϊκούς πόρους και εγγυήσεις.

Αυτή η ψευδαίσθηση οδήγησε στην υπέρμετρη αύξηση του δημόσιου χρέους και εν τέλει στη μεγάλη οικονομική κρίση της δεκαετίας του 2010, η οποία επέφερε τεράστια ανεργία και πτώση του βιοτικού επιπέδου. Η Ελλάδα προχώρησε σε πολύ βαθιές οικονομικές μεταρρυθμίσεις υπό καθεστώς ευρωπαϊκής εποπτείας (Μνημόνια). Στην Ελλάδα, υπό αυτές τις συνθήκες, αναπτύχθηκε ένα έντονο αντιευρωπαϊκό κλίμα. Στις κινητοποιήσεις κατά των Μνημονίων τέθηκε επιτακτικά, από ορισμένες πολιτικές δυνάμεις το αίτημα της αποχώρησης της χώρας από την Ε.Ε. και το ευρώ.

Ο ΣΤΑ **ΜΝΗΜΟΝΙΑ**
Χ ΣΤΗ **ΛΙΤΟΤΗΤΑ**
Ι ΣΤΟ **ΕΥΡΩ** ΚΑΙ ΤΗΝ **ΕΕ**

Συζητήστε στην τάξη γιατί το σύνθημα του πανό συνδέει το ευρώ με τη λιτότητα. Συνδέστε τη συζήτηση με τον ρόλο της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας που είδαμε στην προηγούμενη ενότητα. Είναι απόλυτα βάσιμη αυτή η σύνδεση;

Τον Αύγουστο του 2018 η Ελλάδα τυπικά βγήκε από τα μνημόνια, ενώ τον Αύγουστο του 2022 η Ελλάδα εξήλθε και από την ενισχυμένη εποπτεία.

Χωριστείτε σε δύο ομάδες στην τάξη. Η μία ομάδα θα συγκεντρώσει επιχειρήματα για τα οφέλη που έχει η Ελλάδα από την ένταξή της στην Ε.Ε. Η άλλη ομάδα θα συγκεντρώσει επιχειρήματα για τις αρνητικές επιπτώσεις της ένταξης της Ελλάδας στην Ε.Ε.

«Quo vadis Ευρωπαϊκή Ένωση;»

Του Σπήλιου Λιβανού

Ελάχιστα εγχειρήματα στην παγκόσμια ιστορία έχουν δεχθεί τόσο έντονη κριτική όσο αυτή που δέχεται διαχρονικά η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Η ιδιαιτερότητά της, δε, έγκειται, στο ότι η κριτική προέρχεται τόσο από τους ένθερμους υποστηρικτές της όσο και από τους σφοδρούς πολέμιους της. [...]

Τι είναι λοιπόν η Ένωση; Αλληλέγγυα ή απλά υπηρέτης των συμφερόντων αλλά και των ιδεοληψιών των ισχυρών κρατών της, και κυρίως της Γερμανίας; Η απάντηση, όπως σε όλα τα κεφαλαίωδη ερωτήματα της ζωής, δεν μπορεί να είναι μονοσήμαντη. Δίχως αμφιβολία η ΕΕ έχει σοβαρά δομικά ελαττώματα. Ίδρυσε μια νομισματική ένωση, με κοινούς δημοσιονομικούς κανόνες, αλλά χωρίς κοινό ευρωπαϊκό προϋπολογισμό, χωρίς Ευρωπαϊό υπουργό οικονομικών, χωρίς παράδοση εθνικών αρμοδιοτήτων στις «υπερεθνικές» Βρυξέλλες, χωρίς πολιτική ενοποίηση. Θεσμοθετεί κοινούς κανόνες για τις επιχειρήσεις όταν βασικά κριτήρια για την προσέλκυση επενδύσεων όπως η φορολογία παραμένουν στα κράτη-μέλη. Πώς είναι δυνατόν άραγε στην ίδια Ένωση να υπάρχουν φορολογικοί παράδεισοι και υπερφορολογημένες κολάσεις;

Βεβαίως η ευθύνη για τα ανωτέρω δεν βαρύνει την Ένωση ως ένωση. Διότι δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πίσω από το «ιερατείο των Βρυξελλών», πίσω από τις αίθουσες του Berlaymont και του Στρασβούργου, βρίσκονται ηγετικά πρόσωπα, κράτη-μέλη και οι εθνικές τους επιδιώξεις. Τα κράτη-μέλη είναι αυτά που με τις εθνικές τους πολιτικές και επιδιώξεις ναρκοθετούν την Ένωση. [...]

Για μας ευθύνονται (σ.δ. την Ελλάδα) η Γερμανία, η Ολλανδία, η Αυστρία, η Φιλανδία, οι χώρες που έβαλαν την δημοσιονομική πειθαρχία ως προτεραιότητα. Για τους άλλους ευθύνονται οι Νότιοι που εφάρμοζαν πολιτικές υπεράνω των δυνατοτήτων τους... [...]

Οι θεμελιακές έννοιες της Ένωσης, η δημοκρατία και η αλληλεγγύη, τίθενται εν αμφιβόλω. Οι Ευρωπαίοι χάνουν την πίστη τους στην ενωμένη Ευρώπη και λοξοκοιτούν άλλοι ανατολικά, άλλοι δυτικά. [...] Μπροστά μας έχουμε όλοι την νέα οικονομική ύφεση, το διογκούμενο μεταναστευτικό, την δημογραφική γήρανση και την καταστροφή του περιβάλλοντος.

Λιβανός, Σ. (2020, Απρίλιος 17), *Quo Vadis Ευρωπαϊκή Ένωση*, Η Καθημερινή.

1. Ποια προβλήματα της Ε.Ε. καταγράφει το άρθρο;
2. Πού αποδίδει αυτά τα προβλήματα;
3. Πώς τα προβλήματα αυτά επηρεάζουν τη σχέση της Ελλάδας και του ελληνικού λαού με την Ε.Ε.;

Ευρωσκεπτικισμός

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η πολιτεία είναι οργανωμένη ως κράτος δικαίου, το οποίο λειτουργεί με βάση την έννομη τάξη και τη διάκριση των εξουσιών σε εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική. Η Βουλή ασκεί τη νομοθετική εξουσία, η Κυβέρνηση ασκεί την εκτελεστική εξουσία, ενώ τα δικαστήρια ασκούν τη δικαστική εξουσία. Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας εποπτεύει τη σωστή λειτουργία των θεσμών και συμβολίζει τη δημοκρατική ενότητα όλων των Ελλήνων και των Ελληνίδων. Οι κανόνες δικαίου ιεραρχούνται ως προς την ισχύ τους. Οι πολίτες έχουν δικαίωμα να αμφισβητήσουν μια δικαστική απόφαση σε επόμενο βαθμό απονομής της δικαιοσύνης. Τέλος, η Ελλάδα είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της οποίας οι θεσμοί θέτουν πλαίσια πολιτικής για το σύνολο των μελών της, ανάλογα με τις επιμέρους αρμοδιότητές τους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

1. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από την Κυβέρνηση.
2. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται μόνο από τη Βουλή.
3. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας.
4. Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.
5. Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται μόνο από τις δημόσιες υπηρεσίες.
6. Η αστυνομία υπάγεται στη νομοθετική λειτουργία.
7. Η πυροσβεστική υπάγεται στην εκτελεστική λειτουργία.
8. Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται αποκλειστικά από την Κυβέρνηση.
9. Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια.
10. Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι «αρχηγός της Κυβέρνησης».
11. Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι «αρχηγός του κράτους».
12. Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται άμεσα από τον λαό.
13. Στη θέση του/της Προέδρου της Δημοκρατίας μπορεί να επανεκλεγεί κάποιος/α μία φορά.
14. Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται έμμεσα από τη Βουλή.
15. Η θητεία του/της Προέδρου της Δημοκρατίας είναι πενταετής.
16. Την Κυβέρνηση αποτελεί το Υπουργικό Συμβούλιο.
17. Το Υπουργικό Συμβούλιο αποτελείται από τους/τις υπουργούς.
18. Το Υπουργικό Συμβούλιο αποτελείται από τον/την Πρωθυπουργό και τους/τις υπουργούς.
19. Ο/Η Πρωθυπουργός είναι ο/η Πρόεδρος της Κυβέρνησης.
20. Ο/Η Πρωθυπουργός προτείνει και παύει τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, τα οποία διορίζει ο/η Πρόεδρος της Δημοκρατίας.
21. Οι αναπληρωτές υπουργοί και οι υπουργοί διορίζονται με πρόταση του/της Προέδρου της Δημοκρατίας.
22. Στο αξίωμα του/της Πρωθυπουργού διορίζεται από τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας ο/η αρχηγός του κόμματος που συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών ή αυτός/ή που ορίζεται από συμμαχία κοινοβουλευτικών κομμάτων με διαμορφωμένη πλειοψηφία στη Βουλή των Ελλήνων.
23. Τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ιδρύονται με νόμο ή Προεδρικό Διάταγμα.
24. Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν είναι Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου.
25. Σε περίπτωση πολέμου η Βουλή διαλύεται.
26. Η διοίκηση έχει τη συνταγματική υποχρέωση να συμμορφώνεται στις δικαστικές αποφάσεις.
27. Ο νόμος για τη λειτουργία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υπερισχύει του Συντάγματος.

Β. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.

1. Οι εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διεξάγονται ανά:

- α.τριετία
- β.τετραετία
- γ.πενταετία
- δ.κανένα από τα παραπάνω

2. Η νομοθετική πρωτοβουλία στην Ε.Ε. ανήκει:

- α. Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
- β. Στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ή Συμβούλιο Υπουργών)
- γ. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
- δ. Στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή

3. Οι πρωθυπουργοί των χωρών μελών της Ε.Ε. μετέχουν:

- α. Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
- β. Στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ή Συμβούλιο Υπουργών)
- γ. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
- δ. Στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή

[Ερωτήσεις
αξιολόγησης](#)

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Γιατί η Ελλάδα επέλεξε την πλήρη ένταξη στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα;
2. Ποιες ήταν οι θετικές και ποιες οι αρνητικές επιπτώσεις από την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε.;
3. Για ποιους λόγους μπορεί να διατυπώνεται δυσπιστία των πολιτών απέναντι στην Ε.Ε.;

[Γλωσσάρι](#)

Η ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΩΣ ΜΟΝΤΕΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

7.1. Φυσικό περιβάλλον και άνθρωπος

7.1.1. Γραμμικό και κυκλικό οικονομικό μοντέλο

7.2. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας – Πράσινη ανάπτυξη – Διαχείριση αποβλήτων

7.3. Καινοτομία και κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων

7.3.1. Εταιρική κοινωνική ευθύνη και αειφόρος ανάπτυξη

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να εξηγούν και να συγκρίνουν μεταξύ τους τα διάφορα μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης.
- Να αναγνωρίζουν την ανάγκη δημιουργίας νέων και αειφόρων μοντέλων ανάπτυξης.
- Να διακρίνουν τις νέες εναλλακτικές λύσεις για τις σύγχρονες κοινωνίες και τα εμπόδια που συνεπάγεται η αναζήτηση αυτών των εναλλακτικών λύσεων.
- Να εκτιμούν και να εφαρμόζουν τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης.
- Να εξηγούν τα οφέλη από τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
- Να εφαρμόζουν την ανακύκλωση στο σχολικό περιβάλλον.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η αειφορία απασχολεί την παγκόσμια κοινότητα και αρκετούς διεθνείς οργανισμούς και ΜΚΟ, άρα συνδέεται και με την παγκοσμιοποίηση.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η εφαρμογή του αειφορικού μοντέλου ανάπτυξης προϋποθέτει παιδεία και ανάλογη καθημερινή ατομική και οικονομική συμπεριφορά, αλλά και πολιτική βούληση, πολιτικές αποφάσεις και εφαρμογή ποικίλων φιλοπεριβαλλοντικών πολιτικών.

Λέξεις κλειδιά: οικονομικό μοντέλο, αειφόρος ανάπτυξη, επιχειρήσεις, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

7. Η ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΩΣ ΜΟΝΤΕΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

7.1. Φυσικό περιβάλλον και άνθρωπος

Η αειφορία επιδιώκει, ταυτόχρονα, την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την περιβαλλοντική προστασία, διασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα των πόρων για τις μελλοντικές γενιές. Ας τα εξετάσουμε πιο αναλυτικά.

7.1.1. Γραμμικό και κυκλικό οικονομικό μοντέλο

Η σχέση ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο είναι σχέση αλληλεξάρτησης και περιλαμβάνει:

Χρήση Φυσικών Πόρων: Περιγράψτε δραστηριότητες στις οποίες ο άνθρωπος χρησιμοποιεί φυσικούς πόρους.

Βιοποικιλότητα: Τι είναι; Πώς επηρεάζεται από τις δραστηριότητες των ανθρώπων;

Κλιματική Αλλαγή: Τι είναι; Πώς σχετίζεται με την ανθρώπινη δραστηριότητα;

Υγεία και Ευεξία: Πώς σχετίζεται με το περιβάλλον;

Οι παραπάνω παράμετροι της σχέσης ανθρώπου και περιβάλλοντος συνιστούν την ανθρωποκεντρική προσέγγιση. Οι άνθρωποι βλέπουμε το περιβάλλον αποκλειστικά και μόνο σε σχέση με εμάς. Υπάρχει και άλλη προσέγγιση –η **οικοκεντρική!** Σύμφωνα με αυτήν ο άνθρωπος πρέπει να θυσιάζει την ευμάρειά του για το καλό της φύσης, αν αυτό είναι αναγκαίο.

Η **αειφορία (sustainability)** αναφέρεται στην ικανότητα ενός συστήματος ή μιας διαδικασίας (κοινωνικής ή οικονομικής) να διατηρείται μακροπρόθεσμα, χωρίς να εξαντλεί τους φυσικούς πόρους ή να προκαλεί ανεπανόρθωτες ζημιές στο περιβάλλον. Αυτή η έννοια έχει εφαρμογή σε πολλούς τομείς, αλλά είναι ιδιαίτερα σημαντική για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική οργάνωση. Περιλαμβάνει τρεις βασικές πτυχές:

Να αντιστοιχίσετε τη στήλη Α με τη στήλη Β.

Α. Περιβαλλοντική διάσταση της αειφορίας	1. να εξασφαλίζει την κοινωνική ευημερία, τη δικαιοσύνη, την ισότητα και την κοινωνική συνοχή, δηλαδή τη συμμετοχή όλων των μελών της κοινωνίας.
Β. Οικονομική διάσταση της αειφορίας	2. διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και των οικοσυστημάτων (για παράδειγμα, ένας υγρότοπος, μία κοιλάδα, ένας κόλπος, μία λίμνη). Μια αειφόρος ανάπτυξη πρέπει να προστατεύει το περιβάλλον, να μειώνει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, να διατηρεί τη βιοποικιλότητα και να προστατεύει τους φυσικούς πόρους.
Γ. Κοινωνική διάσταση της αειφορίας	3. να αναπτύσσεται η οικονομία και να αυξάνει η κερδοφορία με τρόπο που να μην εξαντλεί τους φυσικούς πόρους με τέτοιο ρυθμό ώστε να μην μπορούν να ανανεωθούν. Επίσης, να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των μελλοντικών γενεών.

«Άνθρωποι, πλανήτης, κερδοφορία»

Τι σημαίνει η φράση αυτή σε επίπεδο επιχείρησης, στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης;

Σκοπός της αειφορίας είναι να εξασφαλίσει όχι μόνο την παρούσα ευημερία, αλλά και την ευημερία των μελλοντικών γενεών, προωθώντας ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης που δεν θα επιβαρύνει το περιβάλλον και δεν θα αυξάνει τις κοινωνικές ανισότητες.

Τα αειφόρα μοντέλα ανάπτυξης περιλαμβάνουν:

- μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, βασιζόμενη στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην ενεργειακή αποδοτικότητα,
- ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας, η οποία μειώνει τα απόβλητα και προωθεί την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση,
- ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας,
- προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας, που ευνοεί τον κοινωνικό έλεγχο πάνω στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.

Η αειφόρος ανάπτυξη στηρίζεται στο **κυκλικό οικονομικό μοντέλο**. Είναι ένα νέο μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης, το οποίο αποσκοπεί στη μείωση της κατανάλωσης πρώτων υλών και της δημιουργίας αποβλήτων. Σε αυτό το μοντέλο, τα προϊόντα σχεδιάζονται έτσι ώστε να είναι εύκολο να ανακυκλωθούν και να ανανεώνονται.

Το **γραμμικό οικονομικό μοντέλο** είναι το παραδοσιακό μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης, το οποίο βασίζεται στην αρχή του «παίρνω-φτιάχνω-καταναλώνω-πετώ». Αυτό το μοντέλο αγνοεί, συχνά, τις επιπτώσεις στο περιβάλλον.

1. Περιγράψτε προϊόντα που έχετε (ρούχα, συσκευές στο σπίτι κτλ.), τα οποία έχουν παραχθεί και καταναλώνονται σύμφωνα με τη λογική του γραμμικού οικονομικού μοντέλου.
2. Περιγράψτε μέτρα μέσω των οποίων μπορεί να επιτευχθεί ο σκοπός της κυκλικής οικονομίας.

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα

unric.org/el/17-στοχοι-βιωσιμησ-αναπτυξησ/

Η έννοια του
περιβάλλοντος

Ποιοι είναι οι 17 στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης;
Συζητήστε στην τάξη τον καθένα χωριστά.

Η αειφόρος ανάπτυξη περιορίζεται στη σχέση ανθρώπου-περιβάλλοντος ή έχει ευρύτερες διαστάσεις;

Να σχολιάσετε τη φράση του Κορνήλιου Καστοριάδη: «Αν ο διαρκώς αυξανόμενος πληθυσμός επιθυμεί να ακολουθήσει τον δυτικό καταναλωτικό τρόπο ζωής, είναι αδύνατον ο πλανήτης να επιβιώσει».

Η **Ελλάδα** έχει υιοθετήσει την κυκλική οικονομία ως βασική στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Το 2017, η ελληνική κυβέρνηση ενέκρινε την Εθνική Στρατηγική για την κυκλική οικονομία, η οποία θέτει ως στόχο τη μείωση των αποβλήτων κατά 50% έως το 2030. Το ποσοστό ανακύκλωσης των στερεών αποβλήτων έχει αυξηθεί από 20% το 2010 σε 40% το 2022. Η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (π.χ. ηλιακή, αιολική ενέργεια) μειώνει κατά πολύ την κατανάλωση ορυκτών καυσίμων.

Η **Ευρωπαϊκή Ένωση** έχει θέσει ως στόχο να επιτύχει μια κυκλική οικονομία έως το 2050.

7.2. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας – Πράσινη ανάπτυξη – Διαχείριση αποβλήτων

Πώς σχετίζονται οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με την πράσινη ανάπτυξη και τη διαχείριση των αποβλήτων;

Για να βρω τη σχέση αυτή θα πρέπει να ξέρω τι σημαίνουν όλα αυτά!

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι πηγές που ανανεώνονται διαρκώς από την ίδια τη φύση και δεν εξαντλούνται με τη χρήση τους. Είναι σημαντικές για τη μείωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα, όπως το πετρέλαιο και ο άνθρακας.
Γνωρίζετε τέτοιες πηγές ενέργειας;

1. Να συζητήσετε στην τάξη αν η μπαταρία των ηλεκτρικών αυτοκινήτων είναι ανανεώσιμη πηγή ενέργειας.
2. Έχουν μειονεκτήματα οι ανανεώσιμες μορφές ενέργειας;

Η πράσινη ανάπτυξη είναι ένα είδος οικονομικής ανάπτυξης που επιδιώκει την επίτευξη της κερδοφορίας και της ανάπτυξης μέσω επενδύσεων με τρόπους που δεν θέτουν σε κίνδυνο το περιβάλλον και δεν εξαντλούν τους φυσικούς πόρους.

Η διαχείριση αποβλήτων αναφέρεται στην επεξεργασία των αποβλήτων που παράγονται από ανθρώπινες δραστηριότητες. Η βιώσιμη διαχείριση των αποβλήτων περιλαμβάνει τη μείωση της παραγωγής τους, την ανακύκλωση, την αποτέφρωση με ενεργειακή αξιοποίηση, την αποθήκευση των επικίνδυνων αποβλήτων με ασφαλή τρόπο κ.ά.

Άρθρο 24 του Συντάγματος (Προστασία του περιβάλλοντος)

1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας.

Σύνθεση των απορριμμάτων των δυτικών μητροπόλεων το 2010

Χαρτί 28%	Οικιακά απορρίμματα 14%	Οργανικά απορρίμματα 14%	Πλαστικό 12%
Μέταλλο 9%	Γυαλί 5%	Άλλα 8%	

Macionis, J. (2012). *Sociology*. (14η έκδοση). UK: Pearson Education..

Πώς μπορούν να αξιοποιηθούν τα απορρίμματα;

Η παιδεία είναι απαραίτητη για την κατανόηση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει ο πλανήτης μας και για την ανάπτυξη της συνείδησης σχετικά με την ανάγκη για αειφόρο ανάπτυξη.

Το αειφόρο σχολείο

Το «αειφόρο σχολείο» είναι ένα σχολείο του οποίου η οργάνωση και η λειτουργία είναι σύμφωνες με τις αρχές και τις αξίες της αειφορίας (πολιτικής, πολιτιστικής, οικολογικής, οικονομικής, ατομικής). Οι πρώτες αναφορές στο «αειφόρο σχολείο» εντοπίζονται στην Αυστραλία και στη Μ. Βρετανία. Η Gough (2005:340) προτείνει ως αειφόρο σχολείο εκείνο που επιδιώκει να αναπτύξει κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον και να δημιουργήσει μαθησιακές εμπειρίες, οι οποίες θα καταστήσουν ικανούς τους μαθητές/τριες να εργαστούν προς την κατεύθυνση της διασφάλισης καλύτερης ποιότητας ζωής. Στην Αυστραλία (μεταξύ άλλων) οι στόχοι της πρωτοβουλίας της Αυστραλιανής κυβέρνησης είναι:

- Η αειφορία να αποτελεί συστατικό στοιχείο των αναλυτικών προγραμμάτων
- Τα σχολεία να αναλαμβάνουν ένα διαρκή κύκλο σχεδιασμού, εφαρμογής και αναθεώρησης των προσεγγίσεών τους στην αειφορία, ως μέρος της καθημερινής τους δραστηριότητας
- Τα σχολεία να χρησιμοποιούν τους πόρους με πιο αειφόρους τρόπους
- Τα σχολεία να συνεργάζονται με τις τοπικές κοινωνίες για την αειφορία
- Τα σχολεία και οι κοινωνίες να αναπτύσσουν αξίες που υποστηρίζουν ένα αειφόρο ήθος

Ωστόσο, το αειφόρο σχολείο δεν επιδιώκει την υιοθέτηση προκαθορισμένων επιλογών από τους μαθητές βάσει συγκεκριμένων ιδεολογικών κατευθύνσεων, αλλά περισσότερο να δώσει στους μαθητές τη δυνατότητα να αποφασίσουν για τις επιλογές τους μέσα από την ελεύθερη και αυτόβουλη επαφή τους με τα ίδια τα πράγματα και το χώρο.

Καλαϊτζίδης, Δ. Σήμα Αειφόρου Σχολείου. Για την ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚή εκπαίδευση. peekpemagazine.gr

1. Πόσες φορές και σε πόσα μαθήματα και σχολικά βιβλία έχετε διαπιστώσει αναφορές στην αειφορία;
2. Έχετε συμμετάσχει σε δράσεις του σχολείου για την αειφορία;
3. Μπορείτε να σχεδιάσετε συγκεκριμένες σχολικές δράσεις για την αειφορία;

[Φτώχεια και αειφορία](#)

[Βιώσιμες πόλεις](#)

Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να συμβάλλουμε στην επίτευξη της αειφορίας κάνοντας μικρές αλλαγές στη ζωή μας, όπως:

- Μείωση της κατανάλωσης ενέργειας.
- Μείωση της κατανάλωσης νερού.
- Μείωση της παραγωγής αποβλήτων.
- Αγορά προϊόντων και υπηρεσιών που είναι βιώσιμα κατασκευασμένα.
- Χρήση δημόσιων συγκοινωνιών ή ποδηλάτου αντί αυτοκινήτου Ι.Χ.

7.3. Καινοτομία και κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων

7.3.1. Εταιρική κοινωνική ευθύνη και αειφόρος ανάπτυξη

Η καινοτομία είναι η ανάπτυξη νέων προϊόντων, υπηρεσιών ή διαδικασιών που έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν ένα προϊόν ή να δημιουργήσουν νέα προϊόντα.

Η κοινωνική ευθύνη είναι η ευθύνη των επιχειρήσεων να λειτουργούν με τρόπο που να είναι επωφελής για τους εργαζόμενους, την κοινωνία και το περιβάλλον.

ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ
ΕΡΓΑΣΙΑ &
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ,
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ &
ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Δύο στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ είναι από τη μία η αξιοπρεπής εργασία και η οικονομική ανάπτυξη και από την άλλη η βιομηχανία, η καινοτομία και οι υποδομές.

Να χωριστείτε σε δύο ομάδες και η καθεμία να επεξεργαστεί προτάσεις για το πώς οι επιχειρήσεις μπορούν να συμβάλουν σε αυτούς τους δύο στόχους.

Κλιματική
αλλαγή

Οι επιχειρήσεις που καινοτομούν μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης με την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών φιλικών προς το περιβάλλον, με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ή με την υποστήριξη κοινωνικών πρωτοβουλιών.

Τέτοια παραδείγματα κοινωνικής ευθύνης είναι:

- Η ανάπτυξη νέων φαρμάκων και θεραπειών που βελτιώνουν την υγεία και την ποιότητα ζωής των ανθρώπων.
- Η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών που βοηθούν στην αντιμετώπιση της φτώχειας και της πείνας.
- Η ανάπτυξη νέων πηγών ενέργειας που είναι πιο φιλικές προς το περιβάλλον.
- Η ανάπτυξη νέων υλικών που είναι ανακυκλώσιμα ή ανανεώσιμα.
- Η ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που παρέχονται σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.
- Η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.
- Η βελτίωση των συνθηκών εργασίας.
- Η υποστήριξη της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η ποιοτική εκπαίδευση και η ισότητα των φύλων. Πώς συνδέονται αυτοί οι δύο στόχοι με την αειφόρο ανάπτυξη; Ποια μέτρα προτείνετε για την επίτευξή τους;

ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ
ΦΥΛΩΝ

ΠΟΙΟΤΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Εμπόδια στην υιοθέτηση στρατηγικών αειφόρου ανάπτυξης είναι:

- **Η αντίσταση από τις επιχειρήσεις που λειτουργούν με βάση το γραμμικό οικονομικό μοντέλο.** Οι επιχειρήσεις αυτές συχνά αντιστέκονται στην αλλαγή, επειδή φοβούνται ότι θα χάσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Επίσης, η μετάβαση στην αειφόρο ανάπτυξη απαιτεί νέες προσεγγίσεις, επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες και πρακτικές, οι οποίες μπορεί να μην είναι πάντα οικονομικά ελκυστικές.
- **Η αντίσταση από εργαζόμενους σε επιχειρήσεις που λειτουργούν με βάση το γραμμικό οικονομικό μοντέλο.** Οι εργαζόμενοι αυτοί συχνά αντιστέκονται στην αλλαγή, επειδή φοβούνται ότι θα χάσουν, και κάποιες φορές πράγματι χάνουν τη δουλειά τους. Για αυτό, η μετάβαση από το ένα μοντέλο στο άλλο πρέπει να λαμβάνει υπόψη της την απασχόληση του πληθυσμού.
- **Η έλλειψη πολιτικής βούλησης.** Οι κυβερνήσεις συχνά διστάζουν να λάβουν μέτρα για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, επειδή φοβούνται τις οικονομικές επιπτώσεις.
- **Η έλλειψη χρηματοδότησης.** Η μετάβαση στην αειφόρο ανάπτυξη απαιτεί σημαντικές επενδύσεις σε έρευνα και καινοτομία, καθώς και στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και προϊόντων.
- **Η έλλειψη ενημέρωσης του κοινού.** Οι πολίτες δεν είναι πάντα ενημερωμένοι για τη σημασία της αειφόρου ανάπτυξης και για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο πλανήτης μας.
- **Η αντίσταση από πολίτες** που δεν αποδέχονται ότι ο πλανήτης υπερθερμαίνεται ή ότι οι πηγές ενέργειας με βάση τον άνθρακα δεν είναι ανεξάντλητες.

Παρά τα εμπόδια αυτά, υπάρχουν πολλές θετικές εξελίξεις στο θέμα που μας επιτρέπουν να αισιοδοξούμε ότι η μετάβαση στην αειφόρο ανάπτυξη είναι εφικτή. Οι εξελίξεις αυτές είναι:

- Η αύξηση της παγκόσμιας συνειδητοποίησης για την κλιματική αλλαγή.
- Η ανάπτυξη νέων οικολογικών και βιώσιμων τεχνολογιών και προϊόντων.

[Οικονομική
ανάπτυξη](#)

Αμφισβητίες της κλιματικής αλλαγής

Της Θάλειας Καρτάλη

Μόλις πριν από λίγα χρόνια, οι climate deniers δεν ήταν τίποτε περισσότερο από κάποιοι γραφικοί τύποι, οι οποίοι ανήκουν στο υπερσυντηρητικό κομμάτι της αμερικανικής κοινωνίας – εκείνοι που απορρίπτουν τη θεωρία της εξέλιξης, τάσσονται με φανατισμό κατά των αμβλώσεων κ.λπ., και μέσα στο πνεύμα αυτό θεωρούσαν ότι και οι κλιματικές αλλαγές είναι «θέλημα Θεού» και συνεπώς ουδείς μπορεί να κάνει κάτι γι' αυτό. Σήμερα, είναι πια σαφές ότι τη θέση αυτή δεν υποστηρίζουν πια μόνο εκείνοι οι γραφικοί, αλλά ένα πολύ μεγάλο, ίσως το μεγαλύτερο τμήμα του Ρεπουμπλικανικού κόμματος. Βλέποντας τη χρυσή ευκαιρία να στρέψουν προς όφελός τους το εκκρεμές, μεγάλες πετρελαϊκές εταιρείες, παραδοσιακά από τους ισχυρότερους χρηματοδότες του κόμματος, δαπανούν τεράστια ποσά χρηματοδοτώντας «ανεξάρτητους» επιστήμονες, οι οποίοι στην καλύτερη περίπτωση απλά αμφισβητούν τα συμπεράσματα της περιβαλλοντικής επιστημονικής κοινότητας, και στη χειρότερη τα καταρρίπτουν με αντεπιχειρήματα προκειμένου να εμποδίσουν την υιοθέτηση οποιασδήποτε «πράσινης πολιτικής».

Καρτάλη, Θ. (2011, Οκτώβριος 22). *Αμφισβητίες της κλιματικής αλλαγής*. Η Καθημερινή.

1. Ποιος είναι ο πυρήνας των αρνητών της κλιματικής αλλαγής;
2. Πώς τα οικονομικά συμφέροντα που είναι εναντίον της κυκλικής οικονομίας αμφισβητούν την κλιματική αλλαγή;

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η σχέση φυσικού περιβάλλοντος και ανθρώπου είναι κρίσιμη για το μέλλον και των δύο. Ο άνθρωπος είναι μέρος του περιβάλλοντος και δεν μπορεί να ζήσει αν αυτό καταστραφεί. Η ιδέα της αειφόρου ανάπτυξης εμπερικλείεται στο κυκλικό οικονομικό μοντέλο, το οποίο –σε αντίθεση με το γραμμικό– επιδιώκει την παραγωγή προϊόντων με παράλληλη μέριμνα για την ανανέωση των φυσικών πόρων. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η πράσινη ανάπτυξη και η διαχείριση των αποβλήτων είναι συνισταμένες της αειφορίας. Η ιδέα της αειφορίας αποτυπώνεται και στην εταιρική κοινωνική ευθύνη, την οποία οφείλουν να αναπτύξουν οι επιχειρήσεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

1. Η οικοκεντρική προσέγγιση είναι η αντιμετώπιση του περιβάλλοντος μέσω του ανθρώπου.
2. Σκοπός της αειφορίας είναι να εξασφαλίσει όχι μόνο την παρούσα ευημερία, αλλά και την ευημερία των μελλοντικών γενεών.
3. Η κλιματική αλλαγή δεν σχετίζεται με την αειφορία.
4. Η αειφορία είναι μια έννοια που σχετίζεται αποκλειστικά με το φυσικό περιβάλλον.
5. Περιβαλλοντική αειφορία είναι η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και των οικοσυστημάτων (για παράδειγμα, ένας υγρότοπος, μία κοιλάδα, ένας κόλπος, μία λίμνη).
6. Οικονομική αειφορία σημαίνει να εξασφαλίζεται η ισότητα και η κοινωνική συνοχή.
7. Κοινωνική αειφορία σημαίνει να αυξάνεται η κερδοφορία των επιχειρήσεων.
8. Η αειφορία ενδιαφέρεται για το φυσικό περιβάλλον, αλλά δεν ασχολείται με τις κοινωνικές ανισότητες.
9. Στο κυκλικό οικονομικό μοντέλο τα προϊόντα σχεδιάζονται έτσι ώστε να είναι εύκολο να ανακυκλωθούν και να ανανεώνονται.
10. Το γραμμικό οικονομικό μοντέλο βασίζεται στην αρχή του «παίρνω-φτιάχνω-καταναλώνω-πετώ».
11. Τα ορυκτά καύσιμα είναι ανανεώσιμη πηγή ενέργειας.
12. Ο άνεμος είναι ανανεώσιμη πηγή ενέργειας.
13. Η πράσινη ανάπτυξη είναι ένα είδος οικονομικής ανάπτυξης που επιδιώκει την επίτευξη της κερδοφορίας και της ανάπτυξης μέσω επενδύσεων με τρόπους που δεν θέτουν σε κίνδυνο το περιβάλλον και δεν εξαντλούν τους φυσικούς πόρους.
14. Η βιώσιμη διαχείριση των αποβλήτων δεν περιλαμβάνει τη μείωση της παραγωγής τους.
15. Υπάρχουν πολίτες και πολιτικοί ηγέτες που δεν πιστεύουν στην κλιματική αλλαγή.
16. Η μετάβαση στην αειφόρο ανάπτυξη απαιτεί σημαντικές επενδύσεις σε έρευνα και καινοτομία.
17. Η αειφόρος ανάπτυξη δεν βασίζεται στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην ενεργειακή αποδοτικότητα.
18. Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί η συνειδητοποίηση του παγκόσμιου πληθυσμού σχετικά με το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής.
19. Η βελτίωση των συνθηκών εργασίας είναι στοιχείο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Β. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.

1. Εμπόδια στην υιοθέτηση στρατηγικών αειφόρου ανάπτυξης είναι:

- α.η αντίσταση από τις επιχειρήσεις που λειτουργούν με βάση το γραμμικό οικονομικό μοντέλο
- β.η αντίσταση από εργαζόμενους σε επιχειρήσεις που λειτουργούν με βάση το γραμμικό οικονομικό μοντέλο
- γ.η αντίσταση από πολίτες που δεν αποδέχονται ότι λόγω των ανθρωπινων δραστηριοτήτων ο πλανήτης υπερθερμαίνεται ή ότι οι πηγές ενέργειας είναι ανεξάντλητες
- δ.όλα τα παραπάνω

2. Η καινοτομία είναι:

- α.πρακτικές που αυξάνουν την κερδοφορία της επιχείρησης που τις υιοθετεί
- β.η ανάπτυξη νέων προϊόντων, υπηρεσιών ή διαδικασιών που έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν το προϊόν
- γ.η ποσοτική αύξηση της παραγωγής
- δ.όλα τα παραπάνω

Ερωτήσεις
αξιολόγησης

3. Μικρές αλλαγές στην καθημερινή ζωή που μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη της αειφορίας είναι:

- α.η μείωση της κατανάλωσης νερού
- β.η χρήση δημόσιων συγκοινωνιών ή ποδηλάτου
- γ.η αγορά προϊόντων και υπηρεσιών που είναι βιώσιμα κατασκευασμένα
- δ.όλα τα παραπάνω

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Ποια είναι τα εμπόδια στην υιοθέτηση στρατηγικών αειφόρου ανάπτυξης;
2. Ποιο είναι το γραμμικό και ποιο το κυκλικό οικονομικό μοντέλο;
3. Τι πρεσβεύουν οι αρνητές της ανθρωπογενοῦς κλιματικής αλλαγής;
4. Τι είναι η κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων;
5. Να αναφέρετε πρακτικές εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Γλωσσάρι

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

8.1. Η μετανάστευση ως διαχρονικό φαινόμενο

8.1.1. Κατηγορίες και αίτια της μετανάστευσης

8.1.2. Κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνέπειες της μετανάστευσης

8.2. Οι πρόσφυγες και η Συνθήκη του Σένγκεν (Schengen)

8.3. Δημοκρατικές αρχές για την κοινωνική συμβίωση ημεδαπών και μεταναστών

8.3.1. Εμπιστοσύνη και Αλληλεγγύη μεταξύ ημεδαπών και μεταναστών και η πρόσληψή τους

8.3.2. Σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του «Άλλου»

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να εξηγούν τα αίτια της μετανάστευσης και να προσδιορίζουν τις (θετικές και αρνητικές) συνέπειες που προκύπτουν για το άτομο, τη χώρα προέλευσης και τη χώρα προορισμού.
- Να περιγράφουν τις διαχρονικές μεταναστευτικές ροές των Ελλήνων.
- Να διακρίνουν τις έννοιες του μετανάστη και του πρόσφυγα.
- Να διακρίνουν το νομικό καθεστώς που διέπει την ιδιότητα του μετανάστη και την ιδιότητα του πρόσφυγα.
- Να αναστοχαστούν τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις των προσλήψεων της «αλληλεγγύης» και της «δικαιοσύνης».
- Να διερωτηθούν για τις στάσεις τους έναντι των εκάστοτε «άλλων».
- Να συνειδητοποιήσουν ότι ο διάλογος, η εμπιστοσύνη και η συνεργασία οδηγούν στην καλλιέργεια της αλληλεγγύης και βελτιώνουν τους όρους της κοινωνικής συμβίωσης.
- Να διακρίνουν τις νομικές έννοιες του ημεδαπού και του αλλοδαπού.

Λέξεις κλειδιά: μετανάστευση, πρόσφυγας, δικαιώματα.

8. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

8.1. Η μετανάστευση ως διαχρονικό φαινόμενο

8.1.1. Κατηγορίες και αίτια της μετανάστευσης

Η μετανάστευση είναι διαχρονικό φαινόμενο. Αναφέρεται στη μετακίνηση ανθρώπων (ατομικά ή κατά ομάδες) από έναν τόπο σε έναν άλλο με σκοπό τη μόνιμη εγκατάσταση, την εργασία, την οικογενειακή επανένωση, τη φυγή από εξαναγκαστικές και βίαιες συνθήκες πολέμου ή διωγμού, την κατάκτηση κτλ. Κατά συνέπεια, είναι μάλλον ουτοπία να πιστεύουμε ότι η μετανάστευση θα πάψει να υπάρχει ως φαινόμενο κάποια στιγμή.

Αυτοί οι παράγοντες μάς βοηθούν να κατανοήσουμε όχι μόνο τις ιστορικές μεταναστεύσεις αλλά και τις μελλοντικές:

1. Λιμός ή φτώχεια. Από τον ιρλανδικό λιμό μέχρι τους σημερινούς Ισπανόφωνους μετανάστες που αναζητούν καταφύγιο από τη φτώχεια σε πλούσιες χώρες.
2. Περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης. Η διαθεσιμότητα ή μη θέσεων εργασίας επηρεάζει τη μετανάστευση.
3. Κλίμα. Η ξηρασία, οι πλημμύρες και άλλες φυσικές καταστροφές μπορούν να ωθήσουν πολλούς σε μετανάστευση. Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης του ΟΗΕ εκτιμά ότι έως το 2050 μπορεί να μεταναστεύσουν έως και 200 εκατομμύρια άνθρωποι λόγω της κλιματικής αλλαγής.
4. Πολιτική αστάθεια. Πόλεμοι, επαναστάσεις ή πολιτικές διώξεις οδηγούν πολλούς ανθρώπους να εγκαταλείψουν τη χώρα τους.
5. Περιορισμένη εκπαίδευση ή ιατρική περίθαλψη. Πολλοί άνθρωποι από αγροτικές περιοχές μετακινούνται σε αστικές για να έχουν καλύτερες υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας.
6. Κατάκτηση και επιβολή. Ιστορικά πολλές μεταναστεύσεις είχαν ως στόχο την καθυπόταξη των γηγενών και την εγκαθίδρυση ηγεμονιών στις περιοχές ή χώρες αποικισμού.

Υπάρχουν πέντε παράγοντες έλξης για τους ανθρώπους σε έναν χώρο. Το θέμα είναι ότι οι άνθρωποι που μεταναστεύουν θεωρούν τους παράγοντες αυτούς υπαρκτούς, παρότι πολλές φορές διαψεύδονται οι προσδοκίες τους. Οι παράγοντες είναι:

1. Φθηνή και εύφορη γη.
2. Καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης.
3. Καλύτερες περιβαλλοντικές συνθήκες.
4. Πολιτικές ευκαιρίες άσκησης εξουσίας.
5. Καλύτερες εκπαιδευτικές ή ιατρικές υπηρεσίες.

«Διάφοροι παράγοντες παίζουν, επίσης, ρόλο στην απόφαση για μετανάστευση όπως: τα έξοδα μετακίνησης, οι δεσμοί με τα μέλη της οικογένειας και ο βαθμός ελπίδας για μια καλύτερη ζωή. Στο δικό του μονόλογο, ο Άμλετ σκέφτηκε “να είσαι ή να μην είσαι”. Οι πιθανοί μετανάστες αξιολογούν όλους αυτούς τους παράγοντες και παίρνουν την απόφαση στο ερώτημα: “να μεταναστεύσω ή όχι”».

Προσαρμογή από το Bird, M. (2017). *800 laws in sociology*. USA: Kendall Hunt.

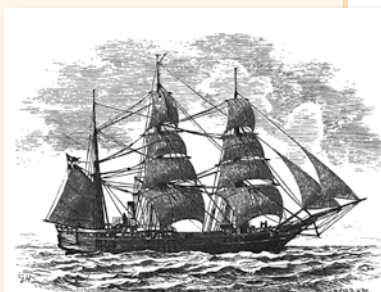
1. Γνωρίζετε μετανάστες/ -τριες που έχουν μεταναστεύσει για κάποιον από τους παραπάνω λόγους;
2. Με βάση τους παράγοντες της μετανάστευσης, μπορείτε να ταξινομήσετε τις μεταναστεύσεις σε «εξωτερικές» (από χώρα σε χώρα) και «εσωτερικές» (από μια περιοχή της χώρας σε άλλη);
3. Συζητήστε στην τάξη τη φράση «Το θέμα είναι ότι οι άνθρωποι που μεταναστεύουν θεωρούν τους παράγοντες αυτούς υπαρκτούς, παρότι πολλές φορές διαψεύδονται οι προσδοκίες τους».

Οι μεταναστεύσεις διαμορφώνουν και αναδιαμορφώνουν τον πληθυσμό. Παράλληλα, για τις μεταναστεύσεις αναπτύσσονται πολλές αφηγήσεις, ανάλογα με την πλευρά που τις βλέπει κάποιος/-α.

1. Συζητήστε στην τάξη τη λεζάντα της εικόνας.
2. «Η δική μας περιοχή της γης, που σήμερα ονομάζεται Λατινική Αμερική, είχε το θλιβερό προνόμιο να χάνει ευθύς εξαρχής, από τις παλιές εκείνες εποχές όπου οι Ευρωπαίοι και η Αναγέννηση ρίχτηκαν στη θάλασσα για να μπήξουν τα δόντια τους στον λαϊμό της».

Galeano, E. (1982). Οι ανοιχτές φλέβες της Λατινικής Αμερικής (Φ. Κονδύλης, Μετ.). Αθήνα: Κουκκίδα, σελ. 9.

Πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας τις πρακτικές των Ευρωπαίων κατά την Αναγέννηση; Από ποια πλευρά τις προσεγγίζει; Υπάρχει αφήγηση μονόπλευρη για τις μεταναστεύσεις ή αφηγήσεις από πολλές πλευρές;

Το 1492 οι γηγενείς κάτοικοι της Αμερικής ανακάλυψαν τον Κολόμβο που είχε καθεί στη θάλασσα.

Οι Έλληνες, όμως, κυρίως δεχόμαστε μετανάστες!

Σήμερα ναι, αλλά όχι πάντοτε! Από την αρχαιότητα, οι Έλληνες μετανάστευαν για διάφορους λόγους. Οι ελληνικές αποικίες στον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο αποτελούν παραδείγματα μεταναστεύσεων για εποικιστικούς λόγους.

Κατά τη **διάρκεια του Μεσαίωνα**, η πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και οι οθωμανικές κατακτήσεις οδήγησαν σε μεταναστεύσεις πολλών Ελλήνων προς τις ευρωπαϊκές χώρες. Το **19ο** και **20ό** αιώνα, οι οικονομικές δυσκολίες και οι πολιτικές αναταραχές της εποχής οδήγησαν πολλούς Έλληνες να αναζητήσουν καλύτερες ευκαιρίες στις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Γερμανία, το Βέλγιο, τον Καναδά, την Αυστραλία και άλλες χώρες. Επίσης, η ελληνική διασπορά δημιούργησε κοινότητες σε πολλές περιοχές του κόσμου, όπως στην Αίγυπτο, τη Νότια Ιταλία, την Ουκρανία κ.ά. Σε όλες τις περιοχές που μεταναστεύουν οι Έλληνες ενσωματώνονται, διατηρώντας την πολιτισμική ταυτότητά τους.

Η πρόσφατη οικονομική κρίση οδήγησε νέους και νέες να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό προκειμένου να αναζητήσουν εργασία.

Έχετε κάποιο μέλος της οικογένειάς σας ή φιλικό σας πρόσωπο που μετανάστευσε;

Μετανάστευση:
ιστορικές
μορφές

8.1.2. Κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνέπειες της μετανάστευσης

Η μετανάστευση είναι ένα σύνθετο φαινόμενο με πολλές θετικές αλλά και αρνητικές συνέπειες τόσο για τη χώρα προέλευσης όσο και για τη χώρα προορισμού.

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω συνέπειες της μετανάστευσης για τις χώρες προέλευσης των μεταναστών/ -τριών σε θετικές ή αρνητικές, συζητώντας στην τάξη την επιλογή σας.

<p>Υποστήριξη της οικονομίας: Οι μετανάστες συχνά στέλνουν χρήματα στις οικογένειές τους στη χώρα προέλευσης, γεγονός που μπορεί να συμβάλει στη στήριξη της οικονομίας και τη μείωση της φτώχειας.</p>	<p>Πολιτισμικές εισροές: Οι μετανάστες γίνονται πολιτισμικοί φορείς όχι μόνο στη χώρα στην οποία μεταναστεύουν, αλλά και για τη χώρα προέλευσής τους, στον βαθμό που ενσωματώνουν αξίες, τρόπους και συμπεριφορές της χώρας προορισμού.</p>
<p>Απώλεια γνώσεων και δεξιοτήτων: Οι μετανάστες συχνά είναι καλά μορφωμένοι και εκπαιδευμένοι, επομένως η μετανάστευση μπορεί να οδηγήσει στην απώλεια γνώσεων και δεξιοτήτων που είναι σημαντικές για την ανάπτυξη της χώρας προέλευσης.</p>	<p>Προώθηση της καινοτομίας: Οι μετανάστες συχνά, στον βαθμό που διατηρούν επαφές με τη χώρα καταγωγής τους, γίνονται φορείς εισαγωγής νέων ιδεών και εμπειριών, γεγονός που μπορεί να συμβάλει στην προώθηση της καινοτομίας και της οικονομικής ανάπτυξης.</p>
<p>Απώλεια εργατικού δυναμικού: Η μετανάστευση είναι δυνατόν να οδηγήσει στην απώλεια εργατικού δυναμικού, γεγονός που μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία και την παραγωγή της χώρας προέλευσης.</p>	<p>Διατήρηση καταπιεστικών καθεστώτων: Η μετανάστευση –σε αυτήν την περίπτωση, η φυγή– ανθρώπων που διαφωνούν με το καταπιεστικό καθεστώς της χώρας τους (σε όσες περιπτώσεις αυτό συμβαίνει) απομακρύνει την πιθανότητα εξέγερσης ή επανάστασης.</p>

Θετικές συνέπειες της μετανάστευσης για τη χώρα προορισμού:

- **Υποστήριξη της οικονομίας:** Οι μετανάστες συχνά καλύπτουν κενά στην αγορά εργασίας, γεγονός που μπορεί να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη.
- **Προώθηση της καινοτομίας:** Οι μετανάστες είναι πιθανόν να φέρουν νέες ιδέες και εμπειρίες στη χώρα προορισμού, γεγονός που δύναται να συμβάλει στην προώθηση της καινοτομίας και της οικονομικής ανάπτυξης.
- **Πολιτισμικά ερεθίσματα:** Οι μετανάστες φέρνουν μαζί τους τις δικές τους παραδόσεις και κουλτούρα, γεγονός που μπορεί να γοητεύσει και να εμπλουτίσει την κουλτούρα της χώρας προορισμού.

[Μετανάστευση και Ε.Ε.](#)

Διαβάστε το κείμενο «Εξερευνώντας τα αίτια της μετανάστευσης: Γιατί μεταναστεύουν οι άνθρωποι;» στην ιστοσελίδα europarl.europa.eu

Πιθανές αρνητικές συνέπειες της μετανάστευσης για τη χώρα προορισμού:

- **Υπερφόρτωση υποδομών:** Η μετανάστευση συνήθως οδηγεί σε υπερφόρτωση των υποδομών, όπως η εκπαίδευση, η υγειονομική περίθαλψη και μερικές φορές σε δημιουργία «γκέτο», γεγονός που πλήττει τις ασθενέστερες κοινωνικές τάξεις.
- **Αύξηση της εγκληματικότητας:** Η μετανάστευση μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της εγκληματικότητας, καθώς ορισμένοι μετανάστες είναι πιθανό να έχουν δυσκολίες στην προσαρμογή και την ένταξή τους στη νέα τους χώρα και να στρέφονται σε παραβατικές δράσεις και στην εγκληματικότητα.
- **Κοινωνικές εντάσεις:** Η μετανάστευση μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές εντάσεις, καθώς τόσο η συγκέντρωση μεταναστών σε ορισμένες αστικές περιοχές όσο και η εγγενής καχυποψία των ημεδαπών απέναντι στους νεοφερμένους συχνά δημιουργούν εντάσεις και αντιπαλότητες.
- **Ρήξεις και κοινωνικές συγκρούσεις** ανάμεσα σε όσους ημεδαπούς επιθυμούν διευκόλυνση των μεταναστών στη μετάβασή τους στις χώρες που επιθυμούν και σε όσους ημεδαπούς επιθυμούν πολιτικές κλειστών συνόρων, δηλαδή την είσοδο αρκετά περιορισμένου αριθμού προσφύγων, αλλά όχι των «οικονομικών μεταναστών».

Ιδιαίτερα **σημαντική συνέπεια** που τη βιώνουν κυρίως οι νέοι και οι νέες! **Πολλοί νεαροί μετανάστες**, κυρίως μουσουλμάνοι πρώτης και δεύτερης γενιάς, δυσκολεύονται να ενσωματωθούν και νιώθουν αλλοτρίωση και αποξένωση. **Από την άλλη πλευρά**, πολλοί ημεδαποί νέοι θεωρούν ότι το κράτος «δεν ενδιαφέρεται πια για αυτούς» αλλά «για τους μετανάστες». Μία πιθανή διέξοδος και στις δύο περιπτώσεις είναι ο πολιτικός ριζοσπαστισμός. **Πολιτικός ριζοσπαστισμός** είναι η διαδικασία υιοθέτησης ιδεολογιών που επιζητούν τη βίαιη ρήξη με το κατεστημένο και τον ριζικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Συζητήστε στην τάξη προς ποια κατεύθυνση μπορεί να κινηθεί στις δύο περιπτώσεις ο πολιτικός ριζοσπαστισμός.

1. Να συζητήσετε στην τάξη τον όρο «φονταμενταλισμός». Πώς θα αντιδρούσατε απέναντι σε έναν φονταμενταλιστή που δεν αναγνωρίζει ατομικά δικαιώματα, αλλά μόνο τον λόγο του Θεού του;
2. Γιατί οι διάφοροι φονταμενταλισμοί (π.χ. χριστιανικός, ιουδαϊκός, μουσουλμανικός) μπορούν να ενταχθούν στον πολιτικό ριζοσπαστισμό; Μπορείτε να περιγράψετε πώς θα ήταν η καθημερινή ζωή σας αν ζούσατε σε ένα φονταμενταλιστικό καθεστώς;
3. Συζητήστε στην τάξη περιπτώσεις που έχετε αισθανθεί αδικημένοι και περιθωριοποιημένοι είτε έχετε μεταναστευτική καταγωγή είτε όχι. Ποιους θεωρείτε κύριους λόγους για την αδικία που πιστεύετε ότι έχετε υποστεί; Τι μπορείτε να κάνετε ως ενεργοί πολίτες;

[Πολιτικός
ριζοσπαστισμός](#)

[Φονταμενταλισμός](#)

8.2. Οι πρόσφυγες και η Συνθήκη του Σένγκεν (Schengen)

Η Συνθήκη του Σένγκεν είναι διεθνής συνθήκη που υπογράφηκε το 1985 από δέκα χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η Συνθήκη προβλέπει την κατάργηση των ελέγχων στα σύνορα μεταξύ των συμβαλλόμενων χωρών, καθώς και την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των αστυνομικών και δικαστικών αρχών των χωρών αυτών. Έχει τροποποιηθεί πολλές φορές από την ημερομηνία υπογραφής της και σήμερα συμμετέχουν σε αυτήν 26 χώρες της ΕΕ, καθώς και η Ελβετία, η Ισλανδία και η Νορβηγία.

Ποιο θεωρείτε θετικό στοιχείο της Συνθήκης του Σένγκεν (Schengen) και ποιο αρνητικό; Να διατυπώσετε επιχειρήματα για την άποψή σας.

Έχει διευκολύνει την ελεύθερη μετακίνηση των ανθρώπων.

Έχει διευκολύνει τη μη νόμιμη μετανάστευση.

Έχει προκαλέσει ορισμένα προβλήματα σχετικά με τη διαχείριση των προσφυγικών ροών.

Σύμφωνα με απόφαση του Άρειου Πάγου ο όρος λαθρομετανάστης δεν είναι δόκιμος και μπορεί να καταστεί μειωτικός και ρατσιστικός για την προσωπικότητα ενός ατόμου. Σύμφωνα με αυτή την απόφαση ο Άρειος Πάγος κοινοποίησε έγγραφο όπου αρχικά προτρέπει τα μέλη της εισαγγελίας να σταματήσουν να χρησιμοποιούν σε επίσημα έγγραφα και γραπτά τον όρο «λαθρομετανάστης», αφού δεν είναι δόκιμος, ενώ στιγματίζει αρνητικά το άτομο. Παράλληλα, το έγγραφο προτρέπει να υπάρξουν δράσεις για ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας.

Συμφωνείτε ότι η χρήση του όρου «λαθρομετανάστης» δηλώνει ξеноφοβία σε βαθμό που να χρειάζεται νομοθετική ρύθμιση;

1. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ μετανάστη/μετανάστριας και πρόσφυγα/προσφύγισσας και ποια μεταξύ αυτών και των ημεδαπών; Να αντιστοιχίσετε τους όρους με το περιεχόμενό τους:

A. Μετανάστης/ μετανάστρια	1. Κάποιος/-α που έχει αναγκαστεί να εγκαταλείψει τη χώρα του λόγω φόβου για βία, πολέμου ή επειδή είναι διωγμένος για πολιτικούς, φυλετικούς, θρησκευτικούς ή άλλους λόγους. Αναζητά καταφύγιο σε άλλη χώρα, ελπίζοντας για ασφάλεια και προστασία. Συνήθως δεν έχει σχεδόν καμία επιλογή στη μετακίνησή του και συνήθως βρίσκεται σε ευάλωτη κατάσταση, καθώς έχει αναγκαστεί να αφήσει πίσω του τα πάντα. Έχει το δικαίωμα της διεθνούς προστασίας, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης για το καθεστώς των προσφύγων του 1951.
B. Πρόσφυγας/ προσφύγισσα	2. Είναι το άτομο που δεν έχει την ιθαγένεια της χώρας στην οποία βρίσκεται.
Γ. Ημεδαπός/ ημεδαπή	3. Κάποιος/-α που μετακινείται εθελοντικά από μία τοποθεσία σε άλλη, συνήθως για λόγους οικονομικής βελτίωσης, εκπαίδευσης ή οικογενειακούς. Δεν βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο στη χώρα καταγωγής του, αλλά αναζητά καλύτερη ζωή σε άλλη χώρα.
Δ. Αλλοδαπός/ αλλοδαπή	4. Το άτομο που έχει την ιθαγένεια της χώρας στην οποία βρίσκεται.

Στην Ελλάδα, η ιθαγένεια αποκτάται κυρίως με τη γέννηση από Έλληνα γονέα ή με πολιτογράφηση υπό προϋποθέσεις (νόμιμη διαμονή, γνώση γλώσσας κ.λπ.). Μπορεί επίσης να αποκτηθεί με γέννηση στην Ελλάδα σε ειδικές περιπτώσεις ή με υιοθεσία. Οι διαδικασίες ρυθμίζονται από ειδική νομοθεσία. (βλ. επίσης ενότητα 1.1.).

Να αντιστοιχίσετε τους όρους με το περιεχόμενό τους:

A. Ημεδαποί	1. Έχουν κοινωνικά δικαιώματα (όπως το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση και το δικαίωμα στην εκπαίδευση) και αστικά δικαιώματα (όπως το δικαίωμα στη ζωή, στον ελεύθερο λόγο, στην προστασία της περιουσίας τους), αλλά περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις.
B. Αλλοδαποί	2. Έχουν μια σειρά δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιθαγένειά τους, όπως το δικαίωμα ψήφου, το δικαίωμα άσκησης πολιτικών αξιωμάτων, το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση και το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι αλλοδαποί μπορούν να αποκτήσουν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία διαμένουν. Η διαδικασία πολιτογράφησης διαφέρει από χώρα σε χώρα.

Οι αρνητικές πλευρές της Συνθήκης του Σένγκεν αποτέλεσαν την αιτία δημιουργίας των Συνθηκών του Δουβλίνου. Οι Συνθήκες αυτές καθόριζαν ότι **το κράτος-μέλος μέσω του οποίου εισήλθε στην ΕΕ ένα άτομο που ζητά άσυλο είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησής του**. Αυτό έχει οδηγήσει σε μια σειρά προβλημάτων, όπως η **συγκέντρωση μεταναστών και προσφύγων σε ορισμένες χώρες** και σε έλλειψη αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ.

Τα προβλήματα αυτά οδήγησαν σε μία νέα συμφωνία μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ που επιτεύχθηκε τον Δεκέμβριο του 2023. Η νέα προκαταρκτική συμφωνία θα μετατραπεί σε τροποποιημένα νομικά κείμενα, τα οποία θα πρέπει πρώτα να εγκριθούν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και αργότερα από το Συμβούλιο. Προβλέπει ότι τα κράτη-μέλη «εισόδου» στη Νότια Ευρώπη θα θεσπίσουν πλέον αυστηρότερες διαδικασίες παροχής ασύλου στα σύνορά τους και θα διαθέτουν μηχανισμούς απομάκρυνσης μεταναστών των οποίων οι αιτήσεις απορρίπτονται. Ο νέος μηχανισμός αλληλεγγύης προβλέπει ότι στα κράτη-μέλη της ΕΕ θα δίνεται πλέον η επιλογή είτε να δέχονται έναν συγκεκριμένο αριθμό μεταναστών είτε να πληρώνουν συγκεκριμένα ποσά σε ένα κοινό ευρωπαϊκό ταμείο, τα οποία θα διοχετεύονται στις χώρες που δέχονται μετανάστες.

Ποιες είναι οι χώρες της ζώνης Σένγκεν;
Ποιες είναι οι προϋποθέσεις ένταξης στον χώρο Σένγκεν;

[Συνθήκη
Σένγκεν](#)

8.3. Δημοκρατικές αρχές για την κοινωνική συμβίωση ημεδαπών και μεταναστών

8.3.1. Αλληλεγγύη και δικαιοσύνη και η πρόσληψή τους

Η κοινωνική συμβίωση μεταξύ ημεδαπών και μεταναστών είναι ένα σημαντικό ζήτημα, καθώς οι αυξημένες μεταναστευτικές ροές δημιουργούν θέματα που άπτονται της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης και της εμπιστοσύνης, οι οποίες αποτελούν τους «δίαυλους» που επιτρέπουν την ειρηνική και παραγωγική κοινωνική αλληλεπίδραση χωρίς καχυποψία. Η καλλιέργεια της **συμβίωσης ως σχέση εμπιστοσύνης** (και όχι σχέση αδιαφορίας) απαιτεί προσεγγίσεις που προάγουν την ισότητα, την ενσωμάτωση και την αμοιβαία παροχή βοήθειας ή υποστήριξης σε ώρα ανάγκης.

Γιατί είναι καθοριστική η εμπιστοσύνη για την κοινωνική συμβίωση ημεδαπών και μεταναστών;

Η **εμπιστοσύνη** μεταξύ ημεδαπών πληθυσμών και μεταναστών είναι βασικό στοιχείο για την προώθηση της ειρηνικής και συνεργατικής συμβίωσης. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες έχουν συχνά διαφορετικές ανάγκες και εμπειρίες από τους ημεδαπούς πληθυσμούς, αλλά η αντιμετώπισή τους με δίκαιο και καλοπροαίρετο τρόπο μπορεί να οδηγήσει σε βελτιωμένες συνθήκες για όλους.

Τρόποι με τους οποίους η εμπιστοσύνη μπορεί να προωθηθεί:

Εκ μέρους των ημεδαπών:

Ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες και ευκαιρίες: Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες πρέπει να έχουν ίση πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, όπως υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και κοινωνική προστασία.

Υποστήριξη για την ένταξη: Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες μπορεί να αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην ενσωμάτωση σε μια νέα κοινωνία. Οι πολιτικές ένταξης πρέπει να περιλαμβάνουν υποστήριξη για την κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική ένταξή τους.

Εκ μέρους των μεταναστών:

Σεβασμός στους νόμους του κράτους: Οι μετανάστες θα πρέπει να σέβονται τους νόμους της χώρας και να επιθυμούν να συμβάλλουν τόσο στην τάξη και την ασφάλεια της χώρας όσο και στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής.

Αποφυγή γκετοποίησης: Οι μετανάστες θα πρέπει να βοηθήσουν στον περιορισμό της ξενοφοβίας (της δικής τους και των ημεδαπών), καθώς και ανάμεσα στις μεταναστευτικές ομάδες παρατηρούνται φαινόμενα ρατσισμού με κριτήριο το χρώμα του δέρματος, τη θρησκεία κτλ.

Τέσσερα μοντέλα μετανάστευσης έχουν χρησιμοποιηθεί για να περιγράψουν τις κύριες παγκόσμιες μετακινήσεις πληθυσμών από το 1945 και μετά. Το κλασικό μοντέλο βρίσκει εφαρμογή σε χώρες όπως ο Καναδάς, οι Η.Π.Α. και η Αυστραλία, οι οποίες έχουν αναπτυχθεί ως «έθνη μεταναστών» [...] παρότι οι περιορισμοί και οι ποσοτώσεις θέτουν ένα όριο στην ετήσια εισδοχή ατόμων (*). Το αποικιακό μοντέλο, το οποίο υιοθετήθηκε από χώρες όπως η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, τείνει να ευνοεί τους μετανάστες από τις πρώην αποικίες έναντι όσων προέρχονται από άλλες χώρες. Στα χρόνια μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο μεγάλος αριθμός μεταναστών στη Βρετανία, οι οποίοι προέρχονταν από τις χώρες της Βρετανικής κοινοπολιτείας, όπως η Ινδία ή η Τζαμάικα, αντανakλά αυτή την τάση. Χώρες όπως η Γερμανία, η Ελβετία και το Βέλγιο ακολούθησαν μια τρίτη πολιτική – το μοντέλο του φιλοξενούμενου εργατικού δυναμικού. Σε ένα τέτοιο σχήμα, οι μετανάστες γίνονται δεκτοί στη χώρα σε προσωρινή βάση, συχνά για να εκπληρώσουν τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, δίχως όμως να λαμβάνουν δικαιώματα υπηκοότητας ακόμη και ύστερα από μακροχρόνια εγκατάστασή τους στη χώρα. Τέλος, τα παράνομα μοντέλα μετανάστευσης γίνονται όλο και πιο κοινά. Οι μετανάστες που μπορούν να εισέλθουν σε μια χώρα είτε μυστικά είτε με κάποια «μη μεταναστευτική» πρόφαση συχνά έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν εκεί παράνομα, έξω από το πεδίο της επίσημης κοινωνίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο μεγάλος αριθμός Μεξικανών «παράνομων αλλοδαπών» σε πολλές αμερικανικές πολιτείες του νότου και στην αναπτυσσόμενη διεθνή κερδοφόρα επιχείρηση της λαθραίας μεταφοράς προσφύγων μέσα από τα εθνικά σύνορα.

(*) Σημείωση των συγγραφέων: το όριο ετήσιας εισδοχής ατόμων στις Η.Π.Α., τον Καναδά και την Αυστραλία είναι πλέον πολύ μικρό.

Giddens, A. & Sutton, Ph. (2020). *Κοινωνιολογία* (Θ. Βασιλείου κ.ά, Μετ.). Αθήνα: Gutenberg, σελ. 761.

1. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του κάθε μοντέλου μετανάστευσης;
2. Ποιο ή ποια μοντέλα μετανάστευσης θεωρείτε ότι προκαλεί/-ούν τα περισσότερα προβλήματα στις σχέσεις ημεδαπών και αλλοδαπών στις χώρες υποδοχής;
3. Ποιο/-α μοντέλο/-α μετανάστευσης επικράτησε/-αν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα;

Ο όρος «υπο-τάξη» (underclass) έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει το κομμάτι του πληθυσμού που βρίσκεται στο κατώτατο σημείο της ταξικής διάρθρωσης. Τα μέλη της υπο-τάξης έχουν σημαντικά χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο από την πλειονότητα του πληθυσμού και πολλοί είναι χρόνια άνεργοι ή εργάζονται αποσπασματικά. Κάποιοι επίσης είναι άστεγοι ή δεν έχουν σταθερή κατοικία. Ακόμη, πολλοί εξαρτώνται για μεγάλες περιόδους από το κράτος πρόνοιας. Αυτοί οι άνθρωποι συχνά περιγράφονται ως «περιθωριοποιημένοι» ή «κοινωνικά αποκλεισμένοι» σε σχέση με τον τρόπο ζωής που απολαμβάνει η πλειονότητα. [...]

Υπο-τάξη, Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση

[...] στην Ευρώπη, όπου η συζήτηση για την «υπο-τάξη» είναι στενά συνδεδεμένη με τα ζητήματα της φυλής, της εθνότητας και της μετανάστευσης. Σε μητροπόλεις όπως το Λονδίνο, το Μάντσεστερ, το Ρότερνταμ, η Φρανκφούρτη, το Πάρισι και η Νάπολη, υπάρχουν γειτονιές σηματοδεδεμένες από μεγάλη οικονομική στέρηση. [...] Οι περισσότεροι από τους φτωχούς και τους άνεργους των χωρών της Δυτικής Ευρώπης είναι γεννημένοι σε αυτές τις χώρες, όμως υπάρχουν και πολλοί μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς που ζουν στη φτώχεια, παγιδευμένοι σε παρακμάζουσες γειτονιές σε αστικά κέντρα. Παραδείγματος χάρη, μεγάλος αριθμός Τούρκων στη Γερμανία, Αλγερινών στη Γαλλία και Αλβανών στην Ιταλία έχει μεγαλώσει στις χώρες αυτές. Οι μετανάστες που αναζητούν ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο συχνά καταλήγουν σε θέσεις μερικής απασχόλησης με χαμηλούς μισθούς και χαμηλές προοπτικές εξέλιξης.

Giddens, A. & Sutton, Ph. (2020). *Κοινωνιολογία* (Θ. Βασιλείου κ.ά, Μετ.). Αθήνα: Gutenberg, σελ. 563.

1. Πώς συνδέεται ο όρος «υπο-τάξη» με τη μετανάστευση;
2. Έχουν οι μετανάστες δεύτερης γενιάς τις ίδιες ευκαιρίες με τους γηγενείς συνομηλίκους τους;

8.3.2. Σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του «Άλλου»

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων των μεταναστών και των προσφύγων αποτελούν μορφή ενός ευρύτερου φαινομένου –της αναγνώρισης και του σεβασμού του «Άλλου», με άλλα λόγια όλων αυτών που χρησιμεύουν για εμάς ως «αρνητικό πρότυπο» της ταυτότητάς μας, δηλαδή όσα περιγράφουν τι **δεν είμαστε ή τι δεν θέλουμε να είμαστε**.

Η διαδικασία εξατομίκευσης και διαφοροποίησης, που αποτελούν χαρακτηριστικά της εποχής μας, πολλές φορές μας οδηγεί στο να νιώθουμε ξένοι απέναντι στα άτομα που σκέφτονται και συμπεριφέρονται διαφορετικά από εμάς.

Τα θετικά στοιχεία είναι η ελευθερία να είμαστε και να συμπεριφερόμαστε (σχεδόν) όπως θέλουμε.

Τα αρνητικά στοιχεία αυτής της εντεινόμενης διαδικασίας είναι ότι αποξενωνόμαστε από όσους είναι διαφορετικοί από εμάς, τους οποίους τους βλέπουμε καχύποπτα και πολλές φορές αρνητικά, τους βλέπουμε δηλαδή ως «Άλλους».

Αυτή η διαδικασία/κατάσταση είναι εξαιρετικά προβληματική, καθώς με αυτόν τον τρόπο παύουμε να βλέπουμε τους ανθρώπους γύρω μας ως μέλη της ίδιας κοινωνίας και να νιώθουμε υπεύθυνοι για την κατάστασή τους (και αυτοί επίσης για τη δική μας). Με αυτόν τον τρόπο επέρχεται η αποξένωση και η απάθεια –γεγονός που κάποια στιγμή θα βλάψει και εμάς προσωπικά.

Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μας υπενθυμίζει ότι όλοι μας έχουμε την ίδια αξία και ότι οι ζωές όλων μας είναι ιερές, όσο διαφορετικές κι αν είναι από τη δική μας.

Σύνταγμα της Ελλάδας, Άρθρο 2: (Πρωταρχικές υποχρεώσεις της πολιτείας):

1. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας.
2. Η Ελλάδα, ακολουθώντας τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου, επιδιώκει την εμπέδωση της ειρήνης, της δικαιοσύνης, καθώς και την ανάπτυξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών και των κρατών.

Η προστασία της αξίας του ανθρώπου αναφέρεται πιο εξειδικευμένα και σε άλλα άρθρα του Συντάγματος. Συγκεκριμένα:

Άρθρο 5, παρ. 1: «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη».

Άρθρο 7, παρ. 2: «Τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει».

Άρθρο 106, παρ. 2: «Η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας».

Η επιχειρηματικότητα δεν μπορεί να αναπτύσσεται εις βάρος της αξίας του ανθρώπου, της εθνικής οικονομίας και του δημοσίου συμφέροντος (π.χ. βιομηχανία που μολύνει το περιβάλλον και απειλεί την υγεία των πολιτών).

Ακόμη και η προσωποκράτηση για χρέη προς το δημόσιο κρίθηκε αντισυνταγματική από το Συμβούλιο της Επικρατείας το 2008 (ίσχυε για 173 χρόνια, καθώς είχε θεσπιστεί με βασιλικό διάταγμα του 1835), γιατί θεωρήθηκε ότι παραβιάζει τις συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν την ανθρώπινη αξία και επιβάλλουν τον σεβασμό της από το κράτος.

Συζητήστε την παράγραφο με βάση τα άρθρα 5, παρ. 1, 7, παρ. 2 και 106, παρ. 2 του Συντάγματος.

Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα: «Σεβασμός της Ανθρώπινης Αξιοπρέπειας και Δικαίωμα στην Ελευθερία» (β' μέρος)

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, η Ένωση βασίζεται σε αξίες όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η ισότητα, η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτές οι αξίες είναι κοινές για τα κράτη μέλη, σε μια κοινωνία πολυφωνίας, ανοχής, αλληλεγγύης, δικαιοσύνης και απαγόρευσης των διακρίσεων. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων που ενσωματώθηκε στο Μέρος II του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, περιλαμβάνει σε ενιαίο κείμενο το σύνολο των αστικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των Ευρωπαίων πολιτών καθώς και όλων των προσώπων που ζουν στην επικράτεια της Ένωσης. Τα δικαιώματα αυτά ομαδοποιούνται σε έξι μεγάλα κεφάλαια: «Αξιοπρέπεια», «Ελευθερίες», «Ισότητα», «Αλληλεγγύη», «Ιθαγένεια», «Δικαιοσύνη».

Αξιοπρέπεια

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν είναι μόνο Θεμελιώδες Δικαίωμα αυτή καθυατήν, αλλά αποτελεί την ίδια τη βάση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Στο κεφάλαιο που αφορά στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας τονίζεται ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να γίνεται σεβαστή και να προστατεύεται, ενώ κανείς δεν μπορεί να καταδικαστεί σε θανατική ποινή ούτε να εκτελεστεί. Στο ίδιο κεφάλαιο καθορίζονται και οι κανόνες που πρέπει να τηρούνται στο πλαίσιο της ιατρικής και της βιολογίας, όπως η απαγόρευση της κλωνοποίησης των ανθρωπίνων όντων, οι ευγονικές πρακτικές ή η μετατροπή του ανθρωπίνου σώματος σε πηγή κέρδους. Απαγορεύονται επίσης τα βασανιστήρια, η δουλεία και η αναγκαστική εργασία καθώς και η εμπορία των ανθρωπίνων όντων. Η πρόνοια αυτή απορρέει άμεσα από την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και λαμβάνει υπόψη νεοφανείς μορφές οργανωμένου εγκλήματος, όπως η οργάνωση κερδοσκοπικών κυκλωμάτων παράνομης μετανάστευσης ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

1. Να προσδιορίσετε, ο καθένας ξεχωριστά, το περιεχόμενο της έννοιας αξιοπρέπεια αναφέροντας συγκεκριμένα παραδείγματα αξιοπρεπούς συμπεριφοράς στην καθημερινή ζωή. Μπορείτε να καταλήξετε σε έναν κοινό ορισμό της έννοιας;
2. Φανταστείτε και γράψτε έναν υποθετικό διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα που αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο την έννοια της αξιοπρέπειας.

Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα:
«Σεβασμός της Ανθρώπινης Αξιοπρέπειας και Δικαίωμα στην Ελευθερία» (β' μέρος),
Πολύτρωση Γλώσσα. politropi.greek-language.gr.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η μετανάστευση αποτελεί διαχρονικό φαινόμενο, το οποίο διαμορφώνει καθοριστικά τις κοινωνίες. Για αυτό και είναι ουτοπική η πεποίθηση ότι μπορεί να υπάρξει ένας κόσμος χωρίς μεταναστεύσεις. Τα αίτια της μετανάστευσης είναι πολλά. Οι άνθρωποι μεταναστεύουν για να εργαστούν, να ενωθούν με την οικογένειά τους, να έχουν καλύτερες υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας στη χώρα υποδοχής. Γενικότερα, προσβλέπουν σε ένα καλύτερο μέλλον για αυτούς και τα παιδιά τους. Η μετανάστευση έχει κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνέπειες για τις χώρες προέλευσης των μεταναστών και για τις χώρες υποδοχής τους. Η Συνθήκη του Σένγκεν ρυθμίζει την πρόσβαση στα σύνορα των χωρών της Ε.Ε. και έχει δεχτεί αρνητικές και θετικές κριτικές. Δεδομένου ότι ζούμε σε έναν κόσμο όπου οι μεταναστευτικές και οι προσφυγικές ροές είναι αυξημένες, πρέπει να εμπεδωθεί η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ημεδαπών και αλλοδαπών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

- Μπορεί να υπάρξει ένας κόσμος χωρίς μετανάστευση.
- Η κλιματική αλλαγή δεν είναι παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει σε μετανάστευση πληθυσμών.
- Η μετανάστευση προκαλεί πάντα μείωση των θέσεων εργασίας για τους ημεδαπούς.
- Πόλεμοι, επαναστάσεις ή πολιτικές διώξεις ωθούν πολλούς ανθρώπους να μετακινηθούν από τη χώρα τους.
- Η πολιτική σταθερότητα στη χώρα υποδοχής είναι λόγος μετανάστευσης προς αυτήν.
- Οι μετανάστες συχνά καλύπτουν κενά στην αγορά εργασίας της χώρας υποδοχής, γεγονός που μπορεί να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη.
- Οι μετανάστες δεν φέρνουν νέες ιδέες και εμπειρίες στη χώρα προορισμού.
- Οι μετανάστες φέρνουν μαζί τους τις δικές τους παραδόσεις και κουλτούρα, γεγονός που μπορεί να γοητεύσει και να εμπλουτίσει την κουλτούρα της χώρας προορισμού.
- Πολιτικός ριζοσπαστισμός είναι η διαδικασία υιοθέτησης ιδεολογιών που επιζητούν τη βίαιη ρήξη με το κατεστημένο και τον ριζικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.
- Ο πολιτικός ριζοσπαστισμός αναφέρεται αποκλειστικά και μόνο στην αριστερά.
- Ο πολιτικός ριζοσπαστισμός αναφέρεται αποκλειστικά και μόνο στη δεξιά.
- Ο ναζισμός μπορεί να ενταχθεί στον πολιτικό ριζοσπαστισμό.
- Οι φονταμενταλισμοί δεν μπορούν να ενταχθούν στον πολιτικό ριζοσπαστισμό.
- Η μετανάστευση συνήθως δεν οδηγεί σε υπερφόρτωση υποδομών όπως η εκπαίδευση ή η υγειονομική περίθαλψη.
- Η μετανάστευση μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές εντάσεις.
- Η πολιτική των «κλειστών συνόρων» είναι η είσοδος προσφύγων αλλά όχι των «οικονομικών μεταναστών».
- Φονταμενταλισμός είναι το όραμα οικοδόμησης μιας κοινωνίας που θα διέπεται από ιερούς-θρησκευτικούς κανόνες και από τις ατομικές ελευθερίες και τα δικαιώματα του ανθρώπου.
- Μετανάστης/μετανάστρια είναι εκείνος/η που μεταβαίνει σε μία άλλη χώρα προσδοκώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.
- Αλλοδαπός είναι το άτομο που δεν έχει την ιθαγένεια της χώρας στην οποία βρίσκεται.
- Πρόσφυγας είναι το άτομο που αναζητά καταφύγιο σε άλλη χώρα, ελπίζοντας για ασφάλεια και προστασία.

Β. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.

1. Οι Συνθήκες του Δουβλίνου καθορίζουν:

- α. ότι το κάθε κράτος-μέλος θα δέχεται συγκεκριμένο αριθμό προσφύγων
- β. ότι ο αριθμός των προσφύγων θα κατανεμηθεί στα κράτη-μέλη ανάλογα με την οικονομική τους δυνατότητα
- γ. ότι το κράτος-μέλος μέσω του οποίου εισήλθε στην ΕΕ ένα άτομο που ζητά άσυλο είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησής του
- δ. όλα τα παραπάνω

2. Στην Ευρώπη, η συζήτηση για την «υπο-τάξη» είναι στενά συνδεδεμένη με τα ζητήματα:

- α. της καταγωγής
- β. της εθνότητας
- γ. της μετανάστευσης
- δ. όλα τα παραπάνω

3. Αρνητικό στοιχείο της Συνθήκης του Σένγκεν (Schengen) θεωρείται ότι:

- α. έχει διευκολύνει την ελεύθερη μετακίνηση των ανθρώπων
- β. έχει διευκολύνει τη μη νόμιμη μετανάστευση
- γ. έχει προκαλέσει ορισμένα προβλήματα σχετικά με τη διαχείριση των προσφυγικών ροών
- δ. όλα τα παραπάνω

Ερωτήσεις
αξιολόγησης

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Ποια είναι η διαφορά του μετανάστη και του πρόσφυγα;
2. Η διαδικασία εξατομίκευσης και διαφοροποίησης, που αποτελούν χαρακτηριστικά της εποχής μας, πολλές φορές μας οδηγεί στο να νιώθουμε ξένοι απέναντι στα άτομα που σκέφτονται και συμπεριφέρονται διαφορετικά από εμάς. Ποια είναι τα θετικά και ποια τα αρνητικά στοιχεία αυτής της διαδικασίας;
3. Να σημειώσετε κάποια από τα δικαιώματα που έχουν οι ημεδαποί και οι αλλοδαποί στην Ελλάδα.
4. Ποια είναι τα κυριότερα αίτια της μετανάστευσης;

Γλωσσάρι

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

9.1. Τι ορίζουμε ως κοινωνικό πρόβλημα

9.1.1. Κρατικές πολιτικές αντιμετώπισης κοινωνικών προβλημάτων – Κοινωνική πολιτική και κοινωνικό κράτος

9.1.2. Κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες πρόκλησης και επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων

9.2. Φτώχεια, ανεργία, αποκλεισμός: Προσδιορισμός, αίτια και πολιτικές αντιμετώπισης

9.3. Το πρόβλημα της βίας

9.3.1. Είδη βίας: Ενδοσχολική, οικογενειακή, οπαδική κ.ά.

9.3.2. Αιτίες, επιπτώσεις και αντιμετώπιση της βίας

9.4. Υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού

9.5. Προβλήματα του αστακού χώρου – Χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων: εγκληματικότητα και παραβατικότητα, κοινωνικός αποκλεισμός

9.6. Παγκόσμιες ανισότητες και ανισορροπίες: εκσυγχρονισμός, εξάρτηση, παγκοσμιοποίηση

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή την ενότητα θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν τα κοινωνικά προβλήματα και να διερευνούν τα αίτιά τους.
- Να αναγνωρίζουν τον στόχο του κοινωνικού κράτους και τη σχέση του με τα «κοινωνικά δικαιώματα».
- Να αναλύουν τις κοινωνικές διαστάσεις του προβλήματος της φτώχειας και της ανεργίας και να διερευνούν τη σχέση αυτών των διαστάσεων με ατομοκεντρικές αιτιάσεις (βλ. ατομική ευθύνη).
- Να αναγνωρίζουν ότι η βία είναι εχθρός της κοινωνίας των πολιτών, να διερευνούν τις ποικίλες επιπτώσεις της, αλλά και τους τρόπους αντιμετώπισής της.
- Να μάθουν γιατί πρέπει να αντιδρούν σε κάθε μορφή βίας.
- Να εξηγούν με στοιχεία το πρόβλημα της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού, και να διερευνούν τις αιτίες και τις οικονομικές και άλλες συνέπειες που έχει για τη χώρα.
- Να περιγράφουν τα προβλήματα της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας που διατρέχουν τον

αστεακό χώρο και να εντοπίζουν τα αίτιά τους.

- Να προσδιορίζουν τις έννοιες ανάπτυξη, υπανάπτυξη, Τρίτος Κόσμος, Παγκοσμιοποίηση.
- Να περιγράφουν τις έννοιες του εκσυγχρονισμού και της εξάρτησης, της «Μητρόπολης» και της «Περιφέρειας», της «αυταρκικής ανάπτυξης» και των διαφορών Βορρά-Νότου στη σύγχρονη εκδοχή τους.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνικό πρόβλημα, βία, ανεργία, φτώχεια, ανάπτυξη, υπανάπτυξη.

9. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

9.1. Τι ορίζουμε ως κοινωνικό πρόβλημα

Τι μετατρέπει κάποιο ζήτημα σε κοινωνικό πρόβλημα;	Συμφωνούμε όλοι ότι ένα ζήτημα αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα;	Υπάρχουν καταστάσεις επιβλαβείς για ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, οι οποίες δεν θεωρούνται κοινωνικό πρόβλημα;
Ένα ζήτημα αναγνωρίζεται ως «κοινωνικό πρόβλημα» όταν προκαλεί ανησυχία ή δυσλειτουργία σε ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού ή τίθεται ως τέτοιο από την επιστημονική κοινότητα ή από ένα κοινωνικό κίνημα (π.χ. τα περιβαλλοντικά προβλήματα).	Πολλά από όσα ορίζουμε σήμερα ως κοινωνικά προβλήματα, στο παρελθόν δεν αναγνωρίζονταν ως τέτοια (π.χ. η ενδο-οικογενειακή βία). Επίσης, αυτό που αναγνωρίζεται ως κοινωνικό πρόβλημα σε μία κοινωνία, σε άλλες μπορεί να γίνεται αντιληπτό ως μια φυσιολογική κατάσταση (π.χ. η πατριαρχία).	Υπάρχουν ζητήματα που δεν αναγνωρίζονται ως κοινωνικά προβλήματα, καθώς οι πάσχοντες δεν έχουν «φωνή», δηλαδή τη δυνατότητα να θέσουν το πρόβλημά τους στον δημόσιο λόγο (π.χ. προβλήματα που αντιμετωπίζουν μετανάστες ή μέλη της κοινότητας των Ρομά).
Να αναφέρετε ένα παράδειγμα.	Να αναφέρετε ένα παράδειγμα.	Να αναφέρετε ένα παράδειγμα.

Προσαρμοσμένο από το Macionis, J. (2012). *Sociology*. (14η έκδοση). UK: Pearson Education.

Με βάση την ενότητα 9.1. να περιγράψετε γιατί αποτελούν κοινωνικά προβλήματα:

1. Η φοροδιαφυγή
2. Οι μεγάλες ανισότητες
3. Η ανομία (η νοοτροπία και η συμπεριφορά που δεν αναγνωρίζουν κανόνες έντιμης κοινωνικής συμβίωσης και αμοιβαιότητας, αλλά προτάσσουν το εγωιστικό συμφέρον)
4. Ο κοινωνικός αποκλεισμός
5. Η αποδυνάμωση της οικογενειακής συνοχής
6. Η φτώχεια
7. Η έλλειψη εκπαίδευσης
8. Η ανεργία
9. Οι κοινωνικές διακρίσεις
10. Η υπογεννητικότητα και η γήρανση του πληθυσμού
11. Η εγκληματικότητα

9.1.1. Κρατικές πολιτικές αντιμετώπισης κοινωνικών προβλημάτων – Κοινωνική πολιτική και κοινωνικό κράτος

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι για να αντιμετωπίσουμε τα κοινωνικά προβλήματα.

1. Δημιουργία **πολιτικών και προγραμμάτων** που στοχεύουν στον περιορισμό της φτώχειας, της ανισότητας, της ανεργίας, της έλλειψης εκπαίδευσης, κτλ.
2. Προώθηση της **κοινωνικής συνοχής και της ενσωμάτωσης** μέσω της ενεργητικής συμμετοχής των ίδιων των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων σε προγράμματα εξάλειψης των κοινωνικών ρηγμάτων.

Οι κρατικές πολιτικές αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων αφορούν στις δράσεις και τις πολιτικές που υιοθετούν οι κυβερνήσεις για την αντιμετώπιση και την επίλυση διαφόρων κοινωνικών προβλημάτων.

Η **κοινωνική πολιτική** και το **κοινωνικό κράτος** αποτελούν συναφείς έννοιες που αφορούν στον ρόλο του κράτους στην παροχή κοινωνικής προστασίας και υποστήριξης στους πολίτες.

Η **κοινωνική πολιτική** είναι το σύνολο των πολιτικών προγραμμάτων και μέτρων που στοχεύουν στη βελτίωση των συνθηκών ζωής και της ευημερίας των πολιτών, ειδικά εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση. Περιλαμβάνει πολιτικές για την υγεία, την εκπαίδευση, την απασχόληση, τη στέγαση, την κοινωνική ασφάλιση, την παιδεία, την προστασία των παιδιών και των ατόμων με ειδικές ανάγκες και πολλά άλλα.

Το **κοινωνικό κράτος** αναφέρεται σε ένα μοντέλο διακυβέρνησης σύμφωνα με το οποίο το κράτος διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην παροχή κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών στους πολίτες του. Σκοπός του κοινωνικού κράτους είναι να εξασφαλίσει την κοινωνική ασφάλεια, την ισότητα ευκαιριών και την αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων.

1. Να αναφέρετε παραδείγματα κρατικών πολιτικών αντιμετώπισης κοινωνικών προβλημάτων.
2. Η επιτυχία αυτών των προγραμμάτων είναι διασφαλισμένη; Τι μπορεί να οδηγήσει στην αδυναμία των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής να αντιμετωπίσουν τα κοινωνικά προβλήματα;
3. Το σχολείο θεωρείται ένας από τους κυριότερους θεσμούς κοινωνικής πολιτικής. Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί απόψεις σύμφωνα με τις οποίες το σχολείο αναπαράγει τις ανισότητες που υπάρχουν ήδη στην κοινωνία. Ο Άγγλος κοινωνιολόγος Μπάζιλ Μπέρσταϊν (Basil Bernstein) ανέφερε χαρακτηριστικά: «Το σχολείο δεν μπορεί να αποζημιώσει για την κοινωνία». Πώς σχολιάζετε την άποψη αυτή;
 - α. Πώς το σχολείο βοηθάει τους μαθητές/τριες που δυσκολεύονται να βελτιώσουν την επίδοσή τους;
 - β. Εσείς θεωρείτε ότι σας έχει βοηθήσει ουσιαστικά το σχολείο σε μορφωτικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο; Αν ναι, πώς; Αν όχι, τι θεωρείτε ότι φταίει και το σχολείο δεν μπορεί να επιτελέσει την αποστολή του;

Σταυρόλεξο

9.1.2. Κοινωνικοί, πολιτισμικοί και οικονομικοί παράγοντες πρόκλησης και επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων

Τι προκαλεί τα κοινωνικά προβλήματα;

Υπάρχουν κοινωνικοί, οικονομικοί και πολιτισμικοί παράγοντες που τα προκαλούν!

Πολλοί αποδίδουν τα κοινωνικά προβλήματα στα ίδια τα άτομα! Όμως, πίσω από την ατομική δράση υπάρχουν κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα την ατομική συμπεριφορά μας!

1. Οι **δομικές ανισότητες και διακρίσεις** λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας ή σεξουαλικού προσανατολισμού οδηγούν στην περιθωριοποίηση, την γκετοποίηση, την αποξένωση, την εκμετάλλευση και τον ρατσισμό. Ως αποτέλεσμα, πολλοί άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση στην εργασία, την εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη.
2. Οι **κοινωνικοί κανόνες και αξίες** που στηρίζουν την **οικογενειοκρατία** οδηγούν στη διαφθορά και την απαξίωση της πολιτικής κοινωνίας και των αρχών της. Αν επικρατήσει η οικογενειοκρατία, δηλαδή η αυθαίρετη εύνοια συγγενών και φίλων, τότε καταρρέει η εμπιστοσύνη στις αξιοκρατικές διαδικασίες (εκπαίδευση, προσπάθεια, αφοσίωση στον στόχο, ρίσκο) και επικρατεί η προσπάθεια ανέλιξης και επιτυχίας με ανήθικους και αντικοινωνικούς τρόπους.
3. Η **προβολή της βίας** ως μέσου επίλυσης προβλημάτων και επίδειξης ανωτερότητας.

Μπορούν να αντιμετωπιστούν τα κοινωνικά προβλήματα;

Οι ισχυροί **κοινωνικοί δεσμοί** που δημιουργούνται ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, της τοπικής κοινότητας, ενός συνδικάτου, μιας λέσχης ή ενός συνδέσμου, μπορούν να παρέχουν υποστήριξη και προστασία από τα προβλήματα. Όταν υπάρχει **εμπιστοσύνη**, και ως εκ τούτου αλληλεγγύη, μεταξύ των πολιτών, είναι πολύ πιθανό να αναπτυχθούν αποτελεσματικές συνεργατικές λύσεις.

Οι **στοχευμένες κοινωνικές πολιτικές** που έχουν συγκροτηθεί για την επίλυση των θεμελιωδών αιτιών των κοινωνικών προβλημάτων, όπως η φτώχεια και η ανισότητα, έχουν πολύ σημαντικό αντίκτυπο.

Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα να επιλέξει κάποιο/α από τα παρακάτω κοινωνικά προβλήματα και να μελετήσει πώς οι παράγοντες πρόκλησης κοινωνικών προβλημάτων σχετίζονται με το πρόβλημα ή τα προβλήματα που επέλεξε.

1. Η φοροδιαφυγή	4. Ο αποκλεισμός	8. Οι ανισότητες
2. Η ανομία	5. Η υποχώρηση της οικογενειακής συνοχής	9. Η έλλειψη εκπαίδευσης
3. Η υπογεννητικότητα και η γήρανση του πληθυσμού	6. Η φτώχεια	10. Η ανεργία
	7. Η εγκληματικότητα	11. Οι κοινωνικές διακρίσεις

1. Κάποιοι πιστεύουν ότι οι μεγάλες ανισότητες στο εισόδημα παράγουν κοινωνικά προβλήματα, ενώ κάποιοι άλλοι ότι οι ανισότητες κινητοποιούν τους ανθρώπους που έχουν χαμηλό εισόδημα να δραστηριοποιηθούν για να το αυξήσουν. Τι πιστεύετε εσείς;
2. Κάποιοι θεωρούν ότι είναι ανήθικο στελέχη επιχειρήσεων να έχουν πολύ υψηλότερους μισθούς από έναν γιατρό δημόσιου νοσοκομείου ή έναν εκπαιδευτικό δημόσιου σχολείου, ενώ κάποιοι άλλοι ότι η αμοιβή τους είναι ανάλογη με τη ζήτηση που έχει η εργασία τους. Εσείς τι πιστεύετε;
3. Πώς πρέπει να δαπανήσουν οι πλούσιοι τα χρήματά τους για να δείξουν ότι νοιάζονται για τους συμπολίτες και την κοινότητά τους;
4. Με ποιους τρόπους ένα παιδί που μεγαλώνει σε μια φτωχή οικογένεια στερείται ευκαιριών και εφοδίων που έχουν άλλοι συνομήλικοί του για να επιτύχει εκπαιδευτικά και επαγγελματικά, όταν ενηλικιωθεί;
5. Η έκθεση του FRA με θέμα *Ομοφοβία, τρανσφοβία και διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας του φύλου* αποκαλύπτει τρία βαθύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΛΟΑΔ στην Ευρωπαϊκή Ένωση: αναγκάζονται να ζουν στη σιωπή και την αφάνεια, υφίστανται βίαιες επιθέσεις και δεν τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης, π.χ. στην εργασία, από ιδιοκτήτες ακινήτων ή κατά τη μετακίνησή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πιο αναλυτικά:

Ελευθερία του συνέρχεσθαι και ελευθερία έκφρασης.

Προκλήσεις κατά των διαδηλώσεων που διοργανώνουν οι ΛΟΑΔ ή επιθετικές διαμαρτυρίες εναντίον τους. Απαγόρευση της ενημέρωσης ανηλίκων σχετικά με τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις.

Ρητορική μίσους και εγκλήματα μίσους.

Περιορισμένη προστασία κατά πράξεων μισαλλοδοξίας και βίας σε βάρος ομοφυλόφιλων ατόμων. Ελάχιστα είναι τα κράτη-μέλη που χρησιμοποιούν το ποινικό δίκαιο για την εκδίκαση παρόμοιων περιστατικών.

Άσυλο.

Πολλά κράτη-μέλη εξακολουθούν να είναι της άποψης ότι δεν δικαιούνται άσυλο όσοι το αιτούνται για λόγους προστασίας από διώξεις που βασίζονται στον γενετήσιο προσανατολισμό ή στην ταυτότητα του φύλου τους, εάν μπορούν να ζουν στις χώρες τους χωρίς «να αποκαλύπτονται».

Τα δικαιώματα των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών (ΛΟΑΔ) ατόμων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. FRA. fra.europa.eu.

Ποια προβλήματα παρουσιάζει η έκθεση; Σε ποια κατηγορία πρόκλησης κοινωνικών προβλημάτων μπορούν να ενταχθούν τα όσα αναφέρει;

[Οι ανισότητες στην εκπαίδευση](#)

9.2. Φτώχεια, ανεργία, αποκλεισμός: Προσδιορισμός, αίτια και πολιτικές αντιμετώπισης

Η φτώχεια είναι η έλλειψη των απαραίτητων πόρων για την κάλυψη βασικών αναγκών, όπως τροφή, στέγαση, υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση. Μπορεί να είναι απόλυτη (όταν δεν καλύπτονται βασικές ανάγκες) ή σχετική (σε σύγκριση με το βιοτικό επίπεδο της κοινωνίας). Επηρεάζει την ποιότητα ζωής και περιορίζει τις ευκαιρίες ανάπτυξης.

Η φτώχεια διακρίνεται σε απόλυτη και σχετική.

Απόλυτη φτώχεια.
Είναι η αδυναμία κάλυψης των βασικών αναγκών (σίτιση, στέγαση, ένδυση κτλ.).

Το όριο της φτώχειας αλλάζει από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή.

Κάποιος με το ίδιο εισόδημα μπορεί να είναι φτωχός σε μια χώρα και να μην είναι φτωχός σε κάποια άλλη. Για παράδειγμα, τα 400 ευρώ μηνιαίο εισόδημα στην Ελλάδα σημαίνουν φτώχεια. Τα 400 ευρώ μηνιαίο εισόδημα σε ορισμένες χώρες της Αφρικής ή της Ασίας ταξινομούν όποιον/-α το λαμβάνει στα μεσαία εισοδηματικά στρώματα.

Η ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία) για τη **σχετική φτώχεια χρησιμοποιεί τη γραμμή φτώχειας (το κατώφλι της φτώχειας), το οποίο είναι το 60% του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος.** Το κατώφλι της φτώχειας είναι μια λίστα αγαθών και υπηρεσιών τα οποία ένα νοικοκυριό συγκεκριμένου μεγέθους, σύνθεσης, απασχόλησης και γεωγραφικής τοποθεσίας χρειάζεται, προκειμένου να εξασφαλίσει ένα βιοτικό επίπεδο τουλάχιστον στο όριο της κοινωνικά προσδιορισμένης και αποδεκτής διαβίωσης.

Οι αιτίες της φτώχειας

A (ανάγκες νοικοκυριού)	B (παράμετροι νοικοκυριού)	Γ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Διατροφή-ποτά-καπνός-αλκοόλ 2. Ένδυση/υπόδηση 3. Κατοικία (ενοίκιο, ύδρευση, ενέργεια, θέρμανση) 4. Μεταφορές 5. Τηλεπικοινωνίες 6. Εκπαίδευση 7. Υγεία 8. Διαρκή αγαθά-αναλώσιμα 9. Αναψυχή-πολιτισμός-κοινωνική ζωή 10. Φροντίδα παιδιών 11. Διάφορες άλλες ανάγκες 	<ul style="list-style-type: none"> - Μέγεθος οικογένειας - Γεωγραφική τοποθεσία νοικοκυριού 	Εισόδημα του νοικοκυριού

Αν το εισόδημα του νοικοκυριού (στήλη Γ) δεν καλύπτει τις ανάγκες της στήλης Α, τότε το νοικοκυριό βρίσκεται σε απόλυτη φτώχεια.

Ένα νέος με μισθό 800 ευρώ και ενοίκιο 300 ευρώ θεωρείται φτωχός;

Τα κύρια αίτια της φτώχειας είναι η κακή κατάσταση της οικονομίας, οι ανισότητες στις ευκαιρίες, η απουσία προνοιακών δομών για την υποστήριξη των πιο αδύναμων και η ανεργία.

Άνεργοι, σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), είναι τα άτομα ηλικίας 15-74 ετών που δεν απασχολούνται και είναι άμεσα διαθέσιμα για εργασία, και είτε αναζητούσαν ενεργά εργασία τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες είτε είχαν βρει μια εργασία που θα αναλάμβαναν μέσα στους επόμενους τρεις μήνες. Το μέγεθος της ανεργίας μπορεί να μετρηθεί ως απόλυτο μέγεθος, για παράδειγμα, σε μια οικονομία υπάρχουν 100.000 άνεργοι. Ωστόσο, το απόλυτο μέγεθος δίνει ελάχιστες πληροφορίες σχετικά με το πόσοι είναι οι άνεργοι στον συνολικό πληθυσμό. Αυτή την εικόνα μας τη δίνει το ποσοστό ανεργίας.

Το **ποσοστό της ανεργίας** μεταβάλλεται στον χρόνο και εξαρτάται από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού και τις θέσεις εργασίας.

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Αριθμός ανέργων}}{\text{Εργατικό δυναμικό}} \times 100$$

Εργατικό δυναμικό: οι απασχολούμενοι και οι άνεργοι.

Ανεργία

Σε μια οικονομία οι απασχολούμενοι είναι 120, οι άνεργοι 30 και οι άεργοι 6. Ποιο είναι το ποσοστό ανεργίας;

Τα κύρια αίτια της ανεργίας είναι η οικονομική ύφεση και μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, οι τεχνολογικές αλλαγές που μπορεί να οδηγήσουν σε αυτοματοποίηση και μείωση της ζήτησης εργασίας σε τομείς που έχουν αυτοματοποιηθεί, η έλλειψη δεξιοτήτων και προσόντων που απαιτούνται για τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας.

Η ανεργία έχει **οικονομικές** και **κοινωνικές** συνέπειες. Οικονομικές συνέπειες είναι:

- άνθρωποι και μέσα παραγωγής (μηχανήματα, κτίρια κτλ.) παραμένουν οικονομικά ανενεργά,
- υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των ανέργων λόγω της απώλειας εισοδήματος,
- επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού με επιδόματα ανεργίας.

Κοινωνικές συνέπειες είναι η μειωμένη αυτοπεποίθηση και οι τριβές στις οικογενειακές σχέσεις τους, καθώς θεωρούν την αδυναμία τους να βρουν εργασία προσωπική τους ευθύνη και όχι κοινωνικό πρόβλημα.

Ο **αποκλεισμός** είναι συχνά αποτέλεσμα της ανεργίας, της φτώχειας αλλά και ψυχοκοινωνικών αιτιών που σχετίζονται με τον/την αποκλεισμένο/-η (όπως χρήση ναρκωτικών, αλκοολισμός κτλ.). Πρόκειται για την αδυναμία ορισμένων ανθρώπων να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική ζωή.

- Να εξηγήσετε πώς η χρήση ναρκωτικών μπορεί να οδηγήσει έναν άνθρωπο στον κοινωνικό αποκλεισμό.
- Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, εμφανίζεται υπογεννητικότητα και υψηλός αριθμός διαζυγίων. Σχετίζονται αυτά τα δύο φαινόμενα με την οικονομική κρίση και την υψηλή ανεργία που είχε η χώρα μας;

Κοινωνιολογική φαντασία

9.3. Το πρόβλημα της βίας

9.3.1. Είδη βίας: Ενδοσχολική, οικογενειακή, οπαδική κ.ά.

Η βία είναι η φυσική ή ψυχολογική επίθεση ή η επιθετική συμπεριφορά που προκαλεί βλάβη, πόνο, φόβο ή δυσφορία σε ένα άτομο. Υπάρχουν διάφορα είδη βίας.

Βία που συμβαίνει εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Μπορεί να περιλαμβάνει φυσική, λεκτική ή ψυχολογική κακοποίηση ενός μέλους της εκπαιδευτικής κοινότητας (μαθητές, δάσκαλοι, λοιπό προσωπικό) από ένα άλλο μέλος της ίδιας κοινότητας.

Βία που συμβαίνει μέσα στην οικογένεια. Μπορεί να περιλαμβάνει σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική κακοποίηση μεταξύ των μελών της οικογένειας, όπως μεταξύ συζύγων, γονέων και παιδιών.

Πράξεις που προκαλούν ψυχολογικό πόνο, φόβο ή δυσφορία. Μπορεί να περιλαμβάνει λεκτική εκφοβιστική συμπεριφορά, ψυχολογική πίεση ή εκφοβισμό.

Βία που συμβαίνει μεταξύ οπαδών διαφορετικών ομάδων συνήθως στο πλαίσιο αθλητικών εκδηλώσεων.

Βία είναι και η αναγκαστική ή ανεπιθύμητη σεξουαλική επαφή ή συμπεριφορά, όπως βιασμός, σεξουαλική παρενόχληση ή εκμετάλλευση.

Βία που συμβαίνει μεταξύ συζύγων, συντρόφων ή ερωτικών συντρόφων. Μπορεί να περιλαμβάνει φυσική, ψυχολογική, σεξουαλική ή οικονομική κακοποίηση.

Βία που συμβαίνει εναντίον παιδιών. Μπορεί να περιλαμβάνει σωματική, λεκτική, σεξουαλική ή ψυχολογική κακοποίηση.

Η βία είναι μια συμπεριφορά που μαθαίνεται. Ορισμένοι άνθρωποι, από μικρή ηλικία, μαθαίνουν ότι η βία μπορεί να αποτελεί μια αποδεκτή πρακτική που τους βοηθά να επιτύχουν τους στόχους τους. Οι άνθρωποι μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τη βία κυρίως για τρεις λόγους:

1. Για να εκφράσουν έντονα τα συναισθήματά τους (όπως θυμό ή απογοήτευση), πιστεύοντας ότι η βία, και όχι ο λόγος, είναι το πιο κατάλληλο μέσο για να γίνουν κατανοητοί από τους άλλους.
2. Για να επιβάλουν τη θέλησή τους σε τρίτους.
3. Για να τιμωρήσουν κάποιον/κάποια για μια πράξη του/της, θεωρώντας ότι η βία είναι το πιο άμεσο και αποτελεσματικό μέσο «απονομής δικαιοσύνης», σύμφωνα με τη δική τους αντίληψη περί δικαιοσύνης.

Να εντάξετε τις περιπτώσεις βίας που αναφέρονται παρακάτω, συσχετίζοντάς τες με τους τρεις λόγους εκδήλωσης της βίας που αναφέρει το παραπάνω απόσπασμα:

Οπαδική βία	Σεξουαλική βία	Βία από σύζυγο ή σύντροφο	Ενδοσχολική βία
Ψυχολογική βία	Παιδική βία	Οικογενειακή βία	Βία εκδίκησης

Στην εγκληματολογία υπάρχει ο όρος «**σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας**». Πρόκειται για τα εγκλήματα τα οποία παραμένουν στο σκοτάδι και δεν καταγγέλλονται στις διωκτικές αρχές. Τα πιο συνηθισμένα εγκλήματα που δεν καταγγέλλονται συχνά στις αρχές είναι η **σεξουαλική παρενόχληση** και ο **βιασμός γυναικών**. Ο όρος «σεξουαλική παρενόχληση» είναι ιστορικά πρόσφατος και έλκει την καταγωγή του από τα φεμινιστικά κινήματα της δεκαετίας του 1970. Σε πολλές χώρες έχει πλέον θεσπιστεί νομοθεσία που έχει καταστήσει παράνομη τη σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο εργασίας.

Η σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο εργασίας δεν αποτελεί μεμονωμένη εκτροπή της συμπεριφοράς, αλλά συστημικό φαινόμενο που σχετίζεται με τις κοινωνικές ανισότητες, τη δομή εξουσίας και τη θέση του φύλου στον επαγγελματικό χώρο. Σύμφωνα με τις Cortina και Areguin (2021), οι μορφές που μπορεί να λάβει η παρενόχληση είναι ποικίλες – από λεκτικά ή σωματικά περιστατικά σεξουαλικού περιεχομένου έως υπαινιγμούς για ευνοϊκή μεταχείριση με αντάλλαγμα τη σεξουαλική συγκατάθεση.

Πολλές περιπτώσεις δεν εντοπίζονται εύκολα, καθώς η παρενόχληση μπορεί να είναι καλυμμένη με «χιουμοριστικά» σχόλια, διακριτική προώθηση ευνοούμενων προσώπων ή έμμεσες απειλές για δυσμενή μεταχείριση. Σε αρκετές περιπτώσεις, η άρνηση ανταπόκρισης σε τέτοιες συμπεριφορές οδηγεί σε αποκλεισμό από επαγγελματικές ευκαιρίες, ψυχολογική φθορά ή ακόμα και παραίτηση από την εργασία.

Οι συγγραφείς υπογραμμίζουν ότι το φαινόμενο αυτό συντηρείται από ευρύτερους πολιτισμικούς παράγοντες που νομιμοποιούν τη σεξιστική συμπεριφορά και αποσιωπούν τη φωνή των θυμάτων. Οι γυναίκες, και ιδίως εκείνες που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (μετανάστριες, μητέρες, άτομα ΛΟΑΤΚΙ+), βρίσκονται πιο συχνά στο στόχαστρο, ενώ διστάζουν να καταγγείλουν τέτοιες συμπεριφορές λόγω φόβου, στιγματισμού ή δυσπιστίας απέναντι στους θεσμούς.

Παράλληλα, η δικαιοσύνη και οι διαδικασίες εσωτερικής καταγγελίας στους εργασιακούς χώρους συχνά αποτυγχάνουν να προστατεύσουν τα θύματα, είτε λόγω γραφειοκρατίας είτε επειδή οι ίδιοι οι μηχανισμοί αξιολόγησης ελέγχονται από άτομα που αναπαράγουν τις ίδιες έμφυλες ανισότητες.

Η σεξουαλική παρενόχληση έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των εργαζομένων, την αίσθηση ασφάλειας στο εργασιακό περιβάλλον, αλλά και στην ευρύτερη ισότητα των φύλων στην αγορά εργασίας. Οι Cortina και Areguin τονίζουν την ανάγκη για οργανωτικές πολιτικές με μηδενική ανοχή, εκπαίδευση γύρω από το φύλο και την εξουσία, καθώς και την καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης όπου τα θύματα μπορούν να μιλήσουν χωρίς φόβο αντιποιών.

Διασκευή από το άρθρο Lilia M. Cortina & Maira A. Areguin (2021). Putting People Down and Pushing Them Out: Sexual Harassment in the Workplace». *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*.

1. Ποιοι παράγοντες εντός και εκτός του εργασιακού περιβάλλοντος αποτρέπουν τις γυναίκες από το να καταγγείλουν περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης;
2. Πώς επηρεάζουν οι κοινωνικές προκαταλήψεις και τα έμφυλα στερεότυπα την αξιολόγηση της γυναικείας εμπειρίας σε περιστατικά παρενόχλησης ή βιασμού;

9.3.2. Αιτίες, επιπτώσεις και αντιμετώπιση της βίας

Η βία είναι συμπεριφορά που προκαλεί τραυματισμό σε ανθρώπους ή ζημιές σε περιουσία. Ωστόσο, η βία είναι επίσης μέρος της καθημερινής μας ζωής, χωρίς να παραβιάζονται νόμοι. Πολλά από τα αγαπημένα μας αθλήματα (όπως το αμερικανικό ποδόσφαιρο) περιλαμβάνουν βία, όπως και ορισμένες μορφές ζωντανής ψυχαγωγίας (όπως η πάλη του World Federation Wrestling), ενώ πολλές ταινίες και βιντεοπαιχνίδια μας παρουσιάζουν βίαιες εικόνες.

Η βία, επομένως, μπορεί να είναι ή να μην είναι έγκλημα, και οι άνθρωποι μπορεί να την ορίζουν ή όχι ως κοινωνικό πρόβλημα. Πολλοί άνθρωποι θεωρούν ότι ορισμένες πράξεις βίας είναι φυσιολογικές και ίσως ακόμη και επιθυμητές. Για παράδειγμα, έρευνες δείχνουν ότι η πλειοψηφία των ανθρώπων στις Ηνωμένες Πολιτείες έχει υποστηρίξει πολλούς πολέμους ως αναγκαίους, όπως επίσης οι περισσότεροι υποστηρίζουν τη θανατική ποινή (η οποία είναι από μόνη της μια πράξη θανατηφόρας βίας) ως δικαιολογημένη τιμωρία για όσους έχουν καταδικαστεί για ορισμένα σοβαρά εγκλήματα. Σίγουρα, δεν υπάρχει αμφιβολία για τη δημοτικότητα βίαιων ταινιών και αθλημάτων.

Πότε, λοιπόν, η βία γίνεται κοινωνικό πρόβλημα; Η σύντομη απάντηση είναι ότι η βία γίνεται κοινωνικό πρόβλημα στον βαθμό που οι άνθρωποι την ορίζουν ως τέτοιο. Με άλλα λόγια, το αν η βία είναι ή όχι πρόβλημα έχει λιγότερη σχέση με την ίδια την πράξη και περισσότερη με το πώς την ορίζει ένα συγκεκριμένο κοινό.

Macionis, J. (2012). *Social Problems. 4th edition*. New York: Pearson, [σελ. 154](#).

Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε μια ομάδα να επιλέξει μια πράξη που θεωρείται βίαια και να συζητήσει γιατί στην κοινωνία μας θεωρείται ως τέτοια. Επιλέξτε, επίσης, πράξεις βίας, οι οποίες όμως δεν έχουν αυτόν τον χαρακτηρισμό.

Υπάρχουν και ευρύτεροι κοινωνικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην εκδήλωση της βίαιης συμπεριφοράς.

Οι κοινωνικές ανισότητες: Η έλλειψη ισότητας στην πρόσβαση σε πόρους, ευκαιρίες και υπηρεσίες μπορεί να δημιουργήσει ανασφάλεια και ανταγωνιστικότητα, οι οποίες με τη σειρά τους μπορούν να οδηγήσουν σε βία.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός: Οι άνθρωποι που αισθάνονται αποκλεισμένοι από την κοινωνία, όπως οι άνεργοι, οι άστεγοι ή οι μετανάστες, μπορεί να είναι πιο ευάλωτοι στην εμπλοκή σε βίαιες συμπεριφορές.

- Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι επιπτώσεις της βίας στην οικογένεια, το σχολείο και τις καθημερινές σχέσεις;
- Πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί η βία με βάση τους παράγοντες που την προκαλούν;

Η εικόνα που έχουμε για τη βία μας εγκλωβίζει συχνά στο να τη βλέπουμε μόνο σαν φαινόμενο βίαιων πράξεων που προέρχονται από τα φτωχότερα μέλη της κοινωνίας (κλοπές στον δρόμο, διαρρήξεις κτλ.). Πολλοί ισχυροί και πλούσιοι διαπράττουν εγκλήματα, τα οποία αποτελούν μορφή βίας με πολύ πιο σημαντικές συνέπειες από αυτά που διαπράττουν οι φτωχοί. Πρόκειται για τα **εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου** (white-collar crimes), σύμφωνα με τον όρο που χρησιμοποιεί η εγκληματολογία.

Τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου (white-collar crimes) αναφέρονται σε παράνομες πράξεις που διαπράττονται από άτομα υψηλής κοινωνικής ή επαγγελματικής θέσης, κυρίως στο πλαίσιο της εργασίας τους. Περιλαμβάνουν απάτη, υπεξαίρεση, φοροδιαφυγή, δωροδοκία και κατάχρηση εμπιστευτικών πληροφοριών. Σε αντίθεση με τα παραδοσιακά εγκλήματα βίας, τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου είναι συνήθως οικονομικής φύσης και πιο δύσκολα ανιχνεύσιμα. Παρά τις σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές συνέπειές τους, συχνά τιμωρούνται ηπιότερα, γεγονός που αναδεικνύει τις ανισότητες στην απονομή της δικαιοσύνης μεταξύ κοινωνικών τάξεων.

Τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου, όπως η φοροδιαφυγή, οι περιβαλλοντικές παραβιάσεις και οι εταιρικές απάτες, προκαλούν τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές ζημιές, συχνά πολύ μεγαλύτερες από τα λεγόμενα «εγκλήματα του δρόμου» – όπως οι ληστείες ή οι διαρρήξεις. Το συνολικό κόστος αυτών των εγκλημάτων είναι δεκάδες φορές υψηλότερο, επηρεάζοντας εκατομμύρια ανθρώπους. Παρά την τεράστια έκτασή τους, όμως, τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου τυγχάνουν πολύ μικρότερης κοινωνικής προσοχής.

Η κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος δίνει έμφαση στη δημόσια τάξη και τη σωματική βία, δημιουργώντας την εντύπωση ότι ο πραγματικός κίνδυνος προέρχεται από τους φτωχούς ή περιθωριακούς παραβάτες. Έτσι, ο κόσμος τείνει να φοβάται τη ληστεία ή την επίθεση στον δρόμο και όχι την καταστροφή της υγείας του από ένα επικίνδυνο φάρμακο ή την απώλεια των αποταμιεύσεών του από τραπεζική απάτη.

Οι θεσμοί επιβολής του νόμου, οι οποίοι είναι παραδοσιακά εξοπλισμένοι για να αντιμετωπίζουν τη βία και την «παραβατικότητα του δρόμου», δεν είναι συχνά σε θέση –ή δεν έχουν τη βούληση– να αντιμετωπίσουν τους ισχυρούς φορείς των εγκλημάτων λευκού περιλαίμιου. Επιπλέον, οι δράστες αυτών των εγκλημάτων είναι συχνά μορφωμένοι, κοινωνικά αποδεκτοί και έχουν πρόσβαση σε νομικά δίκτυα άμυνας, γεγονός που δυσχεραίνει τη δίωξή τους.

Η αορατότητα αυτών των εγκλημάτων ενισχύεται και από τη σπανιότητα καταγγελιών, την ασαφή τυποποίησή τους στον νόμο και τη συστηματική υποκαταγραφή τους στις επίσημες στατιστικές. Η κοινωνία καταλήγει έτσι να νομιμοποιεί, έμμεσα, καταστροφικές πρακτικές που θα έπρεπε να διώκονται ως εγκληματικές.

Χωρίς θεσμική αναδιάρθρωση, ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου και πολιτικές διαφάνειας και πρόληψης, τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου θα συνεχίσουν να είναι αόρατα –αλλά καταστροφικά.

Διασκευή από το άρθρο των Pusch, N., & Holtfreter, K. (2021). Individual and Organizational Predictors of White-Collar Crime: A Meta-Analysis. *Journal of White Collar and Corporate Crime*, 2(1), 5-23.

1. Ποιες είναι οι αιτίες των εγκληματικών πράξεων που περιγράφει το απόσπασμα;
2. Ποιες μορφές βίας παράγουν;
3. Πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν;

9.4. Υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού

Η υπογεννητικότητα και η γήρανση του πληθυσμού είναι δύο από τις πιο σημαντικές δημογραφικές τάσεις του 21ου αιώνα στον αναπτυγμένο κόσμο. Οι δύο αυτές τάσεις συνδέονται στενά μεταξύ τους, καθώς η μείωση του αριθμού των γεννήσεων οδηγεί σε αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων στον πληθυσμό.

Η **υπογεννητικότητα** είναι η κατάσταση κατά την οποία ο αριθμός των γεννήσεων είναι χαμηλότερος από τον αριθμό των θανάτων. Αυτό σημαίνει ότι ο πληθυσμός μειώνεται με την πάροδο του χρόνου. Η υπογεννητικότητα παρατηρείται σε πολλές χώρες του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Ιαπωνίας και των Ηνωμένων Πολιτειών.

Η **γήρανση** του πληθυσμού είναι η κατάσταση κατά την οποία αυξάνεται το ποσοστό των ηλικιωμένων ατόμων σε μια κοινωνία, λόγω της μείωσης των γεννήσεων και της αύξησης του προσδόκιμου ζωής. Το φαινόμενο αυτό επηρεάζει την οικονομία, την κοινωνική ασφάλιση και τη δομή της αγοράς εργασίας. Η γήρανση του πληθυσμού παρατηρείται σε πολλές χώρες του κόσμου.

Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι επιπτώσεις της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού;

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που συμβάλλουν στην υπογεννητικότητα και τη γήρανση του πληθυσμού.

Σε **οικονομικό επίπεδο**, η αύξηση του κόστους διαβίωσης και της στέγης μπορεί να κάνει δύσκολο για τους ανθρώπους να αποκτήσουν παιδιά.

Σε **κοινωνικό επίπεδο**, οι αλλαγές στα πρότυπα ζωής, όπως η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών και η καθυστέρηση του γάμου **σε συνδυασμό** με ανεπαρκείς δομές υποστήριξης της οικογένειας, μπορούν επίσης να συμβάλουν στην υπογεννητικότητα.

Υπάρχουν διάφορες πολιτικές που μπορούν να εφαρμοστούν για να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού.

Σε οικονομικό επίπεδο, οι κυβερνήσεις μπορούν να παρέχουν **οικονομικά κίνητρα** για την αύξηση των γεννήσεων, όπως φοροαπαλλαγές για οικογένειες με παιδιά.

Σε κοινωνικό επίπεδο, οι κυβερνήσεις μπορούν να παρέχουν **υπηρεσίες** που υποστηρίζουν τις οικογένειες, όπως βρεφονηπιακούς σταθμούς και υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων.

Ένας τρίτος τρόπος είναι η **προσέλκυση αλλοδαπού εργατικού δυναμικού**, δηλαδή νέων κατοίκων και εν δυνάμει νέων πολιτών της χώρας σε μία προσπάθεια δημογραφικής ενίσχυσης της χώρας.

Ο τρίτος τρόπος έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις σε έντονο επίπεδο. Πολλοί υποστηρίζουν ότι μια τέτοια πολιτική μπορεί να λύσει το δημογραφικό και το οικονομικό πρόβλημα. Όμως, άλλοι θεωρούν ότι θα δημιουργηθούν προβλήματα κοινωνικής συνοχής και αφομοίωσης του μεταναστευτικού πληθυσμού.

Οργανώστε στην τάξη έναν αγώνα αντιλογίας πάνω στις δύο αυτές απόψεις.

«Το δημογραφικό πρόβλημα συνίσταται στην αλλαγή της ηλικιακής σύνθεσης του πληθυσμού μιας χώρας εξαιτίας της γήρανσής του. Η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού μιας χώρας εξαρτάται από το φυσικό ισοζύγιο θανάτων και γεννήσεων, καθώς και από τη διαφορά μεταξύ μεταναστευτικών εκροών και εισροών. Σημαντική επίδραση στην εξέλιξη του φυσικού ισοζυγίου έχουν η υπογεννητικότητα και το διαρκώς αυξανόμενο μέσο προσδόκιμο επιβίωσης. Η μείωση των ποσοστών γονιμότητας στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες αποδίδεται κυρίως σε κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες. Το βασικό αίτιο είναι οι κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που έλαβαν χώρα την τελευταία 50ετία, και οι οποίες είχαν αντίκτυπο στις ατομικές αποφάσεις σχετικά με τη δημιουργία οικογένειας, με αποτέλεσμα τη μείωση του ποσοστού των γυναικών που γίνονται μητέρες, ιδιαίτερα σε νεαρές ηλικίες, και τη μετατόπιση της μέσης ηλικίας τεκνοποίησης τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης αντικατοπτρίζει κατά κύριο λόγο την πρόοδο στην ιατρική επιστήμη και τη βελτίωση της ποιότητας της καθημερινής διαβίωσης, κυρίως λόγω επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων. [...]»

Στην Ελλάδα: «Ο πληθυσμός της χώρας μειώθηκε κατά 441 χιλ. (-4,0%) την περίοδο 2011-2021. Σε αυτή την εξέλιξη συνεισέφερε η σημαντική άνοδος των μεταναστευτικών εκροών κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, ωστόσο οι γεννήσεις στην Ελλάδα υποχωρούν ήδη από το 1980. [...], ο πληθυσμός της Ελλάδας προβλέπεται να υποχωρήσει στα 8,1 εκατ. έως το 2100 - μια μείωση του πληθυσμού κατά 2,5 εκατ. άτομα ή 24% σε σχέση με το 2021. [...]

Αναφορικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ατόμων που έφυγαν από τη χώρα κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, το μεγαλύτερο κομμάτι των εκροών ήταν Έλληνες υπήκοοι. Ειδικότερα, το 2012 (το έτος με την ισχυρότερη εκροή), από την Ελλάδα μετανάστευσαν 65,3 χιλ. Έλληνες (52,4% του συνόλου εκροών) [...]

Ήδη, ο αριθμός των μαθητών της πρώτης τάξης του δημοτικού σχολείου σημείωσε πτώση κατά 16,5% την πενταετία 2014-2019. Έως το τέλος των δημογραφικών προβολών το 2100, ο αριθμός των μαθητών των πρώτων δυο βαθμίδων εκπαίδευσης αναμένεται να μειωθεί κατά 32,1% (413 χιλ. λιγότεροι μαθητές)».

Svetoslav Danchev Sv., Γατόπουλος, Γ., Ζαβερδινός, Ι., Καλαβρέζου, Ν., Μαυρόπουλος, Α., Μουστάκας, Α., Νικολίτσα, Δ. (συντονιστής Βέττας, Ν.) (2022). *Δημογραφικό πρόβλημα στην Ελλάδα: Προκλήσεις και προτάσεις πολιτικής*. Αθήνα: Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, σελ. 7.

1. Ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες που προκαλούν το δημογραφικό πρόβλημα σύμφωνα με το κείμενο;
2. Ποια προβλήματα προκαλεί η μείωση του αριθμού των παιδιών σχολικής ηλικίας;
3. Συζητήστε στην τάξη γιατί η μείωση του πληθυσμού αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα για την Ελλάδα;

Ένα από τα μεγάλα προβλήματα της ανθρωπότητας είναι η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού. Την ίδια στιγμή γίνεται λόγος για υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού. Μπορείτε να εξηγήσετε πώς συμβαδίζουν αυτά τα δύο φαινόμενα;

9.5. Προβλήματα του αστιακού χώρου – Χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων: εγκληματικότητα και παραβατικότητα, κοινωνικός αποκλεισμός

Η πόλη στην οποία ζείτε αντιμετωπίζει προβλήματα ανισοτήτων, εγκληματικότητας και κοινωνικού αποκλεισμού; Συζητήστε στην τάξη παραδείγματα τέτοιων προβλημάτων και προτείνετε λύσεις που να σχετίζονται με τον σχεδιασμό και τη χωροταξική διάρθρωση της πόλης.

Μια από τις πολλές εικόνες της παλιάς Αθήνας που υπάρχουν στο διαδίκτυο και κατά καιρούς αναρτώνται από χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Αυτές οι αναρτήσεις συγκετρώνουν θετικά σχόλια από τους χρήστες για το «πόσο ωραία ήταν παλιά η πόλη».

Συζητήστε στην τάξη, ποιοι θεωρείτε ότι μπορεί να είναι οι λόγοι της ενθουσιώδους αντίδρασης του κοινού;

Οι αστιακοί χώροι συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα εγκληματικότητας και παραβατικότητας, καθώς αλλαγές στα κοινωνικά ήθη, την κοινωνική και οικογενειακή συνοχή και ο κοινωνικός αποκλεισμός και η ανοχή στο έγκλημα μπορεί να οδηγήσουν σε ανεπίλυτα προβλήματα. Ορισμένες περιοχές μπορεί να απομονώνονται από τα υπόλοιπα τμήματα της πόλης και να επηρεάζονται από αυξημένη βία, κλοπές και ναρκωτικά.

Ορισμένες ομάδες του πληθυσμού της πόλης, όπως οι φτωχοί, οι μετανάστες, οι εθνοτικές μειονότητες και οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες είναι πιθανό να έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ευκαιρίες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αίσθημα ανασφάλειας και απομόνωσης από τα βασικά κοινωνικά δίκτυα.

1. Υπάρχουν μέρη στην πόλη σας που θεωρείτε ότι κάποιες ώρες, κυρίως νυκτερινές, δεν αισθάνεστε ασφαλείς να κινηθείτε σε αυτά; Ποια πιστεύετε ότι είναι η αιτία και πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα;
2. Σημειώστε σε διαδρομές της γειτονιάς σας και του κέντρου της πόλης σας, αν μπορεί να κινηθεί με άνεση και ασφάλεια ένας άνθρωπος που αντιμετωπίζει κινητικά προβλήματα και βρίσκεται σε αμαξίδιο ή έχει προβλήματα όρασης.

Οι πόλεις είναι κατασκευασμένα περιβάλλοντα, τα οποία αλλάζουν στον χρόνο. Ανάλογα, αλλάζει και η ζωή των κατοίκων τους. Για παράδειγμα, μπορεί το κέντρο της πόλης να ερημώσει κάποια στιγμή, να αλλάξει χρήση και από χώρος εμπορίου και γραφείων εταιρειών να γίνει χώρος ψυχαγωγίας ή χώρος διαμονής τουριστών.

1. Μπορείτε να επισημάνετε τέτοιες αλλαγές στην πόλη που ζείτε;
2. «Το ερώτημα τι είδους πόλη θέλουμε δεν μπορεί να διαχωριστεί από το ερώτημα τι είδους άνθρωποι θέλουμε να είμαστε, τι είδους κοινωνικές σχέσεις αναζητάμε, τι σχέσεις με τη φύση διατηρούμε, ποιο είδος ζωής επιθυμούμε, ποιες αισθητικές αξίες ενστερνιζόμαστε».

Harvey, D. (2013). *Εξεγερμένες πόλεις. Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης* (Κ. Χαλμούκου, Μετ.). Αθήνα: ΚΨΜ, σελ. 38.

Συζητήστε στην τάξη αυτή την άποψη.

Πολλές φορές, οι πόλεις μπορούν να διαμορφώνονται με τρόπο που το φτωχότερο τμήμα του πληθυσμού τους να αντιμετωπίζεται ως ανεπιθύμητο.

[...] η ζωή γίνεται όσο πιο «αβίωτη» μπορεί να γίνει για τους φτωχότερους και τους πιο περιθωριοποιημένους κατοίκους του Λος Άντζελες. Οι πάγκοι στις στάσεις λεωφορείου έχουν σχήμα βαρελιού για να μην μπορεί να κοιμάται κάποιος πάνω τους, ο αριθμός των δημόσιων τουαλετών είναι μικρότερος από οποιαδήποτε άλλη πόλη στη Βόρεια Αμερική και στα πάρκα έχουν εγκατασταθεί συστήματα υδροψεκασμού ώστε να εμποδίζουν τους άστεγους να κοιμούνται εκεί. Η αστυνομία και οι πολεοδόμοι έχουν προσπαθήσει να συγκρατήσουν τον άστεγο πληθυσμό μέσα σε συγκεκριμένες περιοχές της πόλης· όμως, με το να σαρώνουν και να διαλύουν ανά τακτά διαστήματα τα αυτοσχέδια άσυλα, στην πραγματικότητα έχουν δημιουργήσει ένα πληθυσμό «αστικών βεδουίνων» (urban bedouins).

Giddens, A. & Sutton, Ph. (2020). *Κοινωνιολογία* (Θ. Βασιλείου κ.ά, Μετ.). Αθήνα: Gutenberg, σελ. 259.

1. Έχετε παρατηρήσει τέτοια φαινόμενα στην πόλη που ζείτε;
2. Αν οι φτωχοί αποκλείονται από μεγάλα τμήματα των πόλεων, πού είναι πιθανό να ζουν στο μέλλον;
3. Μπορείτε να προτείνετε μέτρα για την αντιμετώπιση αυτών των μορφών κοινωνικού αποκλεισμού στις πόλεις;

Στην ενότητα 8.3.1. αναπτύχθηκε η έννοια της «υπο-τάξης» στο πλαίσιο της σχέσης της της με τους μετανάστες. Εδώ θα εξετάσουμε την «υπο-τάξη» σε σχέση με την πόλη. Η «υπο-τάξη», σε πολλές περιπτώσεις, συγκροτεί στο εσωτερικό της δίκτυα παραβατικότητας, τα οποία δίνουν στα μέλη τους δύναμη και οικονομικά οφέλη. Έτσι, μέσα στις πόλεις αναπτύσσονται «θύλακες» ανθρώπων που ζουν από την παραβατικότητα.

Νάπολι, περιοχή της Σκάμπια. Ένας ιδιαίτερος μικρόκοσμος στον οποίο κυριαρχεί η Καμόρα (οργάνωση της μαφίας). Η Καμόρα στρατολογεί διαρκώς νέα παιδιά σε αυτή την περιοχή, τα οποία μεγαλώνουν μέσα σε κοινωνικά δίκτυα όπου η διακίνηση ναρκωτικών αποτελεί το μοναδικό κερδοφόρο επάγγελμα.

9.6. Παγκόσμιες ανισότητες και ανισορροπίες: εκσυγχρονισμός, εξάρτηση, παγκοσμιοποίηση

Ο σύγχρονος κόσμος διαμορφώνεται από τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση μπορεί συνοπτικά να οριστεί ως:

1. η διαδικασία της αύξησης των οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών συνδέσεων μεταξύ των χωρών του κόσμου,
2. η αύξηση της δυνατότητας των παγκόσμιας εμβέλειας κοινωνικών δικτύων εξουσίας να επηρεάσουν την πορεία πολλών χωρών. Αυτά τα κοινωνικά δίκτυα είναι **ιδεολογικά** (δίκτυα ανθρώπων που παράγουν και διακινούν ιδέες, πρότυπα συμπεριφοράς, τρόπους ζωής), **οικονομικά** (δίκτυα ανθρώπων που παράγουν, διακινούν και καταναλώνουν προϊόντα), **στρατιωτικά** (δίκτυα ανθρώπων που οργανώνουν και ασκούν δυνητικά φυσική βία, όπως στρατοί, τρομοκράτες, αντάρτες, συμμορίες) και **πολιτικά** (δίκτυα ανθρώπων που προωθούν και/ή εφαρμόζουν θεσμούς όπως οι κυβερνήσεις, σωματεία, ΜΚΟ, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών).

Να εντάξετε σε κάποιο από τα παραπάνω δίκτυα εξουσίας τις επόμενες περιπτώσεις, δικαιολογώντας την άποψή σας για το πώς σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση:

1. Δυνατότητα πολυεθνικών επιχειρήσεων να πουλήσουν τα προϊόντα τους σε πολλές χώρες.
2. Πολιτιστική βιομηχανία του Χόλιγουντ.
3. Εισβολή στρατού σε εδάφη χωρών (πόλεμος στο Ιράκ, πόλεμος στην Ουκρανία).
4. Παρέμβαση της ένωσης γαλακτοπαραγωγών μιας χώρας-μέλους της Ε.Ε. στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
5. Η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης από ιδιωτικές εταιρείες.
6. Η προσπάθεια του Ιράν να αποκτήσει πυρηνικό οπλοστάσιο.
7. Η ένταση της συζήτησης σχετικά με τα αποτελέσματα των Ελλήνων/-ίδων μαθητών/-τριών στο διαγωνισμό PISA που διοργανώνει ο Ο.Ο.Σ.Α.
8. Το τρομοκρατικό χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης το 2001.
9. Η εισβολή της Χαμάς στο Ισραήλ.
10. Η εισβολή του Ισραηλινού στρατού στη λωρίδα της Γάζας.

Η παγκοσμιοποίηση αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνονται οι νέες παγκόσμιες δυναμικές και (αν-)ισορροπίες που θα μπορούσαν να αποτελέσουν παράγοντα παγκόσμιας αστάθειας.

Αυτό συμβαίνει διότι η παγκοσμιοποίηση αυξάνει τη δυνατότητα που έχουν μεμονωμένα άτομα (π.χ. Έλον Μασκ), οργανώσεις (π.χ. κίνημα για την ισότητα των φύλων), οργανισμοί (π.χ. Γιατροί Χωρίς Σύνορα), επιχειρήσεις (π.χ. Google), τρομοκρατικές οργανώσεις (π.χ. Αλ Κάιντα, ISIS) και κράτη (π.χ. Κίνα) να παρέμβουν δραστικά και καθοριστικά σε διεθνές επίπεδο. Για παράδειγμα, μια εταιρεία που κατασκευάζει λογισμικό μπορεί να το διαδώσει άμεσα σε ολόκληρο τον πλανήτη, ένα προϊόν γίνεται ταχύτατα γνωστό με τη βοήθεια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, υπηρεσίες προσφέρονται σε πελάτες που βρίσκονται στο αντίθετο ημισφαίριο από την έδρα της επιχείρησης που τις παρέχει. Τέλος, τρομοκρατικές οργανώσεις μπορούν να σχεδιάσουν και να εκτελέσουν χτυπήματα που θα συνταράξουν τη διεθνή ισορροπία (όπως η επίθεση στους Δίδυμους Πύργους το 2001).

Οι κοινωνιολόγοι εδώ και καιρό εξετάζουν τους τρόπους με τους οποίους οι ανισότητες σε σχέση με την κοινωνική τάξη, την εθνότητα και το φύλο επηρεάζουν γενικότερα τις ευκαιρίες ζωής των ατόμων. Οι συνθήκες της γέννησής μας –αγόρι ή κορίτσι, στην εργατική ή στη μεσαία τάξη, εντός μιας εθνικής «πλειοψηφίας» ή μιας εθνοτικής μειονότητας– μπορούν να διαμορφώσουν την υγεία μας, τη βαθμίδα της εκπαίδευσης στην οποία θα φτάσουμε ή το είδος της εργασίας στην οποία μπορούμε να ελπίζουμε. Οι διεθνείς συγκρίσεις μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κοινωνιών δείχνουν ότι η ανισότητα είναι ακόμη πιο βαθιά μεταξύ χωρών παρά μεταξύ κοινωνικών ομάδων εντός των χωρών.

Giddens, A. & Sutton, Ph. (2020). *Κοινωνιολογία* (Θ. Βασιλείου κ.ά, Μετ.). Αθήνα: Gutenberg, σελ. 644.

1. Οι ανισότητες είναι μεγαλύτερες ανάμεσα σε κοινωνικές τάξεις εντός των χωρών ή μεταξύ χωρών;
2. Τι μπορεί να σημαίνει αυτού του είδους η ανισότητα για τη μετανάστευση που εξετάσαμε στο 8ο κεφάλαιο;
3. Τι αντιδράσεις μπορεί να προκαλεί αυτού του είδους η ανισότητα σε επίπεδο διεθνών σχέσεων;

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έχει αναλυθεί με διαφορετικό τρόπο και ορολογία από κοινωνικούς επιστήμονες. Οι **θεωρίες του εκσυγχρονισμού** αναλύουν το πώς μια παραδοσιακή, αγροτική και οικογενειοκρατική κοινωνία μεταβαίνει σε μια βιομηχανική ή μεταβιομηχανική ατομοκεντρική κοινωνία. Οι κοινωνίες που κατορθώνουν να διαμορφώσουν σύγχρονη διοίκηση, ισχυρούς θεσμούς, υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών τους, εγγύηση των προσωπικών ελευθεριών των μελών τους και δίκαιη πρόσβαση σε συλλογικούς πόρους (π.χ. εκπαίδευση, υγεία, συντάξεις) βρίσκονται σε καλύτερη θέση από τις υπόλοιπες κοινωνίες και βιώνουν μικρότερες κοινωνικές ανισότητες. Οι κοινωνίες αυτές ανεξαιρέτως είναι δημοκρατικές, καθώς οι προσωπικές ελευθερίες σε συνδυασμό με δίκαιη πρόσβαση λειτουργούν ως κινητήριος δύναμη δημιουργικότητας και παραγωγικότητας του ατόμου προς όφελος όλης της κοινωνίας.

Πριν από μερικές δεκαετίες, οι **θεωρίες της εξάρτησης** έβλεπαν τον κόσμο μέσα από το πρίσμα των αναπτυσσόμενων **καπιταλιστικών μητροπόλεων** που εκμεταλλεύονταν τις λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες της **καπιταλιστικής περιφέρειας**. Υπήρχαν, συνεπώς, ο «Πρώτος Κόσμος» (οι αναπτυσσόμενες χώρες της Δύσης), ο «Δεύτερος Κόσμος» (η Σοβιετική Ένωση που δεν υπάρχει πια), ο «Τρίτος Κόσμος» (κάποιες χώρες της Αφρικής, της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας). Πολλά μη δημοκρατικά κράτη του Τρίτου Κόσμου με διεφθαρμένους πολιτικούς στην εξουσία και αδύναμη κοινωνία των πολιτών στη βάση πωλούσαν τις πλουτοπαραγωγικές τους πηγές σε ξένες δυνάμεις για προσωπικό όφελος, καταδικάζοντας τις κοινωνίες τους σε ανέχεια.

Τα τελευταία χρόνια, τη θέση της μητρόπολης και της περιφέρειας έχουν πάρει οι όροι **«Παγκόσμιος Βορράς»** (Global North) και **«Παγκόσμιος Νότος»** (Global South). Οι όροι αυτοί έχουν ευρύτερο περιεχόμενο από τους όρους μητρόπολη και περιφέρεια προκειμένου να συλλάβουν το εύρος των περίπλοκων αλλαγών που έχουν διαμορφώσει τις σύγχρονες κοινωνίες. Ο Παγκόσμιος Βορράς παραπέμπει σε χώρες με αναπτυσσόμενη οικονομία, κράτος δικαίου, σεβασμού των δικαιωμάτων των πολιτών, αξιοκρατία, ασφάλεια, ανεξαρτησία της δικαιοσύνης. Ο Παγκόσμιος Νότος σε χώρες που, παρά την οικονομική τους ανάπτυξη και το εξαγωγικό τους εμπόριο, αντιμετωπίζουν ζητήματα δημοκρατίας, παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οικογενειοκρατίας κτλ. Στο πλαίσιο αυτής της ανάλυσης, εντάσσεται και ο όρος **«αυταρχική ανάπτυξη»**. Πρόκειται για χώρες με υψηλή οικονομική ανάπτυξη αλλά με καχεκτικές δημοκρατίες, παράλυση της κοινωνίας των πολιτών και έλλειψη σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ΠΩΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΥΝ ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΠΡΟΣ ΤΑ ΔΕΞΙΑ (Αιτίες – λύσεις των κοινωνικών προβλημάτων)

Αριστεροί	Φιλελεύθεροι	Συντηρητικοί
Αιτία των κοινωνικών προβλημάτων είναι οι ανισότητες που προκαλεί ο καπιταλισμός. Λύση είναι η αντικατάσταση του καπιταλισμού από τον σοσιαλισμό.	Αιτία είναι οι κακές ατομικές επιλογές, ανεπαρκείς ευκαιρίες και/ή περιορισμένη ελευθερία. Λύση είναι η προσωπική ευθύνη και η αυτονομία του ατόμου την οποία το κράτος δεν πρέπει να παρεμποδίζει.	Αιτία είναι η σύγχυση των αξιών που επικρατεί στην κοινωνία και η ανευθυνότητα των ανθρώπων. Η εκπαίδευση, η οικογένεια κτλ. πρέπει να προασπίσουν τις αξίες της κοινωνίας και τα άτομα να είναι υπεύθυνα για τη συμπεριφορά τους.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ο ορισμός ενός ζητήματος ως κοινωνικού προβλήματος είναι σύνθετη υπόθεση. Ένα ζήτημα αναγνωρίζεται ως «κοινωνικό πρόβλημα» όταν προκαλεί ανησυχία ή δυσλειτουργία σε ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού ή τίθεται ως τέτοιο από την επιστημονική κοινότητα ή ένα κοινωνικό κίνημα (π.χ. τα περιβαλλοντικά προβλήματα). Τα κοινωνικά προβλήματα αντιμετωπίζονται μέσω κρατικών πολιτικών αλλά και μέσω παρεμβάσεων της κοινωνίας των πολιτών. Υπάρχουν πολλοί κοινωνικοί, οικονομικοί και πολιτισμικοί παράγοντες που προκαλούν κοινωνικά προβλήματα. Οι κυριότεροι είναι: α) οι δομικές ανισότητες και οι διακρίσεις λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας ή σεξουαλικού προσανατολισμού β) αξίες που στηρίζουν την οικογενειοκρατία και θρυμματίζουν την εμπιστοσύνη των πολιτών προς το κράτος και του κράτους προς τους πολίτες γ) η προβολή της βίας ως μέσου επίλυσης προβλημάτων και επίδειξης ανωτερότητας δ) η εμμονή της πολιτείας σε πολιτικές παράβλεψης ή/και αποκλεισμού της διαφορετικότητας (σε ζητήματα γλώσσας, θρησκευτικών πεποιθήσεων, σεξουαλικού προσανατολισμού κτλ.). Η φτώχεια, η ανεργία και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι προβλήματα που σχετίζονται με κάποιους από τους παραπάνω παράγοντες, όπως και το πρόβλημα της βίας, η οποία έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις στις σύγχρονες κοινωνίες. Η υπογεννητικότητα και η γήρανση του πληθυσμού οφείλονται σε άλλα κοινωνικά προβλήματα και παράγουν με τη σειρά τους κι αυτά προβλήματα. Τέλος, εξετάζονται τα κοινωνικά προβλήματα που σχετίζονται με τον αστεακό χώρο και τις παγκόσμιες ανισότητες και ανισορροπίες.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

A. Να χαρακτηρίσετε ως Σωστές ή Λανθασμένες τις παρακάτω προτάσεις.

1. Όποιο ζήτημα απασχολεί ένα τμήμα του πληθυσμού μπορεί να χαρακτηριστεί κοινωνικό πρόβλημα.
2. Η κοινωνική πολιτική είναι το σύνολο των πολιτικών, προγραμμάτων και μέτρων που στοχεύουν στη βελτίωση των συνθηκών ζωής και της ευημερίας των πολιτών, ειδικά εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση.
3. Η υπογεννητικότητα είναι η κατάσταση κατά την οποία ο αριθμός των θανάτων είναι χαμηλότερος από τον αριθμό των γεννήσεων.
4. Οι πόλεις είναι φυσικά περιβάλλοντα, τα οποία παραμένουν ίδια στον χρόνο;
5. Η αύξηση του κόστους διαβίωσης συμβάλλει στην υπογεννητικότητα;
6. Η γήρανση του πληθυσμού οφείλεται και στην αύξηση του προσδόκιμου ζωής;

Β. Στις παρακάτω προτάσεις να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.

1. Οι έννοιες του Παγκόσμιου Βορρά και του Παγκόσμιου Νότου:

- α.είναι ταυτόσημες με τις έννοιες της μητρόπολης και της περιφέρειας
- β.αναφέρονται αποκλειστικά στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών και στις σχέσεις εξάρτησης μεταξύ τους
- γ.περιλαμβάνουν ευρύτερα ζητήματα οργάνωσης της πολιτείας και της κοινωνίας
- δ.όλα τα παραπάνω

2. Οικονομικές συνέπειες της ανεργίας είναι:

- α.ότι άνθρωποι και μέσα παραγωγής (μηχανήματα, κτίρια κτλ.) παραμένουν οικονομικά ανενεργά
- β.πτώση της ποιότητας ζωής των ανέργων λόγω της απώλειας εισοδήματος
- γ.επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού με επιδόματα ανεργίας
- δ.όλα τα παραπάνω

Γ. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Τι είναι το κοινωνικό κράτος;
2. Ποιοι είναι οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες πρόκλησης και επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων;
3. Ποιες είναι οι πολιτικές που μπορούν να εφαρμοστούν για να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού;

[Ερωτήσεις
αξιολόγησης](#)

[Γλωσσάρι](#)

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εξώφυλλο

- Ελευθερία του Λόγου (Norman Rockwell). Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9f/%22Freedom_of_Speech%22_-_NARA_-_513536.jpg

Ενότητα 1η

- Η Εθνική Συνέλευση στην Επίδαυρο, 1836 (Ludwig Michael von Schwanthaler). Άδεια χρήσης από τη Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων.

- Ο Περικλής από της Πνυκός Δικαιολογών χάριν της Ακροπόλεως δαπάνας (Θεόφιλος Κεφαλάς - Χατζημιχαήλ), Μουσείο Θεόφιλου, Μυτιλήνη. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Theophilos_periklhs_apo_ths_pnykos.jpg

- Φωτογραφία της Ρόζα Παρκς με τον Δρ. Μάρτιν Λούθερ Κινγκ jr. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rosaparks.jpg>

- Μπάρακ Ομπάμα - Γιάννης Αντετοκουνμπο χειραψία Milwaukee Bucks στον Λευκό Οίκο, Απρίλιος 2016, Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο πολυμέσων Picryl: <https://picryl.com/media/barack-obama-giannis-antetokounmpo-handshake-milwaukee-bucks-in-white-house-38cde7>

- Σπιναλόγκα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia και Creative Commons άδειες: Zinovia Efthimiadi, CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Spinalonga_v.jpg

- Σκίτσο από την Κατερίνα Προκοπίου.

Ενότητα 2η

- Max Weber 1894. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Max_Weber_1894.jpg

- Σκίτσο από την Κατερίνα Προκοπίου.

- Ο Περικλής δίνει τον επικήδειο λόγο (Philipp von Foltz). Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Discurso_funebre_pericles.PNG?uselang=el

- Αγέλη χωρίς ηγέτη (Εδουάρδος Σακαγιάν). Μουσείο Φρουσέρα.

- Τοιχογραφία τύμβου, (ζωγραφική αποκατάσταση: η εργασία πραγματοποιήθηκε με συντονισμό της Ένωσης Νέων Deir Al-Barsha από τον καλλιτέχνη Abanoub Nasr και είναι η πρώτη που υλοποιήθηκε στο νεκροταφείο του Jhotep). Μεταφορά τεράστιου αγάλματος του Έπαρχου Ντζεχουτιχοτέπ, 1880 π.Χ. Wikimedia και Creative Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Djhutyhotep_Deir_El-Barsha_Youth_Union.jpg Youssef Grace, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>»CC BY-SA 4.0

Ενότητα 3η

- Célèbre enfant-loup Sanichar (Sikandra, Inde, fin 1866). Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Fichier:C%C3%A9l%C3%A8bre_enfant-loup_Sanichar_%28Sikandra,_Inde,_fin_1866%29_photographi%C3%A9_ici_vers_1875..jpg

- Παπαϊωάννου, Θ., Ενθύμιον Αθηνών: Η Αθήνα, ο Πειραιάς και τα Προάστια στις αρχές του αιώνα μας, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1984, σ. 182-183. © Θ. Παπαϊωάννου.

- Εκστρατεία του εκφοβισμού. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia και Creative Commons άδειες: Άνω-νυμος Βικιπαιδιστής user: Inknow, CC BY-SA 3.0, via Wikimedia Commons https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Antibullying_campaign.png

Ενότητα 4η

- Ελευθερία του Λόγου (Norman Rockwell). Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Save_freedom_of_speech._Buy_war_bonds.jpg

- Σύλλογος Βλάχων Βέροιας και Συντροφιά Βλάχων Αθήνας.

- Φωτογραφία της συνάντησης του Όρσον Γουέλς με δημοσιογράφους σε μια προσπάθεια να εξηγήσει ότι κανένας που είχε σχέση με τη ραδιοφωνική εκπομπή του War of the Worlds δεν είχε ιδέα ότι η εκπομπή θα προκαλούσε πανικό. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orson_Welles_War_of_the_Worlds_1938.jpg

Ενότητα 5η

- Μέλος της SA πετάει κατασχεμένα βιβλία στη φωτιά κατά τη διάρκεια της δημόσιας καύσης «μη γερμανικών» βιβλίων στην Opernplatz του Βερολίνου. Μουσείο Μνήμης Ολοκαυτώματος Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.

- Auschwitz. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia και Creative Commons άδειες: Jason M Ramos, CC BY 2.0, via Wikimedia Common: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Auschwitz_\(10901104645\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Auschwitz_(10901104645).jpg)

- Νυρεμβέργη, συγκέντρωση ναζιστικού κόμματος. Bundesarchiv, Bild 183-1987-0410-501 / CC-BY-SA 3.0, CC BY-SA 3.0 DE, via Wikimedia Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-1987-0410-501,_N%C3%BCrnberg,_Reichsparteitag,_SA-Aufmarsch.jpg

- Ντούτσε Μπενίτο Μουσολίνι. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Duce_Benito_Mussolini.jpg

- Λένιν το 1920: Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lenin_1920.jpg

- Φωτογραφία του Ντουρούτι: Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Buenaventura_Durruti.jpg

- Αδόλφος Χίτλερ. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adolf_Hitler.png

- Ρήγας Παλαμίδης. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rigas_Palamidis.jpg

- Ιωάννης Μακρυγιάννης. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Makrygiannis.jpg>

Ενότητα 6η

- Φωτογραφία Βουλής των Ελλήνων. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia και Creative Commons Άδειες: LBM1948, CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Atenas,_Parlamento.jpg

- Άρειος Πάγος φωτογραφία. Πηγή και άδεια από την ιστοσελίδα του Αρείου Πάγου: https://www.areiospagos.gr/photos/Exoter_front_close.jpg

Ενότητα 9η

- Η Πλατεία Συντάγματος σε επιστολικό δελτάριο των αρχών του 20ου αι. Κοινό Κτήμα. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/el/0/01/Plateia_syntagmatos_Athina.jpg

- Vela Scampia. Αποθετήριο Πολυμέσων Wikimedia και Creative Common Άδειες: Photo2023, CC BY 4.0, da Wikimedia Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vela_Scampia.jpg

